КЛАСИЧНИЙ ПРИВАТНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

А.В. Віндюк

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ГОТЕЛЬНО-КУРОРТНОЇ СПРАВИ В УМОВАХ СТУПЕНЕВОЇ ОСВІТИ: ТЕОРІЯ ТА МЕТОДИКА

Монографія

Запоріжжя
Класичний приватний університет
2011

УДК 378.147: 640.41(477)(049)
ББК 65.9(4Укр)441.357р30я91
В 48

Ухвалено до друку
вченою радою Класичного приватного університету
протокол № 1 від 28 вересня 2011 р.

Рецензенти:
А.П. Конох, доктор педагогічних наук, доцент,
Запорізький національний університет;
Є.М. Павлютенков, доктор педагогічних наук, професор,
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького;
О.О. Фунтікова, доктор педагогічних наук, професор,
Класичний приватний університет.

Віндюк А.В.
В 48 Професійна підготовка майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти: теорія та методика : монографія / А.В. Віндюк. – Запоріжжя : КПУ, 2011. – 340 с.
ISBN 978-966-414-152-6

У монографії розкрито теоретичні та методологічні передумови дослідження професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти, проаналізовано теорію і практику їх підготовки, охарактеризовано зарубіжний досвід з цього питання, обґрунтовано концептуальні підходи до професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти та запропоновано педагогічне забезпечення цього процесу.

Призначено для викладачів, студентів, аспірантів і докторантів, які досліджують проблему професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти.

УДК 378.147:640.41(477)(049)
ББК 65.9(4Укр)441.357р30я91

ISBN 978-966-414-152-6

© Віндюк А.В., 2011
© класичний приватний університет, 2011

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ 5

ВСТУП 7

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ І МЕТОДОЛОГІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ГОТЕЛЬНО-КУРОРТНОЇ СПРАВИ В УМОВАХ СТУПЕНЕВОЇ ОСВІТИ 10

1.1. Характеристика базових понять індустрії гостинності 10

1.2. Теоретичний аналіз основних понять професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти 22

1.3. Методологічні підходи до професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти 41

Висновки до першого розділу 45

РОЗДІЛ 2
ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ГОТЕЛЬНО-КУРОРТНОЇ СПРАВИ В УМОВАХ СТУПЕНЕВОЇ ОСВІТИ 49

2.1. Проблема професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти в педагогічній теорії 49

2.2. Сутність і структура професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти 57

2.3. Професійна підготовка майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти у вищих навчальних закладах України на сучасному етапі 77

Висновки до другого розділу 98

РОЗДІЛ 3
ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДЛЯ ГАЛУЗІ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ 102

3.1. Мережа вищих навчальних закладів зарубіжних країн, у яких здійснюється підготовка майбутніх фахівців для галузі індустрії гостинності 102

3.2. Особливості професійної підготовки майбутніх фахівців для індустрії гостинності у Сполучених Штатах Америки 119

3.2.1. Аналіз дисертаційних робіт науковців США, які розкривають проблему професійної підготовки майбутніх фахівців для галузі індустрії гостинності 125

3.3. Професійна підготовка майбутніх фахівців
для індустрії гостинності в Російській Федерації 132
Висновки до третього розділу 147

РОЗДІЛ 4
КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ГОТЕЛЬНО-КУРОРТНОЇ СПРАВИ
В УМОВАХ СТУПЕНЕВОЇ ОСВІТИ 152

4.1. Основні положення концепції професійної підготовки
майбутніх фахівців з готельно-курортної справи
в умовах ступеневої освіти 152
4.2. Модель професійної підготовки майбутніх фахівців
з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти 163
4.3. Діагностичний інструментарій для моніторингу
ефективності професійної підготовки майбутніх фахівців
з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти 175
Висновки до четвертого розділу 179

РОЗДІЛ 5
ПЕДАГОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЦЕСУ
ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ
З ГОТЕЛЬНО-КУРОРТНОЇ СПРАВИ В УМОВАХ СТУПЕНЕВОЇ ОСВІТИ .. 183

5.1. Реалізація змісту професійної підготовки
майбутніх фахівців з готельно-курортної справи
в умовах ступеневої освіти 183
5.2. Форми та методи професійної підготовки майбутніх фахівців
з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти 207
5.3. Використання інформаційно-комунікаційних технологій
у професійній підготовці майбутніх фахівців
з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти 234
5.4. Основні напрями модернізації професійної підготовки
майбутніх фахівців з готельно-курортної справи
в умовах ступеневої освіти 248
Висновки до п’ятого розділу 255

ВИСНОВКИ 259

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 266

ДОДАТКИ 313

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ВНУ ім. Лесі Українки – Волинський національний університет імені Лесі Українки;

ГСЕ – гуманітарні і соціально-економічні;

ДНУЕіТ ім. Михайла Туган-Барановського – Донецький національний університет економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського;

ДС – дисципліни спеціалізації;

ДСТУ – Державні стандарти України;

ІДЗ – індивідуально-дослідне завдання;

КЕУ – Кримський економічний університет;

КПУ – Класичний приватний університет;

ЛНУ ім. Тараса Шевченка – Луганський національний університет імені Тараса Шевченка;

МАБіУ – Міжнародна академія бізнесу і управління;

ОПД – загальнопрофесійні дисципліни;

ПНУ ім. Василя Стефаника – Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника;

П-УДУ – Південно-Уральський державний університет;

США – Сполучені Штати Америки;

ФТД – факультативи (цикл);

ХДУХіТ – Харківський державний університет харчування та торгівлі;

ЧНУ ім. Богдана Хмельницького – Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького;

ADIRH – Міжнародна асоціація випускників шкіл готельного і ресторанного бізнесу;

AMFORHT – World Association for Hospitality and Tourism Education and Training / Всесвітня асоціація з підготовки фахівців для сфери туризму і гостинності;

CHRIE – the Council on Hotel, Restaurant and Institutional Education / Рада з готельної, ресторанної та інститутської освіти;

ECTS – European Credit Transfer and Accumulation System / Європейська кредитно-модульна система;

EUHT – Escuela Universitaria de Hosteleria & Turismo / Школа готельного та туристичного бізнесу;

EURHODIP – Europe Hotellerie Diplomes / Асоціація шкіл готельного бізнесу та громадського харчування в Європі;

EURHOFA – International Association of directors of hotel schools / Міжнародна асоціація директорів готельних шкіл;

GDS – Global Distribution System / глобальна система дистрибуції;

IHRA – International Hotel and Restaurant Association / Міжнародна асоціація готелів і ресторанів;

IATA – International Air Transport Association / Міжнародна асоціація повітряного транспорту;

PBES – Personal Business Ethics Score / особиста оцінка ділової етики;

SHMS – Swiss Hotel Management School / Швейцарська школа готельного менеджменту;

SWOT – S (strengths) сильні та W (weaknesses) слабкі сторони, O (opportunities) можливості та T (threats) ризики;

UGC – User Generated Contents / інтернет-сторінка споживача.

ВСТУП

Сучасний стан туризму у світі зумовлює необхідність розвитку готельної справи. Готельна індустрія в багатьох країнах є важливою складовою національного прибутку. Вона виконує функцію створення робочих місць, є джерелом соціально-побутового обслуговування мешканців.

За даними Всесвітньої туристської організації, частка туризму на сьогодні становить 10% світового валового національного продукту, 7% загального обсягу світових витрат, 11% світових споживчих витрат, 5% всіх податкових надходжень та третину світової торгівлі послугами. У 2020 р. у світі прогнозується прибуття 1,5 млрд міжнародних туристів. Всесвітні міжнародні організації – ООН, ЮНЕСКО і ВТО – визначили XXI ст. століттям туризму [289].

Україна отримала можливість вперше провести чемпіонат Європи з футболу в 2012 р., який стане важливою подією в сучасній історії країни та приводом для подальшого розвитку індустрії гостинності. З метою дотримання вимог до якості обслуговування учасників, гостей та глядачів на чемпіонаті Європи з футболу в Україні та на наступні роки необхідно вжити заходи для вдосконалення системи підготовки фахівців для індустрії гостинності відповідно до міжнародних стандартів.

Концептуальні положення організації професійної вищої освіти базуються на положеннях Конституції України та Законів України "Про освіту" (1991), "Про туризм" (1995), "Про курорти" (2000), "Про вищу освіту" (2001), які розглядають з нових позицій теоретико-методичні засади професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти.

Вітчизняні науковці приділяють увагу дослідженню проблеми професійної підготовки майбутніх фахівців, зокрема таким її аспектам, як: методологічні основи сучасної філософії освіти (В.П. Андрущенко [19], В.І. Воловик [124], В.Г. Кремень [286] та ін.); філософія туризму (В.С. Пазенок та В.К. Федорченко [544]); розробка теоретичних засад функціонування педагогічних систем (А.М. Алексюк [11], В.І. Луговий [312], С.П. Максимюк [321], В.Л. Ортинський [381], М.М. Фіцула [545] та ін.); тенденції розвитку вищої освіти (В.П. Беспалько [46], Н.П. Волкова [122], С.У. Гончаренко [149], М.Б. Євтух [200; 201], К.В. Корсак [274], М.І. Приходько [425], Т.І Сущенко [516], О.О. Фунтікова [400] та ін.); проблеми неперервної професійної освіти (В.Є. Берека [44], В.М. Бесчастний [47], С.С. Вітвицька [117], Г.Є. Гребенюк [155], Т.А. Десятов [178], А.О. Лігоцький [308], С.О. Сисоєва [475] та ін.); проблеми формування професійної компе-

тентності студентів вищих навчальних закладів (Н.В. Гузій [160], О.І. Гура, [163], О.Л. Жук [205], Л.П. Сущенко [515] та ін.); моделювання професійної підготовки фахівців у вищих навчальних закладах (М.О. Князян [254], О.П. Мєщанінов [336], Є.М. Павлютенков [387], А.В. Семенова [465] та ін.).

Теоретичні і методичні засади професійної підготовки майбутніх фахівців для галузі туризму у вищих навчальних закладах розглядали вітчизняні вчені А.П. Конох [264], В.К. Федорченко [538] та російські науковці І.В. Зорін [222], В.А. Квартальнов [247], О.І. Сесьолкін [470], О.Д. Чудновський [567] та ін.

Деякі аспекти підготовки майбутніх фахівців з гостинності розглядали українські (С.І. Байлик [35], А.М. Байназаров [38], П.В. Ґудзь [159], Л.Г. Лук'янова [313], О.О. Любіцева [315] та ін.), російські (А.В. Апухтін [25], І.А. Андріанова [17], А.О. Богданова [52], М.В. Воробйова [126], О.М. Дудіна [186], О.М. Ільїна [232] та ін.) та зарубіжні (Д. Майстер [319], С. Медлік [330], Д.Р. Уокер [530; 531], К.Д. Аннарауд (K.D. Annaraud) [586], Д.М. Бейкер (D.M. Baker) [587], А.М. Фрідман (A.M. Freedman) [593], Дж.М. Ноу (J.M. Kwon) [598], Р.Е. Сміт (R.E. Smith) [602] та ін.) дослідники.

Теоретичний аналіз наукових праць свідчить, що проблема професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти в сучасний період досліджена недостатньо, вона не знайшла практичного впровадження.

В.К. Федорченко, президент Асоціації навчальних закладів туристичного та готельного профілю України, стверджує, що "у розгоні третього тисячоліття, що почався, на тлі стрімкого розвитку туристського бізнесу на планеті, у тому числі і в Україні, все очевиднішим стає той факт, що професійно, а значить, ефективно, займатися туризмом без наявності спеціальної освіти складно, а у сфері обслуговування клієнтів, наприклад, просто неможливо" [540, с. 15].

Тему нашого дослідження обрано з урахуванням соціальної значущості підготовки фахівців для індустрії гостинності відповідно до об'єктивних вимог світових стандартів гостинності, недостатньої теоретичної та методологічної розробленості проблеми підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти.

Автор пропонує монографію, яка є підсумком пошуків і певних здобутків щодо результатів упровадження моделі професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти в роботу педагогічного колективу Інституту здоров'я, спорту та туризму Класичного приватного університету (м. Запоріжжя).

Автор висловлює щиру подяку ректору Класичного приватного університету, доктору наук з державного управління, професору ***Віктору Миколайовичу Огаренкові*** та директору Інституту здоров'я, спорту і туризму, доктору педагогічних наук, професору ***Інні Миколаївні Ляховій***, усім викладачам і співробітникам Інституту здоров'я, спорту та туризму Класичного приватного університету м. Запоріжжя за допомогу при проведенні дослідження.

Глибоку вдячність автор висловлює рецензентам монографії: доктору педагогічних наук ***Анатолію Петровичу Коноху,*** доктору педагогічних наук, професору ***Євгенію Михайловичу Павлютенкову*** та доктору педагогічних наук, професору ***Ользі Олександрівні Фунтіковій*** за глибокий аналіз, цінні конструктивні поради щодо розглянутої наукової проблеми та отриманих результатів дослідження.

Щирі слова подяки автор висловлює науковому консультанту, доктору педагогічних наук, професору ***Людмилі Петрівні Сущенко*** за рекомендації та поради, які враховувалися при написанні монографії.

Відгуки, зауваження та побажання відносно книги та розвитку запропонованої в ній концепції просимо надсилати за адресою: 69002, Україна, м. Запоріжжя, вул. Жуковського 70-а, Класичний приватний університет, Інститут здоров'я, спорту та туризму, кафедра туризму та готельного господарства, доценту Віндюку Андрію Валерійовичу. Усі думки шановних читачів будуть враховані в науково-практичній діяльності з пошуку шляхів підвищення ефективності професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ І МЕТОДОЛОГІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ГОТЕЛЬНО-КУРОРТНОЇ СПРАВИ В УМОВАХ СТУПЕНЕВОЇ ОСВІТИ

У розділі охарактеризовано базові поняття індустрії гостинності; подано теоретичний аналіз основних понять професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти; розглянуто методологічні підходи до професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти.

1.1. Характеристика базових понять індустрії гостинності

Науковці Л.Г. Агафонова [7], С.Ю. Візерський [90], В.Ф. Данильчук [169], А.Л. Мокій [347; 348; 424], Б. Статика [507], Д.Р. Уокер [530], В.К. Федорченко [538] та інші вказують, що індустрія гостинності регулює зайнятість населення. У цій сфері кожен рік утворюється три мільйони робочих місць. До понять, які характеризують готельно-курортну справу, можна зарахувати такі: “індустрія гостинності”, “готель”, “курорт”, “гостинність”, “послуга”, “якість послуги”, “клієнт”, “конкуренція”.

В “Енциклопедичному словник-довіднику з туризму” поняття “індустрія гостинності” визначається як сфера “підприємництва, що складається з видів обслуговування, які спираються на принципи гостинності, що характеризуються щедрістю і доброзичливістю до гостей. Має чотири основні напрями: громадське харчування, розміщення, перевезення, відпочинок” [497, с. 146].

Д.Р. Уокер зазначає, що ринок індустрії гостинності, відкритий і конкурентний, справляє значний тиск на індустрію, спонукаючи її постійно підвищувати якість своїх послуг [531, с. 423]. Науковець вказує, що індустрія гостинності об’єднує туризм, готельний і ресторанний бізнес, громадське харчування, відпочинок і розваги, організацію конференцій та нарад [530, с. 7].

Англійські автори навчального посібника “Європейський готельний маркетинг” визначають індустрію гостинності як сферу надання продукції, яка задовольняє попит на розміщення, харчування для осіб, які знаходяться за межами місця проживання [193, с. 22].

У дослідженні ми будемо використовувати поняття “індустрія гостинності” у тлумаченні, яке подає М.А. Морозов [350, с. 139]. Автор визначає поняття “індустрія гостинності” як сукупність підприємств, що надають різні послуги з прийому й обслуговування гостей [350, с. 139].

На основі аналізу сучасних концепцій індустрії гостинності С.С. Скобкін підкреслює, що однозначне визначення туризму, пов'язане, перш за все, з туристами й організацією туристських поїздок, поступається місцем багатовимірному поняттю "індустрія гостинності", у рамках якого об'єднуються всі близькі галузі економіки, пов'язані з обслуговуванням людей через спеціалізовані підприємства: готелі і ресторани, транспортні компанії й туристичні агентства, видовищні, спортивні, культурні, розважальні і гральні заклади [485, с. 14–15].

Основною складовою індустрії гостинності є готельна індустрія. Н.І. Кабушкін визначає поняття "готельна індустрія" як вид економічної діяльності, яка включає надання готельних послуг та організацію короткострокового проживання в готелях, кемпінгах, мотелях, шкільних і студентських гуртожитках, будинках для приїжджих тощо [236, с. 215]. До цієї діяльності зараховують також послуги ресторанів [236, с. 215].

Готельні підприємства є основним місцем праці майбутнього фахівця з готельно-курортної справи. Класифікацію готельних підприємств (за Ю.Я. Опанащук) подано на рис. 1.1 [377, с. 5]. У дослідженні ми будемо використовувати поняття "готель" у тлумаченні, яке подається в "Енциклопедичному словник-довіднику з туризму" [497, с. 95].

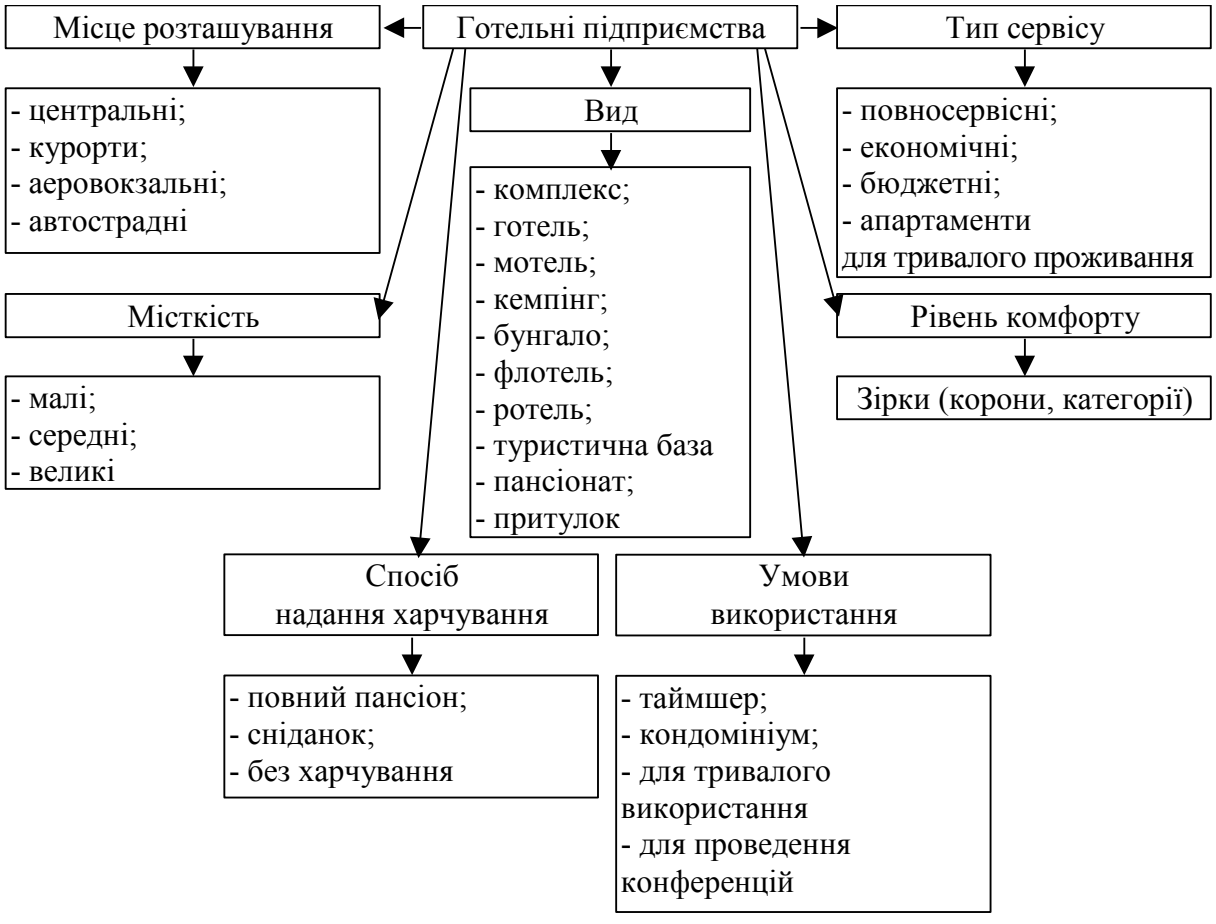

Рис. 1.1. Класифікація готельних підприємств (за Ю.Я. Опанащук, 2009)

Автори "Енциклопедичного словника-довідника з туризму" визначають поняття "готель" як "основне підприємство індустрії гостинності, що здійснює прийом і обслуговування відвідувачів" [497, с. 95]. Цей термін французького походження, в англомовних країнах готель частіше називається inn. У світовому готельному фонді виділяються дві головні групи гостинності: для постійного проживання і для тимчасового проживання [497, с. 95].

На думку В.С. Сеніна, готелі характеризуються такими ознаками: складаються з номерів, кількість яких перевищує певний мінімум, мають єдине керівництво; надають всілякі готельні послуги, перелік яких не обмежується мінімумом: щоденним заправлянням ліжок, прибиранням номера і санвузла [469, с. 33].

М.А. Морозов вважає, що готелі – це колективні засоби розміщення, які складаються з певної кількості номерів, мають єдине керівництво, надають набір послуг (мінімум – заправляння ліжок, прибирання номера і санвузла), групуються в класи і категорії відповідно до послуг, що надаються, й устаткування номерів [350, с. 140].

Автори навчального посібника для студентів і випускників шкіл готельного і ресторанного бізнесу в Європі EURHODIP "Європейський готельний маркетинг" вважають, що готельні підприємства є головними складовими в секторі обслуговування [193, с. 22]. Вони відрізняються від однорідних груп підприємств та об'єднань, які пов'язані загальною економічною активністю [193, с. 22]. Л.П. Дядечко характеризує готелі як підприємства, які створюють і продають свій товар у вигляді послуги або комплексу послуг з розміщення туристів на ночівлю [188, с. 190].

Готелі поділяються на малі, середні і великі. Малі готелі передбачають поєднання видів трудової діяльності, колектив такого готелю може становити 7–10 осіб. На рис. 1.2 подана організаційна структура малого готелю [330, с. 48].

В. Самойлова вважає, що специфіка роботи в малому готелі відрізняється від роботи у великому готельному комплексі. Найчастіше адміністратор невеликого готелю – людина, яка поєднує відразу декілька ролей і функцій. Адміністратор малого готелю повинен бути комунікабельним, доброзичливим, володіти іноземними мовами, персональним комп'ютером [458, с. 71]. За нашими даними, в Україні набули поширення середні готелі, які відрізняються від малих кількістю номерів та асортиментом послуг для гостей.

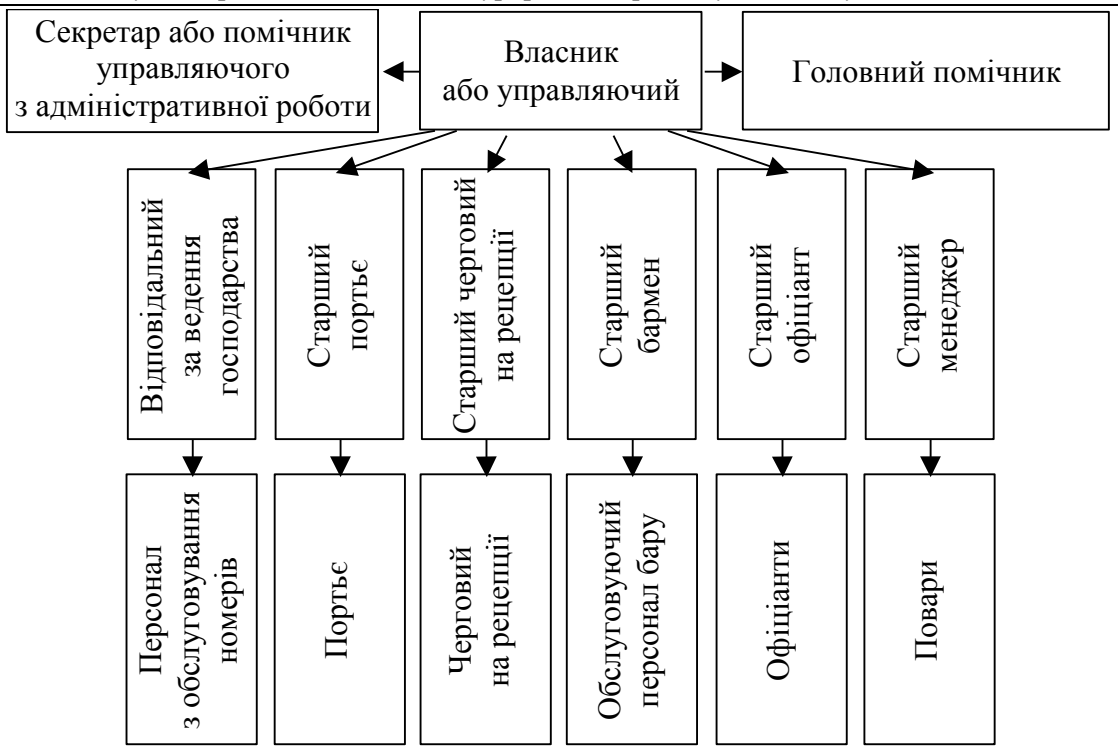

Рис. 1.2. Організаційна структура малого готелю (за С. Медліком, 2005)

Е.Е. Філіпповський подає структуру управління середнім готелем (130 номерів), який входить до готельного ланцюга Holiday Inn (рис. 1.3) [543].

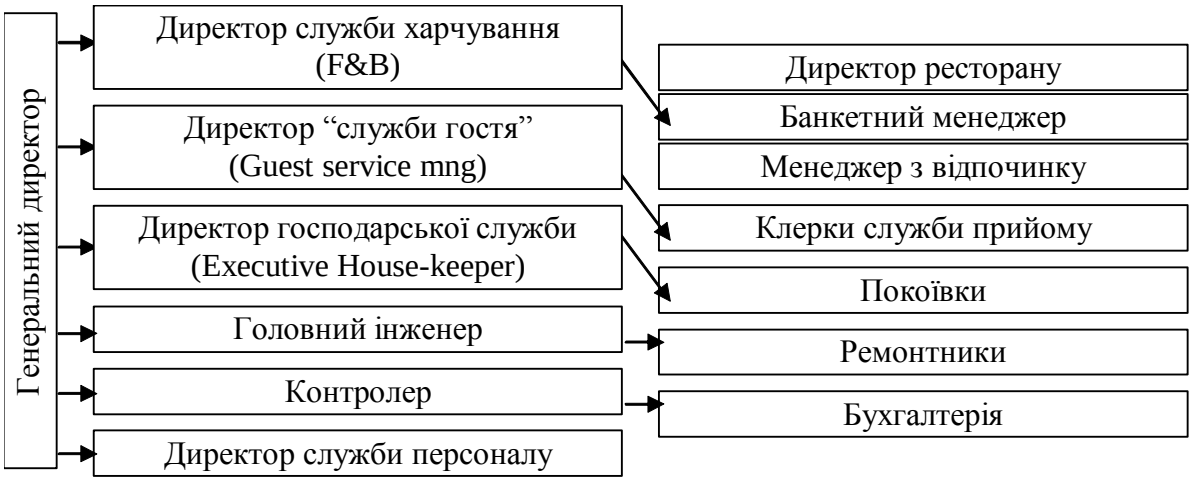

Рис. 1.3. Структура управління середнім готелем (за Е.Е. Філіпповським, 2003)

Організаційна структура великих готелів подана у працях С.І. Байлика [35], С. Медліка [330; 384], Х.Й. Роглєва [446], Г.Д. Тимохіної [518], Е.Е. Філіпповського [543] та ін.

Складовою індустрії гостинності є курортні готелі. Україна сьогодні найбільша країна в Європі за кількістю санаторно-курортних установ [297]. У 80-ті рр. XX ст. термін "курорт" визначався як місце-

вість, яка має: природні, лікувальні фактори (мінеральні джерела, грязі, сприятливий клімат тощо); необхідні умови для їх застосування з лікувально-профілактичними цілями; статус курорту [298, с. 201].

У "Словнику іншомовних слів" курорт (нім. Kurort, від Kur – лікування і Ort – місце) визначається як "місце з природними лікувальними засобами (мінеральними джерелами, сприятливим кліматом, лікувальними грязями), де є спеціальні установи для лікування й відпочинку хворих" [494, с. 311].

У дослідженні ми будемо використовувати поняття "курорт" у тлумаченні, яке подає Г.М. Пономаренко [418, с. 70]. Автор визначає поняття "курорт" як освоєну та використовану в лікувально-профілактичних цілях особливо охоронювану природну територію, що має природні лікувальні фактори (мінеральні води, лікувальні грязі, цілющий клімат), а також приваблива бальнеотехнічними, гідротехнічними спорудженнями, на якій розміщені лікувально-профілактичні установи (санаторії, санаторії-профілакторії, пансіонати, будинку відпочинку), що забезпечують проведення оздоровлення, лікування і реабілітації, включаючи об'єкти інфраструктури [418, с. 70].

О.О. Любіцева вважає, що однією з найстабільніших ринкових структур є ринок пропозиції курортних послуг, що зумовлено як необхідністю лікування, так і профілактикою хвороб, що становить складову життєвого стандарту у високорозвинених індустріальних країнах і поширюється на все ширші кола населення інших країн [315, с. 280].

А.С. Кусков та О.В. Лисікова зазначають, що розвитку курорту сприяють три фактори: репутація; об'єкти інтересу; умови для відновлення здоров'я та занять спортом [299, с. 91]. Вчені визначають, що курорти розміщуються в природних місцевостях, які характеризуються рекреаційними ресурсами, розвинутою інфраструктурою та матеріальною базою туризму, який становить значну частину туристичного ринку [299, с. 91]. Лікувально-оздоровча місцевість, за визначенням А.С. Кускова та О.В. Лисікової, є територією, яка має природні лікувальні ресурси та придатна для організації лікування та профілактики захворювань, для відпочинку населення [299, с. 91].

На сьогодні зміст поняття "курорт" значно розширився (Л.М. Черчик [562], Н.В. Чорненька [565], А.В. Шарапов [573] та ін.). Так, А.В. Скібицький та В.І. Скібицький вводять поняття "санаторно-курортна індустрія". Вони визначають це поняття як діяльність щодо відновлення здоров'я, що базується на використанні природних лікувальних гідромінеральних і ландшафтно-кліматичних ресурсів [385, с. 20]. Автори підкреслюють, що особливість курортної практики полягає в тому, що вона сполучає в собі різні функції: профілактичне

оздоровлення населення, реабілітацію хворих та анімаційно-дозвіллєву діяльність [385, с. 20].

На думку Х.Й. Роглєва, курортні готелі призначаються для відносно тривалого відпочинку на одному місці, у ряді випадків з можливістю профілактичного лікування [446, с. 39]. Для цього передбачаються приміщення лікувально-оздоровчого призначення відповідно до профілю курортного готелю, є можливість організації дієтичного харчування. Автор уточнює, що курортні готелі мають такі приміщення культурно-масового обслуговування: зали багатофункціонального призначення, хол для відпочинку, бібліотеки, більярдні, приміщення для ігор, іноді приміщення для відпочинку та ігор дітей, спортивні приміщення: плавальні і купальні басейни, спортзали, спортивні майданчики [446, с. 40].

Аналіз літературних джерел показує, що курортні готелі являють собою складний, багатопрофільний механізм, який має свої особливості, тому підготовка майбутнього фахівця з готельно-курортної справи потребує врахування специфічних особливостей діяльності в галузі санаторно-курортної індустрії.

В.Г. Федцов вважає, що нові соціально-економічні умови вимагають адекватних змін у роботі підприємств курортної індустрії відповідно до необхідності вирішення ряду завдань, у тому числі з розвитку курортного маркетингу, що враховує рекреаційні потреби населення [541, с. 84]. Автор стверджує, що саме потреби населення визначають широту спектра послуг санаторно-курортних установ; особливості підготовки фахівців санаторно-курортної справи для здравниць і туристських підприємств, що працюють на ринку рекреаційних послуг; необхідність розвитку ефективних організаційно-економічних механізмів спільної діяльності туристських і курортних підприємств [541, с. 85].

Готельно-курортну справу ми розглядаємо як складову індустрії гостинності, до складу якої входять заклади готельного типу та заклади оздоровлення й відпочинку, що надають різні послуги з прийому й обслуговування гостей.

М. Райлі зазначає, що готельний бізнес та індустрія громадського харчування являють собою щось неординарне [442, с. 8]. Автор уточнює, що в готельній індустрії немає відстрочення в часі, послуга надається відразу та безпосередньо, що потребує від персоналу готелю миттєвої реакції, внесення своєчасних коректив [442, с. 8]. Ця нагальність і безпосередність пов’язані з такими характерними рисами цієї галузі, як: постійне коливання короткочасного споживчого попиту, цілеспрямований попит на робочу силу, суб’єктивний характер стандартів [442, с. 9].

Основною складовою конкурентоспроможності готелю є гостинність. В.А. Смолій, В.К. Федорченко та В.І. Цибух, автори "Енциклопедичного словника-довідника з туризму", визначають поняття "гостинність" як "найважливішу споживчу властивість продукту туристського: вміння дати відчути клієнтові, що йому раді, з гідністю продемонструвати свою повагу, зробити люб'язність" [497, с. 94].

Д.Р. Уокер визначає гостинність як одну з фундаментальних понять людської цивілізації і вважає, що вона давно вже перетворилася на індустрію, у якій зайнято багато мільйонів професіоналів [530, с. 7].

У дослідженні ми будемо використовувати поняття "гостинність" у тлумаченні, яке подає Асоціація європейських шкіл готельного бізнесу та громадського харчування (EURHODIP) [193, с. 102]. EURHODIP визначає гостинність як орієнтацію всіх видів діяльності навколо страв, напоїв та проживання з метою задоволення потреб гостя в обслуговуванні [193, с. 102]. EURHODIP уточнює, що гостинність власника готелю складається з трьох елементів, таких як: продукт (житло, їжа, напої), поведінка персоналу, оточуюче середовище (будинок, інтер'єр, атмосфера) [193, с. 102].

Л.П. Дядечко [190], В.С. Сенін [469], Д.Р. Уокер [530; 531], В.К. Федорченко [537], Е.Е. Філіпповський [543] та інші вважають, що основна діяльність фахівця з готельно-курортної справи пов'язана з наданням широкого спектра послуг клієнтам індустрії гостинності.

Розглянемо визначення поняття "послуга". У "Тлумачному словнику російської мови" поняття "послуга" визначається як дія, що приносить користь; допомога іншому [373, с. 839].

У дослідженні ми будемо використовувати поняття "послуга" у тлумаченні, яке подається у "Великому тлумачному словнику сучасної української мови" [74, с. 894]. Автори словника трактують поняття "послуга" так: "1. Дія, вчинок, що дає користь, допомогу іншому. ... ввічлива форма висловлення готовності допомогти, прислужитися, стати в пригоді кому-небудь. Діяльність підприємств, організацій та окремих осіб, виконувана для задоволення чиїх-небудь потреб; обслуговування" [74, с. 894].

Як вказують І.В. Зорін [223], Г.А. Папірян [389], Л.В. Ткаченко [519], О.М. Шкапова [580], послуга не набуває матеріально-технічної форми, не приводить до оволодіння будь-чим, а виражається в безпосередній дії, акті, процесі. В.С. Сенін та А.В. Денисенко розглядають складові якості послуг засобів розміщення та елементи системи управління, які подані на рис. 1.4 [469, с. 31]. На думку авторів, складовими якості послуг засобів розміщення є функціональна та технічна

якість [469, с. 31]. На технічну якість готельної послуги впливає використання технічних рішень, ноу-хау, комп'ютеризованих систем. Функціональна якість залежить від відносин у підприємстві, системи управління, контактів зі споживачами, зовнішнього вигляду, поведінки, освіти персоналу. Оцінка якості обслуговування складається з двох оцінок, а саме: очікуване обслуговування та сприйняте обслуговування [469, с. 31].

Рис. 1.4. Складові якості послуг засобів розміщення та елементи системи управління (за В.С. Сеніним та А.В. Денисенко, 2006)

Г.Б. Мунін та його співавтори визначають поняття "готельні послуги" як "результат взаємодії готельного комплексу та клієнта, а також власної діяльності обслуговуючого персоналу щодо задоволення потреб клієнтів" [352, с. 252]. Ми поділяємо думку науковців, які вважають, що "готельні послуги – це будь-які послуги, що задовольняють потреби клієнтів під час проживання в готельному комплексі та підлягають оплаті з їх боку" [352, с. 253].

В.Г. Воронкова [127], О.О. Джанджугазова [179], О.В. Пащук [392], А.А. Пегушина [393] та інші готельну послугу зараховують до соціально-культурних, яка задовольняє духовні, інтелектуальні потреби і підтримує нормальну життєдіяльність споживача.

Ю.А. Опанащук вважає, що готельна послуга – це продукт готельної індустрії, що виступає об'єктом підприємницької діяльності підприємства готельного господарства щодо задоволення особистих потреб споживачів [377, с. 5]. На думку автора, "готельні послуги доцільно розглядати як провідну систему в структурі готельного комплексу. Головною метою такої системи є реалізація принципу гостинності" [377, с. 5].

Т.М. Парамонова зазначає, що вирішальними факторами в просуванні на ринку готельних послуг є: елементи фірмового стилю (бланки, візитні картки, рекламні проспекти, оформлення офісу); швидкість реагування на заявки клієнтів, ділові візити, дзвінки, замовлення; рівень підготовки співробітників, оперативність, ввічливість, компетентність, рівень утворення, комунікабельність, уміння улагоджувати конфлікти; освітлення, опалення і колірна гама приміщення для прийому клієнтів; імідж підприємства; методи комунікаційного спілкування" [325, с. 37–38].

Протягом готельного циклу гість сприймає послуги як результат діяльності персоналу та його культури. Науковці А.П. Дурович [187], Н.І. Кабушкін [236], Г. Кларк [251], Г.Б. Мунін [351], В.Н. Слиньков [491], Д.І. Соловйов [503], А.В. Сорокіна [504], Дж.К. Холловей [552], Т.В. Черевичко [557] та фахівці Асоціації шкіл готельного бізнесу та громадського харчування в Європі (EURHODIP) [591] вважають, що культура фахівця готельно-курортної справи включає чотири компоненти, які визначають якість гостинності та конкурентоспроможність працівників готельної індустрії:

1) культура зовнішнього вигляду, уміння правильно рухатись, стояти, сидіти, демонструвати впевненість, доброзичливість, спокій, який виявляється через поставу, одяг, зачіску, міміку, пантоміміку, емоційну виразність;

2) культура спілкування з клієнтами: вміння слухати, вести діалог, розуміти інших, бути уважним, спостережливим, встановлювати контакт, бачити і розуміти реакцію клієнта, орієнтуватися в ситуації, уникати конфліктів;

3) культура саморегуляції: вміння стримувати себе в стресових ситуаціях; здатність до перевтілення та управління своїм настроєм;

4) уміння мобілізувати себе; вміння знімати зайве напруження, хвилювання, створювати необхідний настрій; культура мови: вільне володіння українською, російською та двома іноземними мовами; техніка мовлення, граматична правильність, дикція, темп мовлення, постановка голосу, тембр голосу, емоційність, багатство інтонації.

Структуру готельної послуги подано на рис. 1.5 [179, с. 63].

Рис. 1.5. Структура готельної послуги (за О.О. Джанджугазовою, 2003)

Розглянемо визначення поняття "якість послуги".

У дослідженні ми будемо використовувати поняття "якість послуги" у тлумаченні, яке пропонує В.В. Богалдін-Малих [51, с. 284]. Науковець розглядає визначення "якість послуги" як комплекс, що складається з таких частин: якості потенціалу (технічної якості); якості процесу (функціональної якості); якості культури (соціальної якості) [51, с. 284]. Автор надає характеристики кожній складовій якості послуги: технічна якість, охоплює якість готельних номерів, страв у ресторані, пропонованих в оренду автомобілів, комунікаційної техніки тощо; функціональна якість – це якість процесу надання готельних послуг, коли відбувається безпосередня взаємодія з персоналом (бронювання номера, оформлення в рецепції, супровід у номер, доставка багажу, надання різних послуг й ін.); соціальна якість – це якість культури, яка формується поведінкою і позицією співробітників готелю відносно гостей [51, с. 284]. В.В. Богалдін-Малих підкреслює, що найважливішими критеріями соціальної якості є дружелюбність, чуйність і люб'язність персоналу [51, с. 284].

В.К. Бабарицька та О.Ю. Малиновська вважають, що якість готельних послуг характеризується комфортом, створенням нормальних умов для перебування гостей [31, с. 210].

Споживачем готельних послуг є клієнт. Розглянемо сутність поняття "клієнт".

У "Сучасному словнику іншомовних слів" поняття "клієнт" визначається так: "1) у Давньому Римі – вільна людина, що залежить від покровителя, патрона; ... 3) особа, яка користується послугами юриста, фірми, банку тощо" [513, с. 356]. У "Тлумачному словнику російської мови" поняття "клієнт" тлумачиться, як "особа, яку обслуговують..." [373, с. 277].

У дослідженні ми будемо використовувати поняття "клієнт" у тлумаченні, яке подається у "Словнику іншомовних слів" [494, с. 27]. Автори "Словника іншомовних слів" визначають поняття "клієнт"

(від лат. cliens (clientis) – залежна людина) так: "постійній відвідувач, покупець, замовник, вкладник".

Польський науковець у галузі гостинності М. Турковський характеризує головні потреби клієнта готелю, а саме: розміщення, харчування, безпека, спілкування, робота, рекреація, розваги [525, с. 33–45].

О.О. Джанджугазова вказує, що вибір клієнтами послуг конкретного готелю докладно визначається діагностичною групою факторів суб'єктивного характеру, які включають такі підгрупи: соціально-демографічні; соціально-економічні; мотиваційні; поведінкові [179, с. 37]. Автор характеризує підгрупи: підгрупа соціально-демографічних чинників включає: кількість споживачів, статево-віковий склад з урахуванням кількості споживачів у статево-вікових групах, загальна кількість сімей і їх чисельний склад, етапи життєвого циклу сім'ї, питома вага сімей, що перебувають на різних етапах життєвого циклу, рівень освіти споживачів, національність, належність до релігійних конфесій і ін.; підгрупа соціально-економічних чинників включає: загальну місткість ринку послуг гостинності, сумарні грошові доходи споживачів, середні грошові доходи на одну сім'ю; підгрупа мотиваційних чинників має особливе значення, оскільки фактично формує поведінку споживачів; до мотиваційних чинників зараховують: тип особи, соціальні ролі і статус, менталітет споживачів, тип темпераменту, уявлення про себе й особливості самореалізації, стиль і спосіб життя, ціннісні орієнтири; підгрупа поведінкових чинників об'єднує чинники, що справляють вплив на поведінку споживачів при виборі і споживанні продуктів та послуг індустрії гостинності [179, с. 37].

А.А. Пегушина, проаналізувавши результати опитувань, вказує, що "в переліку послуг, на які розраховують клієнти готелів, постійно фігурують компетентність, ввічливість і чуйність персоналу – ось чому індустрія гостинності вимагає постійного оновлення та вдосконалення знань, умінь, і перш за все, у сфері спілкування" [393, с. 231].

Реалії сучасності показують, що готельні підприємства працюють в умовах конкуренції. Розглянемо сутність поняття "конкуренція".

У "Словнику іншомовних слів" поняття "конкуренція" (від лат. concurrentia – змагання, суперництво) визначається як "боротьба між приватними товаровиробниками за вигідніші умови виробництва й збуту товарів; суперництво між окремими особами, зацікавленими в досягненні певної мети кожний для собі" [494, с. 27].

У "Новітньому словнику іноземних слів та висловів" конкуренція трактується як суперництво, змагання людей, груп, організацій у досягненні схожих цілей, кращих результатів, вищих прибутків у будь-якій справі; конкуренція є потужним рушієм суспільного про-

гресу і найбільш ефективна в демократичних країнах з ринковою економікою" [367, с. 424].

На думку М.Я. Калюжної, конкуренція – це суперництво фірм, які працюють на одному ринку, що впливає на цінову, товарну і збутову політику фірми [324, с. 63]. До того ж вона являє собою змагання між економічними агентами – учасниками ринкового процесу, спрямоване на одержання економічного прибутку [324, с. 63]. М.Я. Калюжна стверджує, що "в більшості випадків головним об'єктом конкуренції є споживачі, а конкурентна боротьба виражається у боротьбі за частку ринку в індустрії гостинності" [324, с. 65].

У дослідженні ми будемо використовувати поняття "конкуренція" у тлумаченні, яке пропонує О.Д. Чудновський [567, с. 203]. На думку науковця, конкуренція – це суперництво на будь-якому рівні між окремими юридичними або фізичними особами (конкурентами), які зацікавлені в досягненні однієї мети [567, с. 203].

О.Д. Чудновський вважає, що конкурентоспроможність готельних послуг визначається такими параметрами: технічними (властивості товару, сфера його застосування); ергономічними (відповідність потребам людського організму); естетичними (зовнішній вигляд); нормативними (відповідність чинним нормам і стандартам); економічними (рівень цін). Оцінювання конкурентоспроможності базується на дослідженні запитів і переваг гостей та вимог ринку індустрії гостинності [567, с. 203].

О.В. Зозульов стверджує, що "стратегічна стабільність підприємства на ринку можлива лише за умови його конкурентоспроможності та можливої адаптації до змін ринкового середовища" [220, с. 44]. Автор називає основні шляхи здобуття конкурентних переваг: стати кращим самому, послабити конкурентів [220, с. 44]. Носієм конкурентної переваги, вважає О.В. Зозульов, є персонал, у якого головними критеріями є: компетентність, ввічливість, довіра, надійність, чуйність, комунікабельність [220, с. 46].

Автори монографії за редакцією Л.П. Шматько "Туризм та готельне господарство" вважають, що майбутній фахівець з гостинності повинен бути готовим до вивчення конкурентного середовища [524, с. 232–233].

Л.М. Мітіна вважає, що конкурентоспроможну особистість необхідно розвивати протягом усього життя [341].

Конкурентоспроможність майбутніх фахівців з готельно-курортної справи визначається їх вмінням надавати якісні послуги як продукт готельної індустрії. Якісні послуги нами розглядаються як професійна система дій майбутніх фахівців з готельно-курортної справи,

які спрямовані на задоволення потреб клієнта у розміщенні, харчуванні та додаткових послугах.

Таким чином, як свідчить проведений нами теоретичний аналіз педагогічної та наукової літератури, категорія "готельно-курортна справа" характеризується такими поняттями, як: "індустрія гостинності", "готель", "курорт", "гостинність", "послуга", "якість послуги", "клієнт", "конкуренція". Готельно-курортна справа розглядається нами як складова індустрії гостинності, до складу якої входять заклади готельного типу та заклади оздоровлення й відпочинку, що надають різні послуги з прийому й обслуговування гостей.

1.2. Теоретичний аналіз основних понять професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти

Визначимо основні поняття, які характеризують професійну підготовку майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти. Розглянемо сутність поняття "освіта".

У Національній доктрині розвитку освіти (2002) поняття "освіта" визначається як "основа розвитку особистості, суспільства, нації та держави, запорука майбутнього України, вона є визначальним чинником політичної, соціально-економічної, культурної та наукової життєдіяльності суспільства. Освіта відтворює і нарощує інтелектуальний, духовний та економічний потенціал суспільства" [358, с. 801].

На думку В.П. Андрущенка, "розвиток освіти є однією з найскладніших, актуальних і фінансово ємних проблем сучасного українського державотворення, без належної освіти держава, народ і культура не мають майбутнього" [19, с. 109]. Науковець зазначає, що "освіта має бути фундаментальною, якісною, здійснюватися в органічному взаємозв'язку з наукою і практикою" [18, с. 4].

Аналіз словників свідчить, що існує багато дефініцій поняття "освіта". Так, у "Великому тлумачному словнику сучасної української мови" поняття "освіта" визначається як: "1. Сукупність знань, здобутих у процесі навчання. // Рівень, ступінь знань, здобутих у процесі навчання; освіченість. 2. Піднесення рівня знань; навчання. // Процес засвоєння знань. 3. Загальний рівень знань (у суспільстві, державі та ін.)" [74]. У "Тлумачному словнику російської мови" за редакцією С.І. Ожегова поняття "освіта" тлумачиться як здобуття систематизованих знань та навичок, навчання, просвітництво [373]. У "Російському енциклопедичному словнику" поняття "освіта" трактується як процес розвитку і саморозвитку особистості, пов'язаний з оволодінням соціально значущим досвідом людства, втіленим у знаннях,

уміннях, творчій діяльності й емоційно-ціннісному ставленні до світу; необхідна умова діяльності особистості і суспільства зі збереження й розвитку матеріальної і духовної культури" [451].

В.Г. Кремень стверджує, що "освіта повинна готувати людину, органічно адаптовану до життя у світі багатоманітних зв'язків – від контактів із найближчим оточенням до глобальних зв'язків" [284, с. 163].

Н.Б. Голуб зазначає, що "сучасна освіта орієнтована на вільний розвиток людини, на творчу ініціативу, самостійність, конкурентоспроможність, мобільність майбутніх спеціалістів" [148, с. 62].

В.В. Грачов, О.А. Жукова та А.А. Орлов вважають, що надзавданням освіти є культивування власне людського в людині, для його вирішення потрібний гуманітарно-антропологічний підхід, який являє собою ідеологію і ціннісні основи інноваційної освіти, що розвивається, оскільки головним є не влиття індивіда в наявний соціум, а розвиток його суб'єктивності в житті і діяльності й особистісної позиції у взаємовідносинах з іншими [154, с.110].

У дослідженні ми будемо використовувати поняття "освіта" у тлумаченні, яке пропонує С.У. Гончаренко [150, с. 241]. Автор трактує поняття "освіта" як "духовне обличчя людини, яке складається під впливом моральних і духовних цінностей, що є надбанням її культурного кола, а також процес виховання, самовиховання, впливу, шліфування, тобто процес формування обличчя людини, при цьому головним є не обсяг знань, а поєднання останніх з особистісними якостями, вміння самостійно розпоряджатися своїми знаннями" [150, с. 241]. С.У. Гончаренко підкреслює, що "під освітою розуміється процес і результат удосконалення здібностей і поведінки особистості, при якому вона досягає соціальної зрілості та індивідуального зростання" [150, с. 241].

Р.П. Карпюк зазначає, що освіта як система може розглядатися у трьох вимірах, таких як: "соціальний масштаб розгляду, тобто освіта у світі, певній країні, суспільстві, регіоні, організації; рівень освіти (дошкільна, шкільна) з її внутрішньою градацією на початкову, неповну середню й повну середню школу; вищу з різними рівнями: поглиблена підготовка фахівця, бакалаврат, магістратура; установи підвищення кваліфікації; аспірантура, докторантура; профіль освіти: загальна, спеціальна, професійна, додаткова" [242, с. 17].

К.П. Осадча вказує, що основною метою освіти на сьогодні є підготовка майбутніх фахівців відповідного рівня і профілю, конкурентоспроможної на ринку праці, компетентної та відповідальної людини, що вільно володіє своєю професією й орієнтується в суміжних галузях знань, здібної до ефективної роботи за фахом на рівні світових

стандартів, готової до постійного професійного зростання, соціальної та професійної мобільності [382, с. 132].

Складовою освіти є вища освіта. Розглянемо сутність поняття "вища освіта".

У Законі України "Про вищу освіту" (2002) поняття "вища освіта" визначається як "рівень освіти, який здобувається особою у вищому навчальному закладі в результаті послідовного системного та цілеспрямованого процесу засвоєння змісту навчання, який ґрунтується на повній загальній середній освіті й завершується здобуттям певної кваліфікації за підсумками державної атестації" [208, с. 147].

У Законі України "Про освіту" (1991) зазначається, що "вища освіта забезпечує фундаментальну наукову, професійну та практичну підготовку, здобуття громадянами освітньо-кваліфікаційних рівнів відповідно до їх покликань, інтересів і здібностей, удосконалення наукової та професійної підготовки, перепідготовку та підвищення їх кваліфікації" [208, с. 21].

З.Н. Курлянд вважає, що "вища освіта спрямована на забезпечення фундаментальної наукової, загальнокультурної, практичної підготовки фахівців, які мають визначати темпи і рівень науково-технічного, економічного та соціально-культурного процесу, формування інтелектуального потенціалу нації, на всебічний розвиток особистості як найвищої цінності суспільства" [296, с. 89]. Науковець зазначає, що вища освіта "має стати могутнім фактором розвитку духовної культури українського народу, відтворення продуктивних сил України" [296, с. 90].

У ст. 6 Закону України "Про вищу освіту" (2002) зазначено, що "до структури вищої освіти входять освітні й освітньо-кваліфікаційні рівні:

1) освітні рівні: неповна вища освіта; базова вища освіта; повна вища освіта;

2) освітньо-кваліфікаційні рівні: молодший спеціаліст; бакалавр; спеціаліст, магістр" [208, с. 151].

Розглянемо сутність поняття "професійна освіта".

У матеріалах порталу для вчителя "Українська педагогіка" поняття "професійна освіта" тлумачиться як "сукупність знань, практичних умінь і навичок, необхідних для виконання роботи в певній галузі трудової діяльності" [429]. Автори зазначають, що "зміст професійної освіти забезпечує поглиблене вивчення наукових основ і технології обраного виду праці, формування спеціальних практичних умінь і навичок, виховання психологічних, моральних, естетичних якостей, необхідних фахівцеві конкретної галузі трудової діяльності" [429].

У "Російській педагогічній енциклопедії" поняття "професійна освіта" визначається як підготовка фахівців початкової, середньої і вищої кваліфікації для роботи в певній сфері діяльності, як і загальна освіта, професійна орієнтується на розвиток особистості, але специфічна мета включає адаптацію учнів до особливостей обраної сфери праці в інтересах реалізації здібностей і інтересів особистості [451]. Автори енциклопедії вказують, що професійна освіта відрізняється від загальної характером і спрямованістю засвоєних знань, умінь і навичок, формуванням та вдосконаленням тих особистісних установок і якостей, які узгоджуються з обраними професією і спеціальністю [451].

У "Педагогічному енциклопедичному словнику" поняття "професійна освіта" трактується як "соціально і педагогічно організований процес трудової соціалізації особистості, що забезпечує орієнтацію та адаптацію у світі професій, оволодіння конкретною спеціальністю й рівнем кваліфікації, безперервне зростання компетентності, майстерності і розвиток здібностей у різних сферах людської діяльності" [399, с. 223]. Таке визначення доповнюється уточненням про те, що "професійна освіта створює умови для професійного становлення, розвитку і самореалізації особистості та сприяє досягненню гуманістичних і демократичних цілей суспільства" [399, с. 223].

У Державній національній програмі "Освіта" ("Україна XXI століття") (1992) зазначається, що "професійна освіта спрямована на забезпечення професійної самореалізації особистості, формування її кваліфікаційного рівня, створення соціально активного, морально і фізично здорового національного виробничого потенціалу, який має посідати важливе місце у технологічному оновленні виробництва, впровадженні у практику досягнень науки і техніки" [174].

В умовах ринкових відносин, як вважає Н.Г. Ничкало, головними завданнями професійної освіти є "підготовка кваліфікованих, конкурентоспроможних кадрів із високим рівнем професійних знань, умінь, навичок і мобільності, які відповідають вимогам науково-технічного прогресу і ринковим відносинам в економіці, виховання соціально активних членів суспільства, формування в них наукового світосприйняття, творчого мислення, кращих людських якостей, національної свідомості" [364, с. 11].

Науковці почали розглядати питання ступеневої освіти (молодший спеціаліст – бакалавр – спеціаліст – магістр) наприкінці 90-х рр. XX ст., коли був ухвалений Закон України "Про освіту" (1991) [172].

Інтеграція освіти України у світову систему сприяла переходу до ступеневої освіти. В 1998 р. постановою Кабінету Міністрів України було затверджено Положення про освітньо-кваліфікаційні рівні

(ступеневу освіту) [421]. У розділі "Загальні положення" (п. 1) зазначено, що "відповідно до статті 30 Закону України "Про освіту" підготовка кваліфікованих робітників, а також молодших спеціалістів, бакалаврів, спеціалістів та магістрів (далі – фахівці з вищою освітою) здійснюється за освітньо-кваліфікаційними рівнями (ступеневою освітою) згідно з відповідними освітньо-професійними програмами" [421].

В.Г. Кремень стверджує, що "ступенева освіта повинна забезпечити професійну кар'єру молодого покоління в умовах жорстокої конкуренції. За умов ступеневої освіти підготовка фахівців з вищої освіти орієнтована на мобільність і змінність соціальної та виробничої діяльності" [284, с. 276].

А.М. Алексюк вважає, що "ступенева система освіти покликана реально забезпечити: широкі освітні запити і можливості задоволення різноманітних культурно-освітніх потреб особи та суспільства, зокрема загальноосвітню, загальнокультурну, професійну та наукову підготовку фахівців різних рівнів та галузей знань; підвищення соціальної значущості, престижу знань та соціального захисту особи в умовах частої зміни потреб економіки та ринку праці; фундаментальність знань випускників вищої школи та її інтеграцію у світову систему освіти" [11, с. 270]. Науковець зазначає, що "цілі ступеневої освіти такі: освітні; освітньо-професійні; професійно орієнтовані та освітньо-наукові [11, с. 270–271].

Є.І. Бражник зауважує, що циклічна структура вищої освіти "бакалавр – магістр" дає можливість зробити навчальний процес гнучкішим [62, с. 111]. Автор зазначає, що система підготовки бакалавра протягом трьох – чотирьох років і магістра протягом одного – двох років завдяки відносній самостійності більш гнучка з точки зору можливостей оновлення змісту освіти, створення нових напрямів професійної підготовки [62, с. 111].

Болонська декларація пропонує впровадження двоступеневої освіти "бакалавр/магістр". Це має декілька переваг, наприклад: студентам пропонуються програми, які передбачають більше індивідуальної гнучкості. Двоступенева структура сприяє розвитку національної та інтернаціональної мобільності, оскільки передбачає модульний (блоковий) характер навчальних програм, сприяє взаємодії навчання з роботою, розвиткові багатодисциплінарних магістерських програм, доступних для студентів вітчизняних та зарубіжних закладів.

На нашу думку, ступенева освіта визначається, як сукупність освітніх програм від освітньо-кваліфікаційного рівня "молодший спеціаліст" до базового рівня "бакалавр" та до завершальної ступені повної вищої освіти "спеціаліст" або "магістр", якими оволодіває студент

відповідно до особистісних потреб і вимог майбутньої професійної діяльності. Ступенева освіта зумовлена існуючою специфікою галузей економіки та різноманітних сфер застосування праці фахівця.

Розглянемо визначення понять "молодший спеціаліст", "бакалавр", "спеціаліст" і "магістр".

У Положенні про освітньо-кваліфікаційні рівні (ступеневу освіту) (1998) поняття "молодший спеціаліст" визначається як "освітньо-кваліфікаційний рівень фахівця, який на основі повної загальної середньої освіти здобув загальнокультурну підготовку, спеціальні уміння та знання, має певний досвід їх застосування для вирішення типових професійних завдань, які передбачені для відповідних посад, у певній галузі народного господарства" [421].

У монографії ми будемо використовувати поняття "молодший спеціаліст" у тлумаченні, яке подається в Законі України "Про вищу освіту" (2002), у якому поняття "молодший спеціаліст" визначається як "освітньо-кваліфікаційний рівень вищої освіти особи, яка на основі повної загальної середньої освіти здобула неповну вищу освіту, спеціальні уміння та знання, достатні для здійснення виробничих функцій певного рівня професійної діяльності, що передбачені для первинних посад у певному виді економічної діяльності" [208, с. 152].

У Положенні про освітньо-кваліфікаційні рівні (ступеневу освіту) (1998) поняття "бакалавр" тлумачиться як "освітньо-кваліфікаційний рівень фахівця, який на основі повної загальної середньої освіти здобув поглиблену загальнокультурну підготовку, фундаментальні та професійно орієнтовані уміння та знання щодо узагальненого об'єкта праці і здатний вирішувати типові професійні завдання, передбачені для відповідних посад, у певній галузі народного господарства" [421].

У "Вільній енциклопедії" поняття "бакалавр" визначається як "освітній ступень, кваліфікація у ряді країн; базова закінчена вища освіта, або закінчена вища освіта залежно від країни" [91].

У "Російському енциклопедичному словнику" поняття "бакалавр" (від лат. baccalaureus) визначається як наукове звання, що отримує студент після засвоєння базових програм вищої освіти. Введене вперше в середньовічних європейських університетах [451]. В Україні та Росії цей рівень підготовки закріпився на початку 90-х рр. XX ст.

У дослідженні ми будемо використовувати поняття "бакалавр" у тлумаченні, що подається у Законі України "Про вищу освіту" (2002), у якому поняття "бакалавр" трактується як "освітньо-кваліфікаційний рівень вищої освіти особи, яка на основі повної загальної середньої освіти здобула базову вищу освіту, фундаментальні і спеціальні уміння та знання щодо узагальненого об'єкта праці (діяльності), достатні для виконання завдань та обов'язків (робіт) певного рівня професій-

ної діяльності, що передбачені для первинних посад у певному виді економічної діяльності" [208, с. 153].

У Положенні про освітньо-кваліфікаційні рівні (ступеневу освіту) (1998) поняття "спеціаліст" трактується як "освітньо-кваліфікаційний рівень фахівця, який на основі кваліфікації бакалавра здобув спеціальні уміння та знання, має певний досвід їх застосування для вирішення складних професійних завдань, передбачених для відповідних посад, у певній галузі народного господарства" [421].

У монографії ми будемо використовувати поняття "спеціаліст" у тлумаченні, яке подається у Законі України "Про вищу освіту" (2002), у якому поняття "спеціаліст" визначається як "освітньо-кваліфікаційний рівень вищої освіти особи, яка на основі освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавра здобула повну вищу освіту, спеціальні уміння та знання, достатні для виконання завдань та обов'язків (робіт) певного рівня професійної діяльності, що передбачені для первинних посад у певному виді економічної діяльності" [208, с. 153].

У "Педагогічному енциклопедичному словнику" поняття "магістр" (від лат. magister – начальник, учитель) має декілька дефініцій: 1) у Давньому Римі посадова особа; пізніше в Європі – глава деяких світських і церковних установ; 2) вчене звання у ряді країн, середнє між бакалавром і доктором наук, присвоюється особам, що закінчили університет (або прирівняний до нього навчальний заклад), мають ступінь бакалавра, пройшли додатковий курс навчання (один – два роки), склали спеціальні іспити і захистили магістерську дисертацію [399, с. 136].

У "Великому тлумачному словнику сучасної української мови" поняття "магістр" тлумачиться так: "у дореволюційній Росії – перший учений ступінь. В деяких країнах – перший учений ступінь, що присуджується після спеціального іспиту та захисту дисертації; учений ступень, середній між бакалавром та кандидатом (або доктором) наук; присуджується бакалаврам після додаткового курсу навчання та спеціального іспиту. В Україні – освітньо-кваліфікаційний рівень фахівця, який на основі кваліфікації бакалавра чи спеціаліста здобув поглиблені спеціальні уміння та знання інноваційного характеру" [74]. У дослідженні ми будемо використовувати поняття "магістр" у тлумаченні, яке подається у вищезазначеному словнику [74].

У "Словнику іншомовних слів" поняття "магістр" трактується як "другий після бакалавра вчений ступінь" [499, с. 332].

У Положенні про освітньо-кваліфікаційні рівні (ступеневу освіту) (1998) поняття "магістр" визначається, як "освітньо-кваліфікаційний рівень фахівця, який на основі кваліфікації бакалавра або спеціаліста здобув поглиблені спеціальні уміння та знання інноваційного

характеру, має певний досвід їх застосування та продукування нових знань для вирішення проблемних професійних завдань у певній галузі народного господарства" [421].

У дослідженні ми будемо використовувати поняття "магістр" у тлумаченні, яке подається у Законі України "Про вищу освіту" (2002), де поняття "магістр" тлумачиться як "освітньо-кваліфікаційний рівень вищої освіти особи, яка на основі освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавра здобула повну вищу освіту, спеціальні уміння та знання, достатні для виконання професійних завдань та обов'язків (робіт) інноваційного характеру певного рівня професійної діяльності, що передбачені для первинних посад у певному виді економічної діяльності" [208, с. 153].

А.М. Алексюк зазначає, що "ступенева система реалізує концепцію неперервної освіти, базуючись на освітніх, освітньо-професійних та освітньо-наукових програмах різних ступенів, кожна з цих програм реалізує певну мету" [11, с. 274].

Першочерговою суттю освіти є освіта людини протягом усього її життя. Цього вимагає неперервна зміна технологій, професій, спеціальностей, високий динамізм у сфері праці, поява нових галузей виробництва. В умовах сьогодення у високоосвіченої людині потреби зростають, і це є головною причиною неперервної освіти (Т.А. Десятов [178], Ю.А. Житецький [204], І.А. Зязюн [225], В.С. Севастьянов [462], В.С. Сенашенко [468] та ін.).

Розглянемо сутність поняття "неперервна освіта".

У "Педагогічному енциклопедичному словнику" поняття "неперервна освіта" визначається як процес зростання освітнього (загального і професійного) потенціалу особи протягом життя, організаційно забезпечений системою державних і суспільних інститутів і відповідний потребам особистості і суспільства [599, с. 168]. Автори зауважують, що метою неперервної освіти є становлення і розвиток особистості як у періоди її фізичного і соціально-психологічного дозрівання, розквіту і стабілізації життєвих сил і здібностей, так і в періоди старіння організму, коли на перший план виходять завдання компенсації функцій і можливостей, що втрачаються [599, с. 168]. У "Педагогічному енциклопедичному словнику" зазначається, що неперервна освіта як педагогічна система – це сукупність засобів, способів і форм здобуття, поглиблення і розширення загальної освіти, професійної компетентності, культури, виховання громадянської етичної зрілості.

У "Словник-довіднику з педагогіки" поняття "неперервна освіта" визначається як: 1) філософсько-педагогічна концепція, згідно з якою освіта розглядається як процес, що охоплює все життя людини; 2) аспект освітньої практики, що постає як неперервне цілеспрямова-

не освоєння людиною соціокультурного досвіду з використанням всіх ланок наявної освітньої системи. Його основні етапи: а) навчання, виховання і розвиток людини, що передують її вступу в самостійне життя (дитячо-юнацька освіта); б) навчальна діяльність у період дорослого життя, що поєднується з різними видами практичної діяльності (освіта дорослих); 3) принцип організації освіти, освітньої політики [493, с. 235].

У дослідженні ми будемо використовувати поняття "неперервна освіта" у тлумаченні, яке подається в "Енциклопедії освіти" [194, с. 580]. Автори "Енциклопедії освіти" трактують поняття "неперервна освіта" як процес, який охоплює все життя людини, що забезпечує поступовий розвиток творчого потенціалу особистості й усебічне збагачення її духовного світу, як цілеспрямовану систематичну пізнавальну діяльність щодо освоєння і вдосконалення знань, умінь і навичок, здобутих у загальних і спеціальних установах, а також шляхом самоосвіти [194, с. 580]. Автори "Енциклопедії освіти" підкреслюють, що "перспективна система освіти повинна бути здатна не тільки озброювати знаннями, а й внаслідок постійного і швидкого оновлення знань в нашу епоху формувати потребу в неперервному самостійному оволодінні ними, уміннями й навичками самоосвіти, вона також передбачає самостійний і творчий підхід до знань протягом усього активного життя" [194, с. 581].

В.К. Федорченко вважає, що "важливим пріоритетним напрямом державної політики щодо розвитку освіти загалом і туристської зокрема є розвиток системи неперервної освіти та навчання впродовж життя, аналіз системи туристської освіти в розвинених країнах світу свідчить, що ідея неперервності стає стратегічною для більшості зарубіжних країн" [538, с. 363].

Є.С. Рапацевич визначає основний принцип неперервної освіти як систему базових ідей, які необхідно реалізувати в процесі конструювання системи освітніх установ, які супроводжують людину в різні періоди життя [501, с. 623]. Автор вказує, що до таких належать: поступальність у формуванні і збагаченні творчого потенціалу особи; вертикальна і горизонтальна цілісність постійного освітнього процесу; інтеграція навчальної та практичної діяльності; урахування особливостей структури і змісту освітніх потреб людини на різних стадіях її життєвого циклу; єдність професійної, загальної і гуманітарної освіти; самоосвіта в періоди між стадіями організованої навчальної діяльності; інтеграція формальної, неформальної і інформальної складових безперервного освітнього процесу [501, с. 623].

Ю.В. Рождественський констатує, що неперервна освіта є особливою формою освіти, що складається з постійного вдосконалення

людини протягом всього її життя [447, с. 88]. Автор вважає, що це вдосконалення може бути загальним та професіональним [447, с. 88]. Ю.В. Рождественський до професійної освіти зараховує вдосконалення своєї професії, оволодіння додатковою професією, наукові заняття [447, с. 88]. На нашу думку, метою неперервної ступеневої освіти у вищих навчальних закладах є задоволення попиту на фахівців нової генерації, підготовка за різними освітньо-кваліфікаційними рівнями: молодшого спеціаліста – для виконавської ланки, бакалавра – для виконавсько-управлінської ланки; магістра – для управлінської ланки.

Для професійної підготовки майбутніх фахівців особливо велике значення має самоосвіта. Розглянемо сутність поняття "самоосвіта".

У "Педагогічній енциклопедії" поняття "самоосвіта" визначається як освіта, що здобувається поза навчальними закладами, шляхом самостійної роботи, вона є невід'ємною частиною систематичного навчання в стаціонарних навчальних закладах, сприяючи поглибленню, розширенню і міцнішому засвоєнню знань [398, с. 776].

У "Великому тлумачному словнику сучасної української мови" поняття "самоосвіта" тлумачиться як здобуття знань самостійним навчанням поза навчальним закладом, без допомоги вчителя [74, с. 109]. У "Педагогічному енциклопедичному словнику" поняття "самоосвіта" трактується як цілеспрямована пізнавальна діяльність, якою управляє сама особистість; здобуття систематичних знань у будь-якій галузі науки, техніки, культури, політичного життя [74, с. 109].

О.В. Бурлука вказує, що самоосвіта є специфічною діяльністю, яка вільно здійснюється, забезпечує інформацією, знаннями інші види діяльності [41, с. 7]. Автор стверджує, що це форма задоволення пізнавальних потреб, інтересів, яка необхідна для вдосконалення освітнього потенціалу, професійного рівня та загальної культури, джерелом якої є суперечності між необхідністю діяльності і відсутністю інформації про об'єкт, предмет діяльності [41, с. 7].

У дослідженні ми будемо використовувати поняття "самоосвіта" у тлумаченні, яке подає О.О. Фунтікова [400, с. 316]. За визначенням О.О. Фунтікової, "самоосвіта – це здобуття теоретичних і практичних знань, досвіду, компетенцій у процесі самостійної роботи людини без проходження систематичного курсу навчання в стаціонарному навчальному закладі" [400, с. 316]. Дослідниця вважає, що "самоосвіта є невід'ємною складовою систематичного навчання в стаціонарних закладах, сприяючи поглибленню, розширенню й більш міцному засвоєнню знань. Основним засобом самоосвіти є самостійне вивчення літератури" [400, с. 316].

О.Б. Кисельова на основі аналізу сутності характеристичних ознак, принципів, змісту і етапів здійснення самоосвітньої діяльності,

а також її особливостей в умовах інформаційно-навчального середовища розкриває сукупність самоосвітніх умінь [250, с. 70]. На думку дослідниці, це "вміння: цілепокладання (орієнтація, визначення мети діяльності); раціонального планування та організації самостійної пізнавальної діяльності (проектування власних дій, регламентація часу, вибір форм, прийомів, джерел самоосвіти, створення оптимально сприятливих умов для самоосвіти та організації робочого місця); інформаційно-пошукові (пошук, відбір потрібної інформації, її використання для здобуття нових знань); навчально-інформаційні; творчі на базі раціонального використання інформаційно-комунікативних технологій (перетворення інформації на спосіб діяльності); самоаналізу та самооцінки; самоконтролю та саморегуляції; рефлексивні (самозвітування щодо результативності роботи, розробка нових завдань для наступного циклу самоосвіти, визначення напрямів удосконалення власної самоосвітньої діяльності)" [250, с. 70–71].

С.М. Ніколаєнко вважає, що самостійність, самоздатність та здатність особистості до самореалізації, її творча активність є основами демократичного громадянського суспільства, прискорювачем розвитку і духовно-моральної збалансованості ринкових відносин [365, с. 180–181].

Розглянемо визначення поняття "виховання".

У "Великому тлумачному словнику української мови" поняття "виховання" тлумачиться як "сукупність знань, культурних навичок, поглядів, що становлять загальний рівень духовного розвитку людини і є наслідком систематичного впливу, навчання" [75]. У "Педагогічному енциклопедичному словнику" поняття "виховання" визначається як осмислене й цілеспрямоване виховання (вирощування) людини відповідно до специфіки цілей, груп і організацій, у яких воно здійснюється [399]. Автори "Радянського енциклопедичного словника" тлумачать поняття "виховання" як процес систематичного та цілеспрямованого впливу на духовний і фізичний розвиток особистості з метою підготовки її до виробничої, суспільної й культурної діяльності; соціальне, цілеспрямоване створення умов (матеріальних, духовних, організаційних) для розвитку людини [500].

У "Великій психологічній енциклопедії" поняття "виховання" трактується як цілеспрямований зовнішній вплив на ціннісний стан особистості людини, метою якого є створення умов для саморозвитку і самореалізації особистості в гармонії із собою і навколишнім світом, що розвивається, суспільством безпосередньо, формування в людині етичних якостей, відповідних суспільній моралі, загальноприйнятим тенденціям розвитку культури і моральності [56, с. 94]. Ми згодні з авторами цієї енциклопедії в тому, що ефективність виховання в бага-

тьох випадках визначається здібністю особистості до самовиховання. Автори трактують поняття "самовиховання" як спрямовану свідому діяльність людини, що має на меті найбільшу реалізацію особистості через набуття особистістю яких-небудь нових властивостей або зміни тих, що вже є [56, с. 406]. Науковці зазначають, що самовиховання спирається на адекватну самооцінку, що передбачає розуміння особистістю своїх реальних можливостей, властивих лише їй особливостей і потенційних можливостей, а також на здібність конкретної людини до критичного аналізу [56, с. 406].

Як стверджується в "Російській педагогічній енциклопедії", результати й ефективність виховання в умовах соціального оновлення суспільства визначаються не стільки тим, як воно забезпечує засвоєння і відтворення людиною культурних цінностей і соціального досвіду, скільки успішністю підготовки молодих членів суспільства до свідомої активності і самостійності, творчої діяльності, що дає їм змогу ставити і вирішувати завдання, що не мають аналогів у досвіді минулих поколінь [450].

В.М. Полонський визначає поняття "виховання" як систему спеціально організованої передачі з покоління в покоління соціального досвіду і принципів соціального формування людини; у вузькому значенні – як цілеспрямовану діяльність з формування у дітей морально-вольових якостей особистості, поглядів, переконань, моральних уявлень, визначених звичок і правил поведінки [417, с. 31]. Автор вважає, що у практичному плані виховання передбачає включення індивіда в ділове і міжособистісне спілкування, гру, навчальну і професійну діяльність і інші види соціальних відносин [417, с. 31]. Виховання виступає як етичне регулювання основних відносин індивіда і суспільства; сприяє самореалізації людини, досягненню суспільного ідеалу [417, с. 31].

З.І. Тюмасева, Є.Н. Богданов і Н.П. Щербак у "Словнику-довіднику сучасної загальної освіти: акмеологічні, валеологічні та екологічні таємниці" визначають поняття "виховання" як процес формування комплексних особистісних якостей людини, що становлять його індивідуальність, наприклад, відповідальність, рішучість, мудрість, вірність обов'язку [527, с. 88]. Автори словника вважають, що "комплексний погляд на людину, філософські ідеї про безмежність її потенціалу, про ноосферу не тільки розширюють і поглиблюють розуміння природи дитини і дорослого, а і зближають ідейно і методологічно два процеси: виховання й акмеологічний супровід, роблячи останній у перспективі найважливішим способом алгоритмізованого й одночасно гуманізованого виховання" [527, с. 88].

У дослідженні ми будемо використовувати поняття "виховання" у тлумаченні, яке пропонується в "Педагогічній енциклопедії" [397, с. 384]. Автори енциклопедії визначають поняття "виховання" як процес цілеспрямованого формування особистості, що передбачає формування світогляду, морального обличчя, розвиток естетичного смаку, фізичний розвиток [397, с. 384].

У "Великому енциклопедичному словнику" поняття "виховання" трактується як цілеспрямований розвиток людини, який включає засвоєння культури, цінностей і норм суспільства [57]. Виховання здійснюється через освіту, а також організацію життєдіяльності певних спільнот. У вихованні взаємодіють особистість, родина, державні й суспільні інститути; навчально-виховні заклади, засоби масової комунікації, релігійні інститути, громадські організації [57].

В.П. Андрущенко зазначає, що "навчання і виховання є найбільш благородною і відповідальною сферою людської діяльності саме тому, що тут формується людина як особистість, зрощуються її світогляд і культура, закладаються основи майбутньої професії, кар'єри, життєвого успіху" [19, с. 3].

І.Д. Бех приділяє особливу увагу проблемі особистісно зорієнтованого виховання [48].

Н.П. Волкова вказує на те, що "виховання, освіта і навчання – три найважливіші напрями педагогічної діяльності, які органічно пов'язані між собою і доповнюють один одного. Їх взаємозв'язок – одна з основних педагогічних закономірностей" [122, с. 14]. Автор вказує, що "навчання неодмінно виконує виховну функцію, а у виховній роботі, в яких би формах її не здійснювали, обов'язкові певні елементи навчання: використання і застосування знань, пояснення, показ, наслідування, засвоєння та ін." [122, с. 15].

Розкриємо визначення поняття "професійна підготовка".

В "Енциклопедії професійної освіти" поняття "професійна підготовка" тлумачиться як сукупність спеціальних знань, умінь і навичок, якостей, трудового досвіду й норм поведінки, що забезпечує можливість успішної роботи з певної професії [585, с. 390]. Автори вказують, що "залежно від рівня кваліфікації й складності фаху, який освоюється, професійна підготовка включає в себе вищу, середню спеціальну або нижчу (професійно-технічну) освіту" [585, с. 390]. У дослідженні ми будемо використовувати поняття "професійна підготовка" у тлумаченні, яке подається в "Педагогічному енциклопедичному словнику". Автори "Педагогічного енциклопедичного словника" визначають поняття "професійна підготовка" як систему професійного навчання, що має на меті прискорене набуття навичок, необхідних для виконання певної роботи, групи робіт [399, с. 223].

Зовнішній рівень професійної підготовки характеризується стійким засвоєнням фахівцем професійних норм, сформованістю потреби до їх виконання, професійної етики (В.І. Байденко [33], В.А. Василенко [72], Є.Н. Гараніна [138], Т.В. Іванчикова [228], В.В. Самарін [457], В.О. Сластьонін [394], С.В. Степаненко [510], А.С. Тарасенко [517] та ін.).

В.І. Воловик [124], Ю.Д. Красовський [279], Ю.М. Кулюткін і Г.С. Сухобська [307], А.В. Петровський [280] та інші науковці розглядали сутність поняття "підготовленість". Вчені вважають професійну підготовленість особи мірою її професійної зрілості, початковим рівнем професійної культури. Професійна підготовленість фахівця, що працює в системі "людина – людина", – це показник загальної культури особи, яка полягає в позитивній соціальній орієнтації людини, великою мірою визначає його професійне самопочуття, моральне обличчя, рівень майстерності, його професійну компетентність і надійність.

А.О. Деркач визначає поняття "підготовленість" як засвоєння людиною необхідних для успішного виконання дій знань, умінь, навичок [177].

Ю.П. Поваренков трактує поняття "підготовленість" як цілісну динамічну систему проявів досягнень особи в якій-небудь діяльності [413].

У дослідженні ми будемо використовувати поняття "підготовленість" у тлумаченні, яке подає І.О. Зимня [216]. Дослідниця трактує поняття "підготовленість" як синтез властивостей особи, що визначають її придатність до діяльності: активне позитивне ставлення до діяльності, інтелектуальні здібності, необхідні для вирішення завдань діяльності, сприятливий психічний стан, пов'язаний з процесом діяльності; певний фонд знань, умінь, навичок у відповідній сфері конкретної діяльності [216].

Е.Ф. Зеєр [216], А.К. Маркова [326], В.Д. Шадриков [569] та інші науковці до структури професійної підготовленості включають професійно-пізнавальні, професійно-поведінкові й емоційні характеристики фахівця.

Нові соціально-економічні умови сучасного суспільства потребують адекватних змін професійної готовності, яка характеризується її мобільністю. Розглянемо сутність поняття "професійна мобільність".

У словнику-довіднику "Педагогіка вищої школи" поняття "професійна мобільність" трактується як "здатність змінювати вид праці, переключатися на інші види діяльності у зв'язку з прогресивними змінами техніки і технології виробництва. Професійна мобільність виявляється у володінні системою узагальнених прийомів професій-

ної праці та застосовуванні їх для успішного виконання будь-якого завдання на суміжних за технологією ділянках виробництва і здатності порівняно легко переходити від одного виду діяльності до іншого" [493, с. 297]. Професійна мобільність передбачає високий рівень розвитку узагальнених професійних знань, а також готовність до оперативного відбору і реалізації оптимальних способів виконання виробничо-технічних завдань. В умовах науково-технічної революції професійна мобільність виступає важливим компонентом кваліфікаційної структури працівника [493, с. 297].

У дослідженні ми будемо використовувати поняття "професійна мобільність" у тлумаченні, яке подається у "Словнику професійної освіти" [88, с. 317]. Автори "Словника професійної освіти" визначають поняття "професійна мобільність" як здатність змінювати профіль своєї діяльності, рід занять [88, с. 317].

О.А. Малигіна вважає, що в сучасному суспільстві важливою умовою успішного соціального та професійного функціонування фахівця є його професійна мобільність [322, с. 119]. Професійна мобільність трактується автором як здатність і готовність особи досить швидко та успішно опановувати новою техніку та технологію, набувати знань і вмінь, що забезпечують ефективність нової професійної діяльності [322, с. 120]. О.А. Малигіна стверджує, що формування в процесі навчання професійної мобільності як однієї з ключових компетенцій передбачає опанування студентами відповідної діяльності. При цьому відбувається формування: готовності до прояву конкретної компетенції (мотиваційний аспект); знань, що лежать в основі тієї чи іншої компетенції (когнітивний аспект); досвіду прояву конкретної компетенції у всіляких стандартних і нестандартних ситуаціях (поведінковий аспект); ставлення до змісту компетенції і до об'єкта її застосування (ціннісно-смисловий аспект) [322, с. 121].

С.В. Нужнова вважає, що в період навчання у вищому навчальному закладі необхідно формувати у студентів готовність до професійної мобільності [371].

А.В. Коржуєв і В.А. Попков, досліджуючи традиції та інновації у вищій професійній освіті, вказують, що в останні півтора-два десятиліття відбулися принципові зміни соціального життя, виникла проблема професійної мобільності випускників вищих навчальних закладах, яка передбачає здобуття в навчальному закладі такого рівня освіти, який міг би дати випускнику змогу адаптуватися до змін умов своєї професійної діяльності [269, с. 252]. Автори виокремлюють чотири типи професійної мобільності:

1) з тих чи інших обставин випускник ВНЗ змінює сферу діяльності у межах однієї широкої спеціальності;

2) характер діяльності працівника зазнає тих чи інших змін у зв'язку з підвищенням статусу через просування службовими сходами, призначення на нову посаду;

3) працівник змінює одну професію на іншу, яка тією чи іншою мірою подібна до першої, що дає змогу спиратися на вже здобуті у процесі навчання у ВНЗ знання, вміння та навички;

4) цей тип професійної мобільності означає кардинальну зміну занять чи роду діяльності, коли необхідно почати життя "з чистого аркуша", освоювати нову професію, поступово здобувати знання і досвід [269, с. 255–256].

А.В. Коржуєв і В.А. Попков розглядають професійну мобільність як найважливішу якість особистості сучасного фахівця у зв'язку з відомими визнаними чотирма основними ідеями: гуманізації, демократизації, випереджальної і неперервної освіти [269, с. 261].

Вважаємо, що найважливішим етапом у професійному становленні майбутнього фахівця є процес формування професійної спрямованості. У дослідженні ми будемо використовувати поняття "професійна спрямованість" у тлумаченні, яке подає В.В. Волкова. Дослідниця поняття "професійна спрямованість" визначає як комплекс цілеспрямованих педагогічних впливів, що ґрунтується на знанні закономірностей розвитку особистості з урахуванням специфічних вимог професії, а також впливу факторів об'єктивного й суб'єктивного порядку, і має за мету формування особистості спеціаліста в процесі пізнавальної навчальної діяльності [121, с. 15].

В.В. Волкова, проаналізувавши дослідження в галузі педагогіки й психології, вважає, що "процес формування професійної спрямованості передбачає наявність двох етапів: перший етап формування професійної спрямованості становить собою нижчу стадію розвитку професійної спрямованості та закінчується вихованням інтересу до діяльності з оволодіння професією, проявляється у вигляді схильностей, якостей та переконань особистості" [121, с. 49]. На її думку, "другий етап формування професійної спрямованості завершується готовністю спеціаліста до самостійної професійної діяльності" [121, с. 49].

На наш погляд, професійна спрямованість майбутнього фахівця з готельно-курортної справи включає в себе сукупність мотиваційних, вольових, емоційних та інтелектуальних сторін особистості в їхньому співвідношенні із зовнішніми умовами готельної індустрії. Професійна спрямованість особистості визначає готовність людини до професійної діяльності.

Розглянемо визначення поняття "професія".

Аналіз словників та енциклопедій свідчить, що поняття "професія" (лат. professio – спеціальність) визначається по-різному. Так, в

“Енциклопедії з професійної освіти” поняття “професія” трактується як вид трудової діяльності людини, яка володіє комплексом спеціальних теоретичних знань та практичних навичок, набутих у результаті фахової підготовки, досвіду роботи [585, с. 276]. Автори “Енциклопедичного соціологічного словнику” визначають поняття “професія” як “будь-яку професійну групу середнього класу, яка характеризується вимогами високого рівня технічних та інтелектуальних знань, а також досвідом, автономією в найманні й дисципліні, пов’язаною з державною службою” [584].

У дослідженні ми будемо використовувати поняття “професія” у тлумаченні, яке подається в “Новому тлумачному словнику української мови” [369, с. 62]. Автори названого словника визначають поняття “професія” як “рід занять трудової діяльності, що вимагає певних знань і навичок і є для кого-небудь джерелом існування; фах, спеціальність, ремесло, кваліфікацію” [369, с. 62].

У “Російській педагогічній енциклопедії” поняття “професія” тлумачиться як вид трудової діяльності людини, яка володіє комплексом спеціальних теоретичних знань і практичних навичок, які набуті в результаті цілеспрямованої підготовки, досвіду роботи [450]. Автори вважають, що професія відображає здатність людини до виконання конкретних функцій у системі суспільства, поділу праці і є однією з основних якісних характеристик його як працівника [450]. Професійна спеціалізація працівників характеризується типовими, багаторазово відтворюваними комплексами трудових функцій, які формуються відповідно до основних ознак, такими як: однорідність робіт за їх змістом, їх обсяг і можливість відособленого виконання [450].

На думку Л.П. Сущенко, “професія є джерелом духовного і матеріального благополуччя людини та визначає її місце у соціальній структурі” [515, с. 32]. Дослідниця вважає, що “професія найчастіше пов’язана з освітою, колом інтересів, потребами, вона накладає відбиток на особу, її світогляд, поведінку” [515, с. 32].

Т. Парсонс і Н. Сторер до головних характеристик будь-якої професії зараховують: відповідальність за збереження, передачу, використання і розширення спеціалізованої суми знань (адже саме володіння професійними знаннями робить професіоналів експертами); зацікавленість соціального оточення професійної спільноти в результатах діяльності її членів, що гарантує і саме існування професії, і дієвість професійних інститутів; відносна автономність професійної спільноти в залученні нових членів, у підготовці та контролі за професійною поведінкою; наявність у самій професії форм винагороди, які виступають достатнім стимулом для професіоналів і забезпечують їхню високу мотивацію щодо професійної кар’єри [390].

У Національному класифікаторі України ДК 003:2005 "Класифікатор професій" вміщено 30 професій сфери готельного господарства, але в Довіднику кваліфікаційних характеристик професій на 15 нових професій відповідного напряму відсутні кваліфікаційні характеристики [115, с. 115].

Розглянемо визначення поняття "професіографія".

У "Словнику з професійної освіти" поняття "професіографія" тлумачиться як "технологія вивчення вимог, які ставить професія до особистісних якостей, психологічних здібностей, психофізіологічних можливостей людини" [430, с. 276]. В.В. Берега визначає "професіографію" як "комплексний системний опис роду трудової діяльності на підставі функціонального, психологічного та психофізіологічного аналізу її змісту, який дає змогу визначити професійно важливі якості особистості фахівця у вигляді вимог професії до людини" [43, с. 101].

На думку Б.О. Федоришина, професіографія в системі професійної орієнтації виступає необхідною умовою і засобом реалізації профорієнтаційних функцій. Її предметом є аналітичний опис різних професій, а не психологічна сфера особистості [536]. Автор підкреслює, що разом з тим певне значення професіографія має для забезпечення реалізації функцій професійної орієнтації. Від удосконалення та підвищення результативності професіографічних досліджень безпосередньо залежить якість підвищення результативності роботи за всіма структурними компонентами професійної орієнтації [536].

В.А. Семиченко вважає, що поняття "професіограма" охоплює "різні сторони конкретної професійної діяльності: соціальні, соціально-економічні, історичні, технічні, технологічні, правові, гігієнічні, психологічні, психофізіологічні й соціально-психологічні" [467, с. 189]. Автор вказує, що "професіограма конкретизує найбільш важливий, обов'язковий склад професійної діяльності людини, визначає базові якості" [467, с. 189].

На нашу думку, професіограма фахівця готельно-курортної справи повинна складатися з трьох основних комплексів, що включає: загальногромадянські риси; риси, що визначають специфіку професії; спеціальні знання, уміння й навички зі спеціальності.

Розглянемо визначення поняття "спеціальність".

У "Російській педагогічній енциклопедії" поняття "спеціальність" (від лат. specialis – особливий, особливий, species – рід, вид) тлумачиться як вид трудової діяльності, яка здійснюється на основі відповідної профільної теоретичної і практичної підготовки [450]. Порівняно з базовою професійною діяльністю спеціальність має більш вузький характер і в її рамках іноді менш стійкий. Розподіл на спеціальності відображає якісну розмаїтість конкретних трудових процесів і глиби-

ну поділу праці з урахуванням застосовуваних способів і особливостей устаткування, об'єктів, знарядь праці, кінцевої продукції [450].

У дослідженні ми будемо використовувати поняття "спеціальність" у тлумаченні, яке подається у "Великому тлумачному словнику української мови" [75]. Автори словника визначають поняття "спеціальність" як "окрему галузь науки, техніки, мистецтва й т. ін.; сферу чиєїсь діяльності або вивчення чого-небудь" [75].

Розглянемо сутність поняття "кваліфікація". У рамках кожної спеціальності, види праці розподіляються за кваліфікаціями. Кваліфікація відображає рівень розвитку особистості в найважливішій сфері життєдіяльності – у праці і визначає його соціальний статус.

У "Великому тлумачному словнику сучасної української мови" поняття "кваліфікація" визначається як: "1. Дія за значенням кваліфікувати. 2. Ступінь придатності, підготовленості до якого-небудь виду праці" [74, с. 422]. За визначенням С.І. Ожегова і М.Ю. Шведова, кваліфікація – це "міра відповідності будь-якому рівню праці, рівень підготовленості [373, с. 271].

У "Російській педагогічній енциклопедії" поняття "кваліфікація" (від лат. qualis – який, якої якості і facio – роблю) визначається як рівень розвитку здібностей працівника, що дає йому змогу виконувати трудові функції визначеної міри складності в конкретному виді діяльності, яка визначається обсягом теоретичних знань і практичних навичок, якими володіє працівник, і є його найважливішої соціально-економічною характеристикою [450]. Автори енциклопедії зазначають, що сучасна концепція кваліфікації вносить істотні зміни до сфери підготовки і перепідготовки кадрів [450].

Розглянемо визначення поняття "фахівець".

У "Вільній енциклопедії" поняття "фахівець, спеціаліст, професіонал, майстер" тлумачиться як "людина, що володіє спеціальними знаннями й навичками в будь-якій галузі, що має спеціальність; людина, що добре знає будь-що, майстер своєї справи" [91]. У дослідженні ми будемо використовувати поняття "фахівець" у тлумаченні, яке подається у "Великому тлумачному словнику української мови" [75]. Автори трактують поняття "фахівець" як "той, хто досконало володіє якимсь фахом, має високу кваліфікацію, глибокі знання з певної галузі науки, техніки, мистецтва тощо" [75].

Майбутнього фахівця ми розглядаємо як студента, який здобуває кваліфікацію у вищому навчальному закладі.

Професійна підготовка майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти розглядається нами як процес, який здійснюється у вищих навчальних закладах різних рівнів акредитації та спрямовується на здобуття студентами кваліфікацій від-

повідно до освітньо-професійних програм освітньо-кваліфікаційних рівнів "молодший спеціаліст", "бакалавр", "спеціаліст" і "магістр", що забезпечать їх конкурентоспроможність і професійну мобільність в індустрії гостинності.

Підготовленість майбутнього фахівця з готельно-курортної справи до професійної діяльності в індустрії гостинності розглядається нами як результат навчання у вищому навчальному закладі, спрямований на оволодіння студентом професійно орієнтованими знаннями, уміннями і навичками, які визначають його придатність до діяльності з надання різноманітних послуг клієнтам готельно-курортних підприємств.

Майбутній фахівець з готельно-курортної справи розглядається нами як особистість, яка відповідно до вимог галузевих стандартів ступенево здобуває вищу освіту відповідно до освітньо-кваліфікаційних рівнів "молодший спеціаліст", "бакалавр", "спеціаліст" і "магістр" з метою здійснення професійної діяльності в готельно-курортних закладах.

Таким чином, на підставі теоретичного аналізу літератури та інформаційних ресурсів мережі Інтернет з'ясовано визначення основних понять, які характеризують професійну підготовку майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти, до яких належать такі: "освіта", "вища освіта", "професійна освіта", "ступенева освіта", "молодший спеціаліст", "бакалавр", "спеціаліст", "магістр", "неперервна освіта", "самоосвіта", "виховання", професійна підготовка", "підготовленість", "професійна мобільність", "професійна спрямованість", "професія", "професіографія", "спеціальність", "кваліфікація", "фахівець". Уточнено сутність понять "професійна підготовка майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти", "майбутній фахівець з готельно-курортної справи", "підготовленість майбутнього фахівця з готельно-курортної справи до професійної діяльності в індустрії гостинності".

1.3. Методологічні підходи до професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти

Наукова проблема, яка пов'язана з професійною підготовкою майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти, через свою складність може бути вирішена на підставі компетентнісного, системного, аксіологічного, акмеологічного, діяльнісного, антропологічного та диференційованого підходів, які становлять методологічну базу дослідження.

Компетентнісний підхід (О.А. Алілуйко [12], С.Л. Архипова [28], В.І. Байденко [33], А.О. Богданова [52], Н.В. Бутенко [66], В.Н. Введенський [73], Н.П. Волкова [123], М.С. Головань [146], О.І. Гура [165], І.А. Гурняк [166], Е.Ф. Зеєр [214], І.О. Зимня [216], В.М. Касаткіна [243], М.Є. Курдакова [295], А.В. Миронова [340], О.В. Овчарук [262], Л.В. Пільгун [405], Н.Г. Скрипник [487], К.О. Стародуб [506], М.Ф. Степко [511], А.В. Хуторській [553], М.М. Шалашова [570] та ін.) виступає як регулятив при визначенні мети, змісту і критеріїв професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи, визначає формування особистісних і професійних якостей, які забезпечують успішність оволодіння студентами знаннями, уміннями та навичками, необхідними для майбутньої професійної діяльності в готельно-курортних закладах. Спираючись на компетентнісний підхід у підготовці майбутніх фахівців з готельно-курортної справи, спостерігаємо, що він дає значущий супутній результат – студенти, які оволодівають засобами становлення власної професійної компетентності, здатні надавати різноманітні послуги з розміщення та обслуговування клієнтам індустрії гостинності, стати компетентною особистістю в повсякденному житті, засвоювати нові поведінкові моделі і брати відповідальність за вибір рішення в різних ситуаціях професійної діяльності.

Системний підхід (І.А. Зязюн [226], С.М. Ніколаєнко [365], Р.С. Піонова [406], М.О. Федорова [535], В.К. Федорченко [539], О.О. Фунтікова [400] та ін.) дає можливість розглядати професійну підготовку майбутніх фахівців з готельно-курортної справи, з одного боку, як систему, яка є частиною загальної системи професійної підготовки студентів у вищих навчальних закладах, а з іншого – в соціокультурному контексті – як органічну складову освіти і культури, що виконує посередницьку функцію між особистістю та суспільством. Технологія системного підходу забезпечила моделювання явища, яке вивчалося, та визначення функцій системи й умов її розвитку.

В.К. Федорченко вважає, що "системний підхід розвивається за такими основними напрямами, як: філософська категорія, що передбачає загальнонаукове методологічне вивчення явищ, предметів навколишнього світу; як використання методики системного підходу до проведення конкретних досліджень у різних галузях науки" [539, с. 17]. Автор підкреслює, що "цей підхід використовується для дослідження проблеми неперервної підготовки фахівців для системи туризму" [539, с. 17].

Аксіологічний підхід (Е.Н. Гусинський та Ю.І. Турчанинова [168], А.В. Кир'якова [249], В.І. Козир [259], В.Г. Кремень [285], В.О. Сластьонін [489] та ін.) розкриває сутність ціннісних установок

майбутніх фахівців з готельно-курортної справи на професійну діяльність в індустрії гостинності, забезпечує розгляд майбутніх фахівців з готельно-курортної справи як креативних особистостей, які планують здійснювати професійну діяльність з високою та стабільною продуктивністю. Є.М. Павлютенков вважає, що "переоцінка цінностей, про яку мова йшла ще в XIX ст., лише зараз досягла глибини та масштабів, що охопили людей всього світу, у всіх культурних регіонах та здійснюють вплив на всі складові людського життя, і в першу чергу, на сферу освіти" [387]. Автор зазначає, що "аксіологічна складова освіти проектується як визнана та узгоджена домінанта. Ціннісне наповнення є константою, суспільною ідеологією, спроможною до певної трансформації" [387]. Є.М. Павлютенков стверджує, що "аксіологічний компонент змін передбачає необхідність роботи над визначеними інституційними змінами: цінністю навчання, цінністю взаємозалежності та роботи в колективах, цінністю відкритого вираження професійної відмінності, цінністю особистості у взаємодопомозі та підтримці і цінністю прагнення до компромісів" [387]. Аксіологічний підхід забезпечує зв'язок між практичним та пізнавальним підходами, виступає сполучною ланкою між теорією і практикою, дає змогу вивчати досліджуване явище з точки зору можливостей задоволення потреб людини.

Вважаємо, професійна підготовка майбутніх фахівців з готельно-курортної справи повинна бути спрямована на формування цілісної несуперечливої системи ціннісних орієнтацій студентів, у якій саморозвиток повинен займати ключову позицію.

При застосуванні аксіологічного підходу професійної ми спиралися на результати досліджень В.А. Сластьоніна [489], в яких науковець розкриває зміст аксіологічного підходу через систему таких аксіологічних принципів: рівноправність філософських поглядів у рамках єдиної гуманістичної системи цінностей при збереженні різноманіття їх культурних та етнічних особливостей; рівнозначність традицій і творчості, визнання необхідності вивчення, використання вчень минулого, можливості духовного відкриття в теперішньому та майбутньому, необхідності взаємозбагачуючого діалогу між традиціоналістами та новаторами [489, с. 65]. Автор підкреслює, що аксіологічний підхід органічно притаманний гуманістичній педагогіці, в якій людина розглядається як вища цінність суспільства та мета суспільного розвитку [489, с. 65].

Положення *акмеологічного підходу* (П.П. Автомонов [5], О.С. Анісімов [20], Е.В. Баймарова [37], А.А. Деркач [10; 176; 177], К.І. Красіля [278], Н.В. Кузьміна [292], В.В. Ласкаржевська [301], К.М. Левківський [302], І.М. Логвінова та Г.Л. Коптєва [309], І.М. Мельник [332],

С.Д. Пожарський [415; 441] та ін.) сприяють ефективному управлінню організаційною та змістовною частинами навчально-виховного процесу у вищому навчальному закладі з метою руху студентів до вершин професіоналізму. За О.В. Білоусовою, освіта акмеологічного типу базується на таких психолого-дидактичних принципах: поетапного досягнення вершин особистісного розвитку; комплексного розвитку психотехнічних, особистісних, суб'єктно-діяльнісних інтегральних якостей, здібностей та самосвідомості; комплексності; психологічного детермінізму та розвитку; вивчення людини як індивіда, особистості, індивідуальності; діяльнісного підходу; гуманізму [42, с. 13].

Акмеологічний та аксеологічний підходи тісно пов'язані з комунікативною функцією, тому що реалізуються в процесі спілкування, обміну цінностями, які сприяють підвищенню потреби особистості в самовдосконаленні [311].

Діяльнісний підхід (В.Г. Крисько [290], Б.Т. Леонтьєв [304], О.М. Леонтьєв [303], В.А. Орєхова [379], А.В. Петровський [280] та ін.) зумовлює використання в навчально-виховному процесі таких форм і методів, які забезпечують підготовку компетентного і професійно мобільного фахівця, здатного плідно працювати в індустрії гостинності.

Антропологічний підхід (Б.М. Бім-Бад [49], В.Б. Куликов [294], Н.А. Логінова [311] та ін.) дає змогу створити систему знань про людину – суб'єкта та об'єкта освіти, що базуються на синтезі теоретико-педагогічних, філософсько-антропологічних й людинознавчих знань.

Для фахівців сфери гостинності важливою є та обставина, що до переліку елементів педагогічної антропології поряд з філософією, педагогікою, психологією, соціологією включені такі дисципліни: культурологія, валеологія, санітарія і гігієна, організація анімаційних послуг, організація спортивної анімації, які входять до напряму соматичної антропології, що дав змогу вдосконалити професійну підготовку майбутніх фахівців з готельно-курортної справи.

Ми згодні з А.І. Уман у тому, що антропологізація дидактики передбачає її "олюднення" (рос. – очеловечивание), переакцентування уваги з проблем навчання, коли головною є предметна складова, на проблеми формування особистості учня та вчителя, на механізми, які гармонізують їх відносини в процесі навчання [528, с. 30].

Диференційований підхід (В.Л. Ортинський [381], П.І. Сікорський [481], М.М. Фіцула [545] та ін.) дає змогу диференційовано розробити відповідно до освітньо-кваліфікаційних рівнів навчально-методичне забезпечення професійної підготовки молодших спеціалістів, бакалаврів, спеціалістів, магістрів. При проведенні занять ми спиралися на висловлювання П.І. Сікорського, який вказує, що "продук-

тивність навчання прямо пропорційна інтелектуальним і фізичним можливостям студентів; продуктивність навчання прямо пропорційна кількості тренувальних вправ, їх інтенсивності; результати засвоєння навчального матеріалу учнями (студентами) залежать від їхніх природних задатків і стану розвитку мислення, пам'яті, волі, характеру, рівня працездатності; продуктивність навчання залежить від ступеня адаптованості навчального матеріалу до індивідуальних особливостей студентів" [480, с. 60].

Таким чином, методологічну основу дослідження професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти становлять компетентнісний, системний, аксіологічний, акмеологічний, діяльнісний, антропологічний та диференційований методологічні підходи.

Висновки до першого розділу

Теоретичний аналіз проблеми професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти показав, що в сучасних соціально-економічних умовах розвитку суспільства підготовка кадрів для індустрії гостинності повинна здійснюватися з урахуванням реального попиту на їх послуги, які забезпечують сервісну діяльність всього різноманіття обслуговування споживачів індустрії гостинності.

Науковці Л.Г. Агафонова, С.Ю. Візерський, В.Ф. Данильчук, А.Л. Мокій, М.А. Морозов, С.С. Скобкін, Д.Р. Уокер, В.К. Федорченко та інші вказують, що індустрія гостинності як сукупність підприємств, які надають різні послуги з прийому й обслуговування гостей, регулює зайнятість населення країни.

Дослідники Л.П. Дядечко, В.С. Сенін, Д.Р. Уокер, В.К. Федорченко, Є.Є. Філіповський та ін. вважають, що основна діяльність фахівця з готельно-курортної справи пов'язана з наданням широкого кола послуг клієнтам індустрії гостинності.

У розділі охарактеризовано базові поняття індустрії гостинності, до яких віднесено поняття "індустрія гостинності", яке тлумачиться як сукупність підприємств, що надають різні послуги з прийому й обслуговування гостей (М.А. Морозов); поняття "готель" – як основне підприємство індустрії гостинності, що здійснює прийом і обслуговування відвідувачів (автори "Енциклопедичного словника-довідника з туризму"); поняття "курорт" – як освоєну та використовану в лікувально-профілактичних цілях особливо охоронювану природну територію, що має природні лікувальні фактори (мінеральні води, лікувальні грязі, цілющий клімат), а також привабливу бальнеотехнічними, гід-

ротехнічними спорудженнями, на якій розміщені лікувально-профілактичні установи (санаторії, санаторії-профілакторії, пансіонати, будинку відпочинку), що забезпечують проведення оздоровлення, лікування і реабілітації, включаючи об'єкти інфраструктури (Г.М. Пономаренко); поняття "гостинність" – як орієнтацію всіх видів діяльності навколо блюд, напоїв та проживання з метою задоволення потреб гостя в обслуговуванні (Асоціація європейських шкіл готельного бізнесу та громадського харчування (EURHODIP)); поняття "готельні послуги" – як результат взаємодії готельного комплексу та клієнта, а також власної діяльності обслуговуючого персоналу щодо задоволення потреб клієнтів (Г.Б. Мунін); поняття "якість послуги" – як комплекс, що складається з таких частин: якості потенціалу (технічної якості); якості процесу (функціональної якості); якості культури (соціальної якості) (В.В. Богалдін-Малих); поняття "клієнт" – як постійного відвідувача, покупця, замовника, вкладника (автори "Словника іншомовних слів"); поняття "конкуренція" – як суперництво на будь-якому рівні між окремими юридичними або фізичними особами (конкурентами), які зацікавлені в досягненні однієї мети (О.Д. Чудновський).

Готельно-курортна справа розглядається нами як складова індустрії гостинності, до складу якої входять заклади готельного типу та заклади оздоровлення й відпочинку, що надають різні послуги з прийому й обслуговування гостей.

На підставі теоретичного аналізу літератури та інформаційних ресурсів мережі Інтернет з'ясовано визначення основних понять, які характеризують професійну підготовку майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти, до яких належать такі: "освіта", "вища освіта", "професійна освіта", "ступенева освіта", "молодший спеціаліст", "бакалавр", "спеціаліст", "магістр", "неперервна освіта", "самоосвіта", "виховання", "професійна підготовка", "підготовленість", "професійна мобільність", "професійна спрямованість", "професія", "професіографія", "спеціальність", "кваліфікація", "фахівець".

Уточнено сутність понять "професійна підготовка майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти", "майбутній фахівець з готельно-курортної справи", "підготовленість майбутнього фахівця з готельно-курортної справи до професійної діяльності в індустрії гостинності".

Професійна підготовка майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти розглядається нами як процес, який здійснюється у вищих навчальних закладах різних рівнів акредитації та спрямовується на здобуття студентами кваліфікацій відповідно до

освітньо-професійних програм освітньо-кваліфікаційних рівнів "молодший спеціаліст", "бакалавр", "спеціаліст" і "магістр", що забезпечать їх конкурентоспроможність і професійну мобільність в індустрії гостинності.

Підготовленість майбутнього фахівця з готельно-курортної справи до професійної діяльності в індустрії гостинності розглядається нами як результат навчання у вищому навчальному закладі, спрямований на оволодіння студентом професійно орієнтованими знаннями, уміннями і навичками, які визначають його придатність до діяльності з надання різноманітних послуг клієнтам готельно-курортних підприємств.

Майбутній фахівець з готельно-курортної справи розглядається нами як особистість, яка відповідно до вимог галузевих стандартів ступенево здобуває вищу освіту відповідно до освітньо-кваліфікаційних рівнів "молодший спеціаліст", "бакалавр", "спеціаліст" і "магістр" з метою здійснення професійної діяльності в готельно-курортних закладах.

У розділі розкрито методологічну основу дослідження професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи, яку становлять компетентнісний, системний, аксіологічний, акмеологічний, діяльнісний, антропологічний та диференційований підходи. Компетентнісний підхід виступає як регулятив при визначенні мети, змісту і критеріїв професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи, визначає формування особистісних і професійних якостей, які забезпечують успішність оволодіння студентами знаннями, уміннями та навичками, необхідними для майбутньої професійної діяльності в готельно-курортних закладах. Системний підхід дає можливість розглядати професійну підготовку майбутніх фахівців з готельно-курортної справи, з одного боку, як систему, яка є частиною загальної системи професійної підготовки студентів у вищих навчальних закладах, а з іншого – в соціокультурному контексті – як органічну частину освіти і культури, що виконує посередницьку функцію між особистістю і суспільством. Аксіологічний підхід дає змогу розкрити сутність ціннісних установок майбутніх фахівців з готельно-курортної справи на професійну діяльність в індустрії гостинності, забезпечує розгляд майбутніх фахівців з готельно-курортної справи як креативних особистостей, які планують здійснювати професійну діяльність з високою та стабільною продуктивністю. Положення акмеологічного підходу сприяють ефективному управлінню організаційною та змістовною частинами навчально-виховного процесу у вищому навчальному закладі з метою руху студентів до вершин професіоналізму. Діяльнісний підхід зумовлює використання в навчально-

виховному процесі таких форм і методів, які забезпечують підготовку компетентного і професійно мобільного фахівця, здатного плідно працювати в індустрії гостинності. Антропологічний підхід дає змогу створити систему знань про людину – суб'єкта та об'єкта освіти, що базуються на синтезі теоретико-педагогічних, філософсько-антропологічних й людинознавчих знань. Диференційований підхід дає можливість диференційовано розробити відповідно до освітньо-кваліфікаційних рівнів навчально-методичне забезпечення професійної підготовки молодших спеціалістів, бакалаврів, спеціалістів, магістрів.

РОЗДІЛ 2
ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ГОТЕЛЬНО-КУРОРТНОЇ СПРАВИ В УМОВАХ СТУПЕНЕВОЇ ОСВІТИ

У розділі проаналізовано проблему професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти в педагогічній теорії; розглянуто сутність і структуру професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти; охарактеризовано професійну підготовку майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти у вищих навчальних закладах України на сучасному етапі.

2.1. Проблема професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти в педагогічній теорії

Україна належить до групи країн, де туристичний бізнес перебуває на початковій стадії розвитку, готельна індустрія лише частково відповідає світовим стандартам, процеси, які відбуваються, зумовлюють необхідність підвищення соціально-економічної ефективності діяльності індустрії гостинності. Особливо важливим у сфері обслуговування в засобах розміщення є людський фактор, тому особлива увага приділяється професійній підготовці та підбору фахівців для готельно-курортної справи.

Публікації вітчизняних (О.В. Апілат [23], С.І. Байлик [34], Ю.В. Гладуняк [144], Т.А. Городня [151], О.С. Гринькевич [156], В.Ф. Данильчук [169], Л.П. Дядечко [188], Г.Б. Мунін [351] та ін.), російських (Л.Г. Агафонова [7]; В.В. Богалдін-Малих [51], І.В. Зорін [222], Н.І. Ільїна [233]; Н.І. Кабушкін [236], В.О. Квартальнов [248], О.І. Сесьолкін [471] та ін.) та зарубіжних науковців (С. Медлік [330], М. Турковський [525], Д.М. Бейкер (D.M. Baker) [587], А.М. Фрідман (A.M. Freedman) [593], Дж. Мо Кноу (J.M. Know) [598] та ін.) підтверджують, що сучасна індустрія гостинності є однією з найбільш розвинутих галузей світової економіки. У боротьбі за залучення клієнтів конкурують між собою окремі країни, регіони в країнах, готельні ланцюги та готелі.

Аналіз наукової літератури показує, що підготовка кадрів для індустрії гостинності виступає стратегічним пріоритетом розвитку туризму в Україні; однією з найголовніших проблем цієї галузі є незадовільнення її потреб у фахівцях нової формації, підготовлених за новими освітніми програмами.

Питання підвищення якості підготовки фахівців індустрії гостинності стали предметом багатьох досліджень. До кола наукових інтересів учених входять теоретичні та методологічні засади, зміст та оптимізація підготовки фахівців для готельно-туристичного бізнесу (А.П. Конох [264], О.О. Любіцева [315], В.К. Федорченко [538], Н.А. Фоменко [547] та ін.); особливості підготовки спеціалістів сфери туризму та готельно-курортної справи в Європі та світі (О.М. Данова [170; 171], Л.В. Сакун [455], К.О. Стародуб [506] та ін.); діагностика якості професійної освіти у сфері туризму (Є.М. Ільїна [232], О.С. Гринькевич [156], Г.С. Цехмістрова [555] та ін.); розвиток комунікативної компетенції у майбутніх фахівців (Н.С. Єрукова [195], І.О. Зимня [217], М.Ф. Степко [511] та ін.); проблеми та перспективи практичної підготовки фахівців сфери туризму та готельно-курортної справи (Л.В. Козак [258], Л.Г. Лук'янова [314], Н.С. Микитів [337; 338] та ін.).

На основі аналізу інтерв'ювання досвідчених менеджерів готельного та туристичного бізнесу О.С. Гринькевич, М.М. Юнко та А.В. Мацелюх відзначили, що однією з найголовніших проблем є незадоволення потреб галузі у фахівцях нової формації [156, с. 95]. Автори вважають, що керівниками туристичних фірм і готельно-туристичних комплексів повинні бути фахівці, що володіють широким світоглядом, вміють управляти колективом, вони повинні не тільки вміти застосувати на практиці нові технології та нові маркетингові розробки, а й виявляти особливе ставлення до клієнта, бути готовими і вміти служити людям [156, с. 95].

Швидка зміна умов життя змушує шукати нові підходи до підготовки кадрів індустрії гостинності, здатних ефективно працювати у XXI ст.

Л.М. Томаневич, аналізуючи організаційно-економічний механізм управління туристично-рекреаційними комплексами в Україні, вказує, що "у сучасних умовах недосконалою є система підготовки спеціалізованих кадрів, відсутність як в управлінського, так в обслуговуючого персоналу вміння і навичок цивілізованого ринкового рекреаційно-туристичного господарювання" [520, с. 11].

М.Є. Курдакова вважає, що актуальність проблеми підготовки кадрів висока та пов'язана з потребою підприємств готельної індустрії у висококваліфікованих фахівцях, підвищеними вимогами до їх практичних знань і вмінь [295, с. 5]. Дослідниця підкреслює, що темпи розвитку туристичних технологій ставлять завдання – здійснювати підготовку фахівців широкого профілю на базі нових освітніх програм, які засновані на міждисциплінарному підході до навчання в розумно короткі строки [295, с. 5]. Але треба враховувати таку обстави-

ну: конкурентоспроможність майбутніх фахівців готельного сервісу, їх готовність до успішної діяльності в умовах ринку праці більшістю дослідників розглядається фрагментарно, у плані супроводження, аргументації основної проблеми дослідження або взагалі виноситься на периферію дослідницької уваги [295, с. 4].

Л.В. Козак зауважує, що "сьогодні галузі потрібні фахівці, які могли б працювати самостійно і творчо, генеруючи компетентні нововведення, свіжі ідеї та пропозиції, демонструючи при цьому готовність успішно реалізовувати їх в умовах конкуренції" [258, с. 68]. Автор вказує, що "зростають вимоги до особистісних і професійно значущих якостей фахівця, що відображають професійну компетентність, забезпечують конкурентоспроможність на ринку праці, сприяють професійній самореалізації та кар'єрному зростанню" [258, с. 68]. Л.В. Козак зазначає, що стан професійної підготовки фахівців туризму "свідчить про невідповідність практичної підготовки вимогам працедавців" [258, с. 69].

Польський фахівець у галузі готельних послуг М. Турковський вважає, що якість послуг залежить від кваліфікації працівників готельного підприємства [525, с. 134]. Автор підкреслює, що теоретична підготовка працівників, їх практичні навички та спеціалізована перепідготовка впливають на якість послуг на всіх рівнях [525, с. 134].

В.Ф. Данильчук зазначає, що для успішного розвитку сучасного туризму, складовою якого є готельна індустрія, Україні необхідна сучасна освіта і професійна підготовка фахівців [169, с. 106].

А.І. Мокій, Я.М. Антонюк і Т.Т. Вжишневська, аналізуючи стан розвитку готельних підприємств Львівської області, вказують на відсутність кваліфікованих фахівців у галузі готельного господарства [347, с. 23]. За їх даними, із 1556 працівників, зайнятих на ліцензованих туристичних підприємствах Львівської області, лише 42% мають вищу освіту (з них до 14% – спеціальну вищу освіту), 25% – середню спеціальну, 30% – середню, 3% – іншу освіту [347, с. 23]. Аналогічна ситуація спостерігається на готельних підприємствах, де загальна кількість зайнятих становить 1540 осіб [347, с. 23]. Науковці для вирішення проблеми нестачі кваліфікованих працівників у готельній сфері пропонують: створити при вищих навчальних закладах, які здійснюють підготовку фахівців у галузі готельного бізнесу, систему підвищення кваліфікації кадрів готельної індустрії [347, с. 23].

П.І. Гаман, аналізуючи завдання економічного зростання туристичної індустрії на державному рівні, стверджує, що "для того, щоб туристична і готельна індустрія України як в цілому в державі, так і в окремих регіонах зайняла чільне місце в економічному зростанні, необхідно на державному рівні вирішити питання підготовки туристич-

них кадрів та управління підприємствами готельного господарства, харчування" [135, с. 32].

А.П. Дурович, П.І. Кабушкін і Т.М. Сергєєва [378] та інші вважають, що стійкий розвиток туризму можливий при дотриманні ряду умов, однією із яких є високий рівень професійної підготовки фахівців.

Н.А. Фоменко акцентує увагу на тому, що "підготовка працівників для туризму як культурний феномен, соціальне явище та освітня мета, система має державно-суспільну цінність, визначає провідні принципи освітньої політики в інтересах людини, суспільства, країни" [547, с. 110]. Автор уточнює, що "підготовка працівників для галузі як система, що на сьогодні формується в Україні, має прогресивно-поступальне, еволюційне спрямування" [547, с. 110]. Н.А. Фоменко стверджує, що "у загальносвітовій культурі відображено досвід підготовки професіоналів для сфери туризму, однак не визначено в культурно-освітньому контексті особливості підготовки працівників для готельної справи. Сьогодні потребує теоретичного осмислення цей феномен" [547, с. 110].

М.Я. Бомба, В.В. Лінчук, Н.В. Лінчук і Л.М. Томаневич вказують на "недостатню забезпеченість туристичної галузі висококваліфікованими фахівцями" [59].

Отже, однією з передумов входження України до єдиного європейського та світового освітнього простору є забезпечення підготовки фахівців гостинності на рівні міжнародних вимог. На нашу думку, нагальною потребою в системі підготовки фахівців постала їх динамічна адаптація до швидкозмінюваних вимог національного та міжнародного рівнів праці в індустрії гостинності.

А.В. Головачова стверджує, що на фоні стрімкого розвитку туристичного бізнесу у світі очевидно, що професійно займатися гостинністю без спеціальної освіти та належної підготовки складно, а у сфері гостинного обслуговування клієнтів просто неможливо [147, с. 61].

О.С. Поважний зазначає, що "у сучасних умовах система вищої освіти розглядається як головний чинник інтелектуального, науково-технічного і соціально-економічного розвитку суспільства України" [411, с. 11]. Вчений вказує, що "причина цього полягає в розумінні того, що найважливішою цінністю і основним капіталом сучасного українського суспільства є людина, здатна до пошуку, засвоєння нових знань і ефективного використання їх в практичній діяльності", в цих умовах необхідно істотно підвищити рівень підготовки студентів для різних сфер управління, забезпечити набуття ними глибоких професійних знань, умінь і навичок для їх ефективної роботи в різних

сферах професійної діяльності [411, с. 11]. Як зазначає О.С. Поважний, "у період навчання у вищих навчальних закладах студенти мають отримати системні знання та професійні навички з теорії гостинності, засвоїти нові технології діяльності, оволодіти способами забезпечення системності процесів, навчитись оцінювати результативність та ефективність економічних та соціальних процесів в індустрії гостинності і приймати обґрунтовані рішення" [411, с. 11]. Автор вказує, що "діяльність в галузі індустрії гостинності потребує підготовки фахівців нової генерації з розвиненим системним структурно-логічним мисленням, здатних швидко оцінювати, формувати і розвивати складні системи і процеси гостинності" [411, с. 11].

За даними О.О. Любіцевої, "в Україні підготовкою кадрів для сфери туризму почали займатися з 70-х рр. XX ст., але підготовка ця була обмежена як за кількістю спеціалістів, так і за сферою прикладання праці. Спеціалізована середня фахова освіта надавалась Київським технікумом готельного господарства з підготовки фахівців середньої ланки для готельного господарства" [315, с. 357]. Дослідниця стверджує, що "входження України в світовий туристичний процес потребує відповідного кадрового забезпечення, оскільки рівень обслуговування в туризмі великою мірою залежить від рівня підготовки працівників" [315, с. 357]. На думку О.О. Любіцевої, "це є специфічною рисою галузі, комплексність обслуговування в якій передбачає не тільки значну частку ручної праці, а й значний обсяг міжособистих контактів. Комунікаційна складова туристичної послуги забезпечується персоналом практично на всіх стадіях обслуговування туристів. Динамічність галузі (технологічні, маркетингові, інформаційні та інші інновації) потребує відповідної динамічної системи підготовки кадрів, здатних працювати на рівні світових і європейських стандартів" [315, с. 357].

Науковець Х.Й. Роглєв обґрунтовує нову концепцію підготовки кадрів для індустрії гостинності, "в її основі – становлення і розвиток творчої особистості, витрати на підготовку кадрів розглядаються не як витрати на робочу силу, а як довгострокові інвестиції, необхідні для процвітання готелю" [446, с. 272]. Автор вважає, що "навчальний процес не обмежується передачею учневі необхідної суми професійних знань і навичок, а спрямований на розвиток у нього здібностей і бажання освоювати нові сфери знань, опановувати нові спеціальності, іншою мовою, у процесі навчання значно посилюється творчий елемент, і той, хто навчається, є не пасивним об'єктом стримання інформації, а активним суб'єктом розвитку своїх здібностей" [446, с. 272].

Підготовка майбутніх фахівців з готельно-курортної справи повинна враховувати вимоги підприємств гостинності. На думку

Х.Й. Роглєва, "у сфері підготовки інноваційних кадрів нова стратегія повинна включати такі елементи: переорієнтацію кадрової політики готелів із залученням уже готових висококваліфікованих працівників зі сторони для формування ядра персоналу за рахунок підвищення кваліфікації власних працівників; співробітництво готелів з університетами, коледжами, училищами у сфері розробки навчальних програм з нових готельних технологій, у справі підготовки фахівців нових професій; використання системи неперервного навчання і підвищення кваліфікації кадрів всередині готелю, підхід до навчання як до інтегральної частини сучасного процесу надання послуг" [446, с. 273].

Вітчизняні (С.І. Байлик [35], Л.І. Бороденко [61], П.І. Гаман [135], Л.Г. Геншафт [140], О.В. Гідбут та О.Г. Мезенцев [142], В.Г. Гуляєв [161], Х.Й. Роглєв [446), російські (Л.Г. Агафонова [7], Н.І. Гаранін [137], Є.М. Гараніна [138], В.С. Сенін [469]) та зарубіжні (В.В. Лінн [305], М. Райлі [442], Д. Уокер [531] та ін.) фахівці значну увагу приділяли особистісному аспекту, який визначає якість обслуговування в готельній індустрії. Професіоналізм, культура поведінки, етика відносин персоналу визначають ефективність діяльності, конкурентоспроможність готельних підприємств.

М.Ф. Степко зазначає, що "набір міжособистісних навичок включає: здібність до критики і самокритики; здібності до роботи у команді; міжособистісні навички взаємодії; здібність працювати у міждисциплінарній команді; здібність взаємодіяти з експертами в інших предметних галузях; здібність сприймати різноманітність та міжкультурні відмінності; здібність працювати у міжнародному контексті; сповідування етичних цінностей" [511, с. 47].

На думку Е.В. Баймарової [37], М.Г. Вієвської [89], О.М. Королюка [270], В.В. Ласкаржевської [301], І.М. Логвінової [309], С.Д. Пожарського [415] та інших науковців, формування професіоналізму у фахівців вимагає змін у змісті та технологіях професійної підготовки. Пізнавальна діяльність на професійному рівні вимагає мобільності для комфортної адаптації до змін та самозмін.

На нашу думку, підготовка майбутніх фахівців з готельно-курортної справи повинна враховувати той факт, що професійна підготовка фахівців у ринкових умовах має принципово інший характер. Фахівець готелю повинен знати, вміти виконувати обов'язки керівника, бухгалтера, адміністратора, аніматора та володіти іншими професіями, пов'язаними з готельно-курортною справою.

Л.Г. Лук'янова вважає, що сьогодні "визначено класифікацію засобів розміщення готельного і неготельного типів, уніфіковано технології туристської та готельної діяльності" [314, с. 10]. Дослідниця зазначає, що "структурні зміни, що відбулися в туризмі останніми де-

сятиліттями, визначили нову стратегію туристської освіти, яка відрізняється більшою гуманізацією, технологізацією, екологізацією" [314, с. 10].

Г.А. Папірян звертає увагу на важливість сформованості на початок професійної діяльності таких професійно значущих особистісних якостей менеджера готельної індустрії, як: гуманістична спрямованість особистості; відчуття власної гідності і повага до гідності інших; особиста і соціальна відповідальність; справедливість; терпимість, ввічливість; готовність зрозуміти інших і прийти їм на допомогу; емоційна стійкість; особиста адекватність і соціальна адаптивність [389].

В.К. Федорченко вказує, що "ефективне функціонування вітчизняної неперервної туристської освіти можливе за умов проведення цілеспрямованої організаційної, науково-методичної діяльності педагогічних колективів, трансформації існуючих форм і методів навчально-виховної роботи" [539, с. 25].

На думку Т.І. Сущенко, "необхідне невідкладне формування принципово нової системи людських відносин, націлених на загальнолюдські пріоритети, докорінне переосмислення парадигми глобального виживання людства, науково обґрунтоване забезпечення переходу від існуючої егоцентричної – до антропоцентричної та соціоцентричної моделі життєдіяльності й взаємодії – від окремої людини до людства в цілому" [516, с. 381].

Освітньо-кваліфікаційна характеристика бакалавра напряму підготовки 6.140101 "Готельна-ресторанна справа" вимагає від випускника наявності таких здатностей: "діагностувати власні психологічні стани та почуття з метою забезпечення ефективної та безпечної діяльності; визначати цілі і завдання власної діяльності та забезпечувати їх ефективне та безпечне виконання; організовувати власну діяльність як складову колективної діяльності; організовувати власну діяльність; здійснювати саморегулювання поведінки в побуті і на виробництві та вести здоровий спосіб життя; забезпечувати необхідний рівень особистої фізичної підготовленості та психічного здоров'я; проводити соціологічні дослідження; враховувати суспільні відносини при здійсненні діяльності; враховувати політичні переконання при здійсненні діяльності; застосовувати невербальні методи спілкування; здійснювати пошук нової інформації; спілкування українською професійною мовою; розширювати лексико-граматичний мінімум; застосовувати усні контакти у ситуаціях професійного спілкування; здійснювати письмові контакти в ситуаціях професійного спілкування; здійснювати читання і осмислення професійно орієнтованої та загальнонаукової іншомовної літератури, використовуючи її у соціальній та професійній сферах; використовувати інформаційні технології для обробки іншо-

мовних професійно орієнтованих джерел; застосовувати елементи соціокультурної компетенції; враховувати основні економічні закони при здійсненні діяльності; враховувати правові засади при здійсненні діяльності; враховувати соціально-політичної процеси в Україні при здійсненні діяльності; формалізувати (переводити) зовнішні явища та процеси у знаковий вигляд (здійснювати теоретичне абстрагування); інтерпретувати – переводити формалізовану інформацію в іншу знакову систему; реалізовувати – переводити оброблену знакову інформацію у вигляд зовнішніх процесів (практичне здійснення); враховувати релігійні переконання при здійсненні діяльності; враховувати моральні переконання та смакові уподобання при здійсненні безпечної та ефективної діяльності; застосовувати закони логістики в процесі інтелектуальної діяльності; поєднувати теоретичні та практичні аспекти культури в процесі діяльності людини та суспільства; забезпечувати екологічно збалансовану діяльність; здійснювати екологічний аналіз заходів (або інновацій) у галузі діяльності; забезпечувати необхідний рівень індивідуальної безпеки у разі виникнення типових небезпечних ситуацій" [133, с. 22–37].

У сучасній літературі недостатньо висвітлені науково-методичні і теоретичні основи ступеневої освіти. Відсутні стандарти підготовки спеціалістів спеціальності 7.050402 "Готельне господарство" та магістрів спеціальності 8.050402 "Готельне господарство", тільки з 2011/2012 н. р. планується ввести міжгалузевий стандарт вищої освіти для цих спеціальностей.

Таким чином, проблема професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти полягає в тому, що майбутні фахівці спеціальності 5.050403 "Організація обслуговування в туристичних комплексах та готелях", напряму 6.140101 "Готельна-ресторанна справа", спеціальності 7.050402 "Готельне господарство" та спеціальності 8.050402 "Готельне господарство" повинні мати різнобічні знання, уміння, навички, бути фізично, естетично, морально достатньо розвиненою особою. Головна мета професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти полягає в підготовці висококваліфікованих кадрів для індустрії гостинності на підставі реального попиту на їх послуги, у формуванні їх здібностей забезпечити сервісну діяльність та обслуговування споживачів індустрії гостинності. Однак науково-методичні і теоретичні основи ефективного вирішення цих завдань розроблені недостатньо. Виникає необхідність диференційованої підготовки кадрів для галузі готельно-курортної справи, але в літературі вирішення проблеми підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи не здобули належного висвітлення.

2.2. Сутність і структура професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти

В умовах становлення ринкової економіки в нашій країни зростає роль готелів, підвищуються вимоги до їх соціально-економічної ефективності.

Успіхи провідних світових готельних комплексів сприяють забезпеченню високої якості послуг, їх швидкому оновленню, зниженню витрат, пов'язані з тим, що весь колектив працюючих має досить високу професійну підготовку.

К.М. Левківський вважає, що "якість професійної підготовки фахівців в Україні є найважливішою соціокультурною проблемою, вирішення якої можливе тільки за умови приведення освіти у відповідність до нових соціально-економічних вимог ринкової економіки" [302, с. 174].

Вітчизняні (Г.О. Балл [40], О.Б. Кисельова [250], Л.А. Коростіль [271], Н.І. Логвинюк [310], В.А. Семиченко [466] та ін.) та російські (В.А. Бодров [54], А.О. Волкова [120] та ін.) науковці до професійної підготовленості фахівця соціальної сфери зараховують індивідуально-особистісний компонент, який включає до себе індивідуально-психологічні особливості, здібності, переваги та недоліки, особисті властивості і якості.

Учені С.А. Архипова [28], О.І. Гура [165], С.С. Кашлев [245] та інші характеризують готовність випускників вищих навчальних закладів до професійної діяльності.

Науковці А.М. Байназаров [38], В.Ф. Данильчук [169], Л.І. Нечаюк [360], М.П. Сальська [456], О.Д. Чудновський [567], А.Х. Чупанов [568] та інші вважають, що ефективність підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи гарантує професіоналізм працівників індустрії гостинності.

У "Новому тлумачному словнику української мови" поняття "професіоналізм" визначається як "оволодіння якою-небудь професією" [369, с. 62]

У дослідженні ми будемо використовувати поняття "професіоналізм", яке подано в "Словнику-довіднику з педагогіки" [493, с. 309]. Автори словника трактують поняття "професіоналізм" як набуту в ході навчальної і практичної діяльності здатність до компетентного виконання трудових функцій; рівень майстерності в певному виді занять, що відповідає рівню складності виконуваних завдань [493, с. 309].

Є.С. Рапацевич визначає поняття "професіоналізм" як високу підготовленість до виконання завдань професійної діяльності, він дає можливість досягати значних якісних і кількісних результатів праці при менших витратах часу, розумових та фізичних сил на основі використання раціональних прийомів виконання робочих завдань [501, с. 638]. Автор вважає, що професіоналізм фахівця є результатом систематичного підвищення кваліфікації, творчої активності, здатності продуктивно задовольняти зростаючі вимоги суспільного виробництва і культури [501, с. 638].

Д.Р. Уокер наголошує, що бути професіоналом – означає володіти абсолютною впевненістю у вищій якості вашої праці: чи то виробництві товару, чи то наданні послуг [531, с. 425]. Автор виокремлює основні риси фахівців, які постійно контактують з клієнтами: навченість, пунктуальність, товариськість, сумлінність, ініціативність, охайність, зацікавленість, артистизм, здоров'я, обґрунтованість [531, с. 426].

На нашу думку, професійна підготовка майбутніх фахівців готельно-курортної справи повинна включати до себе формування особистості з метою досягнення вищих рівнів професіоналізму.

О.В. Новикова зазначає, що для досягнення високих рівнів професіоналізму важливе духовне наповнення професії: зацікавленість змістом, спрямованістю професії на благо інших людей, прагнення проникнути в сучасні гуманістичні орієнтації, бажання залишитися у професії; мотивація на досягнення високих рівнів у своїй праці; прагнення розвивати себе як професіонала, спонукання до позитивної динаміки професійного зростання, використання для цього будь-якого шансу; гармонійне проходження всіх етапів професіоналізації – від адаптації до професії далі до майстерності, творчості, до безболісного завершення професійного шляху; відсутність професійних деформацій у мотиваційній сфері, криз; пошук причин успіху/неуспіху в самому собі та в професії; оптимальна психологічна ціна високих результатів у професійній діяльності, тобто відсутність перевантажень, стресів, зривів, конфліктів [370, с. 454]. Дослідниця робить висновки, що професіонал – це фахівець, який оволодів високими рівнями професійної діяльності та свідомо змінює та розвиває себе в процесі праці, здійснює свій індивідуальний творчий внесок у професію, що знайшов своє індивідуальне призначення, стимулює в суспільстві інтерес до результатів своєї професійної діяльності і підвищує престиж своєї професії в суспільстві [370, с. 454].

А.К. Маркова визначає такі критерії професіоналізму, як: об'єктивні, суб'єктивні, результативні, процесуальні, нормативні, індивідуально-варіативні, прогностичні, критерії научуваності, творчості

прихильності, соціальної активності та конкурентноспроможності [326, с. 41–48].

У п. 1.8 "Правил користування готелями й аналогічними засобами розміщення та надання готельних послуг" (2004) визначаються такі вимоги до персоналу готелів: "персонал, який бере безпосередню участь у прийманні та обслуговуванні споживачів, повинен мати відповідну професійну підготовку, володіти іноземними мовами в необхідному обсязі залежно від категорії готелю, додержуватися правил службового етикету (бути ввічливим, люб'язним, мати охайний вигляд)" [423].

У навчальному посібнику за редакцією Л.П. Шматько визначається, що специфіка професійного обслуговування номерів готелю становить систему соціально-культурних заходів, які виключали б найменші умови для конфліктної ситуації [524 , с. 228]. На думку авторів, мистецтво обслуговування як реалізація сервісної діяльності в розвитку готельного комплексу передбачає: зовнішню охайність персоналу, люб'язність; готовність персоналу готелю до продуктивного спілкування; системність і диференціацію дій; оперативність дій [524, с. 228–229]. Автори вказують, що інтуїтивність у професійній справі широко розкриває практику готельної гостинності [524, с. 229].

Складові професіоналізму фахівців з готельно-курортної справи подано на рис. 2.1. Розглянемо визначення поняття "компетенція".

Рис. 2.1. Складові професіоналізму майбутніх фахівців з готельно-курортної справи (розроблено автором)

В "Енциклопедії освіти" поняття "компетенція" визначається як "відчужена від суб'єкта, наперед задана соціальна норма (вимога) до освітньої підготовки учня, необхідна для його якісної продуктивної діяльності в певній сфері, тобто соціально закріплений результат" [194, с. 404].

У "Російському енциклопедичному словнику" поняття "компетенція" тлумачиться як коло повноважень, яке надано законом, статутом або іншим актом конкретному органу або посадовій особі; знання, досвід у тій або іншій галузі [450].

У дослідженні ми будемо використовувати поняття "компетенція" у тлумаченні, яке пропонує О.О. Фунтікова [400, с. 151]. Дослідниця трактує поняття "компетенція" як "коло повноважень якого-небудь органу чи посадової особи; коло питань, у якому дана особа має знання, досвід" [400, с. 151].

Аналіз визначень поняття "компетенція" дав М.С. Голованю змогу виділити ключові слова, що характеризують феномен компетенції: належність по праву, тобто коло питань, з яких певна особа володіє знаннями, досвідом, що дає їй підстави судити про що-небудь; коло повноважень, наданих законом, статутом або іншим актом конкретному органу або посадовцю; знання, досвід у тій або іншій галузі; особливий інформаційний ресурс індивіда, організації; досвід, знання і навички про спосіб організації й управління діяльністю для досягнення поставленої мети (тобто йдеться про метазнання, що управляють іншими знаннями); інтегрована сукупність характеристик (знання, уміння, навички, здібності, мотиви, переконання, цінності), що забезпечує виконання професійної діяльності на високому рівні та досягнення певного результату; базова характеристика особи; деякі внутрішні, потенціальні психологічні новоутворення, які потім виявляються в діяльності [145, с. 25].

О.С. Заблоцька визначає сутність підходів до навчання в контексті формування предметних компетенцій, які подані в табл. 2.1 [207].

Таблиця 2.1

Сутність підходів до навчання в контексті формування предметних компетенцій (за О.С. Заблоцькою, 2009)

Підхід	Сутність	
	Дидактична	методична
Компетентнісний	Спрямованість на компетенції як кінцевий результат навчання	Безпосереднє формування предметних компетенцій
Особистісно орієнтований	Виховання всебічно розвиненої, гармонійної особистості	Формування предметних компетенцій через розвиток особистості
Діяльнісний	Організація діяльності суб'єктів навчання	Формування предметних компетенцій у процесі діяльності
Аксіологічний	Формування ціннісних орієнтацій	Формування ціннісно-орієнтаційної складової предметних компетенцій
Гуманістичний	Індивідуалізація та диференціація навчання	Індивідуальний підхід до формування предметних компетенцій
Системний	Вивчення об'єктів з позиції сутності взаємозв'язків між їх елементами	Процес формування предметних компетенцій, вони розглядаються як цілісні складні системи

Продовження табл. 2.1

Підхід	Сутність	
	Дидактична	методична
Акмеологічний	Готовність до нововведень, моделювання шляху самовдосконалення, проектування мети власної діяльності	Визначення напрямів формування предметних компетенцій та готовність до їх постійного вдосконалення
Інноваційний	Використання нових ідей, способів діяльності тощо	Формування предметних компетенцій, пов'язаних з володінням новими технологіями

М.Ф. Степко на підставі аналізу матеріалів досліджень у рамках європейського проекту "Tuning" (Socrates–Tempus) зазначає, що "в результаті анкетування закладами вищої освіти, їх випускниками та компаніями було складено і визнано список із 85 компетенцій" [511, с. 49]. Вчений стверджує, що "найбільш значущими компетенціями, які за результатами цього опитування слід розвивати, визнані: здатність до аналізу й синтезу; здатність навчатися; здатність вирішувати завдання; здатність застосовувати знання на практиці, здатність пристосовуватися до нових ситуацій; турбота про якість; здатність управляти інформацією; здатність працювати самостійно і в команді" [511, с. 51].

М.Є. Курдакова в кандидатській дисертації на тему "Педагогічна технологія формування професійної компетентності майбутніх фахівців готельного сервісу" дає характеристику ключових компетенцій професійної підготовки фахівців готельного сервісу (табл. 2.2) [295, с. 66].

Таблиця 2.2

Характеристика ключових компетенцій професійної підготовки фахівців готельного сервісу (за М.Є. Курдаковою, 2006)

Ключові компетенції	Сутність
Ціннісна	Сприйняття людського життя як головної цінності. Осмислення понять: "честь", "обов'язок", "відповідальність", "професійна гордість", "громадянськість"
Пізнавальна	Знання, уміння і навички повинні відповідати освітньому стандарту підготовки фахівця готельного сервісу
Творча	Професійні навички повинні формуватися відповідно до особистісних запитів і задатків: працьовитість, творча активність, цілеспрямованість, терпіння, завзятість, ініціатива, самостійність, самовладання
Комунікативна	Уміння виконувати лідируючу роль у колективі, уміння встановлювати контакти, поважати інші смаки, звичаї і звички. Уміння критично осмислювати свої вчинки, аналізувати відносини з оточуючими людьми
Ділова	Уміння вибудовувати ділові відносини, складати ділові контракти, знати ціну своїм професійним можливостям
Професійна	Виявлення справжнього інтересу до професійної діяльності, володіння спостережливістю і рефлексією. Прагнення до знань у галузі готельної індустрії, уміння працювати з людьми, організовувати їх

В.В. Нечипоренко зазначає, що основною вимогою роботодавців є не наявність у працівника вузькоспеціалізованих знань, а сформованість основних типів ключових компетенцій: інформаційної, проектувальної, оціночної, комунікативної, соціальної тощо [361, с. 5].

О.І. Гура на підставі аналізу програми Ради Європи вважає, що в підготовці молоді мають важливе значення п'ять груп ключових компетенцій: політичні та соціальні компетенції; комунікативна компетенція; соціально-інформаційна компетенція; персональна компетенція [165, с. 36–37].

А.В. Хуторською розглядає ключові компетенції як компонент особистісно орієнтованої парадигми освіти [554].

Розглянемо визначення поняття "компетентність".

У "Психологічному тлумачному словнику найсучасніших термінів" поняття "компетентність" тлумачиться як "психосоціальна якість, що означає силу і впевненість, які ґрунтуються на відчутті власної успішності і корисності, що дає людині усвідомлення своєї спроможності ефективно взаємодіяти з оточенням" [434, с. 188–189].

У дослідженні ми будемо використовувати поняття "компетентність" у тлумаченні, яке дає О.О. Фунтікова [400, с. 150]. Дослідниця трактує поняття "компетентність" як "володіння компетенцією; володіння знаннями, що дають змогу судити про що-небудь, знання та вміння, які необхідні людині в певній галузі діяльності, її обізнаність, поінформованість, широта інтелекту, професійна підготовленість" [400, с. 150].

М.М. Галицька вважає, що поняття "компетентність" ширше, ніж поняття "компетенція", воно характеризує і визначає рівень професіоналізму фахівця, котрий володіє знаннями, уміннями та навичками, що дають йому змогу демонструвати професійно грамотні дії, мислення, оцінку, думку в конкретній професійній діяльності [132, с. 8].

М.М. Шалашова вважає, що, на відміну від традиційних характеристик професіоналізму – знань, умінь та навичок, у понятті "компетентність" підкреслюються такі якості, як: інтегративний і творчий характер; висока ефективність результату; практична спрямованість освіти; співвідношення критерію з ціннісно-смисловими характеристиками особистості; формування мотивації самовдосконалення; академічна та трудова мобільність [570, с. 55]. Науковець підкреслює, що компетентність не зводиться до набору компетенцій та не є сумою знань, вмінь та навичок, тому що включає в себе ще й мотиваційну, соціальну та поведінкову складові. Компетентність характеризує інтегровані якості випускника вищого навчального закладу, а саме: результат навчання [570, с. 55].

В.К. Федорченко вважає, що "у більшості країн, що модернізують системи підготовки виробничого персоналу, у поняття "компетентність" включають, як мінімум: виконання індивідуальних обов'язків на певному місці праці; виконання суміжних професійних обов'язків; здатність знаходити рішення в неординарних ситуаціях; професійну відповідальність за результати праці; здатність застосовувати знання і вміння в складних умовах діяльності" [538, с. 155]. Науковець зазначає, що "компетентному фахівцю, як правило, притаманні такі якості: ефективність професійної діяльності на робочому місці (здатність забезпечувати конкурентоспроможність продукції); мобільність, багатопрофільність, самовдосконалення; розвиток особистісних якостей [538, с. 155]. В.К. Федорченко підкреслює, що "одна з основних вимог до компетентності сучасного фахівця – це вміння відкрито спілкуватися, обмінюватися інформацією з метою поліпшення діяльності і задоволення потреб споживачів. Працівник вважається компетентним, якщо він: створив коло людей, які йому необхідні для виконання роботи; знає, як використовувати неофіційні шляхи досягнення результату; працює легко з людьми різного віку, соціальної належності, різних галузей економіки; винахідливий у використанні каналів впливу, необхідних для досягнення результату; ініціює розвиток і підтримку контактів із широким колом співробітників у масштабі всієї організації, фірми, підприємства" [538, с. 155].

Розглянемо визначення поняття "професійна компетентність".

У дослідженні ми будемо використовувати поняття "професійна компетентність" у тлумаченні, яке подається в "Енциклопедії освіти" [194, с. 722]. Автори "Енциклопедії освіти" визначають поняття "професійна компетентність" як "інтегративну характеристику ділових і особистісних якостей фахівця, що відображає рівень професійних знань, умінь та навичок, досвіду, необхідних для досягнення мети з певного виду професійної діяльності, а також моральну позицію фахівця" [194, с. 722].

Н.А. Зінчук на основі аналізу праць вітчизняних та зарубіжних фахівців вказує, що професійна компетентність виступає як "інтелектуально та особистісно зумовлена соціально-професійна діяльність людини; прояв загальної здатності і готовності до діяльності; рівень фахової підготовленості; відповідність високим стандартам у професійній діяльності; відповідність характеристик виконуваній роботі, масштабу і складності завдань, динаміці змінних умов; здатність особистості реалізуватися як успішний та ефективний фахівець; володіння, уміння використовувати набуті компетенції для конструктивного вирішення соціально-професійних завдань, задоволення потреб особистості і суспільства; сформованість досвіду міжособистісної взаємодії, відповідність людини деяким системним вимогам, що дає змогу досягати спільного результату; структуровані набори знань, умінь та навичок і відносин, які набувають-

ся у процесі навчання, певний етап в освітньому процесі, освітні результати; властивість особистості професійно розвиватися" [219].

На думку Н.А. Фоменко, "професійна компетентність фахівця туризму забезпечується розвитком професійно важливих якостей, а саме: пам'яттю, творчим мисленням, рефлексією, організованістю, зібраністю, акуратністю і пунктуальністю, емоційною стійкістю, допитливістю, спостережливістю, уважністю, відкритістю, контрастністю" [547, с. 130].

Н.В. Коваленко розкриває поняття "самоосвітня компетентність особистості" як: готовність і здатність особистості до самостійного, систематичного, цілеспрямованого пізнання дійсності, освоєння соціального досвіду людства, самореалізації, саморозвитку, інтегровану якість особистості, яка ґрунтується на вміннях самоосвітньої діяльності та визначає готовність особистості до самоосвіти, самонавчання, самовдосконалення, самореалізації впродовж життя [256, с. 73]. Науковець до компонентів самоосвітньої компетентності особистості відносить такі: мотиваційно-ціннісний, організаційний, процесуальний та інформаційний [256, с. 73].

Структурно-змістовну модель самоосвітньої компетентності особистості подано на рис. 2.2 [256, с. 73].

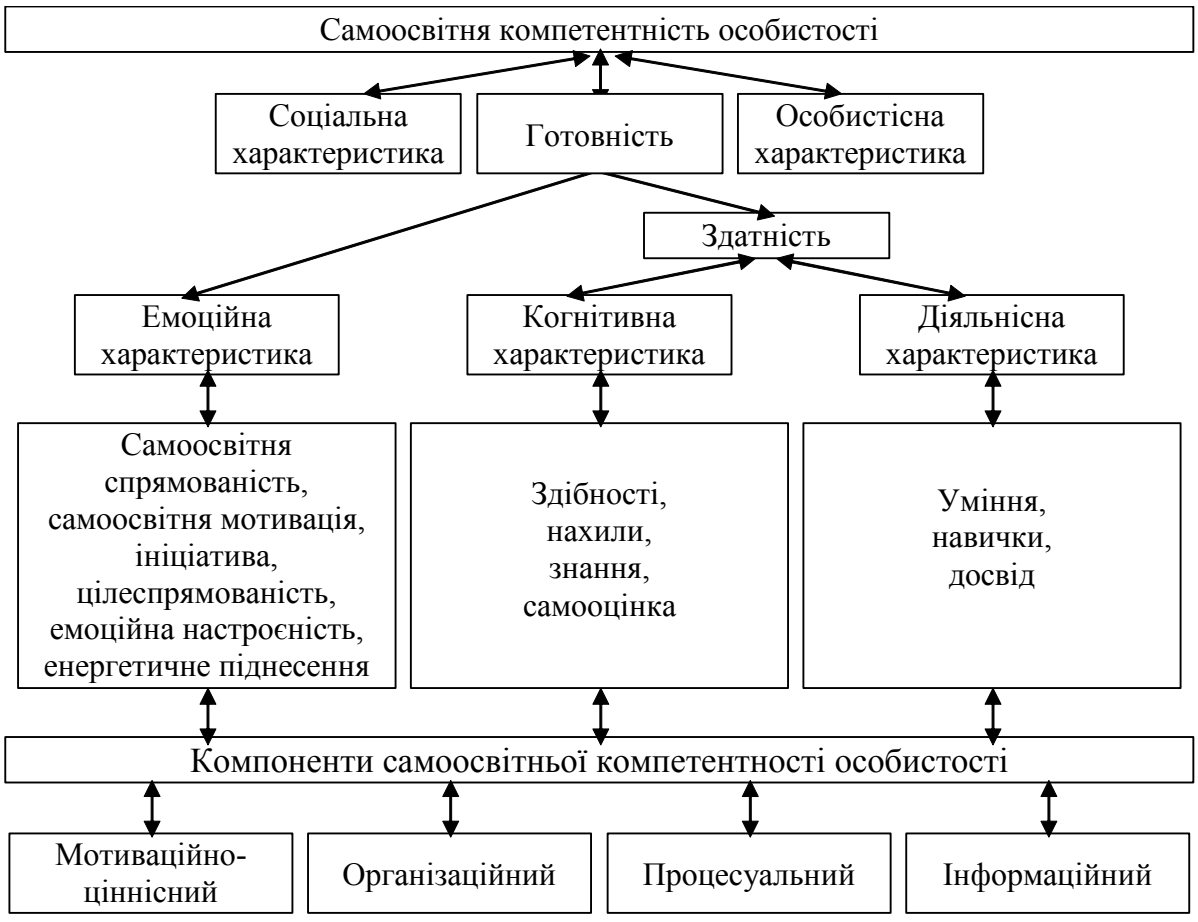

Рис. 2.2. Структурно-змістовна модель самоосвітньої компетентності особистості (за Н.В. Коваленко, 2008)

Науковці виокремлюють поняття "готовність", "готовність до діяльності", "готовність до професійної діяльності" і "професійна готовність", розглянемо сутність цих понять.

У "Новому тлумачному словнику української мови" [368, с. 654] та "Великому тлумачному словнику сучасної української мови" [74, с. 194] лексема "готовий" тлумачиться як "який вже склався, набув досвіду, досяг високої майстерності".

У "Словнику української мови" поняття "готовність" трактується як "бажання зробити що-небудь" [495, с. 148].

С.І. Ожегов поняття "готовність" визначає як згоду зробити що-небудь, стан, при якому все зроблено, все готово до чого-небудь [373, с. 142].

У дослідженні ми будемо використовувати поняття "готовність" у тлумаченні, яке подається у "Словнику-довіднику з педагогіки". Автори трактують поняття "готовність" як усвідомлену установку на майбутню діяльність, яка зумовлена високим рівнем розвитку мотиваційних, пізнавальних, емоційних та вольових процесів особистості, забезпечує успіх майбутньої діяльності [493, с. 62].

В "Енциклопедії освіти" поняття "готовність до діяльності" визначається як "стан мобілізації психологічних і психофізіологічних систем людини, які забезпечують виконання певної діяльності" [194, с. 137]. Автори "Енциклопедії освіти" зазначають, що "у психології виокремлюють кілька аспектів готовності до діяльності: операційний – володіння певним набором способів дії, знань, умінь та навичок, а також можливості набуття нового досвіду в межах певної діяльності; мотиваційний – система спонукальних якостей щодо певної діяльності (мотиви пізнання, досягнення, самореалізації тощо); соціально-психологічний – рівень зрілості комунікативної сфери особистості, вміння здійснювати колективно розподілену діяльність, підтримувати стосунки в колективі, уникати деструктивних конфліктів та ін.; психофізіологічний – готовність систем організму діяти в даному напрямі" [194, с. 137–138]. Автори "Енциклопедії освіти" зазначають, що "кожний стан готовності до діяльності визначається сполученням різних факторів, що визначають різні рівні, аспекти готовності" [194, с. 138].

У дослідженні ми будемо використовувати поняття "готовність до діяльності" у тлумаченні, яке подається у "Психологічній енциклопедії" [432]. Автори енциклопедії визначають поняття "готовність до діяльності" як "приведення в активний стан усіх психофізіологічних систем людського організму, необхідних для ефективного виконання певних дій" [432, с. 89].

Значну увагу науковці приділяють вивченню структурних компонентів готовності до діяльності. Так, Т.Б. Кропочова визначає такі складові готовності: мотиваційно-цільову, гностичну, теоретико-методичну, оціночно-рефлексивну та комунікативно-управлінську [288, с. 34].

Є.Г. Матвієвська зазначає, що існує п'ять показників готовності, а саме: когнітивний, операційно-діяльнісний, мотиваційно-ціннісний, рефлексивний та результативний [329, с. 37–38]. Розглянемо сутність поняття "готовність до діяльності".

На сьогодні нагромаджена певна сума знань з проблеми формування професійної готовності (О.М. Золотухіна [221], Є.П. Ільїн [232], Н.В. Кузьміна [292], В.О. Сластьонін [490], В.Д. Шадриков [569] та ін.).

Розкриємо визначення поняття "професійна готовність".

У "Словнику з соціальної педагогіки" поняття "професійна готовність" визначається як суб'єктивний стан особи, що вважає себе здатною і підготовленою до виконання певної професійної діяльності і прагне її виконувати [492, с. 229].

У "Словнику-довіднику з педагогіки" поняття "професійна готовність" тлумачиться як суб'єктивний стан особистості, яка вважає себе здатною та підготовленою до виконання певної професійної діяльності [493, с. 63]. Автори словника зазначають, що професійна готовність є сукупністю професійно зумовлених вимог, до складу яких входить психологічна, психофізіологічна та фізична готовність, науково-теоретична і практична підготовка [493, с. 63].

У дослідженні ми будемо використовувати поняття "професійна готовність" у тлумаченні, яке подається у "Словнику-довіднику з педагогіки" [493, с. 63]. Автори трактують поняття "професійна готовність" як суб'єктивний стан особи, яка вважає себе здатною та підготовленою до виконання певній професійної діяльності та прагне її виконувати [493, с. 63].

У "Російській педагогічній енциклопедії" вказується, що професійна готовність потребує постійного самовдосконалення [450]. Воно залежить від складних і швидкозмінюваних умов, у яких доводиться працювати сучасному фахівцеві. За деякими оцінками, сучасні прикладні знання знецінюються наполовину протягом п'яти років, тобто фактично за час, менший за терміном навчання у вищому навчальному закладі. Одночасно динамічно змінюються професії та спеціальності; практично в усі професії проникають нові об'єкти і методи праці [450].

Аналіз літератури (С.А. Архипова [28], А.А. Богданова [52], В.А. Бодров [54], В.М. Веденський [73], А.А. Воронова [128], Є.А. Ганєєва [136], Є.М. Гараніна [138], М.С. Головань [145], Г.Є. Гребенюк

[155], А.В. Семенова [465] та ін.) та власний досвід педагогічної діяльності дали нам змогу визначити структурні компоненти готовності майбутніх фахівців з готельно-курортної справи до професійної діяльності в індустрії гостинності (рис. 2.3).

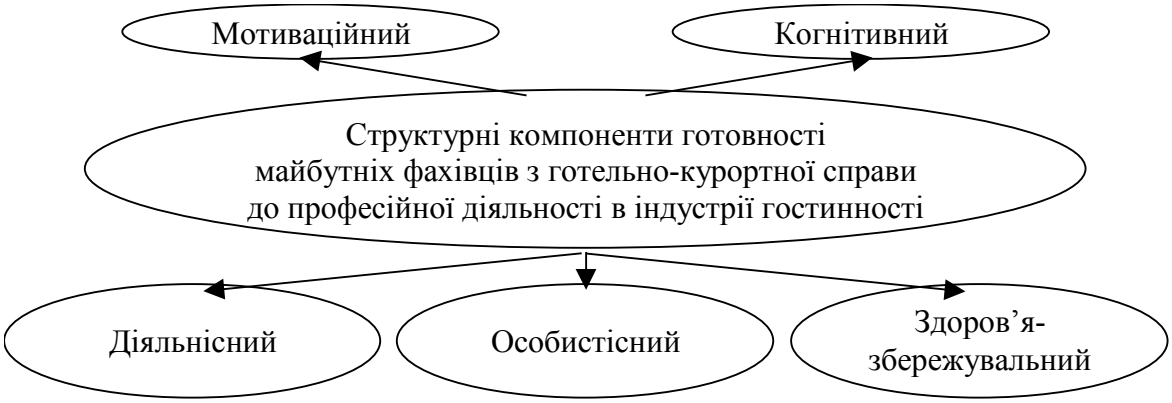

Рис. 2.3. Структурні компоненти готовності майбутніх фахівців з готельно-курортної справи до професійної діяльності в індустрії гостинності

В "Енциклопедичному соціологічному словнику" поняття "мотив" визначається як одне з фундаментальних понять, використовуваних у психології для опису й аналізу сфери спонуки суб'єкта до діяльності, наочний зміст потреби, для задоволення якої суб'єкт здійснює активну, спрямовану діяльність [584, с. 425]. Мотив виконує функцію сенсоутворення, він додає сенс окремим діям, цілям, умовам їх досягнення [584, с. 426].

У дослідженні ми будемо використовувати поняття "мотив" у тлумаченні, яке подається у "Психологічному словнику" [433, с. 262]. Автори трактують поняття "мотив" як спонукання до діяльності, які пов'язані із задоволенням потреб суб'єкта; сукупність зовнішніх або внутрішніх умов, які викликають активність суб'єкта [433, с. 262].

Є.С. Рапацевич визначає поняття "мотив" як усвідомлені спонукання поведінки та діяльності, які є властивістю особистості та виникають при вищій формі відображення потреб [501, с. 440].

Ю.П. Сурмін вважає, що мотиви спонукають людину до певних дій, викликають його внутрішні і зовнішні рушійні сили, вони зумовлюють діяльність людини, допомагають людині орієнтуватися в різних ситуаціях (конфліктах, ситуаціях вибору, впровадження нововведень, зміни місця роботи) [477, с. 139]. Автор зазначає, що мотиви виконують комплекс найважливіших соціальних функцій: орієнтаційну (тобто спрямовують поведінку працівника в ситуації вибору варіантів поведінки), сенсоутворювальну (коли мотивація визначає значущість для працівника тієї або іншої поведінки, його особовий сенс), опосередковану (завдяки якій мотиви виступають посередниками між зов-

нішнім середовищем і внутрішнім світом особи), мобілізуючу (яка мобілізує життєві сили організму працівника, його уміння і навички, інтелектуальний потенціал), виправдувальну (яка дає змогу виправдати той або інший варіант поведінки) [477, с. 139].

А.В. Петровський звертає увагу на те, що мотиви можуть бути двох типів – зовнішні і внутрішні: до внутрішніх мотивів належать такі, які спонукають людину до досягнення своєї мети, зумовлюються потребами людини [280, с. 169]. Зовнішні мотиви визначаються суспільними умовами життєдіяльності людини, до них входять вимоги, очікування, можливості [280, с. 170].

З.І. Тюмасева, Є.Н. Богданов та Н.П. Щербак подають класифікацію мотивів діяльності у вигляді такої схеми (рис. 2.4) [527].

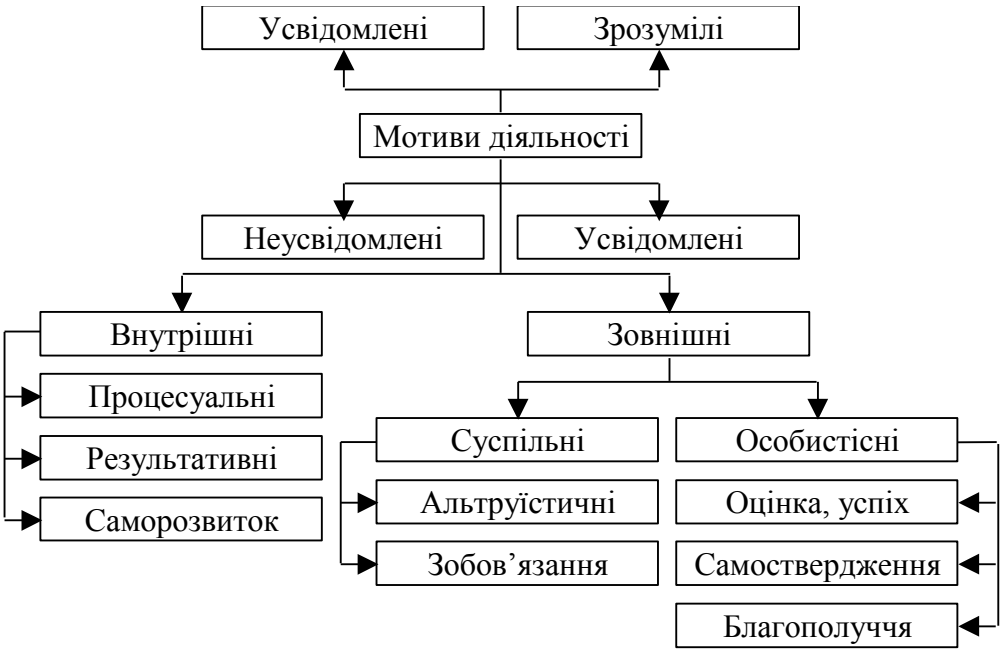

Рис. 2.4. Класифікація мотивів діяльності (за З.І. Тюмасевою, 2004)

І.М. Грицюк зазначає, що "існують декілька груп мотивів вибору професії: соціальні, моральні, естетичні, пізнавальні, творчі, матеріальні, мотиви престижу та ін." [157, с. 97].

Різні аспекти мотивації визначали українські (М.Й. Варій [71], І.М. Грицюк [157], Л.П. Дядечко [189], А.Й. Капська [240], Ю.А. Косьяненко та Н.Н. Кузнецова [276], Л.І. Макарова та Й.М. Гах [320], О.В. Новикова [370], Д.М. Прусс [431], Н. Рудюк [452] та ін.), російські (Н.В. Бордовська та А.А. Реан [60], Є.П. Ільїн [231], С.А. Кугель та Н.А. Ащеулова [291], І.П. Підласий [409], Р. Френкін [549] та ін.) та зарубіжні (А. Маслоу [328], С. Медлік [330] та ін.) вчені. У "Психологічному тлумачному словнику найсучасніших термінів" поняття "мотивація" трактується як "усвідомлювані або неусвідомлювані пси-

хічні фактори, що спонукають індивіда до здійснення певних дій і визначають їхню спрямованість і мету. Мотивація складається зі спонукань, які викликають активність організму і визначають її спрямованість" [434, с. 257]. Автори словника визначають мотивацію досягнення як "один із різновидів мотивації діяльності, пов'язаний з потребою індивіда домагатися успіхів і уникати невдач" [434, с. 257]; мотиви зростання як "потреби вищого рівня (метапотреби), пов'язані з вродженим спонуканням актуалізувати свій потенціал" [434, с. 258]; мотив усвідомлюваний як "великі життєві цілі, що спрямовують діяльність протягом тривалих періодів життя. Іншими словами, це – мотиви-цілі. Їх наявність характерна для зрілої особистості" [434, с. 259].

У дослідженні ми будемо використовувати поняття "мотивація", яке подає С.У. Гончаренко [150, с. 217]. Він визначає поняття "мотивація" як "систему мотивів, або стимулів, яка спонукає людину до конкурентних форм діяльності або поведінки... Одна й та сама діяльність може здійснюватися з різних мотивів" [150, с. 217].

І.М. Грицюк зазначає, що "класично мотиви вибору професії кваліфікують за типами професійної мотивації і виділяють: домінантний тип (стійкий інтерес до професії), ситуативний тип професійної мотивації (вплив життєвих обставин, які не завжди співвідносяться з інтересами особистості) і комформістський (або сугестивний) тип професійної мотивації (вплив зі сторони найближчого соціального оточення" [157, с. 97].

Д.Р. Уокер визначає поняття "мотивація" як свого роду мистецтво або процес формування і підтримки поведінки, що працює на досягнення певної мети. Мотивація людей пов'язана із спонуканням їх зробити щось тому, що вони хочуть це зробити, а не тому, що хтось доручив їм це зробити [531, с. 730].

С.І. Архангельський стверджує, що мотивація пізнавальної діяльності характеризує собою ставлення людини до того або іншого прояву дійсності і пов'язана з виникненням потреби до пізнання [27, с. 160]. Автор підкреслює, що мотивація, інтерес, потреба пізнання – все це необхідні умови навчальної діяльності [27, с. 161].

М. Райлі доходить висновку, що найпростіший спосіб зрозуміти процес мотивації – це побачити її як механізм стимул-реакції, мотивацією може слугувати все – настільки, наскільки все це має логічний сенс [442, с. 26].

А.А. Реан, Н.В. Бордовська та С.І. Розум вважають, що мотивація як провідний фактор регуляції активності особистості, її поведінки і діяльності становить винятковий інтерес для всіх людей [443, с. 146]. Науковці підкреслюють, що у сфері професійної мотивації

найважливішу роль відіграє позитивне ставлення до професії, оскільки цей мотив пов'язаний з кінцевою метою навчання [443, с. 154].

Б.М. Бім-Бад вважає, що у формуванні мотивації важлива роль належить мотиву досягнення, для виховання особливо важливі мотиви досягнення – потреби і прагнення людини до успіхів у різних видах діяльності: до них належить бажання вчитися, знати, розуміти, потреба бути не гірше за інших, ставати краще, бажання визнання тощо [49, с. 111]. Автор уточнює, що "педагогічний закон належної мотивації зобов'язує вихователя викликати любов учнів до знань і праці, до змісту засвоюваної культури і процесу її засвоєння" [49, с. 118].

О.О. Казанцева уточнює, що "у спеціальних психологічних дослідженнях встановлено, що високий рівень мотивації до діяльності є передумовою її успіху. Студент з належною мотивацією навчання схильний сумлінніше і наполегливіше працювати і, як правило, досягає помітних академічних успіхів" [237, с. 195].

Ю.П. Сурмін вважає, що професійна мотивація в процесах навчання належить до тих видів мотивації, які характеризують одночасно глибинні і зовнішні структури особи. Вона визначає як життєві цілі, так і повсякденну навчальну діяльність, коли студент постійно шукає професійний ефект від знань, які здобуває [477, с. 140]. Автор зазначає, що професійну орієнтацію студентів важко уявити без вирішення в процесі навчання таких проблем, як: формування задоволеності професією, що характеризується не лише позитивним до неї ставленням, а й розумінням негативних аспектів професії, бажанням осягати її; нарощування від предмета до предмета, від курсу до курсу динаміки задоволеності професією, що передбачає постійне зростання індексу задоволеності професією; перетворення цього процесу на керований процес, коли цілеспрямовано регулюються соціально-психологічні, педагогічні, інформаційні й інші чинники, що впливають на ставлення студента до професії; розвиток діяльнісного ставлення до професії, коли мрії про майбутню професійну діяльність поєднуються з щоденними зусиллями щодо становлення професіоналізму [477, с. 140].

А. Маслоу стверджує, що задоволення когнітивних імпульсів суб'єктивне, а його результатом стає кінцевий досвід [328, с. 71].

На нашу думку, знаннями студентів про закони розвитку системи індустрії гостинності, взаємодії відносин з клієнтами, міжнародні стандарти якості та традицій гостинності є: 1) знання про закони взаємодії відносин у системі "людина – людина", які розкривають властивості особистості як майбутнього фахівця з готельно-курортної справи, так і клієнтів, з якими потрібно постійно спілкуватися в майбутній діяльності; 2) знання про закони економічного розвитку як

окремого готелю, так і всієї системи індустрії гостинності; 3) знання про форми, методи і засоби аналізу новітніх технологічних процесів, циклів та операцій для забезпечення ефективного виробництва готельних послуг відповідно до сучасних міжнародних стандартів якості та гостинності; 4) знання про особливості культури, традицій гостинності, етикету, етнічних особливостей народів світу; 5) знання української, російської, англійської та другої іноземної мов на рівні ділового спілкування; 6) знання про принципи, форми, методи і засоби гостинності, які дають можливість бути конкурентоспроможними та мобільними на ринку праці індустрії гостинності.

В "Енциклопедичному соціологічному словнику" поняття "діяльність" визначається як специфічна форма ставлення людини до оточуючого світу й самої себе, що виражається у зміні та перетворенні людської свідомості [584, с. 172].

В.Б. Шапар зауважує, що "діяльність – динамічна система взаємодій суб'єктам зі світом, у процесі яких відбувається виникнення і втілення в об'єкті психічного образу і реалізація опосередкованих ним відносин суб'єктам в предметній дійсності" [572, с. 101]. Автор робить висновок про те, що "діяльність – сукупність дій, що викликаються мотивом, успіх діяльності суб'єкта залежить від взаємодії трьох компонентів: знань, умінь і мотивації" [572, с. 102].

На нашу думку, до професійно орієнтованих умінь і навичок студентів, достатніх для конкурентної і мобільної діяльності в індустрії гостинності, належать уміння та навички:

– виконувати функції менеджера служби управління номерним фондом, функції менеджера служби прийому та розміщення, функції менеджера служби відділу бронювання, функції портьє, функції менеджера конференц-сервісу, функції менеджера комерційної та адміністративної служби;

– організовувати анімаційну діяльність;

– досліджувати попит потенційних споживачів готельно-курортних послуг;

– аналізувати рекреаційні можливості підприємства щодо надання різних видів послуг гостинності, туристські можливості країн світу щодо надання різних видів готельно-курортних послуг та нормативно-правові акти щодо регламентації надання готельно-курортних послуг;

– визначати стратегію розвитку готельно-курортного підприємства.

А.І. Кочетов визначає, що особистість є сукупністю інтегративних якостей людини, що забезпечує їй самопізнання, самовизначення, самореалізацію в суспільстві і безперервне самовдосконалення [277, с. 13]. Автор підкреслює, що особистість є соціальною індивідуальні-

стю, що здатна до максимально точної, швидкої й ефективної соціальної адаптації і всебічної самореалізації [277, с. 13].

Професійна діяльність у сфері гостинності належить до професій типу "людина – людина". Реалізація різноманітних видів професійної діяльності, де предметом праці є інша людина, здійснюється в особливих умовах, які відрізняються від умов роботи в будь-якій галузі [435, с. 100]. В кожному із напрямів сфери "людина – людина" фахівець, крім професійних знань і вмінь, повинен володіти знаннями та навичками роботи з людьми [435, с. 101].

Специфіка роботи в індустрії гостинності потребує від фахівців певної вольової саморегуляції.

У дослідженні ми будемо використовувати поняття "вольова саморегуляція", яке подає Т.І. Пашукова [391, с. 139]. Вона визначає поняття "вольова саморегуляція" як "опанування особистою поведінкою в різноманітних ситуаціях, здатність свідомо керувати своїми діями, бажаннями і станами" [391, с. 139].

Вольову саморегуляцію визначає воля людини.

У "Короткому психологічному словнику" поняття "воля" трактується як свідома саморегуляція суб'єктом своєї діяльності та поведінки, яка забезпечує подолання труднощів при досягненні мети; створені суб'єктом додаткові спонукання до зовнішніх або внутрішніх дій [280, с. 48].

Автори "Практикуму із загальної психології" визначають поняття "воля" як людську здатність, яка виявляється в самодетермінації і в саморегуляції людиною своєї діяльності та різноманітних психічних процесів, вона здійснюється через мимовільну й усвідомлену форму мотивації [391, с. 93]. Науковці вважають, що "психологічним механізмом мимовільної зміни спонукання є зміна змісту дії, тому за вольовим зусиллям стоїть особлива активність, яка відбувається у внутрішньому плані свідомості, коли мобілізуються всі можливості людини" [391, с. 93].

У "Психологічній енциклопедії" поняття "воля" тлумачиться як "властивість психіки, що виявляється в здатності людини здійснювати свідому організацію і регуляцію своєї діяльності та поведінки, спрямовану на подолання труднощів при досягненні мети" [432, с. 71]. Автори зазначеної енциклопедії вважають, що "у людини саморегуляція є здатністю керувати собою на основі сприймання і усвідомлення власних психічних станів і поведінки, має чітку структуру, яка поєднує: визначення мети своєї довільної активності; програму виконавських дій, узгоджену з умовами діяльності; неперервний контроль за ходом її реалізації; оцінку досягнених результатів; рішення про необхідність корекції і характер колекційної діяльності. За структурою

саморегуляція є замкнутим контуром регулювання активності. Ефективна саморегуляція можлива лише на певному рівні розвитку самосвідомості і пов'язана зі сформованим самопізнанням та розвиненою здатністю планувати свою поведінку і діяльність" [432, с. 314].

У "Психологічному тлумачному словнику найсучасніших термінів" поняття "саморегуляція" тлумачиться як "замкнутий контур регулювання та інформаційний процес, носіями якого виступають різноманітні психічні форми відображення дійсності" [434, с. 471].

Професійна діяльність майбутніх фахівців готельно-курортної справи належить до категорії "людина – людина", ефективність праці визначається комунікативними здібностями співробітників готельно-курортної справи. Ю.Ф. Зінковський та Г.О. Мірських визначають, що "комунікативність (спрямованість на спілкування) – джерело, що характеризує здатність суб'єкта здійснювати діалог в умовах повсякденного ділового спілкування, взаємодіючи з колегами по роботі, із замовниками, постачальниками, споживачами. Це джерело сприяє розвитку компоненти загальноосвітньої компетентності, яка включає здатність суб'єкта вести переговори, відстоюючи свою думку та досягаючи своєї мети; шукати і знаходити компроміси, створювати необхідний психологічний клімат у колективі, формулювати свої ідеї та ставити завдання у зрозумілій формі та ін." [218, с. 31].

Н.П. Волкова на підставі аналізу педагогічної комунікації виділяє 14 універсальних якостей особистості [123, с. 24–25]. Дослідниця до універсальних якостей зараховує "рівень ціннісного ставлення до професійно-педагогічної комунікації; комунікативну спрямованість; психологічну підготовленість; доброзичливість; толерантність; емпатійність; рефлективність; прозорість; інтелігентність; конгруентивність; товариськість; колективізм; контактність; сугестивність" [123, с. 24–25].

На нашу думку, професійна діяльність майбутнього фахівця з готельно-курортної справи потребує не тільки теоретичних знань, практичних умінь та навичок, а й певного набору особистісних якостей. Г.Б. Мунін зі співавторами висловлюють таку думку: "Специфіка роботи в готелі полягає в тому, що її працівникам доводиться постійно зіштовхуватися з новими і незнайомими людьми, з величезною різноманітністю характерів гостей" [353, с. 234]. Автори уточнюють, що співробітник готельного комплексу повинен уміти відволікти себе від дрібних неприємностей, зберігати доброзичливість і привітність у спілкуванні з людьми [353, с. 234]. Він повинен володіти достатньою силою волі, щоб не виявити негативних емоції відносно гостя або відвідувача, навіть у тому випадку, якщо вони поводяться неправильно [353, с. 234]. Позитивні якості працівників повинні виявлятися в зовнішньому вигляді, в умінні вести бесіду, ясно і коректно відповідати

на запитання, умінні запобігати побутовому безладдю, конфліктним ситуаціям, вони також виявляються в поважному ставленні до звичаїв, традицій і національних особливостей інших народів [353, с. 234].

До особистісних якостей майбутнього фахівця з готельно-курортної справи, якими він має володіти, належать: загальна і професійна ерудиція, прагнення до самовдосконалення, духовне багатство, культура спілкування і мовлення, професійна етика, майстерність гостинності, комунікативність, вміння передбачити побажання клієнта, здатність до оволодіння новою інформацією, вільне використання інформаційних технологій.

Складові якостей особистості майбутніх фахівців з готельно-курортної справи, які дають змогу успішно адаптуватися на ринку праці індустрії гостинності, наведено на рис. 2.5.

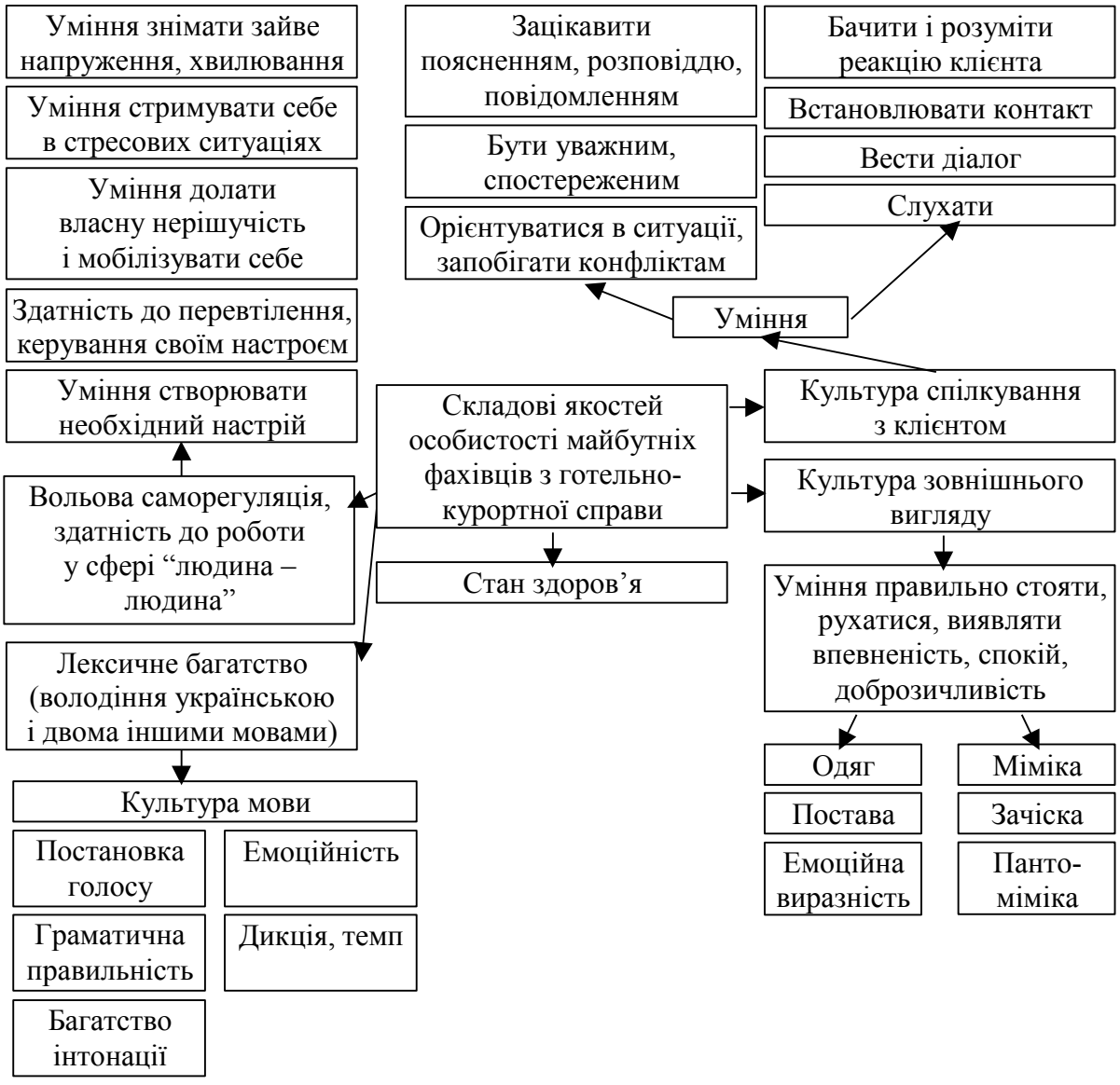

Рис. 2.5. Складові якостей особистості майбутніх фахівців з готельно-курортної справи (розроблено автором)

В.І. Чернікова вважає, що останнім часом у наукових публікаціях акцент робиться на особистісному аспекті якості обслуговування: професіоналізмі персоналу, культурі поведінки, етикеті. Гостинність як добре особистісне ставлення персоналу до клієнтів виходить на перший план [558, с. 233].

Здоров'я – це стан організму і форма життєдіяльності, що забезпечує достатню тривалість життя, необхідну її фізичну, психічну, соціальну якість і достатню дієздатність на підприємстві та в побуті. Кількість здоров'я – це неперервна величина, яка завжди наявна в живому організмі та залежить від способу життя людини.

В аналітичному огляді "Модернізація освіти в Україні" підкреслюється, що "проблема збереження здоров'я впродовж навчання у вищих навчальних закладах є стратегічною для держави. Концепція збереження здоров'я молоді та впровадження здорового способу життя є основним лейтмотивом освітньої політики в демократичному суспільстві, вона закладає підґрунтя для формування фізичних, психічних, соціальних складників компетентнісної моделі особистості" [346, с. 28].

У Національній доктрині розвитку освіти (2002) декларується необхідність "стимулювання у молоді прагнення до здорового способу життя" [358, с. 803].

Г.Л. Апанасенко вважає, що здоров'я – це динамічний стан, який дає змогу здійснювати велику кількість видоспецифічних функцій при найбільш економній витраті біологічного субстрату [22, с. 14]. Автор визначає, що потрібно шукати оціночні критерії не відносно патології та норми, а в здатності індивідуума здійснювати свої біологічні та соціальні функції [22, с. 14].

А.А. Вишневський [86], В.А. Вишневський [87] вважають, що формування мотивації молоді до здоров'язбережувальної діяльності – найбільш складний, суперечливий та відповідальний етап оздоровлення людини.

Відсутність знань стосовно тих чи інших аспектів здоров'я, його збереження та розвитку призводить до невігластва, хибних уявлень про ті чи інші аспекти зумовленості здоров'я. До невігластва слід віднести брак вмінь і навичок щоденних та періодичних заходів, спрямованих на власне здоров'я та здоров'я нащадків.

Науковці А.А. Вишневський [86], О.В. Гідбут та О.Г. Мезенцев [142], О.М. Данова [170], О.П. Мельник [333], О.Д. Чудновський [523] та інші вказують, що, крім вимог до особистісних якостей працівників готельної галузі, наявні певні вимоги до стану здоров'я та фізичної підготовленості.

В.А. Вишневський вважає, що якнайповніше взаємозв'язок між способом життя і здоров'ям виражається в понятті "здоровий спосіб життя", під яким розуміють спосіб життєдіяльності, відповідний генетично зумовленим типологічним особливостям людини і конкретним умовам життя і спрямований на формування, збереження та зміцнення здоров'я і повноцінне виконання людиною її соціально-біологічних функцій [87, с. 124]. Автор стверджує, що склалися уявлення про структуру здорових звичок, що мають прямий стосунок до здоров'я людини, до них зараховують: оптимальний руховий режим, тренування імунітету і загартування, раціональне харчування, психофізіологічну регуляцію, раціональну організацію життєдіяльності, відсутність шкідливих звичок [87, с. 124].

Освітньо-кваліфікаційна характеристика бакалавра напряму "Готельно-ресторанна справа" потребує від майбутніх фахівців "забезпечувати необхідний рівень особистої фізичної підготовленості та психічного здоров'я" [133, с. 24], формувати його "за допомогою засобів фізичної культури і спорту та дотримання засад здорового способу життя; застосовувати методи самоконтролю за станом здоров'я, фізичного розвитку та діяльності функціональних систем організму; володіти найпростішими прийомами масажу і самомасажу з метою відновлення організму після психофізичних навантажень та запобігання передчасній втомі при інтенсивній розумовій і фізичній діяльності; використовувати природні чинники з метою зміцнення здоров'я, підвищення працездатності та стійкості до захворювань; дотримуватись гігієнічних вимог в процесі оздоровлення і тренувань" [133, с. 24].

І.В. Муравов вважає, що здоровий спосіб життя є діяльністю, спрямованою на зміцнення здоров'я, на організацію всієї життєдіяльності людини, яка здатна зберегти та вдосконалити його здоров'я [354]. Автор підкреслює, що людство змушено жити в рамках біологічних законів, які вимагає Природа, тільки діючи згідно з цими законами людина в може не тільки зберегти, а й поліпшити своє здоров'я [354].

Готовність майбутнього фахівця з готельно-курортної справи до професійної діяльності в індустрії гостинності розглядається нами як інтегративне особистісне утворення, яке складається з мотиваційного, когнітивного, діяльнісного, особистісного та здоров'язбережувального компонентів, визначає сукупність його професійно орієнтованих знань, умінь і навичок, особистісних якостей, які дають йому змогу ефективно розробляти, реалізовувати та просувати готельні послуги.

Таким чином, сутність професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти полягає у формуванні особистості, яка володіє професійно орієнтованими знаннями, уміннями та навичками і планує досягти вершин професіоналізму в індустрії гостинності. Визначено структурні компоненти готовності майбутніх фахівців з готельно-курортної справи до професійної діяльності в індустрії гостинності, до яких віднесено: мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, особистісний та здоров'язбережувальний. Уточнено сутність поняття "готовність майбутнього фахівця з готельно-курортної справи до професійної діяльності в індустрії гостинності".

2.3. Професійна підготовка майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти у вищих навчальних закладах України на сучасному етапі

У 1997 р. за ініціативою ректора Київського університету туризму, економіки і права професора В.К. Федорченка була створена Асоціація навчальних закладів України туристичного та готельного профілю. За даними С.В. Шепелевої, на сьогодні членами Асоціації навчальних закладів України туристичного та готельного профілю стали 75 вищих навчальних закладів різних рівнів акредитації, які здійснюють професійну підготовку для туризму і готельного господарства [577, с. 113].

З 2002 р. розпочалася підготовка майбутніх фахівців для індустрії гостинності в Україні [577]. Київський університет туризму, економіки і права одними з перших в Україні почав підготовку бакалаврів за спеціальностями "Готельне господарство", "Ресторанна справа", "Туризм" [577]. З 2007 р. розпочата підготовка бакалаврів за напрямом "Готельно-ресторанна справа". За даними "Довідника абітурієнта 2010–2011", на сьогодні в Україні підготовка фахівців з гостинності здійснюється більше ніж 20 вищими навчальними закладами (табл. 2.3) [532].

Таблиця 2.3

Вищі навчальні заклади України, в яких здійснюється підготовка фахівців з гостинності

№ з/п	Вищий навчальний заклад	Напрям, спеціальність	Рівень акредитації
1	Київський університет туризму, економіки і права	Готельно-ресторанна справа	III
2	Вінницький торговельно-економічний інститут Київського національного торгово-економічного університету	Готельно-ресторанна справа	IV

Продовження табл. 2.3

№ з/п	Вищий навчальний заклад	Напрям, спеціальність	Рівень акредитації
3	Волинський національний університет ім. Лесі Українки (м. Луцьк)	Готельне господарство	IV
4	Донецький національний університет економіки і торгівлі ім. Михайла Туган-Барановського	Готельно-ресторанна справа	IV
5	Донецький інститут ринку та соціальної політики	Менеджмент організацій. Спеціалізація: менеджмент готельного, курортного і туристичного сервісу	III
6	Запорізький національний університет	Організація готельного обслуговування	IV
7	Луганський національний педагогічний університет ім. Тараса Шевченка	Готельно-ресторанна справа	IV
8	Львівський інститут економіки і туризму	Готельно-ресторанна справа	III
9	Мукачівський державний університет	Готельно-ресторанний бізнес	III–IV
10	Національний університет харчових технологій (м. Київ)	Готельно-ресторанна справа	IV
11	Київський економічний інститут менеджменту	Менеджмент готельного та ресторанного бізнесу	IV
12	Київський національний торгово-економічний університет	Менеджмент готельного та ресторанного бізнесу Готельно-ресторанна справа	IV
13	Київський національний університет культури і мистецтв	Менеджер з готельного туризму	IV
14	Класичний приватний університет (м. Запоріжжя)	Готельно-ресторанна справа	IV
15	Кримський економічний інститут державного вищого навчального закладу “Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана” (м. Сімферополь)	Менеджмент і адміністрування. Спеціалізація: менеджмент готельного, курортного і туристичного сервісу	III–IV
16	Прикарпатський національний університет ім. Василя Стефаника (м. Івано-Франківськ)	Готельно-ресторанна справа	III
17	Полтавський університет споживчої кооперації України	Готельно-ресторанна справа	III–IV
18	Східноєвропейський університет економіки і менеджменту (м. Черкаси)	Готельне господарство	III–IV
19	Харківська національна академія міського господарства	Готельне господарство	II
20	Харківський державний університет харчування та торгівлі	Готельно-ресторанна справа	III
21	Харківський торговельно-економічний інститут КНТЕУ	Готельно-ресторанна справа	IV
22	Черкаський національний університет ім. Богдана Хмельницького	Туризм. Спеціалізація: Готельне господарство	III

В Інституті здоров'я, спорту і туризму Класичного приватного університету м. Запоріжжя спеціальність "Готельне господарство" була відкрита у 2004 р. Сучасний стан професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи вивчався в процесі проведення анкетування, педагогічних досліджень, тестування студентів, опитування викладачів вищих навчальних закладах, керівників, адміністраторів готелів м. Запоріжжя та області. Для виявлення стану професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти проведено анкетування студентів восьми вищих навчальних закладів України, у якому взяли участь 543 студенти.

Респондентами виступили студенти третього і четвертого курсів Волинського національного університету імені Лесі Українки (ВНУ ім. Лесі Українки), Донецького національного університету економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського (ДНУЕТ ім. Михайла Туган-Барановського), Кримського економічного інституту (КЕІ), Класичного приватного університету м. Запоріжжя (КПУ), Луганського національного педагогічного університету імені Тараса Шевченка (ЛНПУ ім. Т. Шевченка), Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (ПНУ ім. Василя Стефаника), Харківського державного університету харчування та торгівлі (ХДУХТ) та Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького (ЧНУ ім. Богдана Хмельницького).

Студентам була запропонована анкета, яка складалася з 27 питань. Анкету для студентів вищих навчальних закладів наведено в додатку А. Проаналізуємо отримані результати анкетування студентів вищих навчальних закладів, які подано у табл. Б.2.1–Б.2.22 (додаток Б).

Відповіді студентів розподілилися таким чином: із 527 студентів вважають за необхідне здійснювати у вищих навчальних закладах України підготовку майбутніх фахівців з готельно-курортної справи 96,38% осіб, не вважають за потрібне – 0,75%, важко було відповісти 2,87% студентів (рис. 2.6).

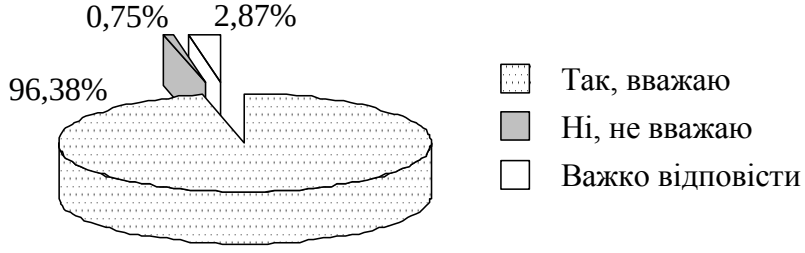

Рис. 2.6. Показники кількості студентів, опитаних про їх ставлення до необхідності здійснення у вищих навчальних закладах України підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи (%)

Аналіз відповідей студентів свідчить, що вони уявляють усю складність роботи в індустрії гостинності, тому прагнення здобути вищу освіту є очевидним, лише 0,75% студентів вважають за можливе працювати в індустрії гостинності без здобуття освіти у вищих навчальних закладах.

Вважають себе особисто підготовленими до організації й здійснення роботи у сфері готельного господарства 10,61% студентів; частково підготовленими – 72,62%; непідготовленими – 7,51%; важко було відповісти 9,26% осіб. Але, на жаль, 89,39% студентів вважають себе частково підготовленими та непідготовленими.

Як свідчать дані табл. 2.4, вважають себе особисто підготовленими до організації й здійснення роботи у сфері курортної діяльності лише 9,76% студентів, частково підготовленими – 62,54%, непідготовленими – 14,44%, важко було відповісти – 13,26% студентів (рис. 2.7).

Таблиця 2.4

Показники кількості студентів, опитаних про особисту підготовленість для організації та здійснення роботи у сфері курортної діяльності (%)

Відповідь	Загальний показник	Вищий навчальний заклад							
		ДНУЕіТ ім. Михайла Туган-Барановського (77 осіб)	ВНУ ім. Лесі Українки (60 осіб)	КПУ (80 осіб)	КЕУ (69 осіб)	ЛНУ ім. Тараса Шевченка (69 осіб)	ПНУ ім. Василя Стефаника (62 особи)	ХДУХіТ (59 осіб)	ЧНУ ім. Богдана Хмельницького (51 особа)
Повністю підготовлений	9,76	6,49	10	5	7,25	17,39	3,23	16,95	11,76
Частково підготовлений	62,54	59,74	71,67	72,5	63,77	65,22	70,97	47,46	49,02
Ні, непідготовлений	14,44	19,48	5	10	17,39	5,8	9,68	30,51	17,65
Важко відповісти	13,26	14,29	13,33	12,5	11,59	11,59	16,13	5,08	21,57

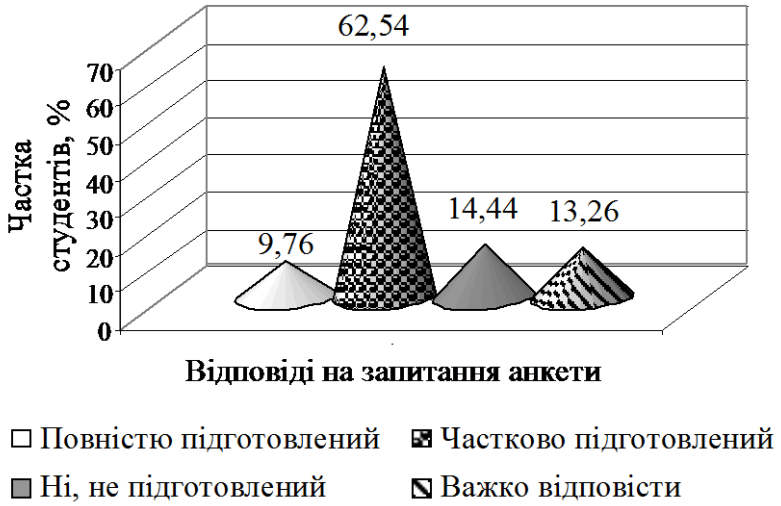

Рис. 2.7. Показники кількості студентів, опитаних про особисту підготовленість до роботи у сфері курортної діяльності (%)

Результати анкетування засвідчили, що повністю задоволені наявним навчально-методичним забезпеченням, необхідним для майбутньої професійної діяльності – 23,14% студентів; частково задоволені – 50,88%; не задоволені – 21,02%; важко було відповісти – 4,96% студентів.

Так 33,21% студентів вважають, що володіють знаннями про мету та завдання готельно-курортної справи; частково володіють – 60,04%; не володіють – 3,02%; важко було відповісти – 3,73% студентів (рис. 2.8). Спостерігаємо, що лише третина студентів володіють знаннями про мету та завдання готельно-курортної справи.

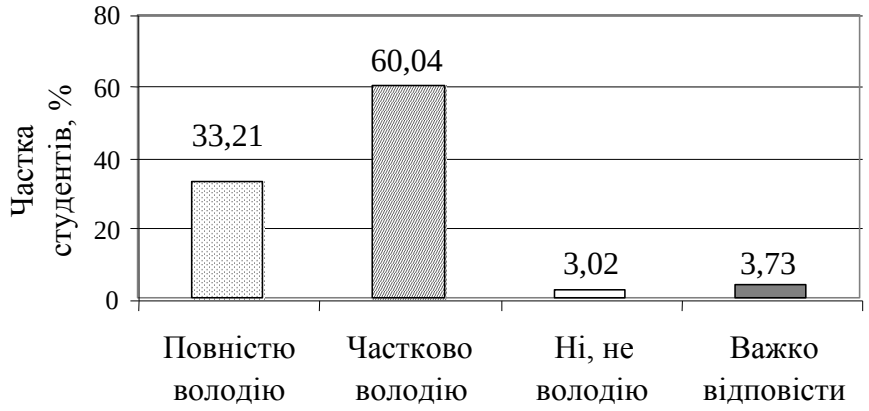

Рис. 2.8. Показники кількості студентів, опитаних про їх володіння знаннями про мету та завдання готельно-курортної справи (%)

Повністю поділяють думку про те, що готельно-курортна справа – це соціально значуща діяльність у сфері туризму, результат якої залежить від індивідуальних особливостей фахівця з готельно-курортної справи – 61,51% студентів; частково поділяють – 31,99% респондентів; не поділяють – 3,01%; важко було відповісти 3,49% студентів. Більше ніж половина студентів, а саме: 61,51%, упевнені, що від індивідуальних особливостей фахівців залежить результат діяльності в готельно-курортній справі, але, на жаль, 38,49% респондентів не поділяють цю думку.

Володіють, на їх думку, знаннями з історії розвитку готельно-курортної справи – 14,36% студентів; частково володіють – 62,09%; не володіють – 17,39%; важко було відповісти 6,16% студентів (рис. 2.9).

Можна зробити висновок, що опитані студенти не виявляють належної активності при вивченні дисципліни “Історія туризму”.

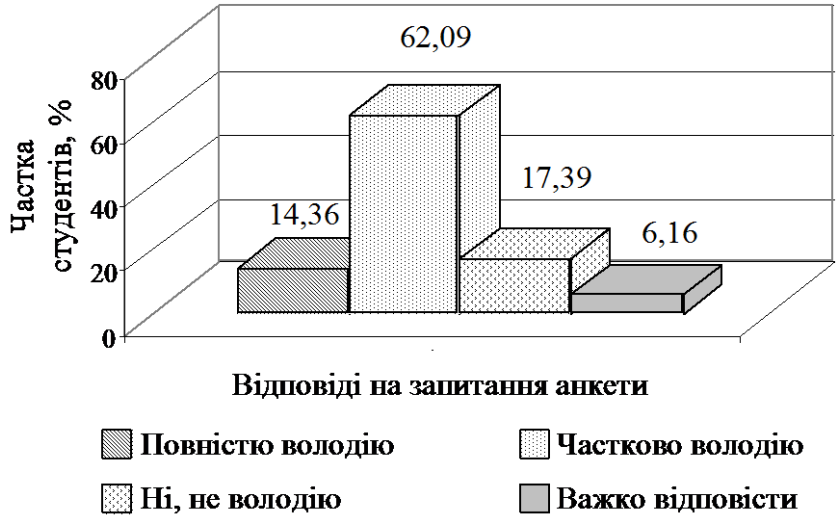

Рис. 2.9. Показники кількості студентів, опитаних про їх володіння знаннями з історії розвитку готельно-курортної справи (%)

Володіють знаннями щодо формування та розвитку готельно-курортної діяльності в Україні лише 13,23% студентів; частково володіють – 67,84%; не володіють – 12,07%; важко було відповісти 6,86% студентів. Отже, на жаль, значна кількість, респондентів, а саме: 86,77%, не володіють у повному обсязі знаннями щодо формування та розвитку готельно-курортної діяльності в Україні. Розподіл відповідей студентів з різних вищих навчальних закладів України, опитаних про їх володіння знаннями щодо формування та розвитку готельно-курортної діяльності України, подано в табл. 2.5.

Таблиця 2.5

Показники кількості студентів, опитаних про їх володіння знаннями щодо формування та розвитку готельно-курортної діяльності України (%)

Відповідь	Загальний показник	Вищий навчальний заклад							
		ДНУЕіТ ім. Михайла Туган-Барановського (77 осіб)	ВНУ ім. Лесі Українки (60 осіб)	КПУ (80 осіб)	КЕУ (69 осіб)	ЛНУ ім. Тараса Шевченка (69 осіб)	ПНУ ім. Василя Стефаника (62 особи)	ХДУХіТ (59 осіб)	ЧНУ ім. Богдана Хмельницького (51 особа)
Повністю володію	13,23	12,99	16,67	5	11,59	11,59	12,9	13,56	21,57
Частково володію	67,84	63,64	78,33	77,5	68,12	66,67	66,13	57,63	64,71
Ні, не володію	12,07	19,48	1,67	11,25	15,94	8,7	9,68	22,03	7,84
Важко відповісти	6,86	3,9	3,33	6,25	4,35	13,04	11,29	6,78	5,88

Вважають, що повністю володіють знаннями про місце та роль готельно-курортної індустрії у світовій економіці лише 21,6% студентів; частково володіють – 59,83%; не володіють – 12,59%; важко було відповісти 5,98% студентів.

Розподіл відповідей студентів, опитаних про їх володіння знаннями про місце та роль готельно-курортної індустрії у світовій економіці, подано на рис. 2.10.

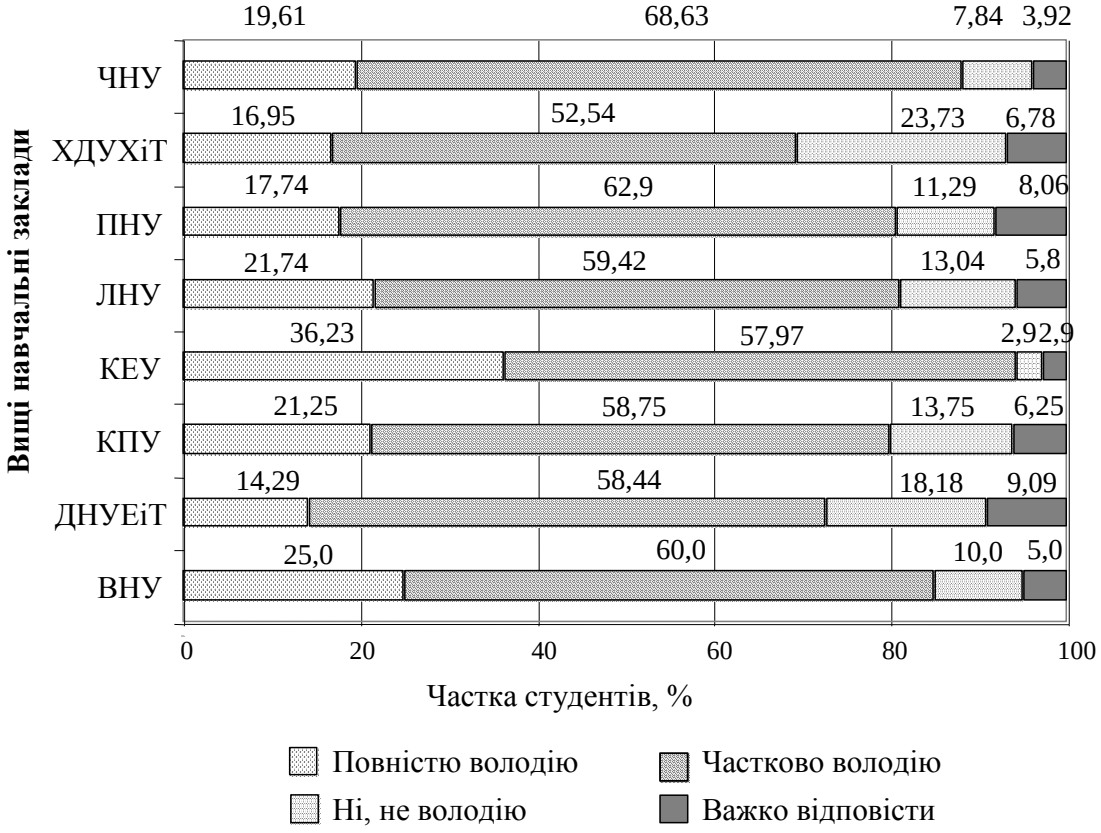

Рис. 2.10. Показники кількості студентів, опитаних про їх володіння знаннями про місце та роль готельно-курортної індустрії у світовій економіці

Отже, на жаль, лише 1/5 опитаних респондентів, а саме: 21,6%, повністю володіють знаннями про місце та роль готельно-курортної індустрії у світовій економіці.

Вважають, що повністю володіють знаннями з технології готельної справи – 15,63% студентів; частково володіють – 60,60%; не володіють – 14,69%; важко було відповісти 9,08% студентів. Результати відповідей свідчать, що незначна кількість студентів володіє в повному обсязі знаннями з технології готельної справи.

Відповіді респондентів показали, що повністю володіють знаннями з технології ресторанних послуг – 19,13% студентів; частково володіють – 60,65%; не володіють – 14,51%; важко було відповісти 5,72% студентів.

Відповіді респондентів розподілилися таким чином: повністю володіють знаннями з організації курортної справи – 8,61% студентів; частково володіють – 66,08%; не володіють – 16,64%; важко було відповісти 8,67% студентів (рис. 2.11).

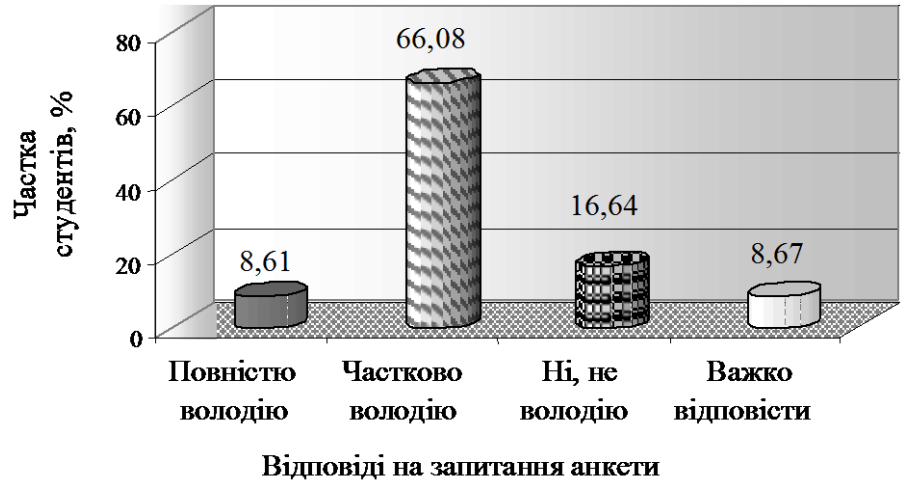

Рис. 2.11. Показники кількості студентів, опитаних про їх володіння знаннями з організації курортної справи (%)

Результати відповідей респондентів, які подано в табл. 2.6, показали, що: повністю володіють знаннями з організації рекреаційних послуг – 11,42% студентів; частково володіють – 59,92%; не володіють – 15,67%; важко було відповісти 12,99% студентів.

Таблиця 2.6

Показники кількості студентів, опитаних про їх володіння знаннями з організації рекреаційних послуг (%)

Відповідь	Загальний показник	Вищий навчальний заклад							
		ДНУЕіТ ім. Михайла Туган-Барановського (77 осіб)	ВНУ ім. Лесі Українки (60 осіб)	КПУ (80 осіб)	КЕУ (69 осіб)	ЛНУ ім. Тараса Шевченка (69 осіб)	ПНУ ім. Василя Стефаника (62 особи)	ХДУХіТ (59 осіб)	ЧНУ ім. Богдана Хмельницького (51 особа)
Повністю володію	11,42	9,09	15	12,5	13,04	8,7	9,68	13,56	9,8
Частково володію	59,92	49,35	63,33	63,75	60,87	59,42	70,97	50,85	60,78
Ні, не володію	15,67	24,68	10	10	10,14	14,49	11,29	27,12	17,65
Важко відповісти	12,99	16,88	11,67	13,75	15,94	17,39	8,06	8,47	11,76

Привертає увагу той факт, що незначна частка студентів (11,42%), володіє знаннями з організації рекреаційних послуг.

Аналіз відповідей опитаних студентів свідчить, що: повністю володіють знаннями з менеджменту готельного підприємства лише 12,30% студентів; частково володіють – 56,72%; не володіють – 20,39%; важко було відповісти 10,59% студентів (рис. 2.12). На жаль, майже третина студентів, а саме: 30,98%, не володіють знаннями з менеджменту готельного підприємства.

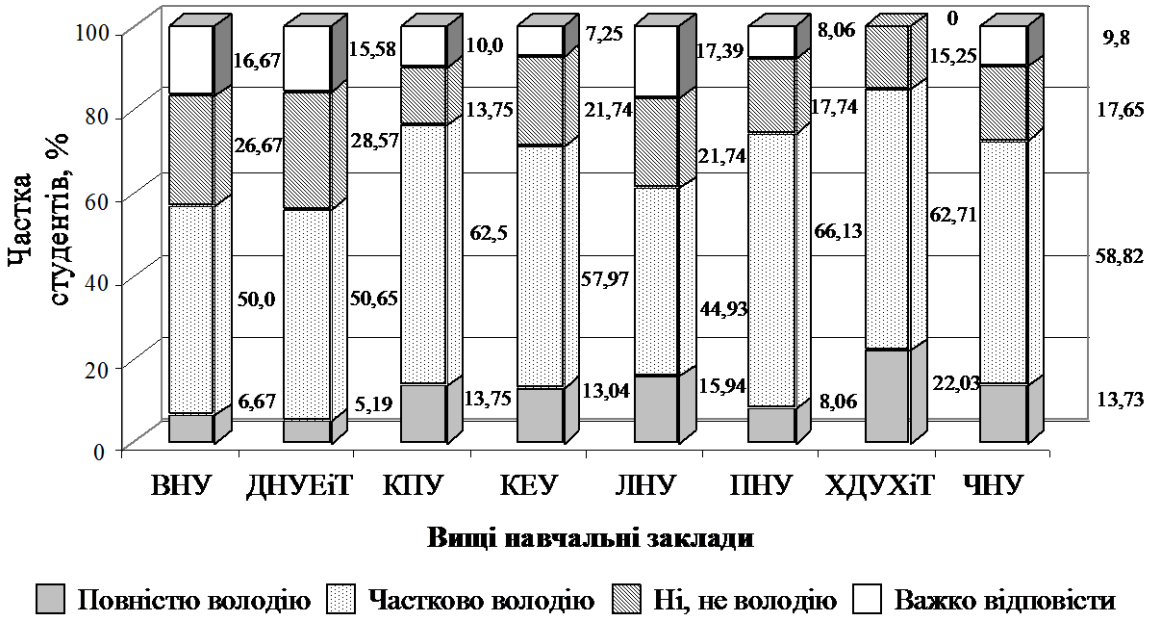

Рис. 2.12. Показники кількості студентів, опитаних про їх володіння знаннями з менеджменту готельного підприємства (%)

Аналіз відповідей респондентів показав, що повністю володіють знаннями з маркетингу готельної індустрії тільки 6,96% студентів; частково володіють – 50,19%; не володіють – 28,29%; важко було відповісти 14,56% студентів.

Отже, на жаль, 42,85% студентів не володіють знаннями з маркетингу, що може негативно впливати на задоволення запитів споживачів, реалізацію товарів і послуг готелів. Недостатнє володіння знаннями про закономірності маркетингової служби, що виявилося в 93,04% опитаних, не дає змоги після закінчення вищого навчального закладу успішно розробити стратегічний план розвитку готельного підприємства та визначити методи його реалізації.

Результати відповідей опитаних студентів показали, що повністю володіють знаннями з організації спортивної анімації лише 22,68%; частково володіють – 31,18%; не володіють – 35,23%; важко було відповісти 10,91% студентів (рис. 2.13).

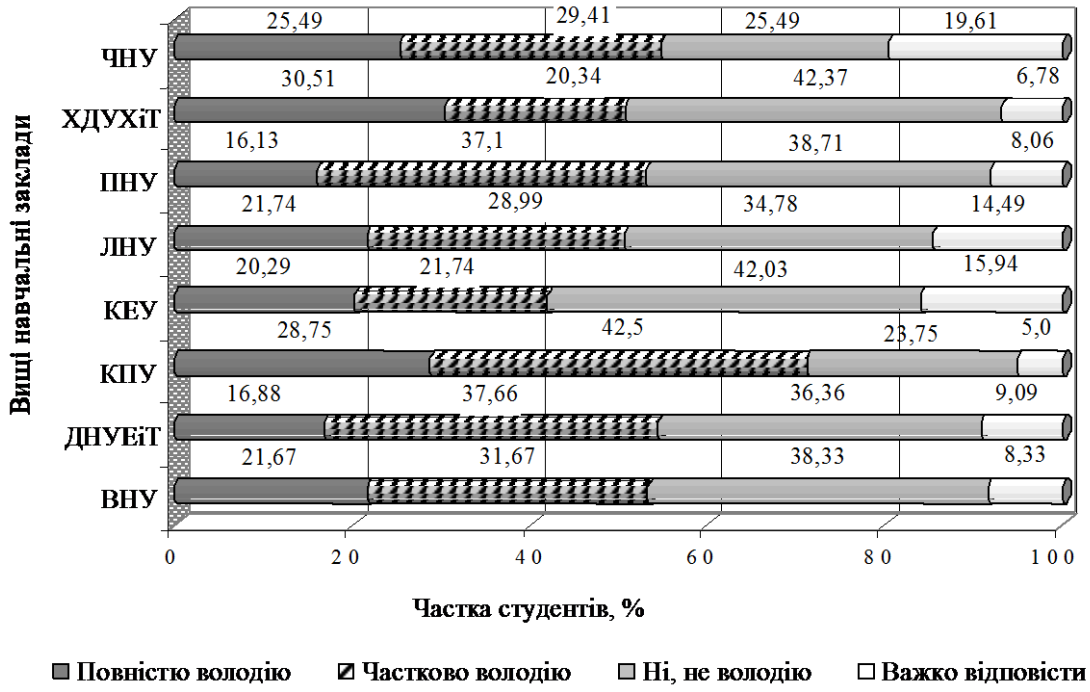

Рис. 2.13. Показники кількості студентів, опитаних про їх володіння знаннями з організації спортивної анімації (%)

На жаль, основна частина опитаних, а саме: 77,32%, не володіє знаннями з організації спортивної анімації, що негативно позначиться на організації дозвілля відпочивальників (табл. 2.7).

Таблиця 2.7

Показники кількості студентів, опитаних про володіння знаннями з організації спортивної анімації (%)

Відповідь	Загальний показник	Вищий навчальний заклад							
		ДНУЕіТ ім. Михайла Туган-Барановського (77 осіб)	ВНУ ім. Лесі Українки (60 осіб)	КПУ (80 осіб)	КЕУ (69 осіб)	ЛНУ ім. Тараса Шевченка (69 осіб)	ПНУ ім. Василя Стефаника (62 особи)	ХДУХіТ (59 осіб)	ЧНУ ім. Богдана Хмельницького (51 особа)
Повністю володію	22,68	16,88	21,67	28,75	20,29	21,74	16,13	30,51	25,49
Частково володію	31,18	37,66	31,67	42,5	21,74	28,99	37,1	20,34	29,41
Ні, не володію	35,23	36,36	38,33	23,75	42,03	34,78	38,71	42,37	25,49
Важко відповісти	10,91	9,09	8,33	5,0	15,94	14,49	8,06	6,78	19,61

Відповіді респондентів показали, що повністю володіють знаннями з іноземної мови 18,09% студентів; частково володіють – 69,53%; не володіють – 5,19%; важко було відповісти 7,19% студентів.

Відповіді опитаних студентів розподілилися таким чином: повністю володіють умінням аналізувати й прогнозувати результат економічної діяльності підприємств готельно-курортної сфери 7,77% студентів; частково володіють – 48,03%; не володіють – 23,81%, важко було відповісти 20,39% студентів (рис. 2.14).

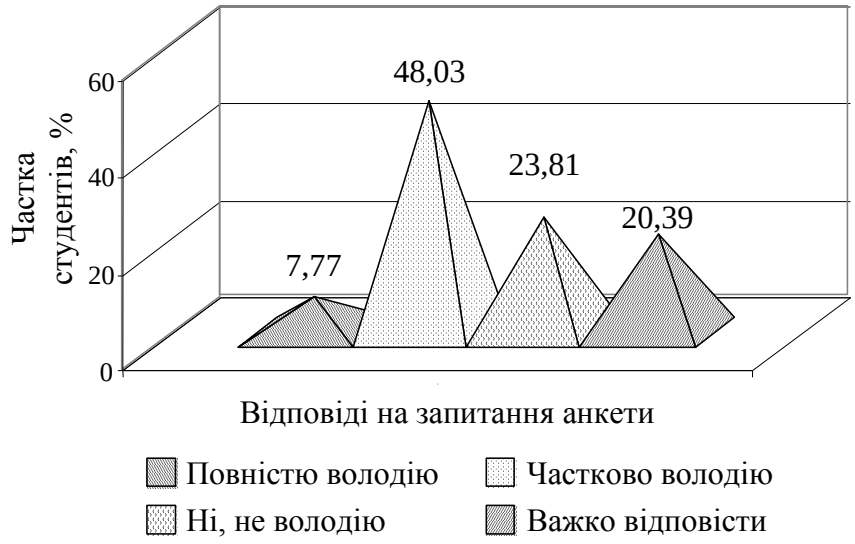

Рис. 2.14. Показники кількості студентів, опитаних про їх володіння вмінням аналізувати й прогнозувати результат економічної діяльності підприємств готельно-курортної сфери (%)

Зазначимо, що в умовах конкурентної боротьби в індустрії гостинності велике значення має вміння прогнозувати результати економічної діяльності підприємств готельно-курортної сфери, на жаль, 44,2% опитаних студентів не володіють цим умінням.

Аналіз відповідей опитаних студентів свідчить, що повністю підготовлені здійснювати діяльність фахівця з конференц-сервісу лише 8,89% студентів; частково підготовлені – 38,53%; непідготовлені – 35,94%; важко було відповісти 16,64% студентів.

Результати відповідей респондентів про те, чи вони особисто підготовлені провадити діяльність фахівця з організації дозвілля, відповіли тільки 19,12% студентів; частково підготовлені – 52,79%; не підготовлені – 18,11%; важко було відповісти 9,98% студентів (рис. 2.15).

Майже третина студентів, а саме: 28,09%, вважає себе непідготовленими до діяльності фахівця з організації дозвілля.

Результати відповідей респондентів показали, що повністю підготовлені здійснювати діяльність фахівця із спеціалізованого обслуговування тільки 11,90% студентів; частково підготовлені – 52,67%, непідготовлені – 22,00%; важко було відповісти 13,43% студентів. Третина опитаних студентів, на жаль, непідготовлена здійснювати діяльність фахівця із спеціалізованого обслуговування.

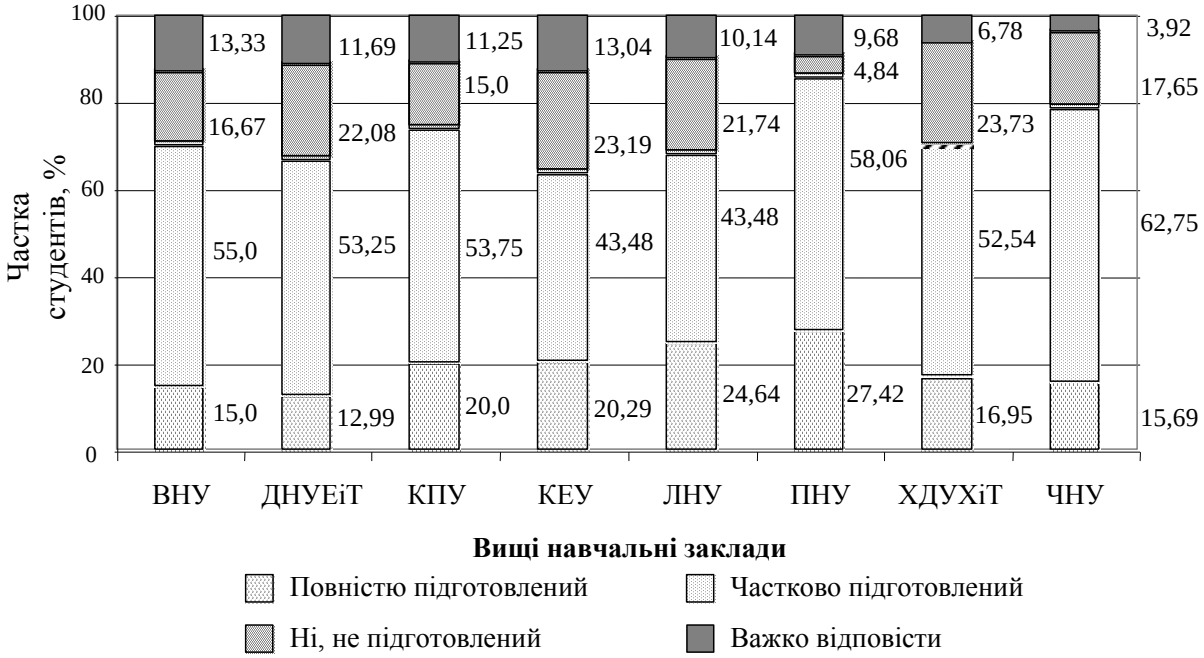

Рис. 2.15. Показники кількості студентів, опитаних про їх особисту підготовленість до діяльності фахівця з організації дозвілля (%)

Відповіді опитаних студентів розподілилися таким чином: повністю підготовлені виконувати діяльність помічника керівника підприємства 20,09% студентів; частково підготовлені – 47,47%; непідготовлені – 19,86%; важко було відповісти 12,58% студентів (рис. 2.16). Отже, на жаль, третина опитаних студентів, а саме: 32,44%, вважає себе непідготовленими до роботи помічника керівника підприємства.

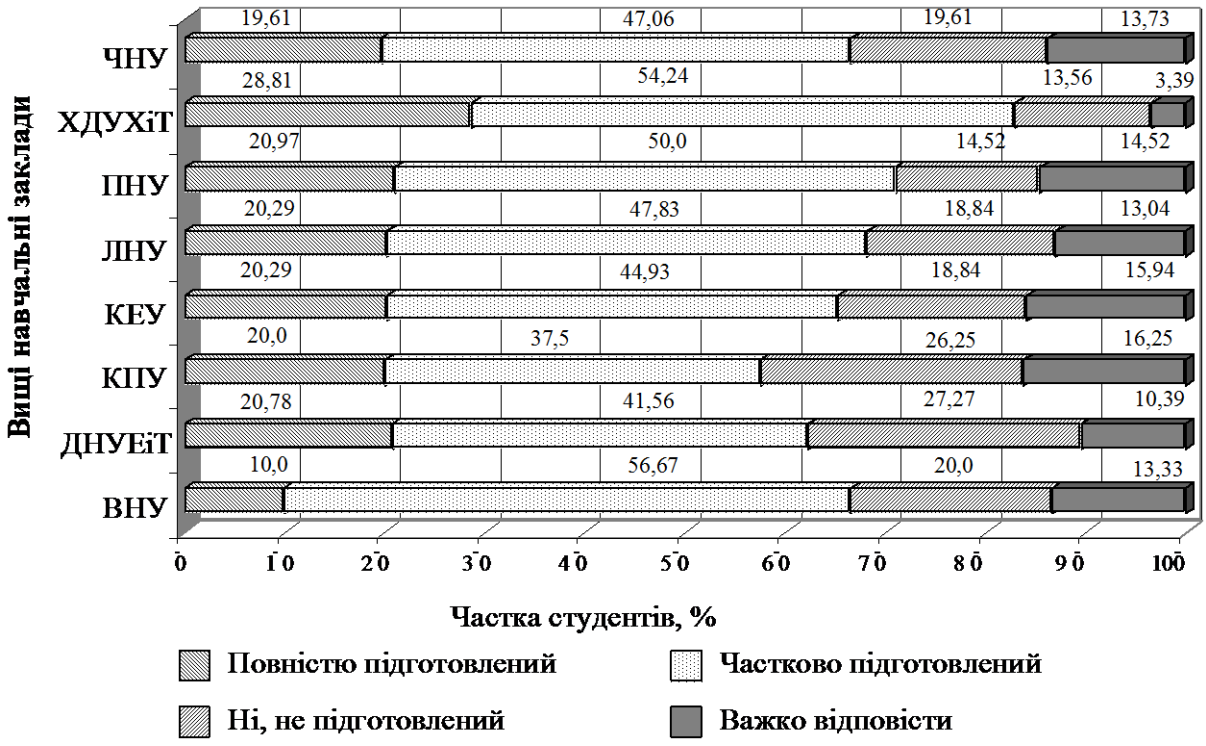

Рис. 2.16. Показники кількості студентів, опитаних про їх особисту підготовленість до діяльності помічника керівника підприємства (%)

Аналіз відповідей респондентів свідчить, що повністю підготовлені до діяльності інспектора з гостинності лише 10,06% студентів; частково підготовлені – 42,05%; непідготовлені – 31,85%; важко було відповісти 16,04% студентів.

Відповіді опитаних студентів показали, що повністю підготовлені проводити діяльність технолога-наставника лише 4,31% студентів; частково підготовлені – 30,38%; непідготовлені – 47,56%; важко було відповісти 17,75% студентів (рис. 2.17).

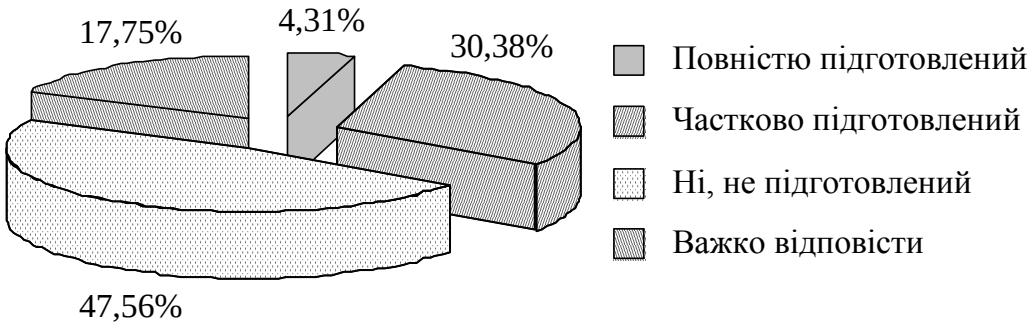

Рис. 2.17. Показники кількості студентів,
опитаних про їх особисту підготовленість
до діяльності технолога-наставника (%)

Результати відповідей респондентів розподілилися таким чином: повністю підготовлені здійснювати діяльність інспектора з контролю за якістю лише 8,04% студентів; частково підготовлені – 37,68%; не підготовлені – 39,13%; важко було відповісти 15,15% студентів.

Спостерігаємо, що більше ніж половина опитаних студентів, а саме: 54,28%, не підготовлена здійснювати діяльність інспектора з контролю за якістю.

Аналіз відповідей респондентів стосовно того, наскільки вони особисто підготовлені здійснювати діяльність фахівця з готельно-курортної справи, які подано в табл. 2.8, свідчить, що повністю підготовленими є тільки 9,82% студентів, частково підготовленими – 55,95%; непідготовленими – 19,02%; важко було відповісти 15,21% студентів.

Показники кількості студентів, опитаних про їх особисту підготовленість до діяльності фахівця з готельно-курортної справи, графічно зображено на рис. 2.18.

Спостерігаємо, що незначна кількість опитаних респондентів повністю підготовлені здійснювати діяльність фахівця з готельно-курортної справи.

Таблиця 2.8

Показники кількості студентів, опитаних про особисту підготовленість до діяльності фахівця з готельно-курортної справи (%)

Відповідь	Загальний показник	Вищий навчальний заклад							
		ДНУЕіТ ім. Михайла Туган-Барановського (77 осіб)	ВНУ ім. Лесі Українки (60 осіб)	КПУ (80 осіб)	КЕУ (69 осіб)	ЛНУ ім. Тараса Шевченка (69 осіб)	ПНУ ім. Василя Стефаника (62 особи)	ХДУХіТ (59 осіб)	ЧНУ ім. Богдана Хмельницького (51 особа)
Повністю підготовлений	9,82	7,79	11,67	7,5	7,25	10,14	3,23	15,25	15,69
Частково підготовлений	55,95	50,65	58,33	66,25	57,97	52,17	61,29	55,93	45,1
Ні, непідготовлений	19,02	27,27	16,67	12,5	18,84	13,04	12,9	25,42	25,49
Важко відповісти	15,21	14,29	13,33	13,75	15,94	24,64	22,58	3,39	13,73

Рис. 2.18. Показники кількості студентів, опитаних про їх особисту підготовленість до діяльності фахівця з готельно-курортної справи (%)

З метою з'ясування деяких аспектів професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи було проведено анкетування серед викладачів вищих навчальних закладів України, які здійснюють підготовку фахівців з готельно-курортної справи. В анкетуванні взяли участь 131 викладач з таких вищих навчальних закладів: 16 викладачів Волинського національного університету імені Лесі Українки (ВНУ ім. Лесі Українки), 17 викладачів Донецького національного університету економіки і торгівлі імені Михайла Туган-

Барановського (ДНУЕТ ім. Михайла Туган-Барановського), 14 викладачів Кримського економічного інституту (КЕІ), 20 викладачів Класичного приватного університету м. Запоріжжя (КПУ), 17 викладачів Луганського національного педагогічного університету імені Тараса Шевченка (ЛНПУ ім. Т. Шевченка), 15 викладачів Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (ПНУ ім. Василя Стефаника), 16 викладачів Харківського Державного університету харчування та торгівлі (ХДУХТ) та 16 викладачів Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького (ЧНУ ім. Богдана Хмельницького). Анкету для викладачів вищих навчальних закладів подано в додатку В. Результати анкетування викладачів вищих навчальних закладів викладено в таблицях Г.2.1–Г.2.14 (додаток Д).

Відповіді опитаних викладачів (131 особа) розподілилися таким чином: вважають за необхідне здійснювати у вищих навчальних закладах підготовку майбутніх фахівців з готельно-курортної справи 92,82% викладачів; зазначають, що доцільна часткова підготовка, – 5,4%; не вважають – 0,89%; важко було відповісти 0,89% викладачів.

Результати відповідей опитаних викладачів щодо кількості професійно-практичних дисциплін у навчальному плані спеціальності 5.050403 “Організація обслуговування в готелях і туристичних комплексах” освітньо-кваліфікаційного рівня “молодший спеціаліст” розподілилися таким чином: вважають, що слід збільшити кількість професійно-практичних дисциплін 38,6% викладачів; залишити незмінною – 34,44%; слід зменшити – 9,5%; важко було відповісти 17,47% викладачів.

Аналіз відповідей респондентів щодо кількості професійно-практичних дисциплін у навчальному плані спеціальності 6.050400 “Готельне господарство” освітньо-кваліфікаційного рівня “бакалавр” свідчить, що: вважають за необхідне збільшити кількість професійно-практичних дисциплін 41,89% викладачів; залишити незмінною – 41,76%; слід зменшити – 7,81%; важко було відповісти 8,55% викладачів.

Результати відповідей опитаних викладачів щодо кількості професійно-практичних дисциплін у навчальному плані спеціальності 7.050402 “Готельне господарство” освітньо-кваліфікаційного рівня “спеціаліст” свідчать, що: вважають за потрібне збільшити кількість професійно-практичних дисциплін 38,26% викладачів; залишити незмінною – 45,75%; слід зменшити – 3,77%; важко було відповісти 12,22% викладачів.

Аналіз відповідей опитаних викладачів щодо кількості професійно-практичних дисциплін у навчальному плані спеціальності

8.050402 "Готельне господарство" освітньо-кваліфікаційного рівня "магістр" свідчить, що: вважають за доцільне збільшити кількість професійно-практичних дисциплін 36,75% викладачів; залишити незмінною – 48,04%; слід зменшити – 1,52%; важко було відповісти 13,7% викладачів.

Отже, аналіз відповідей опитаних викладачів щодо кількості професійно-практичних дисциплін у навчальних планів освітньо-кваліфікаційних рівнів "молодший спеціаліст", "бакалавр", "спеціаліст" та "магістр" свідчить, що більше ніж третина викладачів вважає за необхідне збільшити кількість професійно-практичних дисциплін, майже половина дотримується думки, що слід залишити незмінною кількість професійно-практичних дисциплін у навчальних планах освітньо-кваліфікаційних рівнів, таких як "бакалавр" (41,76%), "спеціаліст" (45,75%), "магістр" (48,04%).

Результати відповідей респондентів про забезпеченість навчально-методичною літературою, необхідною для професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи, показали, що повністю забезпечені навчально-методичною літературою – 10,84% викладачів; частково забезпечені – 68,59%; не забезпечені – 19,79%; важко було відповісти 0,78% викладачів (рис. 2.19).

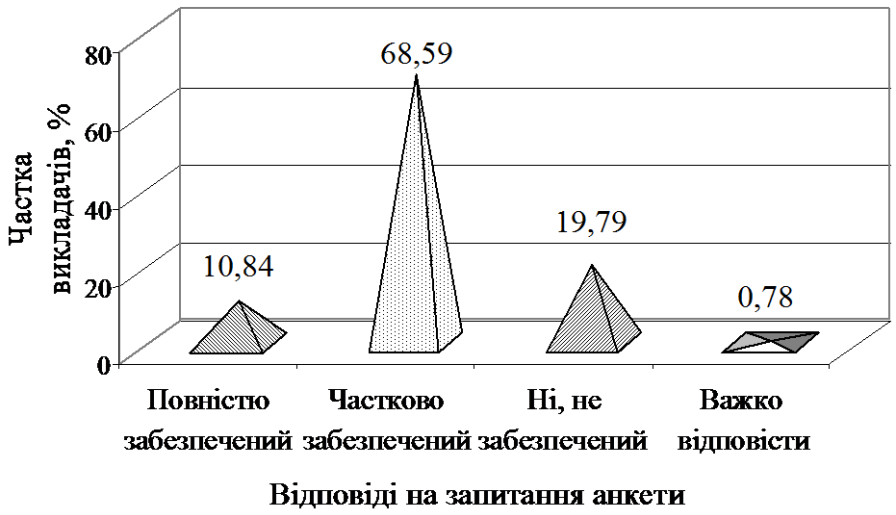

Рис. 2.19. Показники кількості викладачів, опитаних про їх особисту забезпеченість навчально-методичною літературою необхідною для професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи (%)

Отже, на жаль, лише незначна кількість опитаних викладачів забезпечено навчально-методичною літературою, необхідною для професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи.

Результати відповідей опитаних викладачів стосовно того, чи спрямовують вони свої зусилля на написання навчальних посібників

та методичних розробок для професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи показали, що повністю спрямовують свої зусилля на написання навчально-методичних матеріалів – 34,97% викладачів; частково спрямовують – 48,43%; не спрямовують – 11,98%; важко було відповісти 4,62% викладачів.

Результати відповідей опитаних викладачів стосовно того, чи проводять вони тестування студентів з професійно-практичних дисциплін, розподілилися таким чином: регулярно проводять тестування – 38,94% викладачів; інколи проводять – 56,4%; не проводять – 3,14%; важко було відповісти 13,7% викладачів. Результати відповідей опитаних викладачів стосовно того, чи проводять вони тестування студентів з професійно-практичних дисциплін з використанням комп'ютерних технологій, розподілилися таким чином: регулярно проводять тестування з використанням комп'ютерних технологій – 29,93% викладачів; інколи проводять – 45,69%; не проводять – 22,87%; важко було відповісти 1,52% викладачів (рис. 2.20).

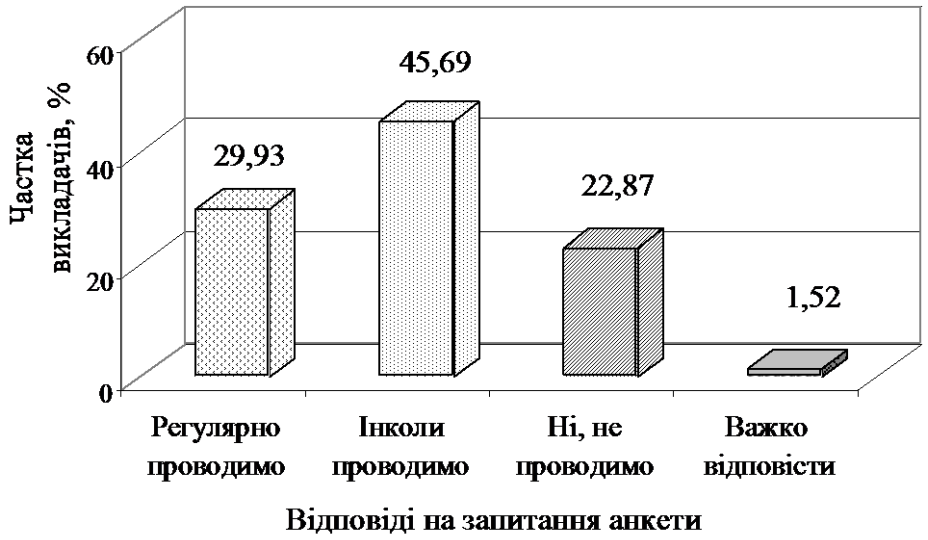

Рис. 2.20. Показники кількості викладачів, опитаних про проведення тестування з професійно-практичних дисциплін з використанням комп'ютерних технологій

Отже, менше ніж третина респондентів регулярно використовують комп'ютерні технології в процесі тестування для визначення рівня знань студентів.

Аналіз відповідей респондентів щодо проведення ділових ігор серед студентів під час викладання професійно-практичних дисциплін свідчить, що: регулярно проводять ділові ігри – 15,89% викладачів; інколи проводять – 56,17%; не проводять – 23,13%; важко було відповісти 4,82% викладачів (рис. 2.21).

Більше ніж чверть викладачів, а саме: 27,95%, не застосовує ділових ігор у навчальному процесі, що свідчить про недостатнє володіння методикою проведення ділових ігор.

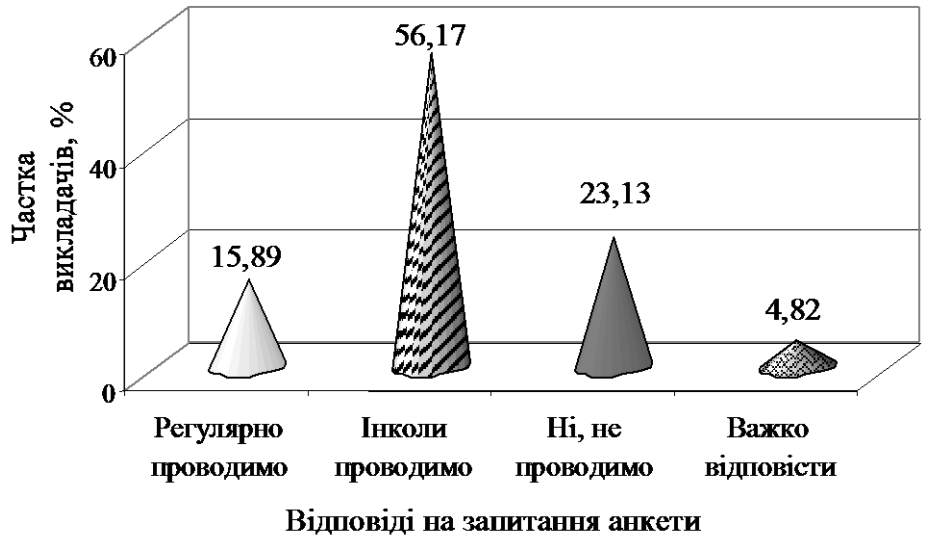

Рис. 2.21. Показники кількості викладачів, опитаних про проведення ділових ігор серед студентів під час викладання професійно-практичних дисциплін (%)

Відповіді респондентів щодо використовування дистанційних форм навчання для професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи розподілилися таким чином: регулярно використовують дистанційні форми навчання – 20,27% викладачів; інколи використовують – 45,63%; не використовують – 27,98%; важко було відповісти 6,12% викладачів. Отже, на жаль, лише одна п'ята викладачів регулярно використовує дистанційні форми навчання, цей показник варіюється від 0 до 37,5% в різних вищих навчальних закладах. Розподіл відповідей респондентів з різних вищих навчальних закладів України, опитаних про використання ними дистанційних форм навчання для професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи, подано у табл. 2.9.

Аналіз відповідей респондентів щодо проведення конкурсів студентських робіт за тематикою "Моя майбутня професія" дав такий результат: найбільш популярні напрями "фахівець з організації дозвілля" (37,82%), "фахівець зі спеціалізованого обслуговування" (33,96%), "помічник керівника підприємства"(22,09%).

Відповіді опитаних викладачів щодо проведення студентських науково-практичних конференцій за напрямом "Готельне господарство" розподілилися таким чином: регулярно проводять науково-практичні конференції – 54,44% викладачів; інколи проводять – 32,14%; не проводять – 6,71%; важко було відповісти 6,71% викладачів.

Таблиця 2.9

Показники кількості викладачів, опитаних про використання дистанційних форм навчання для професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи (%)

Відповідь	Загальний показник	Вищий навчальний заклад							
		ЛНУ ім. Тараса Шевченка) (17 осіб)	(ДНУЕіТ ім. Михайла Туган-Барановського) (17 осіб)	(ВНУ ім. Лесі Українки) (16 осіб)	(ЧНУ ім. Богдана Хмельницького) (16 осіб)	(ХДУХіТ) (16 осіб)	(КПУ) (17 осіб)	(КЕУ) (14 осіб)	(ПНУ ім. Василя Стефаника) (14 осіб)
Регулярно проводимо	20,27	5,88	23,53	37,5	37,5	43,5	–	7,14	7,14
Інколи проводимо	45,63	52,94	35,29	18,75	37,5	50	70,59	78,57	21,43
Ні, не проводимо	27,98	23,53	23,53	43,75	18,5	6,5	29,41	14,29	64,29
Важко відповісти	6,12	17,65	17,65	–	6,5	–	–	–	7,14

Результати відповідей респондентів щодо проведення олімпіади серед студентів з професійно-практичних дисциплін за напрямом “Готельне господарство” розподілилися таким чином: регулярно проводять тестування – 31,72% викладачів; інколи проводять – 39,46%; не проводять – 20,23%; важко було відповісти 8,59% викладачів (рис. 2.22). На жаль, тільки третина опитаних викладачів спрямовує свої зусилля на проведення олімпіади з професійно-практичних дисциплін за напрямом “Готельне господарство”.

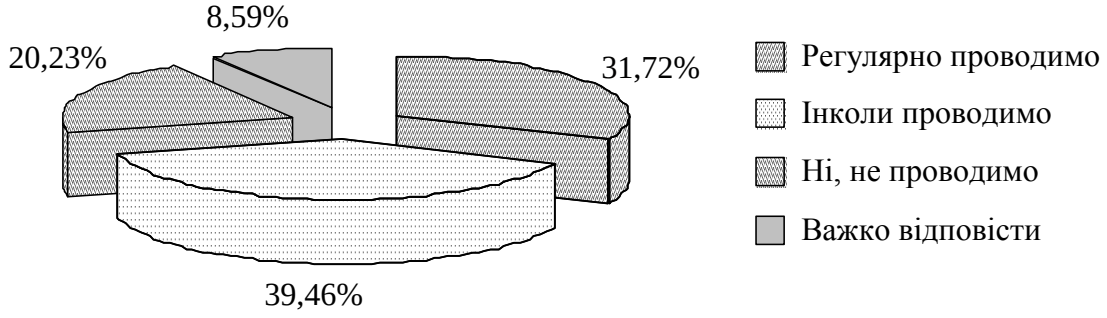

Рис. 2.22. Показники відповідей викладачів, опитаних про проведення олімпіад серед студентів з професійно-практичних дисциплін за напрямом “Готельне господарство” (%)

Аналіз відповідей респондентів стосовно використовування тренінгів у процесі викладання професійно-практичних дисциплін пока-

зав, що: регулярно використовують тренінги – 15,43% викладачів; інколи використовують – 57,99%; не використовують – 15,75%; важко було відповісти 10,82% викладачів (рис. 2.23).

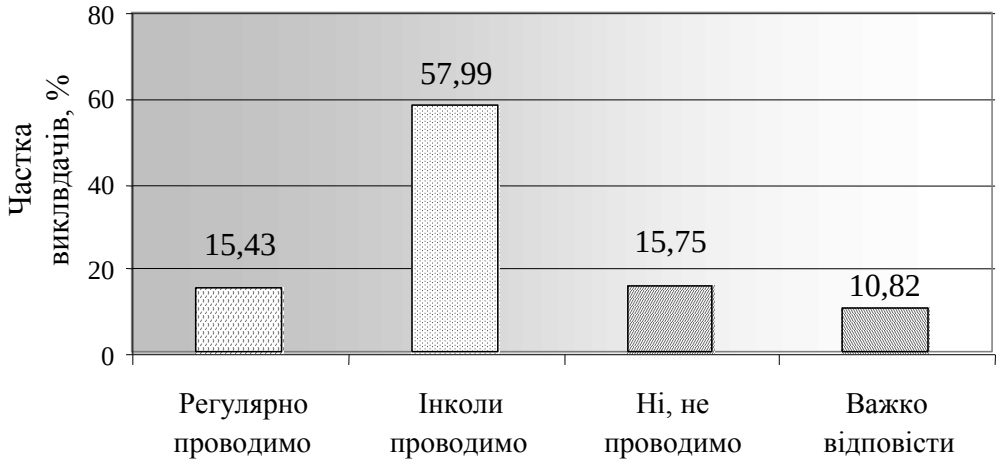

Рис. 2.23. Показники відповідей викладачів, опитаних про використання тренінгів під час викладання професійно-практичних дисциплін (%)

З метою з'ясування деяких аспектів професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи у вищих навчальних закладах було проведено анкетування серед фахівців готельних та туристичних підприємств м. Запоріжжя. В анкетуванні брали участь 43 фахівця, які працюють у таких готелях, як "Інтурист", "Джаз", "Дніпро", туристичних підприємствах "Символ", "Пріма-Тур", "МріяКом-Тур", "За чотири моря".

Було запропоновано анкету, яка складалася з п'яти питань (додаток Д).

Проаналізуємо отримані результати анкетування фахівців готельних і туристичних підприємств.

Відповіді опитаних фахівців готельних і туристичних підприємств щодо того, чи відповідає, на їх думку, рівень професійної підготовки фахівців з готельно-курортної справи сучасним вимогам, розподілилися таким чином: 4,65% респондентів вважають, що рівень професійної підготовки фахівців з готельно-курортної справи відповідає сучасним вимогам; частково відповідає – 41,86%; не відповідає – 18,60%; важко було відповісти – 34,89% респондентів.

Результати опитаних фахівців готельних і туристичних підприємств стосовно того, чи задовольняє їх професійна підготовка фахівців з готельно-курортної справи у вищих навчальних закладах розподілилися таким чином: повністю задовольняє – 6,98% респондентів;

частково задовольняє – 30,23%; не задовольняє – 44,19%; важко відповісти – 18,6% респондентів (рис. 2.24).

Рис. 2.24. Показники відповідей фахівців готельних та туристичних підприємств, опитаних про пріоритетність дисциплін для майбутнього фахівця з готельно-курортної справи (%)

На жаль, більше ніж половина респондентів не задоволена професійною підготовкою фахівців з готельно-курортної справи у вищих навчальних закладах (44,19% та 18,6%).

Результати відповідей опитаних фахівців готельних і туристичних підприємств щодо того, який, на їх думку, рівень знань з практично-професійних дисциплін мають випускники зі спеціальності “Готельне господарство показали, що: високий рівень мають 6,98% респондентів; середній рівень – 18,6%; низький рівень – 23,26%; важко відповісти – 51,56% респондентів.

Відповіді опитаних фахівців готельних і туристичних підприємств щодо того, знання з якої дисципліни, на їх думку, має бути пріоритетним для майбутнього фахівця з готельно-курортної справи показали, що пріоритетними для професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи у вищих навчальних закладах мають бути такі дисципліни: “Технологія готельної справи” – 26,79%; “Організація рекреаційних послуг” – 20,54%; “Технологія ресторанних послуг” – 19,64%; “Іноземна мова (англійська мова)” – 16,07%.

Показники відповідей фахівців готельних та туристичних підприємств, опитаних щодо пріоритетності дисциплін для майбутнього фахівця з готельно-курортної справи, наведено на рис. 2.24.

Таким чином, аналіз результатів анкетування студентів і викладачів вищих навчальних закладів, фахівців готельних та туристичних підприємств засвідчив, що проблема професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти є досить актуальною.

Висновки до другого розділу

Вивчення професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти в педагогічній теорії показав недостатню розробленість цієї проблеми. Розгляд праць (О.О. Любіцева, В.К. Федорченко, Н.А. Фоменко та ін.) засвідчив, що підготовка кадрів для індустрії гостинності виступає стратегічним пріоритетом розвитку туризму в Україні.

На підставі теоретичного аналізу психолого-педагогічної літератури, спеціалізованої літератури з туризму й гостинності та власного досвіду викладацької діяльності поняття "*готовність майбутнього фахівця з готельно-курортної справи до професійної діяльності в індустрії гостинності"* розглядається нами як інтегративне особистісне утворення, яке складається з мотиваційного, когнітивного, діяльнісного, особистісного та здоров'язбережувального компонентів, визначає сукупність його професійно орієнтованих знань, умінь та навичок, особистісних якостей, які дають йому змогу ефективно розробляти, реалізовувати та просувати готельні послуги.

Аналіз літератури (С.А. Архипова, А.А. Богданова, В.А. Бодров, В.М. Веденський, А.А. Воронова, Є.А. Ганєєва, Є.М. Гараніна, М.С. Головань, Г.Є. Гребенюк, А.В. Семенова та ін.) дав підстави визначити структурні компоненти готовності майбутніх фахівців з готельно-курортної справи до професійної діяльності, до яких віднесено: *мотиваційний компонент*, що відображає мотивацію студентів до діяльності в індустрії гостинності, інтерес до обраної професії, пов'язаної з наданням готельних послуг; *когнітивний компонент,* який характеризує знання студентів про закони розвитку системи індустрії гостинності, взаємодії, відносини з клієнтами, міжнародні стандарти якості та традиції гостинності; *діяльнісний компонент*, що визначає професійно орієнтовані вміння і навички студентів, достатні для конкурентної і мобільної діяльності в індустрії гостинності; *особистісний компонент*, який характеризує вольову саморегуляцію та здібності студентів до діяльності у сфері "людина – людина"; *здо-*

ров'язбережувальний компонент, який охоплює знання, уміння й навички студентів щодо ведення та дотримання здорового способу життя.

Визначено, що студенти повинні знати: закони розвитку системи індустрії гостинності, взаємодії, відносин з клієнтами; міжнародні стандарти якості та традицій гостинності; закони взаємодії відносин у системі "людина – людина", які розкривають властивості особистості як майбутнього фахівця з готельно-курортної справи, так і клієнтів, з якими потрібно постійно спілкуватися в майбутній діяльності; закони економічного розвитку як окремого готелю, так і всієї системи індустрії гостинності; форми, методи і засоби аналізу новітніх технологічних процесів, циклів та операцій для забезпечення ефективного виробництва готельних послуг відповідно до сучасних міжнародних стандартів якості й гостинності; особливості культури, традицій гостинності, етикету, етнічних особливостей народів світу; українську, російську, англійську та другу іноземну мови на рівні ділового спілкування; принципи, форми, методи і засоби гостинності, які дають можливість бути конкурентоспроможними та мобільними на ринку праці індустрії гостинності.

До професійно орієнтованих умінь і навичок студентів, достатніх для конкурентної і мобільної діяльності в індустрії гостинності, віднесено: уміння та навички виконувати функції менеджера служби управління номерним фондом, уміння та навички виконувати функції менеджера служби прийому та розміщення, уміння та навички виконувати функції менеджера служби відділу бронювання, уміння та навички виконувати функції портьє, уміння та навички виконувати функції менеджера конференц-сервісу, уміння та навички виконувати функції менеджера комерційної та адміністративної служби; уміння та навички організовувати анімаційну діяльність; уміння та навички досліджувати попит потенційних споживачів готельно-курортних послуг; уміння та навички аналізувати рекреаційні можливості підприємства щодо надання різних видів послуг гостинності; уміння та навички аналізувати туристські можливості країн світу щодо надання різних видів готельно-курортних послуг та нормативно-правові акти щодо регламентації надання цих послуг; уміння та навички визначати стратегію розвитку готельно-курортного підприємства.

Аналіз результатів професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти у вищих навчальних закладах України на сучасному етапі показав, що студенти вищих навчальних закладів недостатньо володіють знаннями, уміннями та навичками, необхідними для майбутньої діяльності в індустрії гостинності; викладачі вищих навчальних закладах стурбовані не-

достатньою кількістю годин у навчальних планах, вивчення яких спрямовано саме на професійну підготовку студентів до майбутньої діяльності в індустрії гостинності; фахівці готельних та туристичних підприємств вказують на необхідність більш ґрунтовного оволодіння тими дисциплінами у навчальних планах, завдяки яким підвищиться, на їх думку, ефективність професійної підготовки фахівців нової генерації. Так, аналіз результатів анкетування 543 студентів Волинського національного університету імені Лесі Українки, Донецького національного університету економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського, Кримського економічного інституту, Класичного приватного університету м. Запоріжжя, Луганського національного педагогічного університету ім. Тараса Шевченка, Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, Харківського державного університету харчування та торгівлі та Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького показав, що більшість опитаних студентів (96,38%) вважають за необхідне здійснювати у вищих навчальних закладах України підготовку майбутніх фахівців з готельно-курортної справи. Так 61,51% опитаних студентів поділяють думку про те, що готельно-курортна справа – це соціально значуща діяльність у сфері туризму, результат якої залежить від індивідуальних особливостей фахівця з готельно-курортної справи, але тільки 1/10 студентів вважають себе повністю підготовленими до роботи в готельній (10,61%) та курортній (9,76%) індустрії. Вважають себе підготовленими до організації й здійснення роботи у сфері готельного господарства 10,61% студентів; частково підготовленими – 72,62% студентів. Вважають себе підготовленими до організації й здійснення роботи у сфері курортної діяльності лише 9,76% студентів, частково підготовленими – 62,54% студентів. Вважають, що повністю володіють знаннями з організації курортної справи 8,61% студентів, частково володіють – 66,08% респондентів. А 55,8% студентів різною мірою вміють аналізувати та прогнозувати результат економічної діяльності підприємств готельно-курортної сфери. Тільки 33,21% студентів повністю володіють знаннями про мету й завдання готельно-курортної справи. Повністю володіють, на їх думку, знаннями з технології готельної справи 15,63% студентів, знаннями про організацію спортивної анімації – 22,68% студентів.

Аналіз відповідей 131 викладача з вищеназваних вищих навчальних закладів показав, що вважають за необхідне збільшити кількість професійно-практичних дисциплін у навчальних планах освітньо-кваліфікаційного рівня “молодший спеціаліст” – 38,6% викладачів, освітньо-кваліфікаційного рівня “бакалавр” – 41,89% викладачів, освітньо-кваліфікаційного рівня “спеціаліст” – 38,26% викладачів та

освітньо-кваліфікаційного рівня "магістр" – 36,75% викладачів. На жаль, тільки 10,84% опитаних викладачів повністю забезпечені навчально-методичною літературою, необхідною для професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи. Лише 29,93% викладачів регулярно використовують комп'ютерні технології у процесі моніторингу рівня знань студентів.

Опитування 43 фахівців готельних та туристичних підприємств, до яких належать такі готелі м. Запоріжжя, як "Інтурист", "Джаз", "Дніпро", туристичні підприємства "Символ", "Пріма-Тур", "МріяКомТур", "За чотири моря", показало, що лише 46,51% респондентів відзначають, що рівень професійної підготовки фахівців з готельно-курортної справи відповідає сучасним вимогам. На думку респондентів, у процесі професійної підготовки фахівців нової генерації пріоритетними є такі дисципліни, як "Технологія готельної справи", "Організація рекреаційних послуг", "Технологія ресторанних послуг" та "Іноземна мова (англійська мова)".

Результати анкетування студентів і викладачів вищих навчальних закладів, фахівців готельних та туристичних підприємств підтвердили актуальність обраної проблеми дослідження та доцільність розробки концепції й моделі професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти.

РОЗДІЛ 3
ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДЛЯ ГАЛУЗІ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ

У цьому розділі охарактеризовано мережу навчальних закладів зарубіжних країн, у яких здійснюється підготовка майбутніх фахівців для галузі індустрії гостинності; розглянуто особливості професійної підготовки майбутніх фахівців для індустрії гостинності у Сполучених Штатах Америки; проаналізовано дисертаційні роботи науковців США, які розкривають проблему професійної підготовки майбутніх фахівців для галузі індустрії гостинності; охарактеризовано професійну підготовку майбутніх фахівців для індустрії гостинності в Російській Федерації.

3.1. Мережа вищих навчальних закладів зарубіжних країн, у яких здійснюється підготовка майбутніх фахівців для галузі індустрії гостинності

На зміну традиційним формам ринкового господарства у країнах Західної Європи приходить соціально орієнтоване суспільство, яке можна охарактеризувати як інноваційне, оскільки технологічні зміни відбуваються постійно та з досить великою швидкістю. Інноваційні, освітні, технологічні та соціальні фактори у країнах Європейського Союзу розглядаються як важливі джерела економічної підтримки.

Значному розвитку системи вищої освіти країн Європи сприяло ухвалення в 1988 р. у Болоньї (Італія) Університетської хартії (Magna Charta Universitatum), проведення конференцій представників європейських держав, на яких прийнято документи про створення єдиного освітнього простору Європи.

Науковці Я.Я. Болюбаш [58], [63], А.А. Бичек [68], Б.Л. Вульфсон [129], [130], Л.С. Гаркуша [139], О.Н. Джуринський [180; 192], В.М. Шейко [576] та інші вважають, що у світовій вищій освіті різко зросли інтернаціональні зв’язки. О.Н. Джуринський визначає інтернаціоналізацію як об’єктивний наслідок глобалізації та одночасно великий ресурс зусиль щодо усунення національної відокремленості систем вищої освіти, прогресу суспільного та економічного життя [180, с. 348]. Перед вищими навчальними закладами стоять завдання підготовки студентів до майбутньої професійної діяльності в умовах інтегрованих ринків праці та освіти. Ринково орієнтована вища школа потребує змін навчальних програм, скорочення обсягу гуманітарної освіти, поглибленого вивчення професійно-практичних дисциплін [180, с. 348]. В.М. Шейко зазначає, що “академічні звання (бакалавр, ма-

гістр) все більше наближаються до інтернаціонально визнаних" [576, с. 70].

Аналіз досліджень, проведений Є.І. Бражником, свідчить про те, що розвиток вищої освіти в європейських країнах характеризується розподілом освітніх програм на академічні і професійні [62, с. 102]. Академічні програми мають за мету теоретичну підготовку студентів на рівні CITE 5A, яка веде безпосередньо в докторантуру – рівень CITE 6. Професійні програми орієнтовані на подальшу професійну практичну діяльність, диплом рівня CITE 5B не дає права вступу до докторантури [62, с. 102].

Є.І. Бражник зауважує, що в європейських країнах оновлюється структура вищої освіти, в основі якої два цикли навчання: бакалавр (три роки навчання) та магістр (два роки навчання); впроваджується система кредитних одиниць у вищих навчальних закладах як засобів визнання проходження підготовки, а також додаток до диплома, де описані основні характеристики кваліфікації випускника англійською мовою, що сприяє мобільності студентів; організується система освіти і підготовки протягом усього життя [62, с. 101].

К.В. Корсак на основі аналізу стану вищої освіти у світі зазначає, що "спричинена новими вимогами диверсифікація структур, змісту і обсягу вищої освіти в розвинених країнах супроводжується перекладенням на заклади вищої освіти функцій і завдань не тільки з підвищення кваліфікації наявного контингенту фахівців, а й з надання всім бажаючим освітніх послуг високого рівня як для розширення їх кругозору в нових галузях знань, так і для забезпечення можливості різко змінити сферу діяльності й пристосуватися до жорстких вимог швидкозмінного ринку праці" [274, с. 177–178].

Європейські країни мають свої особливості розвитку вищої освіти. Так у Великій Британії, Франції, Греції, Португалії, Ісландії, Ірландії здійснюють професійну підготовку майбутніх фахівців з гостинності за двома ступенями: бакалавр та магістр. Термін навчання в різних зарубіжних країнах є неоднаковим [560].

К.О. Стародуб, аналізуючи основні тенденції професійно-практичної підготовки менеджерів готельної індустрії, зауважує, що більшість зарубіжних готельних і туристських комплексів сьогодні не вважає за доцільне економити на навчанні кадрів і витрачає на це від 38 до 50% своїх доходів [506, с. 48]. Автор розкриває особливості організації навчання фахівців з готельного та ресторанного господарства в Європі [506, с. 48], відповідно до якого основну увагу спрямовано на формування кваліфікаційних навичок слухачів за основною технологією майбутньої роботи (технології розміщення клієнтів, технології організації діяльності дозвілля й ін.) [506, с. 48]. При цьому програми

підготовки враховують загальні вимоги, класифікацію і норми обслуговування, що встановлені правилами "нормування і процедури класифікації готелів туристського призначення", прийнятих у країні [506, с. 49].

К.О. Стародуб вважає, що на сучасному етапі існує велика розгалуженість вищих навчальних закладів, які здійснюють підготовку майбутніх фахівців для сфери готельної і туристичної індустрії. Багато європейських шкіл готельного і туристського бізнесу профілюють свої численні програми для майбутнього універсального менеджера гостинності [506, с. 48]. Дослідниця підкреслює, що в європейських країнах спостерігається обов'язковість поступального навчання, тобто проходження майбутнім фахівцем таких рівнів професійної підготовки: учнівство, або освіта стажиста; базова професіоналізація: первинний досвід самостійної трудової діяльності (коледж); отримання диплома бакалавра, навчання для здобуття диплома магістра; післядипломне навчання (систематична перепідготовка і підвищення кваліфікації) [506, с. 50]. Крім наведених рівнів, діє система обов'язкового навчання на конкретному підприємстві, професіональне зростання працівника з попереднім проходженням курсу перепідготовки на нову посаду і функцію [506, с. 50]. К.О. Стародуб підкреслює, що в європейських країнах програми професійного навчання менеджерів гостинності, підходи до професійного підбору абітурієнтів і працевлаштування випускників, варіанти спеціалізації переглядаються кожні п'ять років [506, с. 53].

Велика Британія. О.Н. Джуринський зазначає, що у Великій Британії сформована бінарна система вищих навчальних закладів: з одного боку, університети та політехнічні інститути, а з іншого – коледжі вищої освіти [180, с. 342]. Виникають нові типи університетської освіти: на базі коледжів засновуються кілька технологічних університетів. Університети поділяються на колегіальні (великі) та унітарні (малі) [180, с. 342]. Вчений підкреслює, що у Великій Британії було створено перший у світі вищий навчальний заклад дистанційного навчання – Відкритий університет [180, с. 342], який поклав початок розвитку вищої заочної освіти. Він готує фахівців за такими напрямами: гуманітарні, природничі, соціальні науки, математика, педагогіка, технологія виробничих процесів. Навчання передбачає самостійні заняття, зустрічі з викладачами, виконання практичних робіт і контрольних письмових завдань, проміжні іспити наприкінці першого і третього років навчання. В разі успішного складання випускних іспитів студентам присвоюються академічні ступені бакалавра і магістра [180, с. 343].

С.В. Шепелєва зазначає, що магістерська програма MA in International Hotel an Tourism Management, яка працює на базі університету Дербі, включає п'ять місяців академічного курсу в Coux Palace і п'ять місяців стажування в будь-якій країні (в цей час студенти вчаться дистанційно) [577, с. 114].

Освіту у сфері туристського і готельного менеджменту здійснює Корнуолл-коледж. М.Є. Курдакова зазначає, що цей навчальний заклад середньої професійної освіти є партнером Університету Плімута та готує до вступу до університету [295, с. 29]. Підготовка включає 30 очних і 40 заочних курсів п'яти рівнів. Випускники повинні оволодіти здатністю оперативно вирішувати проблему і приймати рішення; умінням працювати в команді; комп'ютерною грамотністю; знати основи бізнесу [295, с. 29].

Ірландія. Підготовка майбутніх фахівців для готельної індустрії здійснюється в Американському коледжі в Дубліні (American College Dublin), який спільно з американським Ліннським університетом (Educational Institute of Lynn University) пропонує дворічну підготовку майбутніх менеджерів індустрії гостинності. Після закінчення студенти отримують диплом, затверджений Американською асоціацією готелів і мотелів [509].

В.К. Федорченко підкреслює, що Американський коледж у Дубліні є одним з найбільш відомих навчальних закладів в Ірландії в готельній сфері, який обрав за основу швейцарсько-американську модель навчальної програми (в ній поєднані принципи швейцарської гостинності й американського менеджменту). Коледж та його партнер – Університет у Флориді – розробили дворічний курс з менеджменту, після засвоєння якого можна починати професійну кар'єру в місцевих готелях або продовжити навчання в університеті [538, с. 104]. На думку науковця, заслуговує на увагу досвід ірландської вищої готельної школи менеджменту, в якій навчаються за такими програмами: комерційною, міжнародного готельного менеджменту, курсу бізнесу в міжнародному готельному менеджменті. Перший рік присвячено теорії, другий рік, включаючи літо, відведено для практики, що фінансується, потім знову рік теорії, а після останнього семестру на четвертому році навчання ще 11 місяців практики [538, с. 104].

Німеччина. Л.І. Писарева вважає, що протягом останніх двох десятиріч Німеччина більш виразно, ніж країни-сусіди, виявляє свою прихильність загальноєвропейським цінностям, які відповідають її національним інтересам, послідовно та відкрито ідентифікує принципи культурної та освітньої політики з власним зовнішньополітичним курсом [407, с. 90]. Автор підкреслює, що із середини XX ст. освіта в Німеччині набуває більшого значення на фоні конкуренції на світо-

вому ринку праці, боротьби за лідерство на міжнародній арені, наслідком чого стають більш високі вимоги до загальноосвітньої та професійної підготовки [407, с. 90].

Г. Бадах уточнює, що "основними напрямами на шляху конструктивних динамічних перетворень у вищій освіті Німеччини є якісна освіта на всіх рівнях підготовки, інноваційний розвиток освіти, розвиток суспільства на засадах конкурентоспроможності освіти" [32, с. 5].

Перехід на двоступеневу систему навчання спостерігається у всіх країнах Європи. Дослідниця Г. Бадах подає схему переходу до професійної діяльності в Німеччині (рис. 3.1) [32, с. 5].

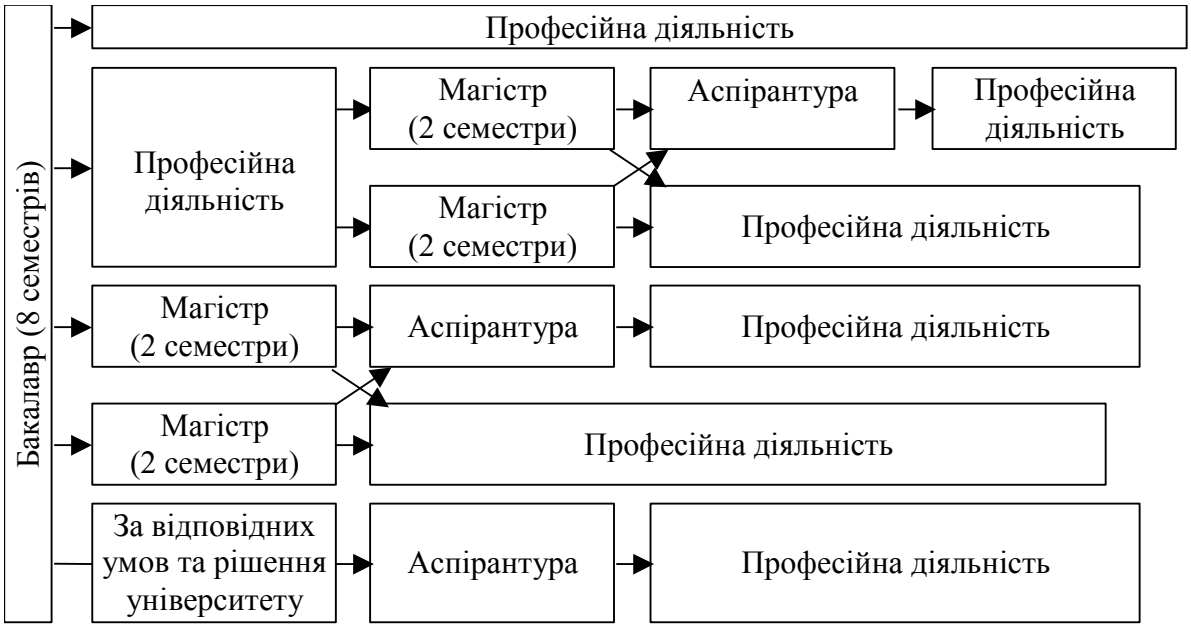

Рис. 3.1. Схема переходу до професійної діяльності в Німеччині (Г. Бадах, 2004)

О.Л. Захарова зазначає, що за короткий термін у Німеччині вдалося ввести нові навчальні дисципліни та здійснити широкомасштабну роботу з усебічної організаційної підтримки нової структури вищої освіти [212, с. 101]. Дослідниця підкреслює, що наряду з комплексом професійних знань та навичок програма підготовки бакалаврів включає в себе формування ключових компетенцій фахівця за такими змістовними блоками: компетенція в галузі загальних базових знань (загальноосвітні, комп'ютерні технології, іноземні мови); комунікативні компетенції (володіння технікою презентації, засобами усного та писемного мовлення, навичками здійснення орієнтованої на певні цілі комунікації); соціальні компетенції (володіння навичками розв'язування конфліктів і позитивного сприймання та висловлювання крити-

ки, навичками роботи в команді, навичками розв'язання проблем з урахуванням інтересів клієнтів); особистісні компетенції [212, с. 105].

О.А. Звєрева у дисертації на тему "Професійна туристська освіта у Федеративній Республіці Німеччині" визначає такі напрями реалізації компетентнісного підходу в професійній туристській освіті Німеччини:

– організація професійної підготовки, заснованої на спільній діяльності навчальних закладів і підприємств, за дуальною і недуальною системами, в якій чітко викладаються дескриптори того, що студент знатиме й умітиме, якими компетенціями повинен володіти і як здійснюватиметься підготовка і перевірка знань за конкретною системою, зважаючи на участь в освітньому процесі навчальних закладів – іноземних партнерів;

– участь студентів у програмах стажування, транснаціональній практиці, міжнародних проектах, практичних заняттях у режимі реального часу та он-лайн, потреба в яких продиктована процесами модернізації, глобалізації, диверсифікації освіти [213, с. 24].

Дослідниця О.А. Звєрева наводить структурну модель професійної туристської освіти, яка складається з трьох рівнів: перший рівень – початкова школа; другий рівень I – основна школа, реальна школа, об'єднана школа, гімназія; другий рівень II – професійна школа, професійна спеціалізована школа, старші класи гімназії; третій рівень: спеціальний професійний навчальний заклад, академія, спеціалізований вищий навчальний заклад, вищий навчальний заклад широкого профілю, університет [213, с. 16]. О.А. Звєрева розкриває особливості ступеневої освіти майбутніх фахівців з гостинності зі спеціальності "Готельний бізнес": у професійній школі готують фахівця у сфері готельного бізнесу та фахівця з продажів у сфері гостинності; в гімназії – фахівця у сфері готельного бізнесу; в спеціалізованому професійному навчальному закладі – фахівця з організації готельного бізнесу; в академії – менеджера у сфері готельного бізнесу (спеціалізація: менеджмент гостинності, ступені: бакалавр, магістр), фахівців з економіки та організації готельного бізнесу (спеціалізація: менеджмент гостинності, ступені: бакалавр, магістр); у вищому навчальному закладі університеті здійснюють професійну підготовку майбутніх менеджерів з готельного бізнесу (спеціалізація: менеджмент гостинності, ступені: бакалавр, магістр) [213, с. 17–18].

Франція. К.В. Корсак зазначає, що "навчання у вищих навчальних закладах Франції організовується за трьома стадіями – циклами" [274, с. 92]. За даними автора, "перший цикл триває два роки, впродовж яких аж 54% сукупного контингенту університетів здобуває загальну вищу освіту, уточнює фахову орієнтацію й отримує першу

академічну кваліфікацію (проміжний диплом загальної університетської освіти – DEUG)" [274, с. 92]. Як вказує К.В. Корсак, "другий цикл – поглиблення фахової підготовки (два-три роки), що поділяється на дві стадії з наданням: L – "лісанс" (licence) – першого посвідчення другого циклу університету і M – "метріз" (maitrise) – заключного посвідчення другого циклу університетів. Третій цикл є спеціалізованим, на ньому здійснюється підготовка до ґрунтовних наукових досліджень. Прийом до нього відбувається за конкурсом, навчання триває рік. Конкурсним є вступ і до докторантури, що завершується захистом дисертації й отриманням кваліфікації "доктор". Викладачі поділяються за трьома категоріями: професори (еквівалент українських професорів і доцентів), лектори і асистенти" [274, с. 92–93].

Як зазначає К.О. Стародуб, провідними вищими навчальними закладами, в яких здійснюється професійна підготовка майбутніх фахівців у сфері гостинності, є Французький інститут управління у сфері готельного, ресторанного господарства і туризму та Міжнародний інститут готельного господарства [506, с. 53]. Ці вищі навчальні заклади є приватними і функціонують під керівництвом комерційних союзів працедавців – власників готелів [506, с. 53].

Інститут VATEL (Школа управління готельним і туристським бізнесом) є кращим вищим навчальним закладом з підготовки майбутніх фахівців з гостинності у Франції та другий за значущістю в Європі, у 2003 р. здобув Всесвітню винагороду гостинності в категорії "Краща освітня програма" [449].

В.К. Федорченко зазначає, що "Інститут VATEL готує менеджерів готельного господарства і туризму з таких спеціальностей: менеджмент харчових продуктів та напоїв, менеджмент номерного фонду в готелі, менеджмент людських ресурсів, маркетинговий менеджмент та менеджмент продажу, фінансовий менеджмент, менеджмент курортів, менеджмент клубів, менеджмент круїзів, авіалінії" [538, с. 19]. Науковець зауважує, що "студенти вивчають такі предмети: менеджмент харчового виробництва; практика харчового виробництва; менеджмент харчових продуктів та напоїв; практика обслуговування на підприємствах громадського харчування; гігієна харчування та харчових продуктів; робота і менеджмент служби портьє; робота і менеджмент господарства готелю; практика з менеджменту на підприємствах громадського харчування та в готелях; менеджмент інформаційних систем; менеджмент бухгалтерського обліку; маркетинг і продаж; менеджмент людських ресурсів; міжнародний туризм; проект з менеджменту; організаційна структура та розвиток індустрії гостинності; економіка; міжнародна економіка та розвиток туризму; законодавство у сфері гостинності; англійська мова (спілкування, лексика, граматика

та письмо); професійний розвиток. За підсумками навчання студенти захищають дипломні роботи" [538, с. 120]. В.К. Федорченко підкреслює, "щоб одержати ступінь магістра з менеджменту готельного господарства і туризму навчатися потрібно 2,5 роки (два семестри теорії та один семестр – стажування) і оволодіти такими предметами: господарство готелю; менеджмент служби портьє; практика з громадського харчування; менеджмент барної справи; економіка туризму та готельного господарства; бухгалтерський облік; міжнародний маркетинг готельного господарства і туризму; менеджмент людських ресурсів; керівництво витратами в роботі з харчовими продуктами та напоями; менеджмент інформаційних систем; гігієна харчування та харчових продуктів; ділова англійська мова; французька мова; професійний розвиток; статистика та кількісні методи в менеджменті; методика дослідної роботи і аналізу; стратегічний маркетинг гостинності; середовище відпочинку; загальний менеджмент якості; законодавство у сфері гостинності; економічні, культурні і соціальні функції у міжнародному туризмі та готельному господарстві; проект розвитку підприємства" [538, с. 120–121].

Сьогодні до складу Інституту VATEL входять 14 вищих шкіл управління готельним і туристським бізнесом на п'яти континентах: Європа (Париж – Ліон – Нім – Бордо – Москва), Азія (Бангкок – Маніла – Нью-Делі – Пекін), Північна Америка (Монреаль – Мехіко), Південна Америка (Буенос-Айрес), Африка (Маракеш – Туніс). Інститут VATEL – член багатьох міжнародних організацій: EURHODIP, EURHOFA, IHRA, CHRIE, ADIRH, AMFORHT. Інститут VATEL має у своєму розпорядженні власний тризірковий готель і ресторани, що дає змогу створити студентам умови, близькі до тих, у яких вони будуть працювати, почавши трудову діяльність. В основі педагогічної концепції Інституту VATEL лежить дотримання балансу між теоретичним навчанням і розвитком професійних умінь та навичок. Практика і стажування дають студентам можливість підготуватися до професійної діяльності, застосувати на практиці теоретичні знання, навчитися виявляти ініціативу і працювати в команді [449].

В.К. Федорченко зазначає, що "французька методика готельного менеджменту реалізується також Школою готельного менеджменту (IHTTI), що розташована в університетському місті Невшатель. Ця школа – член французьких, швейцарських та міжнародних готельних і туристських асоціацій. Після закінчення трьох років навчання її студенти одержують ступінь бакалавра мистецтв у сфері міжнародного управління гостинністю і туризмом і диплом про вищу освіту за спеціальністю "Управління готелями". Випускники можуть навчатися ще

один рік, після завершення якого одержують диплом за фахом "Функціонування готелів" [538, с. 117].

Швейцарія. Початок підготовки майбутніх фахівців для галузі індустрії гостинності в Європі почався ще наприкінці XIX ст. Вчена М.Є. Курдакова вказує, що підготовка фахівців готельного сервісу в Європі почалась у 1893 р. у Лозаннській школі готельного господарства (Ecole hoteliere de Lausanne), яка на той час являла собою вищий заклад професійної освіти [295, с. 27]. За даними дослідниці, Швейцарія так і залишилася лідером з підготовки кадрів для індустрії туризму, за нею йдуть Іспанія, Ірландія, США, Велика Британія, Австралія [295, с. 27].

К.О. Стародуб аналізує досвід підготовки кадрів у Лозаннській школі готельного господарства [506, с. 54]. Теоретичне і практичне навчання в школі дає право присвоєння студентові диплома менеджера середнього і вищого рангів для роботи в готелях і ресторанах. Підготовка має в основному багатопрофільний характер, сфокусований на сучасних і перспективних вимогах готельного бізнесу [506, с. 54]. Автор стверджує, що програма гарантує розвиток знань за трьома напрямами:

1) гуманітарна школа, що розвиває комунікативні здібності в рамках великих і малих груп; мотивації і колективне мислення; навчає аналізу і запобіганню конфліктам; управлінню поведінкою мікрогруп, гостей і персоналу;

2) технічна школа, що дає повні знання про технологію й організацію роботи ресторанів і готелів, диверсифікацію методів управління ними і їх поєднання з фундаментальними функціями бізнесу;

3) школа підвищення кваліфікації для навчання управління бізнесом, його адаптації до соціальних змін [506, с. 54].

До навчального плану підготовки менеджерів готельної та ресторанної справи входять дисципліни: "Фінанси і кредит", "Фінансовий аналіз", "Менеджмент", "Маркетинг", "Соціально-психологічні відносини", "Процедури планування", "Основи бізнесу", "Економіка" та ін. Система підготовки майбутніх фахівців у Лозаннській школі готельного господарства включає п'ятимісячну практику у відповідних службах готелів і ресторанів. Протягом цих практик студент повинен здобути навички технологічної поведінки [506, с. 55].

За даними М.Є. Курдакової, у Лозаннській школі вивчаються такі дисципліни, як: "Бухгалтерський облік і фінанси", "Менеджмент", "Маркетинг", "Економіка готельного і ресторанного бізнесу", "Інформаційні технології", "Стратегічне планування", "Основи кулінарного мистецтва", "Технологія приготування страв і напоїв" тощо. Навчальний план спеціальності міжнародного управління гостинніс-

тю розрахований на сім семестрів (шість семестрів – теорія, один семестр – практика) [295, с. 29]. Навчальний курс складається з чотирьох модулів по 23 тижні (на базі школи Невшатель) і двох модулів по 23 тижні (обов'язкове стажування) [295, с. 29]. Розклад занять передбачає не менше ніж 40 годин на тиждень [295, с. 29]. К.О. Стародуб підкреслює, що на сьогодні Лозаннська школа взаємодіє з Департаментом зарубіжного навчання, який був створений Швейцарською асоціацією готелів [506, с. 56]. Функція департаменту спрямована на забезпечення задоволення заявок на навчання і стажування, що надходять з усіх країн світу [506, с. 56].

В.К. Федорченко підкреслює, що "своєрідним еталоном у сфері менеджменту гостинності і туризму вважається швейцарська освіта, у Швейцарії функціонують десятки приватних шкіл готельного та туристського менеджменту" [538, с. 105]. Науковець зазначає, що "одним із широковідомих у світі швейцарських навчальних закладів, які здійснюють підготовку фахівців готельної справи, є швейцарська школа готельного менеджменту, SHMS (Swiss Hotel Management School). Відомо, що випускники SHMS працюють у готелях усього світу, а деякі з них уже відкрили власний бізнес і вступають як роботодавці для нових поколінь випускників школи. Програма навчання в SHMS – модульна: можна навчатися лише один рік й отримати сертифікат, а можна перебувати в школі кілька років і стати магістром" [538, с. 105]. В.К. Федорченко зазначає, що "викладання всього комплексу бізнес-дисциплін здійснюється англійською мовою, тут навчаються студенти всього світу: із Таїланду, Тайваню, Китаю, Іспанії, Аргентини, Колумбії, Еквадору, ПАР, Південної Кореї, Індії, Нової Зеландії, Росії, Австралії та інших країн світу " [538, с. 105].

С.В. Шепелєва зазначає, що студенти однієї з міжнародних шкіл готельного менеджменту у Швейцарії – Swiss Hotel Management School (SHMS) після першого семестру навчання проходять стажування протягом чотирьох – шести місяців, у SHMS існує програма післядипломної освіти – Postgraduate Diploma, де річна програма складається з п'яти місяців навчання та півроку стажування, що дає студентам змогу отримати уявлення про діяльність готелю і методи управління ним [577, с. 114].

Австрія. За даними К.О. Стародуб, в Австрії підготовка фахівців триває сім років, з 15 років випускники шкіл можуть вступати в професійні державні або приватні навчальні заклади [506, с. 56]. Протягом трьох – п'яти років, залежно від спеціальності, вони оволодівають знаннями, уміннями та навичками з професії. Три роки необхідно для оволодіння технологічною спеціальністю (кухар, кулінар, готельний працівник, оператор), два роки відводиться додатково на здобуття

спеціальностей метрдотеля, адміністратора – за програмою коледжу. Наступні два роки – навчання в університеті, інституті, після закінчення яких студенти отримують вищу кваліфікацію [506, с. 56].

Бельгія. У Європі функціонує EURHODIP (Europe Hotellerie Diplomes) – Асоціація шкіл готельного бізнесу та громадського харчування в Європі, яка була заснована на базі Школи готельного бізнесу в Коксайді (Бельгія) у 1989 р. Метою діяльності Асоціації є сприяння європейській освіті з урахуванням інтернаціоналізації конкуренції; поліпшенню прозорості програм і дипломів [591].

Студенти, які навчаються в навчальних закладах Асоціації, за результатами державних іспитів мають право на отримання диплома EURHODIP за чотирма рівнями:

– Європейський диплом технолога ресторану, кухні, кондитерського підприємства або працівника рецепшн (European Technician Diploma in Restaurant, Cuisine, Pastry or Reception);

– Європейський диплом молодшого фахівця з готельного менеджменту (European Junior Diploma in Hotel Management);

– Європейський диплом бакалавра з готельного менеджменту (European Bachelor Degree in Hotel Management);

– Європейський диплом магістра з готельного менеджменту (European Master Degree in Hotel Management).

На підставі відмінних результатів державного іспиту і серії тестів з оцінювання знань студента, оволодіння двома іноземними мовами і практичного досвіду роботи в Європі як додатки до дипломів асоціація EURHODIP видає дипломи "Європейський плюс" (EURHODIP PLUS).

Для отримання диплома "Європейський плюс" необхідне: знання іноземних європейських мов (дві мови, крім рідної мови), проходження стажування в Європі (крім країни навчання), складання тестів оцінювання європейських знань [591].

Зазначимо, що 76 шкіл Європейського Союзу є членами Асоціації EURHODIP. У школах навчаються понад 40 000 студентів. Рада директорів складається з представників країн – учасниць Асоціації. Основними напрямами діяльності Асоціації є організація європейських іспитів з метою отримання європейського диплома; організація семінарів для викладачів; організація щорічної конференції для співробітників шкіл готельного й ресторанного бізнесу та представників готельної та ресторанної індустрії Європейського Союзу [193, с. 4]. Для забезпечення навчально-методичного забезпечення процесу професійної підготовки майбутніх фахівців з гостинності були надруковані навчальні посібники: "Кулінарне мистецтво в Європі"; "Європейські напої"; "Європейська культура"; "Географія туризму в Європі"; "Готельне право та економіка туризму в Європі"; "Європейський го-

тельний маркетинг"; "Управління людськими ресурсами в європейському готельному бізнесі"; "Європейські звичаї в галузі харчування" [193, с. 5–6].

Іспанія. У Барселонській школі готельного та туристичного бізнесу EUHT (Escuela Universitaria de Hosteleria & Turismo), яка розташована в готелі Sant Pol de Mar, студентам видається диплом з туризму або диплом із готельного менеджменту. Випускники цієї школи мають право подовжити навчання в США – в Університеті Корнель, штат Нью-Йорк (Cornell University in Ithaca, New York) [509].

Кіпр. Туристичний бум, що розпочався у 80-ті рр. XX ст., сприяв створенню Коледжу готельного і туристичного менеджменту (College of Tourism & Hotel Management). Студенти на відділенні готельної справи вчаться три або чотири роки. Випускники отримують диплом коледжу і міжнародний сертифікат IATA (Diploma of the International Air Transport Association) [509].

Угорщина. Університет прикладних наук імені Яноша Кодолані є провідним приватним вищим навчальним закладом, який був заснований у 1992 р. Університет має власну інфраструктуру, до якої входять готель, ресторан та кухня для проходження практики, парусні яхти. Для отримання диплома бакалавра необхідно виконати навчальний план, який складається з 180 кредитів навчання та 30 кредитів практики. Підготовка майбутніх фахівців з гостинності здійснюється за такими спеціалізаціями: організація готельного господарства та організація ресторанного господарства.

Термін навчання – сім семестрів (шість семестрів навчання та один семестр практики). В університеті широко використовується дистанційне навчання. Програми дистанційного навчання на базі e-learning повністю інтегруються в навчальний процес, навчальний рік поділяється на два семестри, кожен семестр складається з періоду навчання та періоду іспитів. Два рази на семестр у період навчання проводяться особисті консультації в центрах консультацій, в екзаменаційний період є певні іспити, які потребують особистого відвідування.

Складові елементи дистанційного навчання на базі e-learning Університету прикладних наук імені Яноша Кодолані подані на рис. 3.2 [529].

Дисципліни та розподіл кредитів навчального плану 1–4-го семестрів з підготовки бакалавра зі спеціальності "Туризм-гостинність" дистанційної форми навчання Університету прикладних наук імені Яноша Кодолані (Угорщина) подано в табл. 3.1 [529].

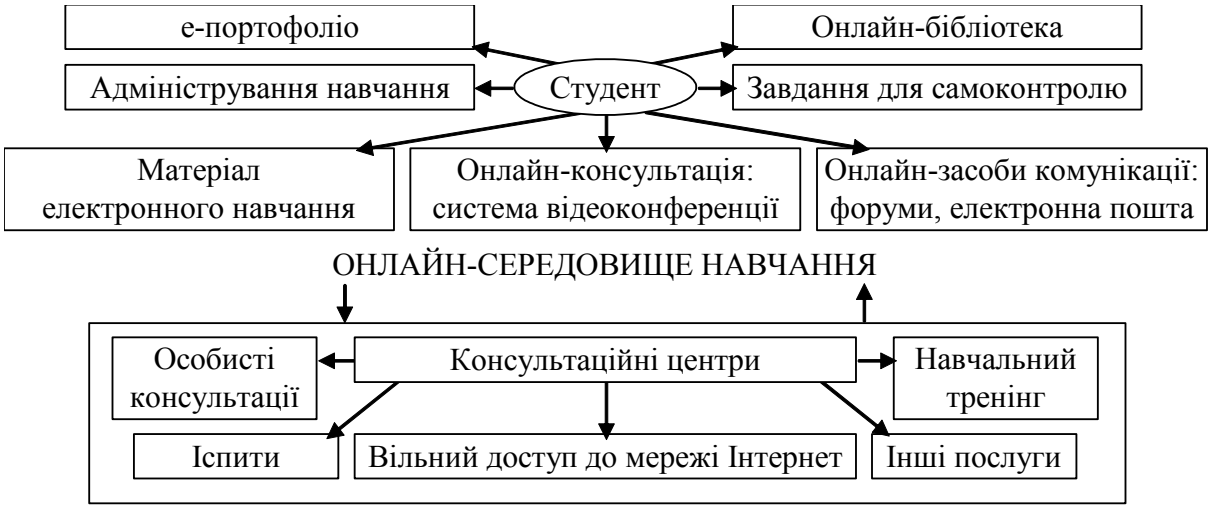

Рис. 3.2. Елементи дистанційного навчання на базі e-learning Університету прикладних наук імені Яноша Кодолані

Таблиця 3.1

Навчальний план 1–4-го семестрів з підготовки бакалавра зі спеціальності "Туризм-гостинність" Університету прикладних наук імені Яноша Кодолані (Угорщина)

Особиста консультація (годин)	Семестри			
	перший	другий	третій	четвертий
1,5	Економіка 1, 6	Основи соціології, 4	Механізм політики та винесення рішень ЄС, 3	Основи права та економіки ЄС, 5
1,5				
1,5		Статистика 1, 3	Економічна математика 3, 3	
1,5				Туристичний потенціал ЄС, 5
1,5	Основи корпоративного менеджменту, 6	Прикладна інформатика, 5	Статистика 2, 3	Дисципліни за вибором, 3
1,5				
1,5	Економічна математика 1, 5	Економіка 2, 6	Основи управління та підприємницької діяльності, 6	Міжнародна економіка, 4
1,5	Бізнес-етика та громадська відповідальність, 4	Економічна математика 2, 3	Маркетинг, 5	Економіка зовнішнього середовища, 4
1,5	Методологія навчання та досліджень, 3	Основи бухгалтерського обліку, 5	Фінанси, 6	Бізнес-комунікації в туризмі, 3
1,5	Основи теорії туризму, 6	Економіка туризму, 4	Географія туризму, 3	Маркетинг туризму, 6
Кредитів разом	30	30	29	30

Продовження табл. 3.1

Особиста консультація (годин)	Семестри			
	перший	другий	третій	четвертий
Он-лайн-консу-льтація	12	14	14	14
Особи-ста консу-льтація	15	15	15	15
Конта-ктних годин	27	29	29	29

У першому семестрі студенти вивчають фундаментальні (“Економіка 1” (початковий блок), “Основи корпоративного менеджменту”, “Економічна математика 1” (початковий блок)) та гуманітарні (“Бізнес-етика та громадська відповідальність”, “Методологія навчання та досліджень”, “Основи теорії туризму”) дисципліни.

У другому семестрі продовжується вивчення дисциплін такого напряму: “Основи соціології”, “Статистика 1” (початковий блок), “Прикладна інформатика”, “Економіка 2” (підсумковий блок), “Економічна математика 2” (блок удосконалення), “Основи бухгалтерського обліку”, “Економіка туризму”.

У третьому семестрі вивчаються такі дисципліни: “Механізм політики та винесення рішень Європейського Союзу”, “Економічна математика 3” (підсумковий блок), “Статистика 2” (підсумковий блок), “Основи управління та підприємницької діяльності”, “Маркетинг”, “Фінанси”, “Географія туризму”. У четвертому семестрі: “Основи права та економіки Європейського Союзу”, “Туристичний потенціал ЄС”, “Міжнародна економіка”, “Економіка зовнішнього середовища”, “Бізнес-комунікації в туризмі”, “Маркетинг туризму” та дисципліни за вибором, обсягом три кредити. Деякі дисципліни вивчаються протягом кількох семестрів, наприклад: “Економіка” та “Статистика” – два семестри, “Економічна математика” – три семестри.

Дисципліни та розподіл кредитів навчального плану п’ятого – сьомого семестрів з підготовки бакалавра зі спеціальності “Туризм-гостинність” дистанційної форми навчання Університету прикладних наук імені Яноша Кодолані (Угорщина) подано в табл. 3.2 [529].

Таблиця 3.2

Навчальний план 5–7-го семестрів з підготовки бакалавра зі спеціальності “Туризм-гостинність” Університету прикладних наук імені Яноша Кодолані

<table>
<tr><td rowspan="2">Особиста консультація (годин)</td><td colspan="4">Семестри</td></tr>
<tr><td>п’ятий</td><td>шостий</td><td colspan="2">сьомий</td></tr>
<tr><td>1,5</td><td rowspan="3">Спеціалізація “Туризм-ресторанне господарство”, 5</td><td rowspan="2">Спеціалізація “Туризм-ресторанне господарство”, 5</td><td rowspan="10">Практика зі спеціалізації “Туризм-ресторанне господарство”</td><td rowspan="10">30</td></tr>
<tr><td>1,5</td></tr>
<tr><td>1,5</td></tr>
<tr><td>1,5</td><td rowspan="2">Ресторанне господарство, 4</td><td>Дисципліни за вибором, 3</td></tr>
<tr><td>1,5</td><td rowspan="2">Спеціалізація “Туризм-ресторанне господарство”, 5</td><td>Спеціалізація “Туризм-ресторанне господарство”, 5</td></tr>
<tr><td>1,5</td><td>Спеціалізація “Туризм-ресторанне господарство”, 5</td></tr>
<tr><td>1,5</td><td>Спеціалізація “Туризм-ресторанне господарство”, 5</td><td>Спеціалізація “Туризм-ресторанне господарство”, 4</td></tr>
<tr><td>1,5</td><td>Дисципліни за вибором, 3</td><td>Організація та продаж турів, 6</td></tr>
<tr><td>1,5</td><td>Менеджмент людських ресурсів у туризмі, 4</td><td>Розвиток регіонів та туризм, 4</td></tr>
<tr><td>1,5</td><td>Менеджмент готельного та ресторанного господарства, 5</td><td>Туризм-ресторанне господарство, 5</td></tr>
<tr><td>Дипломна робота</td><td>–</td><td>–</td><td colspan="2">+</td></tr>
<tr><td>Кредитів разом</td><td>30</td><td>31</td><td colspan="2">30</td></tr>
<tr><td>Онлайн консультація</td><td>14</td><td>14</td><td colspan="2">–</td></tr>
<tr><td>Особиста консультація</td><td>15</td><td>15</td><td colspan="2">–</td></tr>
<tr><td>Контактних годин</td><td>29</td><td>29</td><td colspan="2">–</td></tr>
</table>

У п’ятому та шостому семестрах студенти продовжують вивчати професійні-практичні дисципліни спеціальності “Туризм-гостинність”, а саме: “Ресторанне господарство”, “Менеджмент людських ресурсів у туризмі”, “Менеджмент готельного та ресторанного

господарства", "Організація та продаж турів", "Розвиток регіонів та туризм", "Туризм-ресторанне господарство" та дисципліни за вибором (шість кредитів), освоюється спеціалізація "Туризм-ресторанне господарство". У сьомому семестрі студенти проходять практику та пишуть дипломну роботу.

Кожний семестр складається з 30 кредитів, за винятком третього (29 кредитів) та шостого (31 кредит) семестрів.

У навчальному процесі передбачені консультації (контактні години), на які відводиться в семестрі від 27 до 29 годин. У свою чергу, консультації у кожному семестрі поділяються на онлайн-консультації (12–14 годин) та особисті консультації (15 годин). Онлайн-консультації студенти отримують за допомогою різноманітних інформаційних технологій, особисті консультації – в консультаційному центрі.

Австралія. Інтерес до Австралії, що підвищився останнім часом, і дефіцит висококваліфікованих кадрів у галузі індустрії гостинності сприяли створенню системи навчальних закладів. Так, наприклад, Холмс коледж (Holmes College) є одним з провідних вищих навчальних закладів Австралії, у якому навчання починається вісім раз на рік і тісно пов'язано з практикою в австралійських компаніях, готелях і ресторанах Сіднея.

Студенти Холмс коледжу можуть продовжити навчання з обраної спеціальності в одному з австралійських університетів відразу на другому або третьому курсі. В університеті Russo Institute of Technology здійснюється підготовка майбутніх фахівців для індустрії туризму, після закінчення якого студент може отримати диплом і сертифікат у галузі туризму: диплом менеджера з туризму (Diploma of Tourism Operations Management), свідоцтво IV рівня з туризму (Certificate IV in Tourism) і свідоцтво III або II рівня з туризму (Certificate III / II in Tourism). Тривалість сертифікаційних програм – від 11 до 32 тижнів, дипломного курсу – 44 тижні [509].

Таким чином, проаналізовано мережу навчальних закладів зарубіжних країн, у яких здійснюється підготовка майбутніх фахівців для галузі індустрії гостинності. Встановлено, що система вищої освіти в європейських країнах складається з двох освітніх програм: академічної, яка включає теоретичну підготовку студентів – рівень CITE 5A, що веде безпосередньо в докторантуру – рівень CITE 6, та професійної, яка спрямована на професійну практичну діяльність, – рівень CITE 5B. У Великій Британії було створено перший у світі вищий навчальний заклад дистанційного навчання – Відкритий університет. Навчання передбачає самостійні заняття, зустрічі з викладачами, виконання практичних робіт і контрольних письмових завдань, проміжні іспити. У Німеччині поряд з комплексом професійних знань та на-

вичок програма підготовки бакалаврів передбачає формування ключових компетенцій фахівця. Провідний інститут Франції – VATEL – здійснює підготовку майбутніх фахівців з гостинності у 14 вищих школах управління готельним і туристським бізнесом на п'яти континентах: Європі, Азії, Північній Америці, Південній Америці та Африці. В Австрії протягом трьох – п'яти років майбутні фахівці з гостинності оволодівають технологічною спеціальністю, потім два роки отримують адміністративні спеціальності, наступні два роки продовжують навчання в університеті, де здобувають вищу кваліфікацію. В Ірландії підготовку майбутніх фахівців з гостинності здійснюють сумісно з Американською асоціацією готелів та мотелів. У Бельгії функціонує EURHODIP (Europe Hotellerie Diplomes) – Асоціація шкіл готельного бізнесу та громадського харчування Європейського Союзу. Асоціація налічує 76 шкіл такого профілю різних країн Європи, у яких навчається понад 40000 студентів. Після складання європейських іспитів та отримання Європейського диплома випускники повністю підготовлені до вибору та створення того чи іншого підприємства в рамках єдиної Європи. В Угорщині одним з провідних вищих навчальних закладів, який здійснює професійну підготовку майбутніх фахівців з гостинності, є Університет прикладних наук імені Яноша Кодолані. В університеті широко використовується дистанційне навчання. В Австралії підготовка кадрів тісно пов'язана з практикою в австралійських компаніях, готелях, ресторанах м. Сідней.

Зарубіжний досвід професійної підготовки майбутніх фахівців для галузі індустрії гостинності в умовах ступеневої освіти в європейських країнах свідчить про наявність довгострокової системи професійної підготовки фахівця готельного сервісу, яка включає знання в галузі економіки, фінансів, банківської справи, прикладної математики, спеціальних дисциплін і практику обсягом до 50 тижнів за весь період навчання. Більшість зарубіжних готельних і туристських комплексів сьогодні не вважає за доцільне економити на навчанні кадрів і витрачають на ці цілі від 38 до 50% своїх прибутків.

У європейських країнах спостерігається обов'язковість поступального навчання, тобто проходження майбутнім фахівцем наступних рівнів професійної підготовки: учнівство, або набуття навичок стажиста; базова професіоналізація: первинний досвід самостійної трудової діяльності, навчання в коледжі або у вищому навчальному закладі для отримання диплома бакалавра, навчання в університеті для отримання диплома магістра; післядипломне навчання. Кожні п'ять років у європейських країнах переглядаються програми професійного навчання менеджерів гостинності, підходи до професійного відбору абітурієнтів і працевлаштування випускників, підходи до варіантів спеціалізації.

3.2. Особливості професійної підготовки майбутніх фахівців для індустрії гостинності у Сполучених Штатах Америки

Вища освіта США характеризується значним різноманіттям навчальних програм, дисциплін та спеціальностей, являє собою єдиний соціальний інститут, котрий здійснює важливі економічні, соціальні та ідеологічні функції.

О.О. Верхогляд та Ю.Ю. Романовська вважають, що система вищої освіти США відрізняється від систем інших країн, вона досить складна і включає чотири категорії вищих навчальних закладів: університети, до яких входять кілька коледжів (факультетів) для студентів, які бажають здобути ступінь бакалавра (термін навчання – чотири роки), й аспірантури для тих, хто збирається продовжувати освіту після здобуття ступеня бакалавра і потім стати магістром чи доктором наук; чотирирічні вищі навчальні заклади – коледжі, частина з яких входить, а багато не входять до складу університетів; технічні навчальні заклади, де випускники середньої школи можуть прослухати курси терміном від півроку до чотирьох років і оволодіти найрізноманітнішими професіями – від перукарської справи і ветеринарії до бухгалтерського обліку, комп'ютерного програмування й дизайну; дворічні муніципальні коледжі, після закінчення яких учні можуть або почати працювати в якій-небудь галузі, або вступити до чотирирічного коледжу [78, с. 82].

Основною метою реформ у вищій освіті США є підвищення ефективності підготовки фахівців, що досягається шляхом коректування навчальних планів та програм з метою адаптації їх до постійних змін у суспільстві, реалізації принципів індивідуального підходу, впровадження інноваційних технологій у навчальний процес, нових форм і методів навчання.

Учені (В.В. Веселова [79], О.О. Романовський [448] та ін.) зазначають, що однією з головних особливостей системи вищої освіти у США є орієнтація на запити суспільства (customer service orientation).

В.І. Корсунов зазначає, що перед наданням найпривабливіших посад і робочих місць працедавці вимагають від американців документального підтвердження високого рівня їх освіти, не нижче рівня "бакалавр". Це пояснюється тим, що суспільству необхідний більш високий рівень освіти своїх громадян, що передбачає підвищення кваліфікації протягом усього життя, для того щоб суспільство знаходилось на передових рубежах. З огляду на це існує об'єктивна потреба в періодичному поповненні знань [275, с. 120]. Автор вважає, що США потрібний вищий навчальний заклад, у якому важливе місце за-

ймає викладання та підготовка фахівців, де високий рівень наукових досліджень, де постійно здійснюється пошук рішень соціально-економічних проблем суспільства, внаслідок чого студенти будуть вивчать дві іноземні мови, багато уваги буде приділятися китайській, японській та російській мовам [275, с. 117].

Професор університету Темпл (Філадельфія) Б. Ріфкін визначає в американських вищих навчальних закладах шість тенденцій освіти: артикуляція конкретних навчальних цілей для кожної навчальної програми; використання нових метафор для визначення суті навчального процесу; використання нових педагогічних технологій з метою активізації процесу навчання; використання нових студентоцентрованих стратегій: у центрі навчального процесу є студент, а не викладач; розробка нових підходів до складання курсів, щоб процес навчання став більш значущим та варіабельним для студента; оцінювання результативності навчання з позиції відповідності конкретним навчальним цілям, оцінюється те, що ти вмієш робити в конкретних життєвих обставинах, враховуючи, що вони постійно змінюються на фоні прискореного темпу зростання знань в епоху Інтернету [445, с. 129].

С.А. Дружилов вважає, що в США не існує чіткого визначення терміна "вищий навчальний заклад", будь-який навчальний заклад, який здійснює підготовку після закінчення середньої школи, так званого "післясереднього навчального закладу" (postsecondary school), може називатися "коледжем", "школою", "інститутом" або "університетом" [185, с. 53]. Автор вказує, що терміни "коледж" та "університет" не ідентичні, вони часто є взаємозамінюваними і в США, і в Європі [185, с. 53].

В.І. Корсунов звертає увагу на коледжі, які пропонують два варіанти програм: перший варіант називають перехідними програмами, а другий – термінальними, або тупиковими програмами [275, с. 117]. Вчений підкреслює, що студенти, які виконали навчальний план та набрали певну кількість "перехідних кредитів" (приблизно 60), мають високій середній бал, можуть бути переведені на третій курс чотирирічного вищого навчального закладу для завершення навчання та здобуття в майбутньому ступеня бакалавра. Другий варіант програми (термінальний, або тупиковий) складається з навчання у коледжі (термін навчання – два роки), після закінчення якого випускник працевлаштовується за отриманою кваліфікацією, але подальше навчання у вищому навчальному закладі неможливе [275, с. 118–119]. За даними В.І. Корсунова, у США налічується приблизно 4 400 коледжів і університетів, з них близько 1 000 "корпоративних" університетів, які надають освітні послуги співробітникам своїх компаній [275, с. 122].

З позицій сьогодення індустрія гостинності США швидко розвивається. С.І. Байлик зазначає, що з'являються нові форми організації готельної справи, наприклад, об'єднання в готельні ланцюги [36, с. 18]. Автор підкреслює, що створюються багатопрофільні концерни, котрі обслуговують майже всю сферу туризму. Так, американська компанія "Пан-Америкен" стала власником готельної корпорації "Інтерконтиненталь", котра включала до себе 51 діючий та 19 недобудованих готелів. Інша американська авіакомпанія "ТВА" придбала за кордоном 53 готелі відомої корпорації "Хілтон", створивши нову компанію "Хілтон Інтерконтиненталь", підприємства якої розташовані у 36 країнах світу [36, с. 21]. Сучасні готельні корпорації охоплюють цілі системи готелів, ресторанів, комплексів відпочинку та туризму. За даними С.І. Байлика, готельна корпорація "Інтерконтинентальотель" має 74 готелі (27 540 номерів) у 48 країнах та продовжує їх будівництво, обслуговуючий персонал готелів становить 27 100 осіб [36, с. 21]. Інша корпорація – "Супранасьонал" – має свої підприємства не тільки на території США, а й у Європі, вона виконує функції міжнародної готельної організації [36, с. 21]. Найбільша у світі готельна компанія "Холідей Інз Інтеркорпорейтед" має 1 405 готелів у США та 20 країнах світу [36, с. 21].

У США приділяється багато уваги різним аспектам підготовки майбутніх фахівців з гостинності, здійснюються педагогічні дослідження, захищаються дисертації з цього напряму.

Р.Е. Сміт (R.E. Smith) у дослідженні на тему "Історіографічне вивчення навчальних планів Коледжу Конрада Н. Хілтона в індустрії гостинності, 1969–1986" ("A historiographical study of the curriculum of the Conrad N. Hilton college of hotel and restaurant management 1969–1986") аналізує роботу цього коледжу, зміст навчальних планів за період 1969–1986 рр. [673]. У дослідженні показано, що корпоративний навчальний заклад залучає до співробітництва власників готелів, ресторанів. Програма навчання в Коледжі Конрад Хілтон побудована на базі програми Університету Корнель (University Cornel). Перша університетська програма підготовки майбутніх фахівців з гостинності, за даними Р.Е. Сміта, була створена у 1922 р. [673, с. 30]. Навчальний план коледжу Конрада Хілтона складається з таких дисциплін: "General Chemistry" – "Загальна хімія"; "Basic Chemistry Lab" – "Основна лабораторна хімія"; "Organic Chemistry" – "Органічна хімія"; "Organic Chemistry Lab" – "Органічна лабораторна хімія"; "Introductory Computer Science" – "Вступ до комп'ютерної техніки"; "Basic Computer Organization" – "Основи комп'ютерної організації"; "Principles of Economics" – "Основи економіки"; "Macroeconomics and Microeconomics" – "Макроекономіка та мікроекономіка"; "Freshman English Literature" – "Англійська мова та література"; "U.S. History" – "Американська історія";

“Analytic Geometry” – “Аналітична геометрія”; “Basic Technical Math” – “Основи технологічної математики”; “Applied Business Math” – “Ділова математика”; “Political Science” – “Політологія”; “Introduction to Psychology” – “Вступ до психології”; “Industrial Psychology” – “Індустріальна психологія”; “Business and Professional Speaking” – “Бізнес і професійна етика”; “Intro to “Hotel and Restaurant Management” – “Вступ до готельно-ресторaного менеджменту”; “Introduction to the Travel Industry” – “Вступ до індустрії мандрівництва”; “Basic Hotel Engineering Technology” – “Основи готельно-інженерних технологій”; “Quantity Food and Beverage Purchasing” – “Дозування харчування і напоїв”; “Food Processing Mgmt” – “Менеджмент переробки продуктів харчування”; “Internship and Practicum” – “Стажування і практикум”; “Work Methods in Volume Feeding and Housing” – “Робочі методи обслуговування номерів”; “Laws Relating to Food and Lodging Management” – “Правове регулювання організації харчування”; “Hospitality Industry Accounting” – “Бухгалтерський облік готельної індустрії”; “Hotel and Restaurant Management” – “Управління готелем і рестораном”; “Business Communications” – “Ділові комунікації”; “Marketing, Sales Promotion, and Public Relations” – “Маркетинг, стимулювання збуту, зв’язку з суспільством”; “Food and Beverage Management and Control” – “Управління та контроль за якістю продукції та напоїв”; “Management of Public Health & Safety” – “Управління здоров’ям населення”; “Physical Education” – “Фізична культура”; “Accounting Theory” – “Теоретична бухгалтерія”; “Operational Uses of Financial Data” – “Ділове законодавство фінансового аудиту”; “Business and Professional Speaking” – “Професійне ділове мовлення” [602, с. 114–122].

Додаткові вимоги до студентів Коледжу Конрада Н. Хілтона диференціюються за трьома рівнями:

Рівень 1. Basic Skills – основні навички (18 годин):

A) English/Writing – англійська мова та правопис (12 годин):

– Freshman Composition – твір (початковий рівень) (6 годин);

– Sophomore or higher approved courses in writing or literature – твір (середній або вищий рівень) або література (6 годин);

B) Mathematics – математика (6 годин):

– College Algebra or equivalent – алгебра за програмою коледжу або її еквівалент (3 години);

– Approved math, logic, statistics, or computer science – загальна математика, логіка, статистика або комп’ютерні науки (3 години).

Рівень 2. Knowledge Base and Advanced Skills – базові знання та навички (30 годин):

A) Natural Sciences – природничі науки (6 годин): стандартний курс біології, хімії, геології або хімії;

B) Social and Behavioral Sciences – суспільні та соціальні науки (6 годин): Approved courses in anthropology, economics, geography, political science, psychology, or sociology – стандартний курс антропології, економіки, географії, політичні науки, психологія або соціологія;

C) Cultural Heritage – культурологія (6 годин): Approved courses in art history, drama, foreign languages, history, literature, music appreciation, music history, or philosophy – стандартний курс історії мистецтва, драми, іноземних мов, історії літератури, музикальної спадщини, історії музики або філософії;

D) State-Mandated Courses – державний компонент (12 годин), який включає вивчення дисциплін:

– United States History to 1877 and Since 1877 – американська історія до 1877 р. (3 години); американська історія, починаючи з 1887 р. (3 години);

– American Government – американська держава (6 годин): National, State, and Local – національне питання, адміністративне упорядкування, географія.

Рівень 3. Knowledge Integration – інтеграція знань (6 годин) або другорядний курс, відмінний від базового (6 годин):

A) Approved concurrent enrollment courses – стандартний курс за вибором;

B) Approved integrative courses – стандартний інтеграційний курс;

C) Completion of an approved minor – закінчення стандартного базового курсу [673, с. 174].

Для нашого дослідження цікавим є напрацювання Університету Джонсон і Уейлс (Johnson and Wales University) [595]. При Університеті існує Коледж гостинності, в якому здійснюється дворічна та чотирирічна професійна підготовка майбутніх фахівців з гостинності за різними напрямами. Після закінчення дворічної програми на ступінь молодшого спеціаліста (ад'юнта) з туризму або гостинності, студенти можуть працевлаштовуватися в індустрії гостинності. Студентам, які продовжують навчання та закінчують чотирирічний курс присвоюється ступінь бакалавра зі спеціальності "Менеджмент туризму та гостинності" ("Travel-Tourism & Hospitality Management") [595].

У Коледжі університету студенти можуть навчатися за спеціальністю "Адміністративна охорона здоров'я" ("Administrative Health Protection"); термін навчання становить чотири роки, після закінчення присвоюється ступень бакалавра наук. Для спеціальності "Менеджмент охорони здоров'я в гостинності" ("Health Protection Management in Hotels") термін навчання становить два роки, після закінчення присвоюється ступень молодшого спеціаліста. Студентам, які обирають

спеціальність "Матеріально-технічна база охорони здоров'я і курортології" ("Financial-Engineering base of Health Protection and Health-Resort"), необхідно знати вимоги штату, у якому вони планують працювати, тому що вимоги з ліцензування для адміністраторів охорони здоров'я різняться залежно від штату. Навчання за цією спеціалізацією є основним фактором для отримання диплома молодшого спеціаліста. Студенти можуть продовжувати навчання на ступінь бакалавра за програмою "Адміністратор охорони здоров'я і курортології" [595].

Важливою складовою практичного навчання в Коледжі гостинності при Університеті Джонсон і Уейлс фахівців готельно-ресторанного менеджменту є курс на базі навчального підрозділу університету, готелю Jonson and Wales Inn. У цьому готелі студенти здобувають практичний досвід роботи, виконуючи обов'язки фахівців у різних підрозділах готелю. У більшості випадків клієнти готелів у курортологічних зонах США мають потребу в послугах з організації та проведення відпочинку безпосередньо в готелі чи поряд з ним. У період стажування у студентів розвиваються професійні навички анімаційної, соціокультурної, екскурсійної діяльності [595].

У США багато уваги приділяється методиці планування кар'єрного зростання фахівців. Наприклад, у Корнелівській школі готельного адміністрування (Cornell School of Hotel Administration) для студентів випускного курсу викладається дисципліна "Кар'єрне планування в готельній індустрії" ("Career Planning the Hospitality Industry"), в якій розглядається теорія свідомого планування професійного зростання на перші десять років за умови використання інновацій [604]. Курс доповнюється дисциплінами "Організація поведінки" ("Organizational Behavior"), "Людські ресурси" ("Human Resource"). У Корнелівській школі готельного адміністрування здійснюються дослідження з вивчення інновацій. К. Велш (K. Walsh), професор з питань глобальної готельної стратегії (Professor of Hospitality Global Strategy), у праці "Інноваційна практика в готельному сервісі" узагальнюється досвід упровадження 23 інновацій. Інновації групувалися так: дизайн інтер'єру, реклама сервісу готелів, технологія гостинності, людські ресурси, маркетинг готельного підприємства [598]. Така тематика досліджень пропонувалася студентам випускного курсу.

У середині 60-х рр. XX ст. у США створюються центри кар'єри коледжів / університетів (College / University Career Centers), про що зазначають І.Г. Шамсутдінова та Д.Ю. Ларін [571, с. 103–110]. Основні функції центрів: надання допомоги студентам у пошуках роботи, зв'язок між студентами та працедавцями. Їх діяльність передбачає проведення досліджень стану ринку робочої сили; інформування ук-

ладачів університетських програм про зміни на ринку праці; моніторинг професійної ефективності освіти [571, с. 103–110]. Рекомендації центрів впливають на загальну освітню політику навчальних закладів, сприяють випуску зрілих фахівців. Університетські програми підготовки майбутніх фахівців з гостинності до кар'єри є одним із напрямів роботи центру кар'єри. І.Г. Шамсутдінова та Д.Ю. Ларін вважають, що для студентів відкриваються великі можливості знайти себе за допомогою університетських центрів кар'єри та програм підготовки майбутніх фахівців з гостинності до кар'єрного зростання з обраної професії [571, с. 103–110].

Таким чином, у США професійна підготовка майбутніх фахівців для галузі індустрії гостинності характеризується значним різноманіттям навчальних програм, дисциплін та спеціальностей.

3.2.1. Аналіз дисертаційних робіт науковців США, які розкривають проблему професійної підготовки майбутніх фахівців для галузі індустрії гостинності

Науковці США (K.D. Annaraud, D.M. Baker, D.J. Lawyer-Brook, A.M. Freedman, J.M. Kwon, S.M. Lebruto та інші) в дисертаційних роботах розглядають різні сторони професійної підготовки майбутніх фахівців для галузі індустрії гостинності.

У дисертації Джун Мо Ноу (Jun Mo Know) на тему "Становлення споживацьких запитів в індустрії гостинності" ("The impact of user-generated contents in the hotel industry") увагу зосереджено на тому, що в управлінні готелем необхідно використовувати думки клієнтів через систему Інтернет як цінний маркетинговий інструмент [598]. Науковець зазначає, що персонал готелю повинен побудувати довірчі відносини зі споживачами. У випробуванні брали участь студенти коледжу готелю "Хара" Невадського університету, Лас Вегас (Harrah Hotel College University of Nevada, Las Vegas) [598, с. 41]. Автор робить висновки, що поява Інтернету виступає позитивною тенденцією в розвитку технологій гостинності [598]. Компанії готелів переорієнтували маркетингові стратегії від традиційного залучення клієнтів через рекламну діяльність до використання технології затримання клієнта в інтерактивному процесі комунікації. У дисертації обґрунтовано необхідність створення в мережі Інтернет сторінки споживача – User Generated Contents (UGC), яка дає можливість спілкуватися з клієнтами готелів через Інтернет [598, с. 36]. UGC пропонує нові шляхи як для управління готелем, так і для взаємозв'язку з клієнтами готелю. UGC став одним з найсуттєвіших джерел отримання інформації про роботу готелів для молодшого покоління, включаючи і студентів, які навчаються за спеціальністю "Гостинність" [598]. Джун Мо Ноу вва-

жає необхідним навчання студентів технології створення та удосконалення UGC [598]. С. Доннаван (S. Donnavan) [590] та Л. Кребс (L. Krebs) [597] рекомендують в навчальних закладах туристичного профілю поширення використання Інтернету.

У дисертації Д. Бейкера (David Mc. Arthur Baker) на тему "Професійний вибір: інтереси і сприйняття туристичного бізнесу й індустрії гостинності серед молоді" ("Occupational choice: adolescents interests and perceptions of tourism and hospitality careers") здійснено аналіз результатів анкетування більше ніж 1 тис. студентів спеціальності "Туризм і гостинність" (табл. 3.3) [587].

Таблиця 3.3

Показники щодо володіння студентами США знаннями і рівня їх зацікавленості у професіях спеціальності "Туризм і гостинність", % (за даними Д. Бейкера, 2003)

№ з/п	Професія (укр./ англ.)	Рівень знання студентів	Рівень зацікавленості професіями
1	Офіціант / Waiter or waitress	55,12	35,4
2	Адміністратор / Host or hostess	44,09	34,64
3	Менеджер ресторану / Restaurant manager	37,01	53,54
4	Кухар / Cook	60,63	54,33
5	Шеф-кухар / Chef-cook	55,12	56,69
6	Менеджер казино / Casino manager	17,32	36,22
7	Секретар офісу готелю / Hotel front office receptionist	18,11	31,49
8	Менеджер готелю / Hotel manager	19,66	37,79
9	Економка / Housekeeper	24,41	22,04
10	Агент з бронювання / Reservationists agent	15,75	21,25
11	Службовець авіалінії / Airline flight attendant	20,47	22,83
12	Стюарт (круїзне судно) / Cruise ship	17,32	41,73
13	Туроператор / Tour operator	11,81	19,68
14	Агент з подорожей / Travel agent	17,32	24,4
15	Фахівець з конференц-сервісу / Convention and meeting planner	11,81	20,47
16	Менеджер з рекреалогії / Parks and recreation manager	19,66	24,4

Результати табл. 3.3 показують, що обсяг професійних знань, якими володіють студенти спеціальності "Туризм і гостинність", збігається з інтересами студентів щодо обрання кар'єри майже у 50% випадків. До них належать такі професії: адміністратор, менеджер ресторану, кухар, шеф-кухар, менеджер казино, секретар офісу готелю, менеджер готелю, економка тощо [587].

Рівень знань у студентів щодо професії офіціанта достатній у 55,12%, але цікавість до цієї професії становить 33,43%. З восьми позицій (менеджер казино, секретар офісу готелю, менеджер готелю, стюарт (працівник круїзного судна), туроператор, агент подорожей,

фахівець з конференц-сервісу, менеджер з рекреалогії) цікавість до робочих місць значно вища, ніж наявність знань про них [587, с. 108–109]. Подальше дослідження цього аспекту становить певний інтерес і для науковців України.

А.М. Фрідман (A.M. Freedman) у своїй дисертації на тему "Огляд ділової етики студентів і менеджерів індустрії гостинності" ("Bussiness ethics survey of hospitality students and managers") порівнює рівень ділової етики студентів, що не мають досвіду роботи в індустрії гостинності, з діловою етикою менеджерів, які мають п'ятирічний досвід роботи. Вік досліджуваних становив не більше ніж 26 років [664]. Автор розглядає необхідність формування ділової етики у студентів і менеджерів індустрії гостинності, вважає, що в програми університетів зі спеціальності "Готельний менеджмент" слід включати дисципліни з етики, які можуть мати вирішальне значення для вдосконалення якості готельних послуг [593].

Метою дослідження А.М. Фрідмана було визначення особистої оцінки ділової етики (PBES – the Personal Business Ethics Score) студентів та менеджерів індустрії гостинності (табл. 3.4).

Таблиця 3.4

Показники особистої оцінки ділової етики (PBES) студентів та менеджерів індустрії гостинності, в % (за А.М. Фрідманом, 1990)

Рівень	Значення PBES	Студенти	Менеджери
Високий	44,0–55,0	20,7	41,0
Середній	22,1–43,9	79,3	57,0
Низький	11,0–22,0	0,0	2,0

Дисертація К.Д. Аннарауд (K.D. Annaraud) на тему "Порівняльна оцінка характеристик і навичок студентів і представників індустрії, які необхідні для успішної кар'єри в готельному і ресторанному бізнесі американським і російським випускникам навчальних закладів з гостинності" ("A comparicon of University students, faculty, and industry assessments of characteristics and skills necessary for a successful career in restaurant and hotel management by American and Russian hospitaly graduated") була виконана на факультеті менеджменту гостинності Техаського технологічного університету [586]. К.Д. Аннарауд розробила для студентів, викладачів і представників індустрії гостинності пакет анкет з однаковими питаннями для трьох груп респондентів (студенти, викладачі, фахівці з гостинності) штату Південна Кароліна, США і м. Псков, Російська Федерація. Американські студенти оцінили важливість практичного досвіду роботи в готельних підприємствах у середньому на 7,9 бала, а російські студенти – на 7,8 бала. Більше

ніж 93% американських студентів і 98% російських студентів вважають, що професійний досвід роботи на підприємствах гостинності необхідно вимагати як частину навчальної програми гостинності. Понад 82% російських студентів і 70% американських студентів висловили думку, що кількість потрібного професійного досвіду має бути не менше ніж 400 годин [586].

Як американські, так і російські викладачі класифікували значення практичного досвіду для випускників гостинності як важливе із середнім значенням 8,2 і 7,8, відповідно. Більше ніж 93% американських викладачів і понад 87% російських викладачів вважають, що студенти повинні мати більше ніж 400 годин практики з гостинності. Але заслуговує на увагу те, що 40,6% американських викладачів зауважили, що студенти повинні мати більше ніж 800 годин досвіду роботи, і тільки 14,9% російських викладачів з гостинності вказали це саме значення. Американські студенти також вважають, що для успішної кар'єри необхідні мотивація, уміння слухати, надійність і обов'язковість. Результати відповідей американських респондентів щодо пріоритетності навичок та знань з готельної справи наведені в табл. 3.5.

Таблиця 3.5

Результати відповідей американських респондентів щодо пріоритетності навичок і знань з готельної справи

Навички та знання	Значення
Мотивація / Motivation (H)	0,757
Вміння слухати / Listening (H)	0,717
Надійність / Dependability (H)	0,708
Відповідальність. Складання графіка роботи / Responsibility (H)	0,702
Ініціатива / Initiative ©	0,670
Навички усного спілкування / Verbal Communications (H)	0,665
Відносини між колегами / Interpersonal Communication ©	0,628
Організація робочого часу / Time Management (H)	0,608
Відносини з клієнтами / Customer Relations (H)	0,594
Навички роботи в команді / Team Work ©	0,585
Етикет / Ethics (H)	0,576
Гнучкість / Пристосовність / Adaptability/Flexibility (H)	0,570
Вміння вирішувати проблеми / Problem-Solving ©	0,554
Об'єктивність / Objectivity (H)	0,522
Творче мислення / Creative Thinking ©	0,514
Трудові відносини / Employee Relations ©	0,513
Навички письмового спілкування / Written Communication (H)	0,485
Лідерство / Leadership ©	0,463
Закупівлі / Purchasing (T)	0,820
Вміння навчати співробітників / Training Employees (T)	0,767
Знання інвентаризації / Inventory (T)	0,756
Знання санітарних норм / Food Sanitation (T)	0,756
Знання харчових виробничих процесів / Food Production (T)	0,753
Складання графіка роботи / Scheduling Employees (T)	0,748

Продовження табл. 3.5

Навички та знання	Значення
Управління майном / Property Management (Т)	0,735
Менеджмент якості / Quality Management (С)	0,664
Управління персоналом / Employee Management (С)	0,624
Навички продажів та просування продукту / Sales and Promotion (Т)	0,627
Діловий етикет / Proper Etiquette (С)	0,445
Комп'ютерні навички / Computer Usage (Т)	0,538
Іноземна мова / Foreign Language (Т)	0,504
Бухгалтерський облік та фінанси / Accounting and Financial Management (Т)	0,460

Н – соціальні навички – навички, які описують здатність бачити підприємство як єдине ціле і допомагають зрозуміти, як різні функції підприємства взаємопов'язані між собою і як зміни в одній частині впливають на інші частини.

С – навички людських відносин – здатність працювати, розуміти, мотивувати людей індивідуально і в групах.

Т – технічні навички – здатність застосувати спеціалізовані знання і проводити експертизу.

Аналіз відповідей респондентів США показав, що найбільше значення для успіху в роботі індустрії гостинності мають технічні навички, здатність застосовувати спеціальні знання, вміння проводити експертизу якості послуг, середня оцінка цих навичок становить 0,698. Навички людських відносин респондентами оцінено в 0,656. Значення соціальних навичок дорівнює 0,629. Ці навички включають у себе здатність працюючих у галузі гостинності бачити підприємство як єдине ціле, розуміти, як різні функції підприємства взаємопов'язані між собою.

Найбільш важливими навичками для успішної кар'єри студенти з Росії назвали: знання іноземної мови, уміння налагоджувати відносини з клієнтами, уміння вирішувати проблеми, навички міжособистісної комунікації. Викладачі вищих навчальних закладів відзначили вагомість таких навичок: встановлення відповідальних відносин з клієнтами, уміння вирішувати проблеми.

Представники індустрії гостинності вважають основними вимогами відносин з клієнтами обов'язковість і надійність [586]. Виявлено велику різницю у фактичному професійному досвіді роботи американських російських викладачів. Більше ніж 68% американських викладачів мали досвід роботи в готелях і понад 81% – у ресторанах. Тільки 47% російських викладачів мали досвід роботи в готелях і 21% – в ресторанах.

За даними К.Д. Аннарауд, американські і російські респонденти вважають, що практичний досвід є важливим для кар'єри випускників. Для здобуття ступеня бакалавра більшість американських університетів передбачають 120–130 кредитів практики, у Росії – 200–220 кредитів.

Матеріали роботи К.Д. Аннарауд можуть бути використані в процесі професійної підготовки фахівців готельно-ресторанного бізнесу в Україні.

У дисертації С.М. Лебруто (S.M. Lebruto) на тему "Освіта в готельному бізнесі: оцінювання переваг засобів та методів підготовки" ("Hotel management education: an evaluation of the benefit of operating captive training facilities") оцінюється рівень важливості формування в майбутніх фахівців з гостинності специфічної компетентності для визначення ефективної програми управління готелем [600, с. 82]. Автор порівнює компетентності студентів, які займалися за стандартним навчальним планом, і тих, які займалися за розробленим університетом планом. В обох групах виділено та оцінено як найбільш важливі такі навички: управління людськими ресурсами (Human Resource Management Skills); усні комунікації (Oral Communications); основні принципи управління (Basic Management Principles); письмова комунікація (Written Communication); вирішення проблем клієнта (Solving Customer Problems); знання етики (Knowledge of Ethics); досвід практичної роботи (Practical Work Experiences); контроль за продажем продуктів харчування (Food Beverage and Labor Cost Control); знання професійних стандартів (оплата праці) (Professional Standards) [600, с. 84–85].

С.М. Лебруто відзначає суттєву різницю в рівні компетентності студентів, які займаються за стандартним навчальним планом, і тих, які займаються за планами університетів, у яких передбачався великий обсяг годин на практику. За даними науковця, з 77 опитаних викладачів Університету Орландо (University of Central Florida Orlando, Florida) 29,9% респондентів вважають, що практика має становити від 600 до 800 годин, 28,6% викладачів – від 800–1000 годин [600, с. 90]. Отримані С.М. Лебруто [600] дані щодо необхідної кількості годин практики збігаються з даними К.Д. Аннарауд [586].

У дисертації Д.Дж. Лойєр-Брук (D.J. Lawyer-Brook) на тему "Туристичні замовлення та освіта у Сан Крістобаль де Лас Касас" ("An inquiry into tourism and education in San Cristobal de Las Casas") зазначається, що необхідно враховувати всі види запитів клієнтів туристичних організацій в освітній підготовці студентів факультету гостинності [599].

Е.Е. Ісмаїлов зазначає, що в США існує система надання спонсорської допомоги вищим навчальним закладам [234, с. 32]. Автор визначає три основних спонсори наукових проектів: Національний фонд науки (The National Science Foundation), Національні інститути охорони здоров'я (The National Institutes of Health) та Медичний інститут Говарда Хьюза (The Howard Hughes Medical Institute), які ініціювали

програми допомоги молодим вченим. Під керівництвом відділення фонду Карнегі з розвитку освіти (The Carnegie Foundation for the Advancement of Teaching) був здійснений п'ятирічний проект, у рамках якого проведено оцінювання програм з метою вдосконалення системи підготовки докторів [234, с. 32].

Питання підготовки фахівців для індустрії гостинності у США розкриваються у працях таких вчених, як С. Балоглу (S. Baloglu) [588], Д. Брейтер (D. Breiter) та К. Клементс (C. Clements) [589], Дж. Вілсон (J. Wilson) [605] та ін. Автори аналізують перспективи розвитку системи освіти в управлінні гостинністю в XXI ст.

М.Р. Еванс (M.R. Evans) [592], Е. Джулін (E. Juline) [596], Т.Р. Хінкін (T.R. Hinkin) та Дж.Б. Трейсі (J.B. Tracey) [594], Дж.Р. Волкер (J.R. Walker) [603], С. Лін (S. Lin) [601] та інші розкривають необхідність виховання лідерства у студентів шляхом розвитку відповідної компетентності та вивчення досвіду провідних фахівців з гостинності.

Таким чином, особливістю професійної підготовки майбутніх фахівців для індустрії гостинності у США є систематична підготовка фахівців для індустрії гостинності, яка проводиться з 1922 р. У понятті "менеджмент гостинності" міститься декілька складових: управління підприємством харчування; управління готелем; адміністрування в охороні здоров'я і курортології. Встановлено, що підготовка кадрів з гостинності проводиться в коледжах і вищих навчальних закладах США. Студенти вивчають суспільні, соціальні, математичні, економічні, філологічні, фінансові, управлінські дисципліни. До спеціальних дисциплін можна зарахувати такі: "Технологія готельної справи", "Робочі методи обслуговування номерів", "Управління переробкою продуктів харчування", "Гостинність", "Управління помешканням" й ін. У разі успішної атестації студентів і певної кількості кредитів коледжі присвоюють випускникам ступінь "бакалавр". Особливість підготовки майбутніх фахівців для індустрії гостинності в США полягає в тісному зв'язку із суспільством, підприємствами, відповідними асоціаціями, які беруть участь в обговоренні, корегуванні навчальних планів, визначенні якості підготовки випускників, наданні фінансової допомоги вищим навчальним закладам гостинності. Корпоративні вищі навчальні заклади готують фахівців для своєї сфери, контролюють всю діяльність університету. В університетах США здійснюється наукова робота з питань покращення роботи індустрії гостинності. Велике значення надається практиці студентів, на яку пропонують відводити від 600 до 800 годин. Американські фахівці з гостинності значну увагу приділяють формуванню ділової етики та соціальної відповідальності, вважають за необхідне акцентувати увагу студентів

на умовах та методиках кар'єрного зростання. У США працюють центри кар'єри коледжів, університетів, котрі є органами зв'язку між академічним середовищем та працедавцями. Рекомендації центрів впливають на освітню політику навчального закладу.

3.3. Професійна підготовка майбутніх фахівців для індустрії гостинності в Російській Федерації

Зміни, які здійснюються у Російській Федерації, супроводжуються розробкою та впровадженням нових підходів до професійної підготовки фахівців для галузі індустрії гостинності.

Ю.С. Путрік і П.І. Каранєвський зазначають, що в колишньому СРСР професійну підготовку кадри для туризму здійснювали Інститут підвищення кваліфікації робітників туристсько-екскурсійних організацій, Вища школа туризму та готельної справи з науково-дослідною лабораторією з іноземного туризму, Сочинський державний університет туризму та курортної справи [439]. Автори підкреслюють, що період з другої половини 90-х рр. XX ст. – до нашого часу характеризується зростанням кількості вищих та середніх навчальних закладів, які займаються професійною підготовкою у сфері туризму та гостинності [439].

І.М. Логвінова і Г.Л. Копотєва акцентують увагу на тому, що Концепція модернізації російської освіти на період до 2010 р. розкриває значення освіти в розвитку російського суспільства на сучасному етапі: воно визначається завданнями переходу Росії до демократичного суспільства, до правової держави, до ринкової економіки [309, с. 76]. Ця місія дала змогу сформулювати основне завдання освітньої політики держави на сучасному етапі – досягнення сучасної якості освіти, забезпечення її відповідності актуальним і перспективним потребам особи, суспільства і держави [309, с. 76].

О.О. Грудзинський та А.Б. Бєдний вважають, що глобальна економіка XXI ст., побудована на знаннях, спонукає університети шукати нетрадиційні, адекватні зовнішнім умовам моделі функціонування, нові завдання суспільного розвитку дають університетському товариству додаткові можливості для реалізації його інтелектуального потенціалу [158, с. 66]. Науковці зазначають, що в Нижегородському державному університеті імені М.І. Лобачевського останніми роками здійснюється робота з утворення системи трансферу знань та формування відповідної культури та навичок у працівників університету. Місія університету базується на концепції "трикутника знань" (освіта, дослідження та інновації) та визначає завдання – створення системи та культури трансферу знань, упровадження ефективних механізмів

управління взаємодією між університетом та зовнішнім замовником, формування команди кваліфікованих фахівців у галузі трансферу знань для успішного соціально-економічного розвитку університету [158, с. 70].

Останнім часом у Росії спостерігається значна кількість праць, присвячених удосконаленню системи професійної освіти у сфері туризму, складником якої є готельне господарство.

Особливостям педагогічної технології формування професійної компетенції майбутніх фахівців готельного сервісу присвячено дослідження О.В. Айгістової [9], О.В. Вакулич [69], О.О. Єршової [196], Є.Н. Ільїної [232], М.Є. Курдакової [295], Ю.П. Чібезової [563] та ін.

Структура і зміст професійної освіти з туризму розкриваються в розробках Є.М. Гараніної [152], В.О. Квартальнова [248], О.І. Сесьолкіна [471], М.Є. Курдакової [295], К.О. Стародуб [506] та ін.

Деякі аспекти професійної підготовки менеджерів туризму характеризують О.А. Алілуйко [12], Н. Ізмайлова [230], В.В. Самарін [457], А.Х. Чупанов [568] та ін.

У Російській Федерації підготовка фахівців для індустрії гостинності здійснюється у рамках напряму індустрії туризму. І.В Зорін вважає, що на сьогодні професійна туристська освіта як важливий напрям професійної освіти має потребу в теоретичному осмисленні системного зв'язку між ідеями сучасної педагогічної науки та концепціями теорії та практики туризму [222].

О.І. Сесьолкін провів кількісний аналіз вищої професійної освіти, який дає змогу ранжирувати його профілі за співвідношенням груп туристського напряму до загальної кількості спеціальностей. За даними автора, ці співвідношення мають такі значення за профілями освіти, як: міждисциплінарний (73,3%), економіка та управління (49,1%), гуманітарно-соціальний (49,1%), сервіс (33,3%), культура та мистецтво (23,3%), педагогічний (13,5%), сільськогосподарський (9,5%), природничо-науковий (7,1%), технічний (3,9%) [471, с. 21]. Автор систематизує структуру вищої професійної туристської освіти, складовою якої є менеджмент гостинності (рис. 3.3) [471, с. 23].

Проте, як вважає Ю.М. Лагусев, на сучасному етапі туристичної освіти майбутнього фахівця складність полягає в тому, що високий рівень розвитку галузі туризму і півстолітній досвід вищої професійної освіти з туризму за кордоном не знайшли відображення в педагогічній теорії у вигляді цілісної концепції, в якій були б виявлені й узагальнені тенденції, підходи і шляхи досягнення необхідної якості підготовки фахівців, що має важливе значення як для формування вищої професійної освіти з туризму, так і для розвитку індустрії туризму в Росії [300, с. 25].

Рис. 3.3. Структура вищої професійної туристської освіти у Російській Федерації (за О.І. Сесьолкіним, 2002)

А.В. Апухтін та Г.Д. Нубарян підкреслюють, що Росія отримала можливість провести перші в історії зимові Олімпійські ігри, які стануть важливою подією в сучасній історії країни [25, с. 67]. Автори вважають, що для задоволення вимог до рівня та якості обслуговування учасників, гостей та глядачів XXII Олімпійських зимових та XI Параолімпійських ігор у Сочі необхідно реалізовувати заходи з удосконалення системи підготовки кадрів для галузі гостинності відповідно до міжнародних критеріїв і стандартів Міжнародного олімпійського комітету [25, с. 67–68].

К.О. Стародуб вважає актуальною проблему підготовки професійних кадрів у сфері туризму для російського бізнесу, але кількість фахівців, що випускаються, не відповідає їх якості. Деякі російські фахівці не знають економіки туризму і готельної індустрії, нормативно-правового законодавства в цій галузі, володіють незначними знаннями, що мають в основному теоретичний характер, слабкі в навичках анімації і питаннях курортно-кліматичних ресурсів країни [506, с. 61]. Водночас дослідниця підкреслює, що останнім часом намітилися позитивні тенденції у сфері оцінювання якості професійної підготовки кадрів гостинності [506, с. 61]. У сучасній Російській Федерації персонал для цієї галузі готують близько 200 вищих навчальних закладів, не рахуючи підготовчих курсів, курсів підвищень кваліфікації та професійної перепідготовки [506, с. 61]. Суспільні слухання "Про стан справ з підготовкою кадрів туристської та готельної індустрії в Російській Федерації", що проходили в 2003 р., визначили загальні тенденції професійної підготовки й перепідготовки кадрів і підвищення кваліфікації індустрії гостинності [506, с. 61].

В.О. Квартальнов вказує, що досвід Російської міжнародної академії туризму, в структурі якої налічується понад 70 навчальних закладів, дає змогу рекомендувати нові підходи до туристичної освіти: відмова від бюджетного фінансування в підготовці туристських кадрів і переведення її на повний госпрозрахунок; наповнення місцевого бюджету за рахунок розширення сфери освітніх і туристських госпрозрахункових послуг і комунальних платежів; наближення навчального процесу до місця проживання і майбутньої туристської роботи; гарантована трудова зайнятість молодих фахівців після закінчення навчання; практика і стажування за спеціальністю; державний диплом і професійні сертифікати з кваліфікацій туризму; різноманіття вибору професій і наукових звань на всіх рівнях навчання: ад'юнт, бакалавр, спеціаліст, магістр, аспірант, кандидат наук, докторант [246, с. 3].

Для індустрії гостинності в Російській Федерації здійснюється підготовка молодших спеціалістів зі спеціальності 100105 "Готельний сервіс" на базі 9 класів – термін навчання 2 роки 10 місяців, на базі 11 класів – 1 рік 10 місяців. Спеціальність "Готельний сервіс" готує фахівців для готельного господарства. Студенти здобувають теоретичні знання та великий досвід роботи в різних підрозділах готелю. Випускники можуть працювати в основних структурних підрозділах готелю: прийом та розміщення, бронювання, обслуговування номерного фонду. Після закінчення коледжу присвоюється кваліфікація – менеджер з готельного сервісу. Навчання здійснюється згідно з Державним стандартом [461].

У Російській Федерації здійснюється професійна підготовка фахівців для індустрії гостинності зі спеціальності 230500 "Соціокультурний сервіз і туризм" у 57 вищих навчальних закладах зокрема у таких вищих навчальних закладах, як Алтайський державний технічний університет імені І.І. Ползунова (м. Барнаул), Далекосхідний державний університет (м. Владивосток), Забайкальський інститут підприємництва Сибірського університету споживчої кооперації (м. Чита), Московський державний університет шляхів сполучення, Омський державний інститут сервісу, Російський новий університет (м. Москва), Російський університет дружби народів (м. Москва), Ярославський державний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського, Санкт-Петербурзька академія управління та економіки, Гуманітарний університет (м. Єкатеринбург) та ін. Спеціальність "Соціально-культурний сервіс і туризм" у Російській Федерації користується величезною популярністю серед абітурієнтів. Конкурс під час вступу зростає з року в рік і становить 30 осіб на одне бюджетне місце [505].

Спеціальність унікальна своєю універсальністю. Студенти отримують фундаментальну загальноосвітню підготовку з дисциплін

соціально-гуманітарного і природничо-наукового циклів: “Сервісна діяльність”, “Світова культура і мистецтво”, “Психодіагностика”, “Менеджмент”, “Маркетинг”, “Стандартизація і сертифікація” тощо. У циклі дисциплін зі спеціальності включені: “Техніка і технологія соціально-культурного сервісу і туризму”, “Зв’язки з громадськістю”, “Правове забезпечення” й ін., також у навчальних планах передбачено вивчення історії вітчизняної і зарубіжної літератури, історії музики, екскурсознавства, історії релігії [505].

У 2000 р. Міністерство освіти Російської Федерації затвердило державний освітній стандарт вищої професійної освіти спеціальності 230500 “Соціокультурний сервіз та туризм”, кваліфікації “Фахівець із сервісу і туризму”, складовою якої є спеціалізація “Готельний сервіс”.

Зміст основної освітньої програми підготовки фахівця із сервісу і туризму зі спеціальності 230500 “Соціально-культурний сервіс і туризм” складається з п’яти циклів. Основна освітня програма підготовки фахівця із сервісу і туризму передбачає вивчення студентами таких циклів:

– ГСЕ – загальні гуманітарні і соціально-економічні дисципліни;
– ЕН – загальні математичні і природничо-наукові дисципліни;
– ОПД – загальнопрофесійні дисципліни;
– ДС – дисципліни спеціалізації;
– ФТД – факультативи.

Вимоги до обов’язкового мінімуму змісту основної освітньої програми підготовки фахівця з сервісу і туризму зі спеціальності 230500 “Соціально-культурний сервіс і туризм” подано у табл. 3.6 [153].

Таблиця 3.6

Вимоги до обов’язкового мінімуму змісту основної освітньої програми підготовки фахівця з сервісу і туризму зі спеціальності 230500 “Соціально-культурний сервіс і туризм” (бакалавр)

Індекс	Найменування розділів	Години
ГСЕ	Загальні гуманітарні і соціально-економічні дисципліни	1800
ЕН	Загальні математичні і природничо-наукові дисципліни	600
ОПД	Загальнопрофесійні дисципліни спеціальності	2500
ДС.00	Дисципліни спеціалізації (включають дисципліни спеціальності)	2912
ДС.01	Дисципліни спеціальності	860
ДС.02	Дисципліни спеціалізації	2052
ФТД.00	Факультативи	450
ФТД.01	Військова підготовка	450
Всього обсяг теоретичного навчання		8262

Обов’язковий мінімум змісту основної освітньої програми підготовки фахівця з сервісу і туризму зі спеціальності 230500 “Соціально-культурний сервіс і туризм” включає в себе такі розділи: загальні гуманітарні і соціально-економічні дисципліни, загальні математичні і

природничо-наукові дисципліни, загальнопрофесійні дисципліни спеціальності дисципліни спеціалізації (дисципліни спеціальності та спеціалізації), а також факультативи.

Зміст розділу "Загальні гуманітарні і соціально-економічні дисципліни" основної освітньої програми підготовки фахівця з сервісу і туризму зі спеціальності 230500 "Соціально-культурний сервіс і туризм" наведено в табл. 3.7 [153].

Таблиця 3.7

Зміст розділу "Загальні гуманітарні і соціально-економічні дисципліни" основної освітньої програми підготовки фахівця з сервісу і туризму зі спеціальності 230500 "Соціально-культурний сервіс і туризм" (бакалавр)

Індекс	Найменування дисциплін	Години
ГСЕ.Ф.00	Федеральний компонент	1260
ГСЕ.Ф.01	Іноземна мова	340
ГСЕ.Ф.02	Фізична культура	408
ГСЕ.Ф.03	Вітчизняна історія	90
ГСЕ.Ф.04	Культурологія	64
ГСЕ.Ф.05	Психологія і педагогіка	80
ГСЕ.Ф.06	Російська мова і культура мови	110
ГСЕ.Ф.07	Соціологія	60
ГСЕ.Ф.08	Філософія	108
ГСЕ.Р.00	Національно-регіональний (вузівський) компонент	270
ГСЕ.В.00	Дисципліни і курси за вибором студента, які встановлюються вузом	270

Розділ "Загальні гуманітарні і соціально-економічні дисципліни" складається з федерального (1260 годин), національно-регіонального (вузівського) (270 годин) компонентів та дисциплін і курсів за вибором студента, які встановлюються вузом (270 годин).

До розділу "Загальні гуманітарні і соціально-економічні дисципліни" включено такі дисципліни, як: "Іноземна мова", "Вітчизняна історія", "Культурологія", "Політологія", "Правознавство", "Психологія і педагогіка", "Російська мова і культура мови", "Соціологія", "Філософія", "Економіка". Найбільша кількість годин у цьому циклі відводиться на вивчення дисципліни "Фізична культура" (408 годин). Це свідчить про те, що рівню фізичної підготовки приділяється досить багато уваги.

Розділ "Загальні математичні і природничо-наукові дисципліни" (600 годин) включає до себе федеральний (500 годин) та національно-регіональний (вузівський) (50 годин) компоненти і дисципліни і курси за вибором студента, які встановлюються вузом (50 годин). Зміст розділу "Загальні математичні і природничо-наукові дисципліни" основної освітньої програми підготовки фахівця з сервісу і туризму зі спеціальності 230500 "Соціально-культурний сервіс і туризм" подано в табл. 3.8 [153].

Таблиця 3.8

Зміст розділу "Загальні математичні і природно-наукові дисципліни" основної освітньої програми підготовки фахівця з сервісу і туризму зі спеціальності 230500 "Соціально-культурний сервіс і туризм" (бакалавр)

Індекс	Найменування дисциплін	Години
ЕН.Ф.00	Федеральний компонент	500
ЕН.Ф.01	Математика й інформатика	270
ЕН.Ф.02	Концепції сучасного природознавства	130
ЕН.Ф.03	Екологія	100
ЕН.Р.00	Національно-регіональний (вузівський) компонент	50
ЕН.В.00	Дисципліни і курси за вибором студента, які встановлюються вузом	50

На вивчення дисципліни "Математика й інформатика" за спеціальністю "Соціально-культурний сервіс і туризм" у Російській Федерації відводиться 270 годин, в Україні зі спеціальності "Готельно-ресторанна справа" дисципліна "Вища математика" вивчається в обсязі 108 годин, "Інформаційні системи і технології" – 108 годин, що разом становить 216 годин.

Зміст розділу "Загальнопрофесійні дисципліни спеціальності" основної освітньої програми підготовки фахівця з сервісу і туризму зі спеціальності 230500 "Соціально-культурний сервіс і туризм" викладено в табл. 3.9 [153].

Таблиця 3.9

Зміст розділу "Загальнопрофесійні дисципліни спеціальності" основної освітньої програми підготовки фахівця із сервісу і туризму зі спеціальності 230500 "Соціально-культурний сервіс і туризм" (бакалавр)

Індекс	Найменування дисциплін	Години
ОПД.Ф.00	Федеральний компонент	2000
ОПД.Ф.01	Людина і її потреби	100
ОПД.Ф.02	Сервісна діяльність	100
ОПД.Ф.03	Психодіагностика	80
ОПД.Ф.04	Психологічний практикум	100
ОПД.Ф.05	Професійна етика і етикет	120
ОПД.Ф.06	Валеологія	100
ОПД.Ф.07	Мовна комунікація	140
ОПД.Ф.08	Іноземна мова (друга)	460
ОПД.Ф.09	Світова культура і мистецтво	140
ОПД.Ф.10	Економіка і підприємництво в соціально-культурному сервісі й туризмі	120
ОПД.Ф.11	Менеджмент у соціально-культурному сервісі і туризмі	80
ОПД.Ф.12	Маркетинг у соціально-культурному сервісі і туризмі	80
ОПД.Ф.13	Інформаційні технології в соціально-культурному сервісі і туризмі. Оргтехніка	120
ОПД.Ф.14	Методи наукових досліджень	80

Продовження табл. 3.9

Індекс	Найменування дисциплін	Години
ОПД.Ф.15	Стандартизація та сертифікація соціально-культурних і туристських послуг	80
ОПД.Ф.16	Безпека життєдіяльності	100
ОПД.Р.00	Національно-регіональний (вузівський) компонент	250
ОПД.В.00	Дисципліни і курси за вибором студента, які встановлюються вузом	250

Розділ "Загальнопрофесійні дисципліни спеціальності" спеціальності 230500 "Соціально-культурний сервіс і туризм" складається з 2500 годин. До розділу включено такі дисципліни: "Людина і її потреби", "Сервісна діяльність", "Психодіагностика", "Психологічний практикум", "Професійна етика й етикет", "Валеологія", "Мовна комунікація", "Іноземна мова (друга)", "Світова культура і мистецтво", "Економіка і підприємництво в соціально-культурному сервісі і туризмі", "Менеджмент у соціально-культурному сервісі і туризмі", "Маркетинг у соціально-культурному сервісі і туризмі", "Інформаційні технології в соціально-культурному сервісі і туризмі", "Оргтехніка", "Методи наукових досліджень", "Стандартизація і сертифікація соціально-культурних і туристських послуг", "Безпека життєдіяльності", національно-регіональний (вузівський) компонент (250 годин) та дисципліни і курси за вибором студента, які встановлюються вузом (250 годин).

На відміну від навчального плану підготовки фахівців з напряму "Готельно-ресторанна справа" в Україні, в освітній програмі підготовки фахівця із сервісу і туризму зі спеціальності 230500 "Соціально-культурний сервіс і туризм", яка вивчається в Російській Федерації, значна кількість годин відведена на вивчення таких дисциплін "Психодіагностика", "Психологічний практикум", "Мовна комунікація". Можна зробити припущення, що знання цих дисциплін формують у студентів навички міжособистого спілкування.

Зміст розділу "Дисципліни спеціальності" основної освітньої програми підготовки фахівця з сервісу і туризму зі спеціальності 230500 "Соціально-культурний сервіс і туризм" подано в табл. 3.10 [153].

Таблиця 3.10

Зміст розділу "Дисципліни спеціальності" основної освітньої програми підготовки фахівця з сервісу і туризму зі спеціальності 230500 "Соціально-культурний сервіс і туризм" (бакалавр)

Індекс	Найменування дисциплін	Години
ДС.01.01	Техніка і технологія соціально-культурного сервісу і туризму	160
ДС.01.02	Правове забезпечення соціально-культурного сервісу і туризму	140
ДС.01.03	Реклама в соціально-культурному сервісі і туризмі	180

Продовження табл. 3.10

Індекс	Найменування дисциплін	Години
ДС.01.04	Зв'язок з громадськістю (паблік рилейшнз)	140
ДС.01.05	Документаційне забезпечення управління соціально-культурним сервісом і туризмом	120
ДС.01.06	Інновації в соціально-культурному сервісі й туризмі	120

Спеціальність 230500 "Соціокультурний сервіз та туризм" передбачає 25 спеціалізацій: 230501 "Консалтинговий сервіс"; 230502 "Документаційний сервіс"; 230503 "Ділове адміністрування"; 230504 "Референтські послуги"; 230505 "Туризм"; 230506 "Екологічний туризм"; 230507 "Готельний сервіс"; 230508 "Інформаційний супровід туристсько-готельного сервісу"; 230509 "Ресторанний сервіс"; 230510 "Соціокультурний сервіс"; 230511 "Соціальний сервіс"; 230512 "Курортна справа"; 230513 "Рекреаційний сервіс"; 230514 "Культурно-валеологічні послуги"; 230515 "Страховий сервіс"; 230516 "Музейно-виставкові послуги"; 230517 "Екскурсійний сервіс"; 230518 "Художньо-рекламний сервіс"; 230519 "Художньо-експозиційний сервіс"; 230520 "Іміджмейкерські послуги"; 230521 "Анімаційний сервіс"; 230522 "Послуги шоу-бізнесу"; 230523 "Освітній сервіс"; 230524 "Соціально-правові послуги"; 230525 "Спортивно-оздоровчий сервіс" [505]. Аналіз кількості спеціалізацій спеціальності 230500 "Соціокультурний сервіз та туризм" показує, що майже третину (28%) становлять спеціалізації, які є складовими індустрії гостинності, до них належать: "Готельний сервіс", "Інформаційний супровід туристсько-готельного сервісу", "Ресторанний сервіс", "Курортна справа", "Рекреаційний сервіс", "Анімаційний сервіс", "Спортивно-оздоровчий сервіс" [505].

У Російській Федерації здійснюється професійна підготовка зі спеціалізації 230507 "Готельний сервіс". Цикл дисциплін спеціалізації 230507 "Готельний сервіс" зі спеціальності 230500 "Соціокультурний сервіз та туризм" подано в табл. 3.11 [533].

Таблиця 3.11

Цикл дисциплін спеціалізації 230507 "Готельний сервіс" зі спеціальності 230500 "Соціокультурний сервіз та туризм" (бакалавр)

№ з/п	Назва дисциплін	Розподіл за семестрами		
		Іспити	Заліки	Години
1	Вступ до спеціальності		1	56
2	Історія туризму і готельного господарства	1		96
3	Туристське регіонознавство	1		190
4	Технологія й організація готельного бізнесу (ГБ)	3		190
5	Індустрія гостинності та світове готельне господарство		5	120

Продовження табл. 3.11

№ з/п	Назва дисциплін		Розподіл за семестрами		
			Іспити	Заліки	Години
6	Теорія і практика міжкультурної комунікації			5	90
7	Ділова іноземна мова		5	4	210
8	Ресторанний бізнес і організація харчування		4		200
9	Методика організації і проведення заходів			6	120
10	Системи безпеки в готельному бізнесі		6		120
11	Фінанси готельних комплексів			6	120
12	Бухоблік та оподаткування в туризмі й готельному бізнесі		6		120
13	Організація й управління підприємством туріндустрії	13.1. Основи туристського бізнесу		6	90
		13.2. Управління готельним підприємством	6		110
14	Професійні системи в туризмі і готельному бізнесі	14.1. Бізнес-планування в ГБ		7	70
		14.2. Спеціалізовані системи в ГБ		7	80
		14.3. Управління персоналом у ГБ	7		70
Разом					2052
Всього					2912

Порівняльний аналіз навчальних планів вищих навчальних закладів Російської Федерації та України показує, що в українських вищих навчальних закладах більший обсяг годин відводиться на вивчення професійно-практичних дисциплін. В Україні обов'язковим є вивчення двох іноземних мов.

Розподіл годин за циклами навчального плану підготовки фахівців з готельного сервісу в Росії на прикладі Південноуральського державного університету (П-УДУ, м. Челябінськ) та готельно-ресторанної справи в Україні – Класичного приватного університету (КПУ, м. Запоріжжя) наведено у табл. 3.12.

Таблиця 3.12

Розподіл годин за циклами навчального плану підготовки майбутніх фахівців з готельного сервісу

Цикли дисциплін	Кількість годин	
	ПУДУ, м. Челябінськ* 2006 р.	КПУ, м. Запоріжжя** 2006 р.
Загальні гуманітарні і соціально-економічні дисципліни	1800	1296
Загальні математичні і природничо-наукові дисципліни	600	1296
Загальні професійні дисципліни	2500	
Дисципліни спеціалізації	2912	
Факультативи	450	6048***
Разом	8262	8640

* – дані М.Є. Курдакової [334, с. 99]; ** – дані автора; *** – факультативні дисципліни входять до загальної кількості годин кожного циклу дисциплін.

За даними М.Є. Курдакової, термін оволодіння основною освітньою програмою підготовки фахівця із сервісу і туризму (спеціалізація "Готельний сервіс") при очній формі навчання становить у Росії 260 тижнів, зокрема включаючи підготовку і захист випускної кваліфікаційної роботи – не менше ніж 16 тижнів; канікули, включаючи 8 тижнів післядипломної відпустки, – не менше ніж 38 тижнів [295, с. 77].

Зміст навчального плану підготовки фахівців готельного сервісу Південноуральського державного університету графічно подано на рис. 3.4 [295, с. 41].

Рис. 3.4. Зміст навчального плану підготовки фахівців готельного сервісу (за М.Е. Курдаковою, 2006)

Вищі навчальні заклади Російської Федерації здійснюють підготовку для індустрії гостинності також за спеціалізаціями, які не ввійшли до державного освітнього стандарту вищої професійної освіти спеціальності 230500 "Соціокультурний сервіз та туризм". Так,

наприклад, факультет гостинності Московського філіалу Російської міжнародної академії туризму на кафедрі менеджменту курортів та рекреації спільно з Національною курортною асоціацією Росії та Всесвітньою федерацією водолікування і кліматолікування здійснює підготовку фахівців зі спеціальності 080507 "Менеджмент організації" спеціалізації "Менеджмент санаторно-курортної справи", а також менеджерів. Навчання проводиться за такими напрямами: менеджер у санаторно-курортних, оздоровчих та туристичних підприємствах, менеджер для вищих управлінських структур санаторно-курортної галузі [449]. Проводяться сертифікаційні семінари з видачею сертифікатів: "Менеджмент санаторно-курортної справи", "Фінансово-економічний аналіз діяльності курортних закладів", "Менеджмент курортних напрямків". У період навчання студенти проходять навчальну та виробничу практику в санаторіях, туристичних підприємствах, котрі спеціалізуються на продажу лікувальних турів. Студенти мають можливість проходити стажування на курортах та лікувальних підприємствах за кордоном [449].

У сучасних курортних готелях наявна велика потреба в спеціалістах – організаторах вільного часу. У зв'язку з цим у Російській Федерації розпочата підготовка в межах спеціальності 230500 "Соціокультурний сервіз та туризм" студентів зі спеціалізації 230521 "Анімаційний сервіс" [505].

А.В. Чернишов аналізує досвід створення у м. Москва навчально-тренингового готелю [560; 561]. Цей досвід сприяє вдосконаленню практичної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи. У Москві більш ніж 100 навчальних закладів займаються підготовкою кадрів для туристсько-готельного комплексу. Враховуючи те, що постійно збільшуються обсяги в'їздного туризму в столицю Російської Федерації, 31.10.2006 р. на засіданні уряду м. Москва було розглянуто питання "Про розвиток у місті Москві системи підготовки і підвищення кваліфікації кадрів для туристсько-готельного комплексу столиці" [560]. Важливе місце в цій роботі належить навчально-тренинговому готелю, який створено Розпорядженням уряду Москви № 44-РП від 15.01.2003 р. "Про створення Державного унітарного підприємства міста Москви "Навчально-тренинговий готель" [560].

Навчально-тренинговий готель, єдиний у Російській Федерації, виконує завдання зі створення якісно нової системи підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації фахівців галузі, адаптованої до постійно зростаючих вимог з боку туристів, відповідає сучасним стандартам навчання, активно впроваджує кращий вітчизняний і зарубіжний досвід у повсякденну практику фахівців московських готелів. У навчально-тренинговому готелі застосовуються різні форми роботи з

ВНЗ, серед них можна виділити такі: надання студентам великого статистичного і фактичного матеріалу на основі виробничої діяльності підприємства для підготовки курсових і дипломних робіт; надання допомоги учням у підготовці матеріалів для наукових праць, для виступу на студентських і міжвузівських науково-практичних конференціях [560].

На базі навчально-тренингового готелю в рамках програми підвищення кваліфікації проходять семінари для фахівців московських готелів і готельної галузі з регіонів Російської Федерації і ближнього зарубіжжя.

У готелі проводиться велика науково-методична робота, регулярно випускаються навчально-методичні посібники, такі, наприклад, як "Про деякі аспекти діяльності комерційної служби навчального готелю", "Практична складова системи утворення в індустрії гостинності", "Підготовка фахівців індустрії гостинності (теорія, практика, документи)", "Про деякі проблеми приватизації готельних підприємств", "Основні напрями розвитку практичної освіти", "Про досвід роботи колективу навчально-тренингового готелю з підготовки кадрів для індустрії гостинності" та ін. [560].

Досвід роботи співробітників навчально-тренингового готелю, постійне і тісне спілкування зі студентами, які проходять практику, показав, що майбутні фахівці галузі досить слабко орієнтуються в сучасних бізнес-процесах, що відбуваються на підприємствах, питаннях приватизації, не можуть чітко сформулювати цілі, завдання, тому наявна необхідність удосконалення роботи в цьому напрямі. Причиною цього є та обставина, що в навчальних закладах, де проходить навчання, цим питанням приділяється мало уваги, бо основна маса викладачів не має практичного досвіду і, відповідно, розкриваючи проблеми необхідності забезпечення ефективного управління підприємством, не розглядає питань взаємодії менеджера, найнятого для управління, і власника.

Учені вважають, що необхідно найближчим часом при навчанні студентів приділити більше уваги вивченню шляхів і методів удосконалення управління готелями, підвищення економічної ефективності [331].

У м. Москва в 1994 р. була створена Міжнародна академія бізнесу і управління (МАБіУ). Засновниками Академії виступили організації, що представляли різні країни: з боку колишньої Югославії – Університет менеджменту в Белграді і найбільша транснаціональна компанія "Фонд братів Карич"; з російської сторони – соціологічний факультет МДУ, Московська державна юридична академія. У створенні МАБіУ також взяла участь Українська академія комп'ютерних

наук. МАБіУ готує фахівців зі спеціальності "Економіка й управління на підприємстві туризму і готельно-ресторанного господарства". Навчальний план побудований з урахуванням того, що студенти мають можливість працювати, передбачено гнучкий графік відвідування занять у різний час дня [331].

Московська академія туристського та готельно-ресторанного бізнесу при уряді Москви пропонує спеціалізовану програму – "Магістр міжнародного менеджменту в туризмі та індустрії гостинності". Мета цієї програми – навчити діючих менеджерів ефективної техніки аналізу ситуацій і прийняття оптимальних рішень, кваліфікованого підходу до вибору надійних методів і стратегій розвитку ділової політики, майстерності практичної реалізації завдань. Після закінчення випускники отримують не лише російський державний диплом, а й міжнародний диплом Інституту готельного бізнесу Ватель (Vatel), (Франція), і сертифікат Лондонської торговельно-промислової палати (Certificate of London Chamber of Commerce & Industry) [509].

І.А. Андріанова [17], М.В. Воробйова [126], І.Є. Найдьонова [356], В.О. Філліпов [542], Ж.Б. Харитонова [551] та інші обґрунтовують необхідність формування у процесі навчання у студентів навчальних закладів туристського профілю професійної адаптаційної мобільності, розвитку професійних інтересів.

Формуванню професійної компетенції, професійній комунікативній підготовці майбутніх фахівців з гостинності присвячено кандидатські дисертації А.О. Богданової [52], О.М. Дудіної [186], В.М. Касаткіної [243], А.В. Миронової [340] та інших. С.Г. Ушенко вважає, що в період навчання у вищому навчальному закладі достатньо уваги та часу повинно приділятися засвоєнню студентами туристського навчального закладу професійних ролей майбутньої професії в галузі гостинності [534]. О.І. Глабчастий акцентує увагу на необхідності планування кар'єри менеджера готельного бізнесу в процесі корпоративного навчання [143].

О.О. Смирнова вважає, що важливим завданням сучасного вищого навчального закладу є виховання у молодих фахівців відповідальності за власне кар'єрне зростання [496, с. 76]. Так, у Тверському державному університеті працює Регіональний центр підтримки в працевлаштуванні та адаптації до ринку праці випускників підприємств вищої професійної освіти, який повинен підвищити ефективність вирішення проблеми працевлаштування випускників [496, с. 76]. Дослідниця підкреслює, що це важливий канал інформування студентів та випускників щодо вакансій, ситуації на регіональному ринку праці в цілому, всіх заходів та програм, які спрямовані на ви-

рішення проблеми працевлаштування випускників регіону [496, с. 76].

Російські науковці Ю.С. Путрік і П.І. Караневський вказують, що значною проблемою в забезпеченні туристської освіти є уніфікація програм навчання [439]. Програми більшості вищих навчальних закладів і характер викладання туристських дисциплін неминуче відображає основний профіль вищого навчального закладу через наявність у ньому традиційних для нього дисциплін та спеціальностей, а також викладачів з підготовкою, яка відповідає цим дисциплінам. Автори наводять приклад, коли заклад технічного профілю виявляє у викладанні туристських дисциплін схильність до технічних наук, заклад географічного профілю – до географічних наук, заклад економічного профілю – до економічних наук тощо. Випускники різних навчальних закладів з дипломами фахівців з туризму, котрі працюють разом, важко розуміють один одного [439].

Таким чином, професійна підготовка фахівців для галузі індустрії гостинності в Російській Федерації здійснюється за такими ступенями, як: молодший спеціаліст, бакалавр, магістр, більш ніж у 200 вищих навчальних закладах. З 2000 р. Міністерство освіти Російської Федерації затвердило державний освітній стандарт вищої професійної освіти спеціальності 230500 “Соціокультурний сервіз та туризм”, кваліфікації “Фахівець з сервісу і туризму”, складовою якої є спеціалізація “Готельний сервіс”. Спеціальність 230500 “Соціокультурний сервіз та туризм” має 25 спеціалізацій, серед яких 230507 “Готельний сервіс”, 230509 “Ресторанний сервіс”, 230512 “Курортна справа”, 230521 “Анімаційний сервіс”, 230508 “Інформаційний супровід туристсько-готельного сервісу”, 230525 “Спортивно-оздоровчий сервіс” та ін. Кожна з цих спеціалізацій має стосунок до підготовки фахівців з готельно-курортної справи. В Російській Федерації здійснюється підготовка фахівців для галузі індустрії гостинності зі спеціальності “Менеджмент організації” за такими напрямами: менеджер у санаторно-курортних, оздоровчих та туристичних підприємствах, менеджер для вищих управлінських структур санаторно-курортної галузі. Російська система професійної підготовки фахівців індустрії гостинності розвивається в співпраці з міжнародними організаціями. У Російській Федерації функціонує Міжнародна академія бізнесу й управління (м. Москва), яка готує кадри для індустрії гостинності інших країн. У Російській Федерації створили підприємство “Науково-тренінговий готель”, на базі якого проходять практику студенти в умовах реально працюючого підприємства, що дає змогу покращувати свої професійні якості як студентам, так і співробітникам, викладачам вищих навчальних закладів. Вищі навчальні заклади Російської Федерації при-

діляють багато уваги розробці науково-теоретичних та методичних основ професійної підготовки майбутніх фахівців туризму, складовою якої є готельно-курортна справа. Професійна підготовка фахівців готельного господарства в Російській Федерації враховує специфіку інфраструктури готельної індустрії, регіональні особливості й менталітет клієнтів.

Висновки до третього розділу

На основі теоретичного аналізу праць вітчизняних (К.В Корсак, О.О. Романовський, В.К. Федорченко та ін.), російських (Є.І. Бражник, О.А. Звєрева, І.В. Зорін, Ю.М. Лагусев, В.О. Квартальнов, М.Є. Курдакова, О.І. Сесьолкін, К.О. Стародуб та ін.) і зарубіжних (К.Д. Аннарауд, Д. Бейкер, А.М. Фрідман, Дж.М. Ноу, С.М. Лебруто, Р.Е. Сміт та ін.) науковців, інформації з мережі Інтернет показано, що підготовка майбутніх фахівців для індустрії гостинності має давню традицію. Так, у Європі підготовка майбутніх фахівців для індустрії гостинності почалась наприкінці XIX ст., коли у 1893 р. у Швейцарії відкрилася Лозаннська школа готельного господарства (Ecole hoteliere de Lausanne).

У Великій Британії одним із провідних вищих навчальних закладів, який здійснює підготовку фахівців для індустрії гостинності у сфері туристського і готельного менеджменту, є Корнуолл-коледж.

В Ірландії одним з найбільш відомих навчальних закладів у готельній сфері є Американський коледж у Дубліні, який обрав за основу швейцарсько-американську модель навчальної програми (в ній поєднані принципи швейцарської гостинності й американського менеджменту). Коледж та його партнер – Університет у Флориді – розробили дворічний курс з менеджменту індустрії гостинності, після засвоєння якого можна починати професійну кар'єру в місцевих готелях або продовжити навчання в університеті.

У Німеччині професійна туристська освіта складається з трьох рівнів: перший рівень – початкова школа; другий рівень I – основна школа, реальна школа, об'єднана школа, гімназія; другий рівень II – професійна школа, професійна спеціалізована школа, старші класи гімназії; третій рівень: спеціальний професійний навчальний заклад, академія, спеціалізований вищий навчальний заклад, вищий навчальний заклад широкого профілю, університет. Напрями реалізації компетентнісного підходу в професійній туристській освіті є організація професійної підготовки, заснованої на спільній діяльності навчальних закладів і підприємств, за дуальною і недуальною системами, в якій чітко викладаються дескриптори того, що студент знатиме й умітиме,

якими компетенціями повинен володіти і як здійснюватиметься підготовка і перевірка знань за конкретною системою, зважаючи на участь в освітньому процесі навчальних закладів – іноземних партнерів; участь студентів у програмах стажування, транснаціональній практиці, міжнародних проектах, практичних заняттях у режимі реального часу та он-лайн, потреба в яких продиктована процесами модернізації, глобалізації, диверсифікації освіти.

У Франції провідними вищими навчальними закладами, в яких здійснюється професійна підготовка майбутніх фахівців у сфері гостинності, є Французький інститут управління у сфері готельного, ресторанного господарства і туризму, Міжнародний інститут готельного господарства та інститут VATEL, який є другий за значущістю в Європі, до складу якого входять 14 вищих шкіл управління готельним і туристським бізнесом на п'яти континентах: Європа (Париж – Ліон – Нім– Бордо – Москва), Азія (Бангкок – Маніла – Нью-Делі – Пекін), Північна Америка (Монреаль – Мехіко), Південна Америка (Буенос-Айрес), Африка (Маракеш – Туніс).

У Швейцарії підготовка кадрів для індустрії гостинності здійснюється в Лозаннській школі готельного господарства, у швейцарській школі готельного менеджменту SHMS (Swiss Hotel Management School), а також у численних приватних школах готельного та туристського менеджменту. Швейцарія є лідером з підготовки кадрів для індустрії гостинності.

У Бельгії на базі Школи готельного бізнесу в Коксайді функціонує Асоціація шкіл готельного бізнесу та громадського харчування Європейського Союзу, EURHODIP (Europe Hotellerie Diplomes), яка налічує 76 шкіл цього профілю в різних країнах Європи, в яких навчається понад 40000 студентів. Студенти, які навчаються в навчальних закладах Асоціації, за результатами державних іспитів мають право на отримання диплома EURHODIP за такими рівнями, як: європейський диплом технолога ресторану, кухні, кондитерського підприємства або працівника рецепшн (European Technician Diploma in Restaurant, Cuisine, Pastry or Reception); європейський диплом молодшого фахівця з готельного менеджменту (European Junior Diploma in Hotel Management); європейський диплом бакалавра з готельного менеджменту (European Bachelor Degree in Hotel Management); європейський диплом магістра з готельного менеджменту (European Master Degree in Hotel Management).

В Іспанії випускники Барселонської школи готельного та туристичного бізнесу отримують диплом з туризму або диплом із готельного менеджменту та мають право подовжити навчання за фахом в Університеті Корнель, штат Нью-Йорк, США.

На Кіпрі завдяки туристичному буму, що розпочався у 80-ті рр. XX ст., було створено Коледж готельного і туристичного менеджменту (College of Tourism & Hotel Management), який є провідним вищим навчальним закладом на Кіпрі, в якому здійснюється підготовка фахівців з гостинності.

В Австралії одним з провідних вищих навчальних закладів, у яких здійснюється підготовка кадрів для індустрії гостинності є Холмс Коледж (Holmes College), де навчання починається вісім раз на рік і тісно пов'язано з практикою в австралійських компаніях, готелях і ресторанах Сіднея. Студенти Холмс коледжу можуть продовжити навчання з обраної спеціальності в одному з австралійських університетів відразу на другому або третьому курсі. Після закінчення університеті Russo Institute of Technology студенти можуть отримати такі дипломи і сертифікати в галузі туризму, як: диплом менеджера з туризму (Diploma of Tourism Operations Management), свідоцтво IV рівня з туризму (Certificate IV in Tourism) і свідоцтво III або II рівня з туризму (Certificate III / II in Tourism).

В Угорщині одним з провідних вищих навчальних закладів, у якому здійснюється професійна підготовка майбутніх фахівців з гостинності, є Університет прикладних наук імені Яноша Кодолані, випускники якого отримують дипломи за такими спеціалізаціями, як: організація готельного господарства та організація ресторанного господарства.

У США професійна підготовка майбутніх фахівців для галузі індустрії гостинності характеризується значним різноманіттям спеціальностей, навчальних планів, програм та дисциплін. Аналіз навчального плану Коледжу Конрада Н. Хілтона (Conrad N. Hilton College), США, який розроблено на базі програми Університету Корнель (University Cornel), засвідчив, що до професійно-практичних дисциплін віднесено такі: "Вступ до готельно-ресторанного менеджменту" ("Intro to "Hotel and Restaurant Management"), "Вступ до індустрії мандрівництва" ("Introduction to the Travel Industry"), "Основи готельно-інженерних технологій" ("Basic Hotel Engineering Technology"), "Дозування харчування і напоїв" ("Quantity Food and Beverage Purchasing"), "Менеджмент переробки продуктів харчування" ("Food Processing Mgmt"), "Робочі методи обслуговування номерів" ("Work Methods in Volume Feeding and Housing"), "Правове регулювання організації харчування" ("Laws Relating to Food and Lodging Management"), "Бухгалтерський облік готельної індустрії" ("Hospitality Industry Accounting"), "Управління готелем і рестораном" ("Hotel and Restaurant Management"), "Управління та контроль за якістю продукції та напоїв" ("Food and Beverage Management and Control"), "Управління здо-

ров'ям населення" ("Management of Public Health & Safety"), "Професійне ділове мовлення" ("Business and Professional Speaking") та ін.

У розділі проаналізовано зміст дисертацій американських науковців, у яких розглядається проблема підготовки фахівців для індустрії гостинності, таких як: Р.Е. Сміт (R.E. Smith) на тему "Історіографічне вивчення навчальних планів Коледжу Конрада Н. Хілтона в індустрії гостинності, 1969–1986 рр." ("A historiographical study of the curriculum of the Conrad N. Hilton college of hotel and restaurant management 1969–1986"); Дж.М. Кноу (J.M. Know) на тему "Становлення споживацьких запитів у індустрії гостинності" ("The impact of user-generated contents in the hotel industry"); Д. Бейкер (D.Mc.A. Baker) на тему "Професійний вибір: інтереси і сприйняття туристичного бізнесу й індустрії гостинності серед молоді" ("Occupational choice: adolescents interests and perceptions of tourism and hospitality careers"); А.М. Фрідман (A.M. Freedman) на тему "Огляд ділової етики студентів і менеджерів індустрії гостинності" ("Bussiness ethics survey of hospitality students and managers"); К.Д. Аннарауд (K.D. Annaraud) на тему "Порівняльна оцінка характеристик і навичок студентів і представників індустрії, які необхідні для успішної кар'єри у готельному і ресторанному бізнесі американським і російським випускникам навчальних закладів з гостинності" ("A comparicon of University students, faculty, and industry assessments of characteristics and skills necessary for a successful career in restaurant and hotel management by American and Russian hospitaly graduated"); С.М. Лебруто (S.M. Lebruto) на тему "Освіта в готельному бізнесі: оцінювання переваг засобів та методів підготовки" ("Hotel management education: an evaluation of the benefit of operating captive training facilities"); Д.Дж. Лойєр-Брук (D.J. Lawyer-Brook) на тему "Туристичні замовлення та освіта у Сан Крістобаль де Лас Касас" ("An inquiry into tourism and education in San Cristobal de Las Casas") та ін.

У колишньому СРСР професійну підготовку кадрів для туризму здійснювали Інститут підвищення кваліфікації робітників туристсько-екскурсійних організацій, Вища школа туризму та готельної справи з науково-дослідною лабораторією з іноземного туризму, Сочинський державний університет туризму та курортної справи. У сучасний період у Російській Федерації професійну підготовку майбутніх фахівців з туризму та гостинності здійснюють 57 вищих навчальних закладів. Підготовка фахівців для галузі індустрії гостинності здійснюється зі спеціальності 230500 "Соціокультурний сервіз та туризм", яка має 25 спеціалізацій, серед яких такі: 230507 "Готельний сервіс"; 230509 "Ресторанний сервіс"; 230512 "Курортна справа"; 230521 "Анімаційний сервіс"; 230508 "Інформаційний супровід туристсько-готельного

сервісу"; 230525 "Спортивно-оздоровчий сервіс". Освітня програма підготовки фахівця зі спеціальності 230500 "Соціально-культурний сервіс і туризм" спеціалізації "Готельний сервіс" складається з п'яти циклів, а саме: цикл загальногуманітарних і соціально-економічних дисциплін (1800 годин); цикл загальноматематичних і природничонаукових дисциплін (600 годин); цикл загальнопрофесійних дисциплін (2500 годин); цикл дисциплін спеціалізації (2912 годин); факультативи (900 годин). Цикл дисциплін спеціалізації 230507 "Готельний сервіс" зі спеціальності 230500 "Соціокультурний сервіз та туризм" містить такі дисципліни, як: "Вступ до спеціальності", "Історія туризму і готельного господарства", "Туристське регіонознавство", "Технологія й організація готельного бізнесу", "Індустрія гостинності та світове готельне господарство", "Теорія і практика міжкультурної комунікації", "Ділова іноземна мова", "Ресторанний бізнес і організація харчування", "Методика організації і проведення заходів", "Системи безпеки в готельному бізнесі", "Фінанси готельних комплексів", "Бухгалтерський облік та оподаткування в туризмі й готельному бізнесі", "Організація й управління підприємством туріндустрії", "Професійні системи в туризмі і готельному бізнесі".

Російська система професійної підготовки фахівців індустрії гостинності розвивається в співпраці з міжнародними організаціями. У Міжнародній академія бізнесу і управління (м. Москва) здійснюється підготовка кадрів для індустрії гостинності інших країн.

Результати аналізу зарубіжного досвіду професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти стали підґрунтям для розробки концепції та моделі професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти.

РОЗДІЛ 4
КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ГОТЕЛЬНО-КУРОРТНОЇ СПРАВИ В УМОВАХ СТУПЕНЕВОЇ ОСВІТИ

У розділі розкрито основні положення концепції професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти; розглянуто модель професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти; подано діагностичний інструментарій для моніторингу ефективності професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти.

4.1. Основні положення концепції професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти

Сучасний процес культурно-політичної та економічної трансформації, зумовлений інтенсивним поступом глобалізації, а також орієнтація незалежної України на перспективу входження до Європейської Співдружності передбачає радикальне оновлення вітчизняної концепції підготовки висококваліфікованих кадрів для індустрії гостинності.

В.П. Андрущенко вважає, що “одним з першочергових завдань, що постали перед народом і державою відразу ж після проголошення незалежності, була необхідність створення національної системи освіти, яка б відповідала викликам епохи оновлення – розбудові незалежної держави, відродженню національної культури, забезпечувала конкурентоспроможне входження України в європейський і світовий освітній і культурний простір” [19, с. 75]. На думку автора, “перебудова вищої школи йде в напрямку переорієнтації у підготовці фахівців, здатних жити і працювати в умовах демократії та ринкових відносин” [19, с. 339]. Науковець стверджує, що “останнє реалізується за такими головними пріоритетами: доскональне освоєння спеціальності; оволодіння комп’ютером; знання щонайменше двох – трьох іноземних мов; формування демократичного світогляду, заснованого на фундаментальних цінностях; громадянська освіта; ґрунтовне знання психології” [19, с. 339–340].

В.К. Федорченко підкреслює, що “принципово нова політична, економічна й соціальна ситуація, що склалася в Україні, її вихід як самостійного суб’єкта на міжнародну туристичну арену, багатство і різноманітність національних культурних пам’яток, створення рекреаційно-туристичних зон, що підносить на вищий щабель підготовку

майбутніх фахівців для сфери туризму, потребує наукового обґрунтування і відповідного методичного забезпечення" [539, с. 11].

З позиції сьогодення змінилися вимоги до рівня кваліфікаційних знань і вмінь фахівців індустрії гостинності. Так, А.В. Апухтін і Г.Д. Нубарян вважають, що проблема підготовки персоналу підприємств розміщення є одним із складних факторів якості обслуговування [25, с. 68]. Складність проблеми зумовлена необхідністю вирішення багатьох масштабних завдань, пов'язаних з формуванням ментальної складової потенційних працівників галузі гостинності [25, с. 68]. Автори підкреслюють, що обслуговування в підприємствах розміщення повинні відповідати загальноприйнятим міжнародним стандартам, що, у свою чергу, залежить від кваліфікації топ-менеджерів; використання ефективних систем мотивації; рівня конкурентності та наявності сучасних практик управління готельними підприємствами [25, с. 68].

С.В. Шепелєва зазначає, що на сьогодні в Україні в готельній справі зайнято 0,1% економічно активного населення [577, с. 113]. За даними автора, у світі в туристично-готельному бізнесі зайнято більше ніж 8% працездатного населення, а за прогнозами, найближчим часом можна чекати 9% і більше, тобто 260 млн осіб [577, с. 113].

В.К. Федорченко під час проведення круглого стола на тему "Проблеми підготовки кадрів для готельного господарства" в Київському університеті туризмі, економіки й права зазначав, що "до недавніх пір кадри для готельного і ресторанного бізнесу в Україні готував лише Київський технікум готельного господарства, відкритий у 1979 р., і за часів колишнього СРСР єдиний у цій сфері. Власне підготовка фахівців з напряму "Туризм" була узаконена лише в 2002 р. (наказ МОН України № 241 від 08.04.2002 р. і за погодженням з Кабінетом Міністрів України від 28.03.2002 р. № 3694/33). Потім з'явилися відповідні спеціальності, зокрема "Готельне господарство" і "Ресторанна справа". І хоча підготовку кадрів для сфери туризму і готельного господарства декларують вже 146 вищих навчальних закладів, проблем у цій сфері вистачає як законодавчих, так і освітніх" [289]. На нашу думку, все це ставить серйозні вимоги до підготовки фахівців індустрії гостинності.

Готельна індустрія є невід'ємною складовою світового ринку. Зважаючи на місце та роль готельної індустрії в житті суспільства, держава створює умови для розвитку готельного бізнесу. Подальший динамічний розвиток готельного господарства зумовлює необхідність удосконалення якості підготовки кадрів, забезпечення галузі готельного господарства фахівцями, які відповідали б міжнародним стандартам у сфері послуг.

Концепція базується на висновках докторських дисертацій вітчизняних вчених, а саме: А.П. Коноха – "Теоретичні та методичні засади професійної підготовки майбутніх фахівців із спортивно-оздоровчого туризму у вищих навчальних закладах" [264]; В.К. Федорченка – "Теоретичні та методичні засади підготовки фахівців для сфери туризму" [539]; а також російських науковців: І.В. Зоріна – "Теоретичні основи формування змісту професійної туристської освіти" [222], В.О. Квартальнова – "Теоретичні основи становлення і розвитку системи неперервної професійної освіти у сфері туристської діяльності" [247], О.І. Сесьолкіна – "Диверсифікація професійної туристської освіти" [470].

Положення концепції базуються на висновках кандидатських дисертацій вітчизняних вчених, які досліджували такі аспекти: О.В. Апілат – підвищення якості послуг у туризмі [23]; М.Т. Бойко – формування стратегії розвитку підприємств готельного господарства [55]; Г.В. Казачковська – підвищення ефективності функціонування міського рекреаційно-курортного та туристичного господарства [238]; Н.А. Опанасик – конституційно-правові основи туризму в Україні [376]; А.Г. Охріменко – удосконалення територіальної організації рекреаційного комплексу Подільського регіону [386]; Л.М. Томаневич – організаційно-економічний механізм управління туристично-рекреаційними комплексами в Україні [520] та ін.

Окремі складові концепції спираються на результати, отримані російськими науковцями в галузі педагогіки, які розглядали в кандидатських дисертаціях питання підвищення ефективності професійної підготовки майбутніх фахівців у вищих навчальних закладах туристичного та готельного профілю. Наприклад, А.О. Богданова досліджувала формування у студентів професійних компетенцій з культурного туризму [52]; О.В. Вакулич – моделювання як засіб навчання в професійній підготовці менеджерів туризму [69]; М.В. Воробйова – розвиток професійної мотивації студентів у процесі навчання в туристському вищому навчальному закладі [126]; О.М. Гараніна – формування професійних навичок обслуговування туристів у процесі підготовки менеджерів гостинності [138]; О.І. Глабчастий – планування кар'єри менеджера готельного бізнесу в процесі корпоративного навчання [143]; О.М. Дудіна – формування професійної позиції студентів туристського вищого навчального закладу [186]; Н.С. Єрукова – підвищення професійної майстерності фахівців управління сфери туризму засобами ділової комунікативної гри [195]; О.А. Звєрева – професійну туристську освіту в Німеччині [213]; О.М. Ільїна – педагогічні аспекти підготовки студентів до підприємницької діяльності в процесі навчання туроперейтингу [233]; В.М. Касаткіна – професійну ко-

мунікативну підготовку студентів туристського вищого навчального закладу до проходження зарубіжних практик і стажувань [243]; М.Є. Курдакова – педагогічну технологію формування професійної компетентності майбутніх фахівців готельного сервісу [295]; В.М. Ляменков – ігрові технології як засіб професійної підготовки фахівців у сфері туризму [316]; І.Є. Найденова – моніторинг якості професійної підготовки студентів туристського вищого навчального закладу [356]; О.В. Потапова – розвиток професійної конкурентоспроможності студентів туристського вищого навчального закладу в процесі навчально-виробничої практики [422]; К.О. Стародуб – формування практичної компетентності менеджерів готельного господарства [506]; О.С. Тарасенко – формування соціальної компетентності у процесі підготовки фахівців сфери сервісу і туризму у вищих навчальних закладах [517]; С.Г. Ушенко – освоєння студентами туристського вузу професійних ролей у сфері гостинності [534]; М.О. Федорова – педагогічну синергетику як основу моделювання і реалізації діяльності викладачів вищої школи [535]; В.О. Філіппов – професійну підготовку студентів туристського вищого навчального закладу в процесі вивчення веб-технологій [542]; Л.В. Хазова – педагогічні умови взаємодії підприємств гостинності і освітніх установ з підвищення кваліфікації фахівців [550]; Ж.Б. Харітонова – формування професійно-адаптаційної мобільності студентів туристського вищого навчального закладу [551]; Ю.П. Чибезова – формування стратегій професійного самоствердження у студентів туристського вищого навчального закладу [563]; Г.С. Щербаков – професійну спрямованість інформаційно-технологічної підготовки студентів туристичного вищого навчального закладу [581] тощо.

Головною метою концепції професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти є формування свідомості студентів вищих навчальних закладів через створення умов для морального інтелектуального, фізичного, культурного вдосконалення студентів.

Вітчизняні (Г.О. Балл [40], М.І. Приходько [425], С.О. Сисоєва [475], І.О. Смолюк [498], Б.О. Федоришин [536] та ін.) та російські (Є.Н. Гараніна [138], Н.С. Єрукова [195], В.О. Сластьонін [489] та ін.) науковці визначають таку систему принципів професійної підготовки як педагогічного явища: принцип єдності професійної самосвідомості і діяльності фахівця; принцип єдності професійної соціалізації та індивідуалізації фахівця; принцип детермінізму, який розглядає професійну підготовленість залежно від зовнішніх умов, вимог професійної діяльності в єдності з внутрішніми особовими умовами; принцип вивчення специфіки професійної підготовленості в природних умовах

трудової діяльності фахівця; принцип розвитку, який характеризує різні рівні сформованості професійної підготовленості в процесі професійного навчання і самостійної трудової діяльності.

Нами враховано принципи навчання вищої школи, які визначає Л.В. Кнодель [252, с. 54–55]. Дослідниця вважає, що останнім часом висловлюються ідеї про виокремлення груп принципів навчання у вищій школі, котрі б синтезували всі принципи:

1) орієнтованість вищої освіти на розвиток особистості майбутнього фахівця;

2) відповідність змісту вишівської освіти сучасним і прогнозованим тенденціям розвитку науки (техніки) та виробництва (технологій);

3) оптимальне сполучення загальних, групових й індивідуальних форм організації навчального процесу у вищому навчальному закладі;

4) раціональне застосування сучасних методів і засобів навчання на різних етапах підготовки фахівців;

5) відповідність результатів підготовки фахівців вимогам конкретної професійної сфери діяльності, забезпечення конкурентоспроможності випускника вищого навчального закладу [252, с. 54–55].

З.Н. Курлянд та інші вчені визначають такі принципи навчання, а саме: "принципи орієнтованості вищої освіти на розвиток особистості майбутнього спеціаліста; забезпеченості безперервної освіти; інформатизації, технічної та технологічної забезпеченості освітнього процесу; відповідності змісту вищої освіти сучасним та прогнозованим тенденціям розвитку науки (техніки) і виробництва (технологій); оптимального співвідношення загальних, групових та індивідуальних форм організації навчального процесу у вищому навчальному закладі; раціонального застосування сучасних методів та засобів навчання на різних етапах підготовки фахівців; відповідності результатів підготовки спеціалістів вимогам, що висуваються конкретною сферою їхньої професійної діяльності, забезпечення їх конкурентоспроможності" [296, с. 110–111].

О.О. Грудзинський та О.Б. Бєдний вважають, що сформована на початку XXI ст. глобальна економіка, яка побудована на знаннях, вимагає від університетів шукати нетрадиційні, але адекватні зовнішнім умовам моделі функціонування. Нові завдання суспільного розвитку дають університетам додаткові можливості щодо реалізації його інтелектуального потенціалу [158, с. 66]. Автори доповнюють, що домінуючою стає концепція ринково орієнтованого інноваційного університету, заснованого на трикутнику знань (освіта – наука – інновації), ця концепція знайшла відображення і в документах Болонського про-

цесу, де система вищої освіти позиціонується на стику науки, освіти та інновацій [158, с. 66].

Вважаємо, що концепція професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти спирається на такі принципи: неперервності, науковості, свідомості та активності, синергізму, систематичності, демократизації та інтеграції.

Принцип неперервності передбачає цілісність навчально-виховного процесу, означає процес постійної самоосвіти фахівця впродовж усієї життєдіяльності, тому що в сучасному суспільстві умови життя та діяльності швидко змінюються. Реалізація принципу неперервності передбачає наявність об'єктивної інформації про рівні знань, умінь та навичок майбутніх фахівців з готельно-курортної справи на кожному етапі навчання, це має важливе значення в прийнятті управлінських рішень. При плануванні навчального процесу враховувалися наступність дисциплін навчального плану та рівень взаємозв'язку між ними.

Принцип науковості визначає, що навчальний матеріал, який використовувався в професійній підготовці майбутніх фахівців з готельно-курортної справи, відповідає галузі науки, має науковий характер, науково перевірений.

Принцип свідомості та активності:

1) забезпечує в процесі навчання усвідомлене ставлення майбутніх фахівців з готельно-курортної справи до навчання, практики, до засвоєння знань, формування вмінь та навичок;

2) стимулює активність студентів. Наявність у майбутніх фахівців з готельно-курортної справи досить сильних та стійких стимулів, спонукає їх оволодівати професійно значущими знаннями, уміннями та навичками. Від викладачів залежить створення мотивів, які стимулюють стійкий інтерес студентів до обраної професії. Ефективність процесу навчання багато в чому залежить від реалізації принципів свідомості та активності. Для цього необхідно: забезпечувати свідомий та стійкий мотив до опанування обраної професійної діяльності; виховувати свідоме ставлення до виконання всіх навчальних завдань; спонукати майбутніх фахівців з готельно-курортної справи до самоосвіти, самоаналізу своїх дій на шляху професійного становлення; стимулювати майбутніх фахівців з готельно-курортної справи до творчого пошуку нових шляхів у засвоєнні обраної професії.

Принцип синергізму (від грец. sinergos – разом діючий) забезпечує об'єднання окремих частин у єдину систему зростання ефективності діяльності, ефект від якого перевершує ефект окремо взятого складника та їхньої суми [556]. А.В. Семенова вважає, що "синергетика – сучасна теорія самоорганізації, що вивчає зв'язки між елемен-

тами (підсистемами), які утворюються у відкритих системах завдяки інтенсивному (потоковому) обміну інформацією (речовиною, енергією) з навколишнім середовищем у неврівноважених умовах" [465, с. 65]. Дослідниця розглядає "педагогічну синергетику як синтез багаточинникової взаємодії у зустрічних процесах виховання і самовиховання, освіти і самоосвіти, навчання і самонавчання, що матеріалізується в особистості того, хто навчається" [465, с. 69]. Принцип синергізму дає змогу розглядати процес розвитку фахівця з готельно-курортної справи як можливість формування у студентів індивідуальних способів самоствердження та самовираження в конкурентному професійному середовищі через самоосвіту та професійну працю.

Л.В. Кнодель зазначає, що "синергетичний підхід до освіти припускає розробку варіативних моделей навчального процесу та змісту курсів, основними принципами яких будуть інтеграція й творчий розвиток особистості" [252, с. 38].

Принцип системності дає змогу розглядати процес професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи як систему, потребує від кожного викладача дотримання стрункої системи навчальної дисципліни, зв'язку нових знань з раніше вивченими, забезпечення систематичного та належного контролю за організацією та результатами процесу навчання, дотримання логічного зв'язку в розташуванні навчального матеріалу, в стимулюванні студентів до систематичного творчого ставлення до навчання.

Принцип демократизації дає змогу організувати навчальний процес відповідно до умов розвитку суспільства, врахувати особливості навчання залежно від індивідуального розвитку студентів та використовувати ефективні форми впливу на нього.

Принцип інтеграції орієнтує зміст професійної підготовки майбутнього фахівця з готельно-курортної справи на взаємозв'язок природничо-наукових, технічних, технологічних, економічних, екологічних, соціологічних і психолого-педагогічних знань, умінь та навичок. Перехід від вузькоспеціалізованої підготовки до інтеграції забезпечує формування у фахівців загальних і специфічних компетенцій професійної підготовки фахівців готельно-курортної справи.

О.Л. Жук визначає загальні вимоги до рівня підготовки випускників вищих навчальних закладів, а саме: випускник повинен мати достатній рівень знань і вмінь із соціально-гуманітарних, природничо-наукових, загальнопрофесійних та спеціальних дисциплін; дисциплін спеціалізації для здійснення соціально-професійної діяльності; уміти неперервно поповнювати свої знання, аналізувати історичні і сучасні проблеми соціально-економічного та духовного життя суспі-

льства, знати ідеологію держави, етичні і правові норми, уміти враховувати їх у своїй життєдіяльності; володіти державною мовою, однією або декількома іноземними мовами, бути готовим до постійного професійного, культурного і фізичного самовдосконалення [205, с. 11–12]. О.Л. Жук визначає вимоги до академічної, соціально-особистісної та професійної компетенцій. Фахівець повинен мати такі академічні компетенції: вміти застосовувати базові науково-теоретичні знання для вирішення теоретичних і практичних завдань; володіти системним і порівняльним аналізом, дослідними навичками; вміти працювати самостійно; бути здатним пропонувати нові ідеї (креативність); володіти міждисциплінарним підходом до вирішення проблем; мати навички, пов'язані з використанням технічних пристроїв, управлінням інформацією і роботою з комп'ютером; мати лінгвістичні навички (усна і письмова комунікація); уміти вчитися, підвищувати свою кваліфікацію протягом всього життя [205, с. 12]. Щодо соціально-особистісних компетенцій О.Л. Жук вважає, що фахівець має володіти якостями громадянськості; бути здібним до соціальної взаємодії; володіти здібністю до міжособистісних комунікацій; володіти навичками здоров'язбереження; бути здібним до критики і самокритики (критичне мислення); уміти працювати в команді [205, с. 12].

На нашу думку, основними характеристиками професійної компетентності майбутніх фахівців з готельно-курортної справи є: володіння сучасними технологіями обслуговування клієнтів, надання високоякісних та сучасних послуг; здатність адаптуватися до зростаючих потоків інформації; розуміння необхідності професійної мобільності до адаптації; здатність оцінювати й обирати оптимальні шляхи та форми самовдосконалення; здатність вибирати найбільш ефективні інформаційні засоби і канали комунікацій, користуватися мережею Інтернет; здатність інтегрувати історичний, сучасний, вітчизняний, зарубіжний досвід роботи індустрії гостинності; здатність вникати в суть явищ і процесів реального світу, застосовувати наукові знання в професійній і суспільній діяльності; наявність високої загальнолюдської культури, знання і повага до традицій і обрядів українського народу, культурної спадщини людства; дотримання здорового режиму праці та відпочинку, розвиток власної стійкості до стресу, підтримка гарного настрою, збереження високої трудової активності в екстремальних ситуаціях.

Професійна підготовка майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти потребує від викладачів планомірного використання системи педагогічно обґрунтованих інноваційних методів навчання студентів, спрямованих зусиль на формування у

студентів стійкої мотивації щодо оволодіння новими знаннями, уміннями та навичками протягом усієї професійної діяльності. Реалізації концепції буде сприяти: організація навчального процесу за інноваційними проблемно-модульними програмами; гармонізація системи особистісної готовності студентів до майбутньої праці в системі "людина – людина" за допомогою спеціальних психолого-педагогічних заходів; оптимізація індивідуального пізнавального процесу.

Постійний професійний розвиток особливості можливий лише за умови неперервності освіти, особливостями якої є: різноманіття і гнучкість використовуваних засобів, способів і організаційних форм, гуманізація і демократизація освіти, диференціація освітніх процесів за напрямом і змістом.

Неперервна освіта як педагогічна система є цілісною сукупністю шляхів, засобів, способів і форм здобуття, поглиблення і розширення загальної освіти, соціальної зрілості і професійної компетентності майбутніх фахівців з готельно-курортної в мережі навчальних закладів і в процесі самоосвіти.

В.К. Федорченко вважає, що "неперервна туристська освіта має базуватися на гуманістичній філософії й забезпечувати особистісно орієнтовану та професійно спрямовану освітньо-виховну діяльність, сприяти розкриттю творчого потенціалу суб'єктів педагогічного процесу, якісно забезпечувати туристську галузь України конкурентоспроможними фахівцями за всіма спеціальностями згідно з суспільними потребами. Результат і головна мета – підготовка фахівця, здатного до професійного самовизначення, професійної самоактуалізації та самореалізації упродовж життя, зорієнтованого на постійне спілкування з туристами різних культурних традицій, релігійних переконань, психічного складу" [538, с. 13].

Вважаємо, що на всіх ступенях неперервної освіти (коледж, бакалаврат, магістратура) необхідно забезпечити розвивальний характер навчання і виховання з опорою на творчу активність особи як необхідну умову її саморозвитку. Систему неперервної вищої освіти майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти подано на рис. 4.1.

В.К. Федорченко стверджує, що "ступеневість передбачає єдність, взаємозумовленість, наступність цільових функцій усіх ланок, що становлять ступені професійної освіти. У цьому аспекті ступеневість одночасно поєднує внутрішню диференційованість ланок, що створює необхідні умови для виконання кожним ступенем відповідної функції у складі цілого" [538, с. 291].

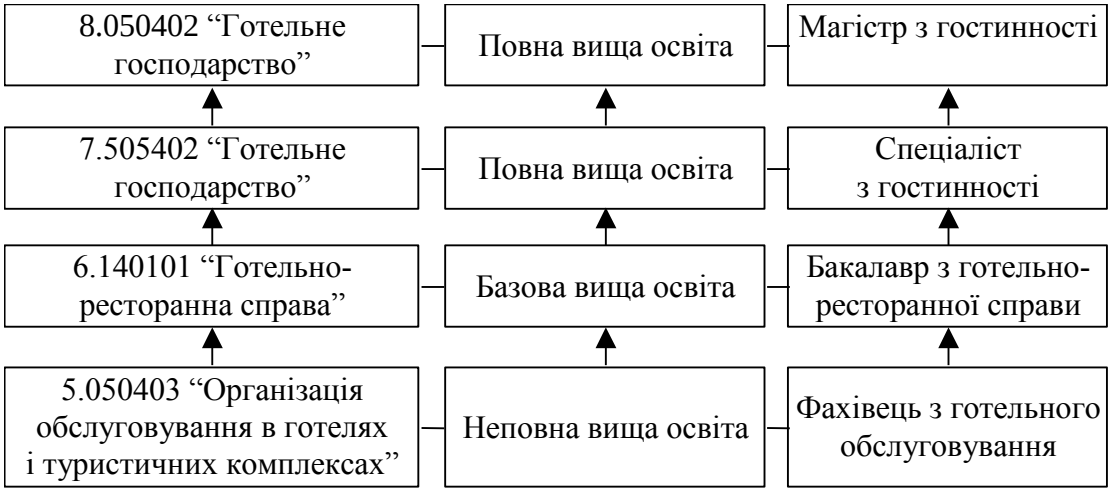

Рис. 4.1. Система неперервної вищої освіти майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти (розроблено автором)

Згідно з освітньо-кваліфікаційною характеристикою молодшого спеціаліста за напрямом 0504 “Туризм” спеціальності 5.050403 “Організація обслуговування в готелях і туристичних комплексах”, молодший спеціаліст здатний виконувати професійні роботи відповідно до Класифікатора професій ДК-003-95, затвердженого і введеного в дію наказом Держстандарту України від 27.07.1995 р. № 257, за такими кваліфікаціями: “Фахівець з готельного обслуговування”, “Оператор автоматизованого розрахунку в готелі”, “Адміністратор готелю (туркомплексу)”, “Адміністратор готелю (туркомплексу) черговий” [383, с. 3].

Відповідно до освітньо-кваліфікаційної характеристики бакалавра галузі знань 1401 “Сфера обслуговування” напряму підготовки 6.140101 “Готельно-ресторанна справа”, фахівці із готельної і ресторанної справи спроможні працювати у:

– структурних підрозділах готельних і туристичних комплексів різних типів (мотелях, кемпінгах, ботелях, флайтелях, флотелях);

– санаторно-курортних закладах;

– пансіонатах;

– будинках відпочинку;

– профілакторіях;

– санаторіях;

– закладах ресторанного господарства різних типів (ресторанах, барах, кафе тощо). Основні напрями професійної діяльності – інженерно-технічна, виробнича, організаційна. Фахівець із готельної і ресторанної справи за умов набуття відповідного досвіду може адаптуватися до таких напрямів суміжної професійної діяльності: управлінська, економічна, маркетингова [134, с. 9].

Згідно з освітньо-кваліфікаційною характеристикою спеціальності 8.050402 "Готельне господарство" напряму підготовки "Туризм", магістр з гостинності здатний виконувати професійні обов'язки:

– керівника виробничих підрозділів у ресторанах і готелях;

– керівника інших основних підрозділів;

– керівника підрозділів у сфері культури, відпочинку і спорту;

– керівника малих підприємств (готелів і ресторанів без апарату управління);

– менеджера (управителя) у готелях і інших засобах розміщення;

– менеджера у готельному господарстві;

– керівника підприємств, установ і організацій;

– фахівця з гостинності в місцях розміщення (готеля, туркомплекси й ін.);

– професіонала у сфері готельної та ресторанної справи;

– фахівця з готельної справи;

– професіонала в галузі санаторно-курортної справи;

– фахівця із санаторно-курортної справи [342, с. 3], а також виконувати функції викладача вищого навчального закладу.

Таким чином, на підставі аналізу педагогічної та фахової літератури відповідно до сучасних освітніх концепцій і методологічних принципів та підходів ми можемо сформулювати *основні положення концепції професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти*.

1. Професійна підготовка майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти спрямована на формування мобільної та конкурентоспроможної особистості, здатної до ефективної роботи зі створення та надання готельних послуг в індустрії гостинності, до постійного підвищення власного освітнього та професійного рівня протягом усього життя.

2. Професійна підготовка майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти можлива лише за умови неперервності освіти, яка передбачає здобуття вищої освіти, починаючи з неповної вищої освіти (освітньо-кваліфікаційний рівень "молодший спеціаліст"), через базову вищу освіту (освітньо-кваліфікаційний рівень "бакалавр") до повної вищої освіти (освітньо-кваліфікаційний рівень "спеціаліст" або "магістр").

3. Професійна підготовка майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти здійснюється за рахунок впровадження принципів: неперервності, науковості, свідомості та активності, систематичності, демократизації та інтеграції, синергізму.

4. Професійна підготовка майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти повинна здійснюватися в

умовах ефективної взаємодії як суб'єктів освітнього процесу, так і всіх осіб, зацікавлених у його результатах, як основи досягнення високої якості кадрового забезпечення готельно-курортних підприємств.

Таким чином, сформульовані основні положення концепції дали нам змогу перейти до побудови моделі професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти.

4.2. Модель професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти

Проблеми моделювання як способу вивчення і дослідження різноманітних об'єктів суспільства широко розглядаються в педагогічній науці та практиці.

У системі професійної освіти розробкою моделі професійної підготовки майбутніх фахівців у вищих навчальних закладах займалися вітчизняні (О.В. Апілат [23], О.В. Єльникова [202], Р.П. Карпюк [242], Л.В. Кнодель [252], М.О. Князян [254], М.С. Конох [265], О.П. Мєщанінов [336], Є.М. Павлютенков [387], Д.К. Поносова [419], А.В. Семенова [465], Л.П. Сущенко [515], Л.О. Щоголєва [582] та ін.) та російські (А.А. Вербицький [77], А.М. Дахін [173], М.Е. Курдакова [295], [344], Ю.М. Плотинський [410], В.П. Прокопьєв [428], О.Н. Путіна [438], Ю.Г. Репьєв [444], В.Д. Шадриков [569] та ін.) науковці.

Ми вважаємо доцільним при розробці моделі професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти заздалегідь зупинитися на її функціях, сутності.

Розкриємо визначення поняття "модель".

В "Енциклопедії освіти" поняття "модель" визначається як "уявно або матеріально-реалізована система, котра відображає або відтворює об'єкт дослідження (природничий або соціальний) і здатна змінювати його так, що її вивчення дає нову інформацію стосовно цього об'єкта" [194, с. 516].

Е.Н. Гусинський та Ю.І. Турчанінова визначають поняття "модель" як одне з центральних понять теорії пізнання, воно пов'язане з поняттями істини та думки, схожості, відмінності, подібності, при моделюванні відбувається уявне розчленовування реальної системи – оригіналу – на елементи, які так чи інакше пов'язані між собою [168, с. 25].

О.О. Фунтікова визначає поняття "модель освіти" так: "образ, схема, опис системи освітніх об'єктів, які між собою взаємодіють на підставі норм правил, розроблених суспільством на відповідному етапі свого історичного розвитку" [400, с. 187].

У своєму дослідженні ми будемо використовувати визначення поняття "модель" у тлумаченні, яке подається у "Словнику-довіднику із сучасної загальної освіти" [527, с. 234]. У зазначеному словнику поняття "модель" трактується як схема, зображення або опис будь-якої речі, явища або процесу в природі та суспільстві [527, с. 234].

Ю.М. Атаманчук вважає, що термін "модель" (від лат. modulus – міра, зразок) має різнобічну інтерпретацію і в педагогіці, й у філософії: зустрічаються визначення "модель особистості", "модель діяльності", "модель навчання", "модель освіти", "модель фахівця", "модель випускника" та ін. Поняття "модель" у широкому розумінні – образ якогось об'єкта, процесу або явища, що використовується як його "замінник", "представник" [29, с. 5].

М.Є. Курдакова зауважує, що модель виконує такі функції: функцію психологічної дії (модель дає змогу осягнути явища і процеси, які інакше залишилися б незбагненними через величезні масштаби або свою складність); збиральну функцію (модель дає основу для виявлення потреби в інформації, її збору і впорядкування, сприяє організації даних і збагачує їх, даючи змогу отримувати максимальну інформацію); нормативну функцію (зіставлення явищ з іншими, більш знайомими і зрозумілими); систематизуючу функцію (модель дає можливість розглядати предмет дослідження як сукупність взаємодіючих систем) [295, с. 31–32].

В "Енциклопедії освіти" зазначається, що "розробка моделі фахівця передбачає аналіз професійної діяльності, що включає такі етапи: визначення діапазону профілю діяльності фахівця; виявлення узагальнених трудових функцій з урахуванням специфіки встановлених посад, аналіз структури праці; аналіз професійних функцій; аналіз типових труднощів і помилок фахівців; аналіз прогнозу розвитку певної галузі праці" [194, с. 516].

У нашому дослідженні суб'єктом виступає професійна група фахівців з готельно-курортної справи, тому індивідуальні риси окремих видів конкретної діяльності нівелюються, на перший план виходять загальні для всіх типологічні характеристики. Вони об'єктивно представляють у моделі необхідну діяльність, підготовку до якої повинен здійснювати вищий навчальний заклад.

При розгляді моделей ми враховуємо їх загальну особливість, їх здатність тією чи іншою мірою відображати дійсність. Включення моделі в контекст підготовки фахівців дає можливість уточнювати вимоги до неї та робить реальним її безпосереднє застосування.

Модель не може слугувати вищому навчальному закладу нормативним розпорядженням за умови її прогностичності, тому що містить не тільки інформацію про сучасну об'єктивно необхідну діяль-

ність, а і її форми та зміст, які знадобляться у подальшому. Процес підготовки фахівців повинен мати випереджальний характер, орієнтований на зміну діяльності. Результатом моделювання є опис соціально та функціонально необхідної діяльності конкретної професії, до якої вищий навчальний заклад має підготувати своїх студентів.

Моделювання в освіті базується на використанні положень та методів філософії і належить до гносеологічних категорій, які характеризують один із шляхів пізнання.

Розглянемо визначення поняття "моделювання".

У "Сучасному словнику з педагогіки" (укладач Є.С. Рапацевич) поняття "моделювання" визначається як психологічна проблема, яка має два аспекти: 1) зміст, який повинні засвоїти учні в процесі навчання, спосіб пізнання, яким вони повинні оволодіти; 2) одна з основних навчальних дій, котрі є основним елементом навчальної діяльності [501, с. 435].

У "Сучасному словнику іншомовних слів" поняття "моделювання" трактується як "метод дослідження, при якому відбувається заміна конкретного об'єкта досліджень (оригіналу) іншим, подібним до нього (моделлю)" [513, с. 461].

Г.С. Цехмістрова визначає поняття "моделювання" як вивчення об'єкта (оригіналу) шляхом створення і дослідження його копії (моделі), що замінює оригінал з певних сторін, які становлять інтерес і підлягають вивченню, непрямий опосередковий метод наукового дослідження [555, с. 222].

У дослідженні ми будемо використовувати визначення "моделювання" у тлумаченні, яке подається у словнику-довіднику "Педагогіка вищої школи" [400, с. 188]. Автори зазначеного словника трактують поняття "моделювання" як "створення теоретичного (або матеріального) педагогічного об'єкта як зразка для впровадження в педагогічну практику чи дослідження " [400, с. 188].

Автори монографії "Моделювання діяльності фахівця на підставі комплексного дослідження" вважають, що моделювання є специфічним методом дослідження специфічно організованих об'єктів, модель діяльності фахівця являє собою описовий аналог діяльності, де у формалізованих конструкціях та аналітичних текстах відображені її важливі характеристики [343, с. 17].

Структурними компонентами моделювання можуть бути: проблеми, які вирішує фахівець на робочому місці, знання, які він застосовує, типи діяльності (або види робіт), які він виконує, вміння та навички, необхідні йому для роботи, та функції, які здійснює фахівець у виробничому процесі [343, с. 30].

Модель професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти розроблена відповідно до науково-педагогічних традицій як система, яка складається з цільового, теоретико-методологічного, змістового, організаційного та оцінювального блоків (рис. 4.2).

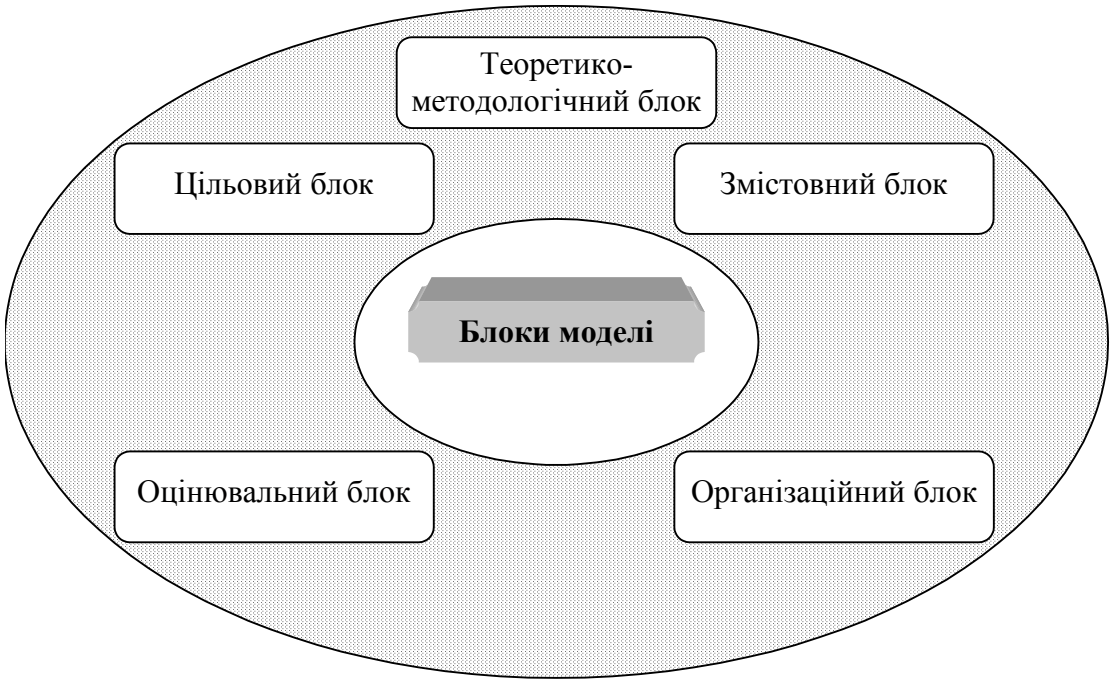

Рис. 4.2. Блоки моделі професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти

Графічне зображення моделі професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти подано на рис. 4.3.

Соціальне замовлення спрямоване на професійну підготовку конкурентоспроможних і мобільних майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти.

Цільовий блок моделі відображає мету та завдання професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти, відповідно до освітньо-кваліфікаційних та освітніх рівнів "молодший спеціаліст" (неповна вища освіта), "бакалавр" (базова вища освіта), "спеціаліст" (повна вища освіта) та "магістр" (повна вища освіта).

Метою професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи є створення системи підготовки фахівців, забезпечення готельної галузі фахівцями високого рівня, сприяння більш ефективному використанню людських ресурсів у готельній галузі, підвищенню їх професійної та соціальної мобільності, здатності забез-

печувати структурну та технологічну перебудову галузі, формування творчої соціально активної, духовно багатої особистості з урахуванням її інтересів, потреб та запитів суспільства і держави.

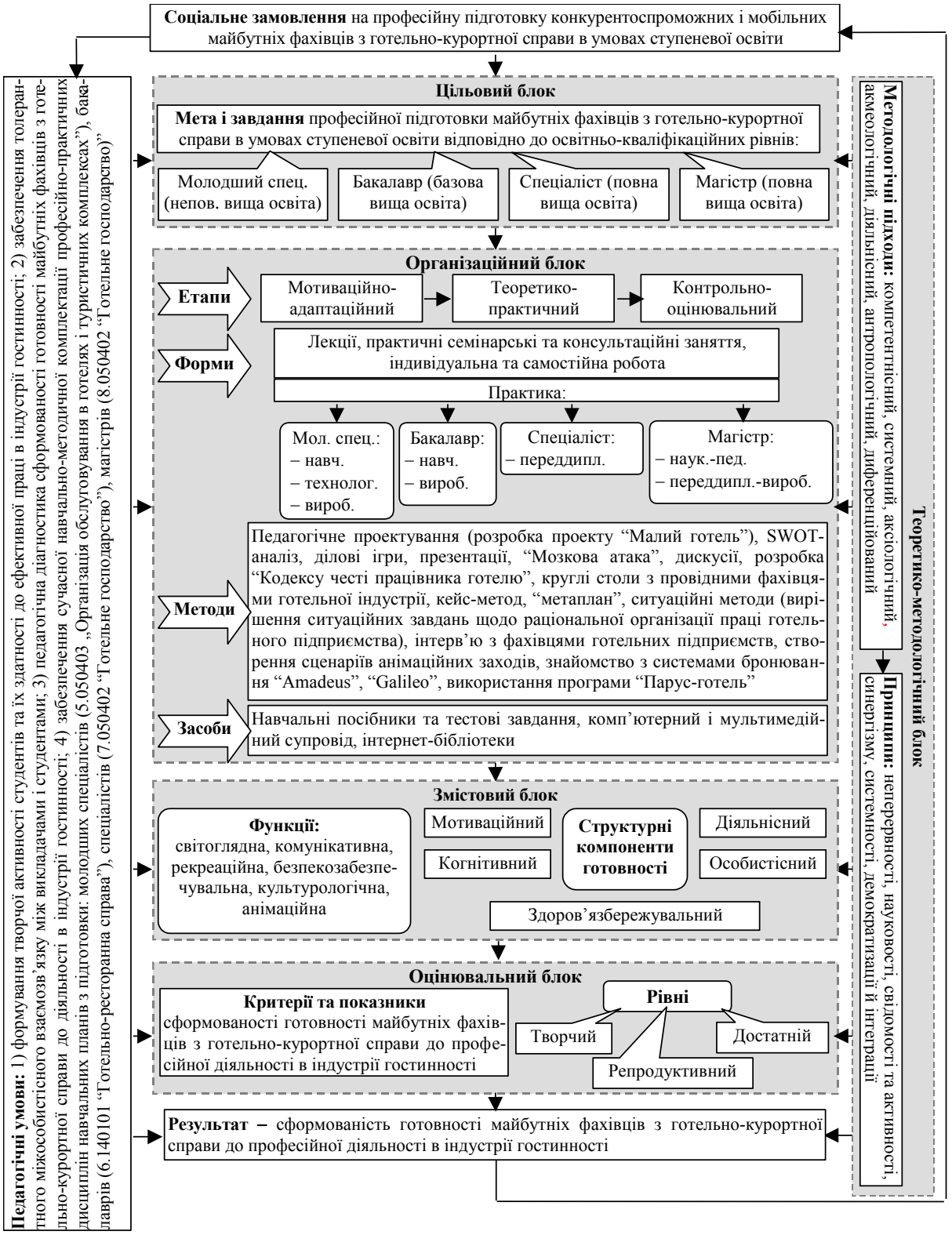

Рис. 4.3. Модель професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти

Завданнями професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти є:

– формування мотивації майбутніх фахівців з готельно-курортної справи до професійної діяльності в індустрії гостинності;

– формування у студентів цілісного уявлення про професійну діяльність у галузі індустрії гостинності;

– розвиток у студентів стійкої потреби до оволодіння професійною майстерністю в індустрії гостинності;

– оволодіння студентами знаннями, уміннями та навичками відповідно до освітньо-кваліфікаційних рівнів "молодший спеціаліст", "бакалавр", "спеціаліст" і "магістр";

– розкриття творчого потенціалу особистості майбутніх фахівців з готельно-курортної справи;

– формування здатності майбутніх фахівців з готельно-курортної справи до спілкування в системі "людина – людина";

– формування в майбутніх фахівців з готельно-курортної справи навичок здорового способу життя;

– формування гуманістичної спрямованості особистості майбутніх фахівців з готельно-курортної справи.

Мета і завдання професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти вирішуються залежно від освітньо-кваліфікаційних рівнів: "молодший спеціаліст" (неповна вища освіта), "бакалавр" (базова вища освіта), "спеціаліст" (повна вища освіта) і "магістр" (повна вища освіта).

Н.А. Фоменко вважає, що фахівець "сьогодні повинен не тільки все знати, а й бути організатором, керівником, технологом, бачити перспективу розвитку відповідної галузі виробництва, зокрема туризму, вміти керувати колективом, працювати з людьми, добре володіти комп'ютером та іноземною мовою, знати основи ринкової економіки тощо. Цих якостей він набуває ще в студентські роки" [547, с. 70].

Теоретико-методологічний блок містить методологічні підходи та принципи професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти

На підставі аналізу спеціальної та психолого-педагогічної літератури при розробці моделі професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи використовувалися такі методологічні підходи: компетентнісний, системний, аксіологічний, акмеологічний, діяльнісний, антропологічний, диференційований.

До принципів професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи віднесено принципи: неперервності, науковості, свідомості та активності, синергізму, системності, демократизації й інтеграції, які були розглянуті раніше.

Організаційний блок моделі професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти включає етапи, форми, методи, засоби.

До етапів професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти зараховано: мотиваційно-адаптаційний, теоретико-практичний та контрольно-оцінювальний. На цих етапах навчання визначено рівень мотивації до засвоєння обраної професії, експериментально обґрунтовано критерії індивідуальної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортного господарства до професійної діяльності в індустрії гостинності.

Мотиваційно-адаптаційний етап тривав перші два семестри. У своєму дослідженні ми спиралися на праці Н.Ф. Єфремової [198], С.І. Селіверстова [464] та ін. Н.Ф. Єфремова вказує, що критерієм готовності студентів до професійного самовизначення є відповідність основних рівнів сформованості їх загальних компетенцій вимогам, які висуває вищий наступний заклад [198, с. 44]. При цьому слід враховувати, підкреслює дослідниця, що компетенція студента – це не тільки модельне уявлення його знань, вмінь та навичок, а і складна особистісна освіта, яка включає до себе аксеологічну, мотиваційну, рефлексивну, когнітивну, операційно-технологічну, етичну, соціальну та поведінкову складові навчання [198, с. 44]. На цьому етапі здійснювалось інтенсивне залучення студентів до оволодіння методикою навчання у вищих навчальних закладах, яке включало вхідний контроль щодо визначення рівня знань з дисциплін. Співвідношення дисциплін навчального плану підготовки бакалаврів першого курсу з напряму "Готельно-ресторанна справа" з дисциплінами шкільної програми наведено в табл. 4.1.

Таблиця 4.1

Співвідношення дисциплін навчального плану підготовки бакалаврів першого курсу з напряму "Готельно-ресторанна справа" з дисциплінами шкільної програми, які належали до вхідного контролю

Дисципліни навчального плану напряму "Готельно-ресторанна справа"	Предмети атестата про повну загальну середню освіту
Історія України	Історія України
Іноземна мова	Іноземна мова
Вища математика	Алгебра
Туристські ресурси України	Географія
Валеологія	Біологія
Екологія	Екологія рідного краю

Результати вхідного контролю були підставою для особистісно орієнтованої технології навчання, яка дала змогу диференціювати самостійні завдання залежно від рівня базових знань. На цьому етапі контролюва-

лись і оцінювались не тільки результати навчання, а і спосіб навчальної роботи, яким користувався студент самостійно, рівень продуктивності.

Розвивалася мотивація, яка виражалася в бажанні майбутніх фахівців з готельно-курортної справи оволодіти основами професійної майстерності в процесі навчальної діяльності. Мотивація формувалися завдяки участі студентів на таких заходах, як: зустріч з В.М. Білоблоцьким, заслуженим працівником сфери послуг України, директором готелю "Хортиця"; В.Д. Біляченком, заслуженим працівником сфери послуг України, директором туристичного агентству "Інтурист"; круглі столи з магістрантами спеціальності "Готельне господарство", котрі працювали в літній період у готелях США (Ю.І. Трігуб, М.О. Мухіна, А.С. Кліменко), Туреччини (К.С. Богдашкіна, О.С. Старостіна, Г.С. Каплій, О.А. Реймер, М.Є. Власова), Греції (М.І. Єгоров, О. Бердник), Єгипті (С.В. Гаврилова, П.Ю. Гладун) та іншими. Переглядали відеозйомки про роботу провідних готелів світу "Бурдж аля Раб", "Хілтон Інтернейшенл", "Хаят", "Інтерконтиненталь", "Супрасьонал", "Мерідієн" та ін., відвідування щорічної міжрегіональної туристської виставки "Відпочинок. Курорти. Туризм".

Для допомоги першокурсникам в оволодінні програмою та для стимулювання самостійної підготовки до занять у вищому навчальному закладі організовувалися додаткові заняття та консультації викладачем, введено рейтингову систему оцінювання знань. У ході навчального процесу цілеспрямовано формувалися професійно важливі якості особистості майбутніх фахівців з готельно-курортної справи. Про успішну адаптацію студента до навчання свідчить: сформованість ціннісних орієнтацій на професійну діяльність в індустрії гостинності; висока навчальна мотивація на здобуття знань та оволодіння професією; сформованість міжособистісних відносин зі студентами та викладачами. Етап корегує, стабілізує і рефлексивно закріплює інтерес до обраної професії, сприяє ефективній адаптації студентів до навчальної діяльності.

Теоретико-практичний етап реалізації моделі професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти визначає динаміку рівнів сформованості компонентів готовності до мобільної професійної діяльності, яка забезпечує особистості впевнену поведінку в складних ситуаціях, які виникають як у професійному, так і в соціальному середовищі. На цьому етапі закріплюється інтерес майбутніх фахівців з готельно-курортної справи до обраної професії, формується спрямованість на досягнення високих результатів, на самореалізацію, прояви творчої ініціативи, усвідомлення особливостей технології праці фахівця індустрії гостинності. Діяльність майбутніх фахівців з готельно-курортного господарства на зазначеному етапі організовується через систему знань, сформова-

ність умінь та навичок, створення на цій основі індивідуальних моделей професійної діяльності.

На цьому етапі оцінювалися: розвиток здібності до самоуправління, саморегуляції в навчальній та професійній діяльності; побудова та реалізація особистісно-професійної мети та перспектив; розробка програми кар'єрного зростання.

Основною метою *контрольно-оцінювального етапу* є реалізація моделі професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти; моніторинг рівня знань, вмінь і навичок з циклу професійно орієнтованих дисциплін, виконання курсових та магістерської робіт, які потребують уміння організовувати, визначати методи та форми проведення досліджень при написанні роботи. Обов'язковими умовами захисту магістерської роботи є її презентація з використанням технічних засобів. Підготовленість майбутніх фахівців з готельно-курортної справи до професійної діяльності оцінювалась і за наявністю в студента публікації у спеціалізованих виданнях. Так, у Класичному приватному університеті кожен рік проводиться науково-практична конференція "Дні науки" серед студентів, для студентів спеціальності "Готельне господарство" є секція "Туризм та готельне господарство".

Успіх професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи забезпечувався активним залученням студентів до різних видів професійної діяльності та творчого спілкування з клієнтами на основі особистісно орієнтованих технологій підготовки та організації всіх видів практик. Практика студентів розглядалась нами як підсистема їх професійної підготовки, яка передбачає реалізацію здобутих професійних знань і вмінь на практиці і сприяє формуванню професійного інтересу. Протягом усього періоду навчання студенти освоюють знання, формують нові вміння і навички як на заняттях, так і в період проходження практики. Кожна з практик нами розглядалась як можливість оволодіння діяльністю відповідно до штатного розкладу готельного і санаторно-курортного комплексу. Студенти освоюють діяльність менеджера, адміністратора, економіста, бухгалтера, аніматора, офіціанта тощо.

На всіх етапах здійснювалося розкриття індивідуальних здібностей студентів, визначення рівня розвитку особи, її креативність, сформованість різноманітних компетенцій, наявність досвіду практичної діяльності, потенційні здатності до вибраної професійної діяльності.

У професійній підготовці майбутніх фахівців з готельно-курортної справи ми використовували такі *форми*: лекції, практичні, семінарські та консультаційні заняття, індивідуальна, самостійна робота та практики (молодший спеціаліст – навчальна, технологічна, виробнича; бакалавр – навчальна, виробнича; спеціаліст – переддипломна; магістр – науково-педагогічна, переддипломно-виробнича).

Ефективному вирішенню завдань професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи сприяли такі *методи*: педагогічне проектування (розробка проекту "Малий готель"), SWOT-аналіз, ділові ігри, презентації, "мозкова атака", дискусії, розробка "Кодексу честі працівника готелю", круглі столи з провідними фахівцями готельної індустрії, кейс-метод, "метаплан", ситуаційні методи (вирішення ситуаційних завдань щодо раціональної організації праці готельного підприємства), інтерв'ю з фахівцями готельних підприємств, створення сценаріїв анімаційних заходів, знайомство з системами бронювання "Amadeus", "Galileo", використання програми "Парус-готель".

Засобами професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи є: навчальні посібники та тестові завдання, комп'ютерний і мультимедійний супровід, інтернет-бібліотеки.

Змістовий блок відображає структурні компоненти готовності (мотиваційний, когнітивний, особистісний, діяльнісний, здоров'язбережувальний) та функції (світоглядна, комунікативна, рекреаційна, безпекозабезпечувальна, культурологічна та анімаційна) (рис. 4.4).

Рис. 4.4. Види професійних функцій, якими повинен оволодіти майбутній фахівець з готельно-курортної справи

Світоглядна функція дає можливість розглядати професійну підготовку майбутніх фахівців з готельно-курортної справи як складову цілісного погляду на світ і визначити своє місце та роль у світі, що робить фахівця свідомим учасником соціального процесу, невід'ємною частиною якого є гостинність. Світоглядна функція дає змогу засвоювати систему знань, єдиних для сучасного суспільства норм та правил поведінки людей відносно один одного і навколишнього середовища.

Комунікативна функція визначає вміння майбутніх фахівців з готельно-курортної справи спілкуватися з клієнтами, своєчасно та ефективно передбачати та розв'язувати конфліктні ситуації, здібності

спілкуватися з колегами, представникам інших галузей, залежно від займаної посади вміти керувати та вміти бути підлеглим.

Рекреаційна функція включає вміння створювати необхідні умови для відпочинку клієнтів, удосконалювати сферу їх побуту в готелях, використовувати вільний час для ефективного відновлення своїх сил.

Безпекозабезпечувальна функція полягає в умінні фахівців з гостинності дотримуватися правил безпеки життєдіяльності, забезпечувати безпеку перебування клієнтів та співробітників у готелі.

Культурологічна функція дає майбутнім фахівцям з готельно-курортної справи змогу засвоїти цінності української культури, розкриває своєрідність культур світу, формує у студентів переконання щодо оволодіння системою культурних цінностей, сприяє вдосконаленню професійних умінь та навичок. У своїй роботі ми враховували, що культурологічна функція реалізується в тому випадку, якщо активізує, спонукає людину до діяльності щодо засвоєння загальнолюдської культури, яка підвищує ефективність опанування професійної культури фахівця з готельно-курортної справи.

Анімаційна функція визначає наявність знань, вмінь і навичок та здібності організувати вільний час клієнтів на високому емоційному та культурному рівні з урахуванням індивідуальних особливостей клієнтів. Реалізація цих функцій, як вважають Н.І. Гаранін та І.І. Булигіна, висуває певні вимоги до особистісних якостей аніматорів, серед яких: комунікабельність, талант спілкування з людьми, риси лідера, акторські здібності, терпеливість, відповідальність, інтелігентність, дипломатичність, фактичність, дисциплінованість. Фахівці, які працюють в анімації, повинні бути творчими людьми, володіти іноземними мовами, технікою паблік рилейшнз, оскільки вони є сполучною ланкою між керівництвом готелю та гостями [137, с. 72].

Професійна підготовка майбутніх фахівців з готельно-курортної справи включає такі *педагогічні умови*: 1) формування творчої активності студентів та їх здатності до ефективної праці в індустрії гостинності; 2) забезпечення толерантного міжособистісного взаємозв'язку між викладачами і студентами; 3) педагогічна діагностика сформованості готовності майбутніх фахівців з готельно-курортної справи до діяльності в індустрії гостинності; 4) забезпечення сучасної навчально-методичної комплектації професійно практичних дисциплін навчальних планів з підготовки: молодших спеціалістів (5.050403 "Організація обслуговування в готелях і туристичних комплексах"), бакалаврів (6.140101 "Готельно-ресторанна справа"), спеціалістів (7.050402 "Готельне господарство") та магістрів (8.050402 "Готельне господарство").

Перша педагогічна умова – формування творчої активності студентів та їх здатності до ефективної праці в індустрії гостинності – дала змогу розглядати підготовку майбутніх фахівців з готельно-курортної справи як творчий процес оволодіння знаннями, формування вмінь та навичок, необхідних для професійної діяльності в індустрії гостинності. У дослідженні ця умова реалізовувалася через використання інноваційних методів навчання, творчу спрямованість освітнього процесу, створення умов для самореалізації особистості майбутнього фахівця з готельно-курортної справи і розвитку його творчих можливостей.

Друга педагогічна умова – забезпечення толерантного, міжособистісного взаємозв'язку між викладачами і студентами – була спрямована на розвиток професійного співробітництва між педагогом та студентами, на зміну ролей та функцій учасників педагогічного процесу. Викладач прагнув не лише навчити студентів, а більшою мірою розвивати, активізувати, стимулювати прагнення до саморозвитку, до формування їх пізнавальної мотивації до обраної професії в індустрії гостинності, до самовдосконалення в професійній діяльності. Основними підходами до реалізації цієї педагогічної умови була готовність викладачів сприймати кожного студента як самостійну індивідуальність, яка може виробляти свою стратегію, свідомо себе вдосконалювати. Основними засобами виступали уважне ставлення викладачів до студентів, створення ситуацій успіху, постійний акцент на позитивних зміна у навчанні, вчинках, створення ситуацій взаємного навчання викладача й студентів.

Третя педагогічна умова – діагностика сформованості готовності майбутніх фахівців з готельно-курортної справи до діяльності в індустрії гостинності – була спрямована на систематичне оцінювання знань, умінь та навичок на всіх етапах навчання. Для реалізації цієї умови була розроблена та використовувалася комп'ютерна програма "ВСШ: моніторинг рівнів сформованості готовності майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти до професійної діяльності", написана в співавторстві з Л.П. Сущенко та П.І. Шмідтом. Підготовлено комплект практичних завдань для модульного контролю.

Четверта педагогічна умова – забезпечення сучасної навчально-методичної комплектації професійно орієнтованих дисциплін навчальних планів з підготовки молодших спеціалістів (5.050403 "Організація обслуговування в туристичних комплексах та готелях"), бакалаврів (6.140101 "Готельно-ресторанна справа"), спеціалістів (7.050402 "Готельне господарство"), магістрів (8.050402 "Готельне господарство") – виявилась через взаємозв'язок навчально-методичних комплек-

сів дисциплін кожного рівня підготовки молодших спеціалістів, бакалаврів, спеціалістів, магістрів на основі неперервності ступеневої освіти, поєднання мети та завдань навчання, розробку навчально-методичного забезпечення дисциплін: "Готельна індустрія", "Організація готельного господарства", "Організація анімаційних послуг", "Організація спортивної анімації", "Організація курортних послуг".

У Класичному приватному університеті з усіх дисциплін навчальних планів навчально-методичні комплекси представлені в мережі Інтернет, доступ до яких відкрито кожному студенту КПУ за особистим логіном та паролем.

Оцінювальний блок відображає критерії, показники та рівні (репродуктивний, достатній, творчий) сформованості готовності майбутніх фахівців з готельно-курортної справи до професійної діяльності в індустрії гостинності.

Результатом є сформованість готовності майбутніх фахівців з готельно-курортної справи до професійної діяльності в індустрії гостинності.

Таким чином, нами побудовано модель професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти, яка складається з цільового, теоретико-методологічного, змістового, організаційного та оцінювального блоків. Упровадження розробленої моделі в навчально-виховний процес вищих навчальних закладів України дала змогу спрямувати зусилля на підвищення ефективності професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти.

4.3. Діагностичний інструментарій для моніторингу ефективності професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти

Одним із завдань дослідження є оцінювання його результативності й виявлення тих критеріїв, за якими буде визначатися ефективність професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти.

До діагностичного інструментарію для моніторингу ефективності професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти нами віднесено критерії, показники та рівні сформованості готовності майбутніх фахівців з готельно-курортної справи до професійної діяльності в індустрії гостинності.

Мотиваційний критерій визначає ступінь сформованості мотивації до діяльності в індустрії гостинності, рівень інтересу до обраної професії, пов'язаної з наданням готельних послуг.

Показником цього критерію є наявність у студентів мотивації до діяльності в зазначеній індустрії, інтересу до обраної професії, пов'язаної зі сферою гостинності.

Репродуктивний рівень характеризується епізодичною мотивацією студентів до діяльності в індустрії гостинності у відповідь на спонукання з боку викладачів, фрагментарністю інтересу до обраної професії, пов'язаної з наданням готельних послуг.

Достатній рівень характеризується нестійкою мотивацією студентів до діяльності в індустрії гостинності, нерегулярними інтересом до обраної професії, пов'язаної з наданням готельних послуг. У студентів наявні спрямування на певні життєві та професійні цілі, однак їх пріоритети є доволі гнучкими.

Творчий рівень характеризується стійкою та усвідомленою мотивацією студентів до діяльності в індустрії гостинності, яскраво вираженим інтересом до обраної професії, пов'язаної з наданням готельних послуг. У студентів професійні та особистісні ідеали структуровані, коригуються між собою.

Когнітивний критерій визначає ступінь оволодіння знаннями про закони розвитку системи індустрії гостинності, відносини з клієнтами, міжнародні стандарти якості та традиції гостинності.

Показником цього критерію є наявність у студентів знань про закони розвитку системи індустрії гостинності, взаємодії, відносини з клієнтами, міжнародні стандарти якості та традиції гостинності.

Репродуктивний рівень характеризується поверховими знаннями студентів про закони розвитку системи індустрії гостинності, взаємодії, відносини з клієнтами, міжнародні стандарти якості та традицій гостинності.

Достатній рівень характеризується базовими знаннями студентів про закони розвитку системи індустрії гостинності, взаємодії, відносини з клієнтами, міжнародні стандарти якості та традицій гостинності.

Творчий рівень характеризується усвідомленими та ґрунтовними знаннями студентів про закони розвитку системи індустрії гостинності, взаємодії, відносини з клієнтами, міжнародні стандарти якості та традицій гостинності.

Діяльнісний критерій характеризує ступінь сформованості професійно орієнтованих умінь й навичок, достатніх для конкурентної і мобільної діяльності в індустрії гостинності.

Показником цього критерію виступає наявність у студентів професійно орієнтованих умінь і навичок, достатніх для конкурентної і мобільної діяльності в індустрії гостинності.

Репродуктивний рівень характеризується обмеженим обсягом професійно орієнтованих умінь і навичок студентів, недостатніх для конкурентної і мобільної діяльності в індустрії гостинності.

Достатній рівень характеризується помірно вираженими професійно орієнтованими уміннями й навичками студентів, достатніми для конкурентної і мобільної діяльності в індустрії гостинності.

Творчий рівень характеризується яскраво вираженими професійно орієнтованими уміннями й навичками студентів, достатніми для конкурентної і мобільної діяльності в індустрії гостинності.

Особистісний критерій визначає ступінь сформованості вольової саморегуляції та здібностей до діяльності у сфері "людина – людина".

Показником цього критерію є наявність у студентів вольової саморегуляції та здібностей до діяльності у сфері "людина – людина".

Репродуктивний рівень характеризується слабкою вольовою саморегуляцією студентів та обмеженими здібностями до діяльності у сфері "людина – людина".

Достатній рівень характеризується вираженою вольовою саморегуляцією студентів та їх пересічними здібностями до діяльності у сфері "людина – людина".

Творчий рівень виявляється наявністю яскраво вираженої вольової саморегуляції студентів та особливих здібностей до діяльності у сфері "людина – людина".

Здоров'язбережувальний критерій визначає ступінь сформованості умінь та навичок студентів щодо ведення та дотримання здорового способу життя.

Показником цього критерію виступає наявність у студентів умінь та навичок щодо ведення та дотримання здорового способу життя.

Репродуктивний рівень характеризується нестачею вмінь та навичок студентів щодо ведення та дотримання здорового способу життя.

Достатній рівень характеризується вираженими вміннями та навичками студентів щодо ведення та дотримання здорового способу життя.

Творчий рівень характеризується яскраво вираженими вміннями та навичками студентів щодо ведення та дотримання здорового способу життя.

Розглянемо рівні (репродуктивний, достатній, творчий) сформованості готовності майбутніх фахівців з готельно-курортної справи до професійної діяльності в індустрії гостинності в умовах ступеневої освіти.

Репродуктивний рівень характеризується епізодичною мотивацією студентів до діяльності в індустрії гостинності у відповідь на спонукання з боку викладачів, фрагментарністю інтересу до обраної професії, пов'язаної з наданням готельних послуг; поверховими знаннями студентів про закони розвитку системи індустрії гостинності, взаємодії, відносини з клієнтами, міжнародні стандарти якості та традиції гостинності; обмеженим обсягом професійно орієнтованих умінь і навичок студентів, недостатніх для конкурентної і мобільної діяльності в індустрії гостинності; слабкою вольовою саморегуляцією студентів та обмеженими здібностями до діяльності у сфері "людина – людина"; нестачею вмінь та навичок студентів щодо ведення та дотримання здорового способу життя.

Достатній рівень характеризується нестійкою мотивацією студентів до діяльності в індустрії гостинності, нерегулярними інтересом до обраної професії, пов'язаної з наданням готельних послуг, у студентів наявні спрямування на певні життєві та професійні цілі, однак їх пріоритети є доволі гнучкими; базовими знаннями студентів про закони розвитку системи індустрії гостинності, взаємодії, відносини з клієнтами, міжнародні стандарти якості та традиції гостинності; помірно вираженими професійно орієнтованими вміннями й навичками студентів, достатніми для конкурентної і мобільної діяльності в індустрії гостинності; вираженою вольовою саморегуляцією та їх пересічними здібностями до діяльності у сфері "людина – людина"; вираженими вміннями та навичками студентів щодо ведення та дотримання здорового способу життя.

Творчий рівень характеризується стійкою та усвідомленою мотивацією студентів до діяльності в індустрії гостинності, яскраво вираженим інтересом до обраної професії, пов'язаної з наданням готельних послуг, у студентів професійні та особистісні ідеали структуровані, коригуються між собою; усвідомленими та ґрунтовними знаннями студентів про закони розвитку системи індустрії гостинності, взаємодії, відносини з клієнтами, міжнародні стандарти якості та традиції гостинності; яскраво вираженими професійно орієнтованими вміннями й навичками студентів, достатніми для конкурентної і мобільної діяльності в індустрії гостинності; вираженою вольовою саморегуляцією студентів та особливими здібностями до діяльності у сфері "людина – людина"; яскраво вираженими вміннями та навичками студентів щодо ведення та дотримання здорового способу життя.

Таким чином, визначено критерії (мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, особистісний та здоров'язбережувальний), показники та рівні (репродуктивний, достатній, творчий) сформованості компонен-

тів готовності майбутніх фахівців з готельно-курортної справи до професійної діяльності в індустрії гостинності.

Висновки до четвертого розділу

Сформульовано основні положення концепції професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти: 1. Професійна підготовка майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти спрямована на формування мобільної та конкурентоспроможної особистості, здатної до ефективної роботи зі створення та надання готельних послуг в індустрії гостинності, до постійного підвищення власного освітнього та професійного рівня протягом усього життя. 2. Професійна підготовка майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти можлива лише за умови неперервності освіти, яка передбачає здобуття вищої освіти, починаючи з неповної вищої освіти (освітньо-кваліфікаційний рівень "молодший спеціаліст"), через базову вищу освіту (освітньо-кваліфікаційний рівень "бакалавр") до повної вищої освіти (освітньо-кваліфікаційний рівень "спеціаліст" або "магістр"). 3. Професійна підготовка майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти здійснюється за рахунок упровадження принципів: неперервності, науковості, свідомості та активності, систематичності, демократизації та інтеграції, синергізму. 4. Професійна підготовка майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти повинна здійснюватися в умовах ефективної взаємодії як суб'єктів освітнього процесу, так і всіх суб'єктів, зацікавлених у його результатах, як основи досягнення високої якості кадрового забезпечення готельно-курортних підприємств.

Теоретично обґрунтовано та розроблено модель професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти, яка складається з цільового, теоретико-методологічного, змістового, організаційного та оцінювального блоків. Цільовий блок моделі відображає мету та завдання професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти, відповідно до освітньо-кваліфікаційних та освітніх рівнів "молодший спеціаліст" (неповна вища освіта), "бакалавр" (базова вища освіта), "спеціаліст" (повна вища освіта) та "магістр" (повна вища освіта). Теоретико-методологічний блок моделі відображає методологічні підходи (компетентнісний, системний, аксіологічний, акмеологічний, діяльнісний, антропологічний, диференційований) та принципи (неперервності, науковості, свідомості й активності, синергізму, системності, демократизації та інтеграції). Організаційний блок моделі

відображає етапи, форми, методи та засоби. До етапів віднесено такі, як: мотиваційно-адаптаційний, теоретико-практичний та контрольно-оцінювальний. На мотиваційно-адаптаційному етапі здійснювалось інтенсивне залучення студентів до оволодіння методикою навчання у вищих навчальних закладах, спрямовувалися зусилля на розвиток мотивації, яка виражалася в бажанні майбутніх фахівців з готельно-курортної справи оволодіти основами професійної майстерності в процесі навчальної діяльності. Мотивація формувалися завдяки участі студентів у таких заходах, як: зустріч з В.М. Білоблоцьким, заслуженим працівником сфери послуг України, директором готелю "Хортиця"; В.Д. Біляченком, заслуженим працівником сфери послуг України, директором туристичного агентства "Інтурист"; круглі столи з магістрантами спеціальності "Готельне господарство", котрі працювали в літній період у готелях США (Ю.І. Тригуб, М.О. Мухіна, А.С. Клименко), Туреччини (К.С. Богдашкіна, О.С. Старостіна, Г.С. Каплій, О.А. Реймер, М.Є. Власова), Греції (М.І. Єгоров, О. Бердник), Єгипті (С.В. Гаврилова, П.Ю. Гладун); перегляд відеозйомок про роботу провідних готелів світу "Бурдж аля Раб", "Хілтон Інтернейшенл", "Хаят", "Інтерконтиненталь", "Супрасьонал", "Мерідієн" та ін., відвідування щорічної міжрегіональної туристської виставки "Відпочинок. Курорти. Туризм". На теоретико-практичному етапі закріплювався інтерес майбутніх фахівців з готельно-курортної справи до обраної професії, формувалася спрямованість на досягнення високих результатів, на самореалізацію, прояви творчої ініціативи, усвідомлення особливостей технології праці фахівця індустрії гостинності. На контрольно-оцінювальному етапі здійснювався моніторинг рівня знань, вмінь і навичок з циклу професійно орієнтованих дисциплін, виконання курсових та магістерської робіт; результати робот студентів проходили апробацію на науково-практичних конференціях за фахом. До складу змістового блоку моделі входять структурні компоненти (мотиваційний, когнітивний, особистісний, діяльнісний, здоров'язбережувальний) та функції (світоглядна, комунікативна, рекреаційна, безпекозабезпечувальна, культурологічна та анімаційна). Оцінювальний блок відображає критерії, показники та рівні (репродуктивний, достатній, творчий) сформованості готовності майбутніх фахівців з готельно-курортної справи до професійної діяльності в індустрії гостинності. Результатом є сформованість готовності майбутніх фахівців з готельно-курортної справи до професійної діяльності в індустрії гостинності

Професійна підготовка майбутніх фахівців з готельно-курортної справи визначалася такими *педагогічними умовами:* 1) формування творчої активності студентів та їх здатності до ефективної праці в ін-

дустрії гостинності – дало змогу розглядати підготовку майбутніх фахівців з готельно-курортної справи як творчий процес оволодіння знаннями, формування вмінь та навичок, необхідних для професійної діяльності в індустрії гостинності. Реалізовувалося через використання інноваційних методів навчання, творчу спрямованість освітнього процесу, створення умов для самореалізації особистості майбутнього фахівця з готельно-курортної справи і розвитку його творчих можливостей; 2) забезпечення толерантного, міжособистісного взаємозв'язку між викладачами і студентами – спрямовано на розвиток професійного співробітництва між педагогом та студентами, на зміну ролей та функцій учасників педагогічного процесу. Викладач прагнув не лише навчити студентів, а більшою мірою розвивати, активізувати, стимулювати прагнення до саморозвитку, до формування їх пізнавальної мотивації до обраної професії в індустрії гостинності, до самовдосконалення в професійній діяльності. Основними підходами до реалізації цієї педагогічної умови була готовність викладачів сприймати кожного студента як самостійну індивідуальність, яка може виробляти свою стратегію, свідомо себе вдосконалювати. Основними засобами виступали уважне ставлення викладачів до студентів, створення ситуацій успіху, постійний акцент на позитивні зміни в навчанні, вчинках, створення ситуацій взаємного навчання викладача й студентів; 3) діагностика сформованості готовності майбутніх фахівців з готельно-курортної справи до діяльності в індустрії гостинності – спрямована на систематичне оцінювання знань, умінь та навичок на всіх етапах навчання. Для реалізації цієї умови була розроблена та використовувалася комп'ютерна програма "ВСШ: моніторинг рівнів сформованості готовності майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти до професійної діяльності", написана в співавторстві з Л.П. Сущенко та П.І. Шмідтом. Підготовлено комплект практичних завдань для модульного контролю; 4) забезпечення сучасної навчально-методичної комплектації професійно орієнтованих дисциплін навчальних планів з підготовки молодших спеціалістів (5.050403 "Організація обслуговування в туристичних комплексах та готелях"), бакалаврів (6.140101 "Готельно-ресторанна справа"), спеціалістів (7.050402 "Готельне господарство"), магістрів (8.050402 "Готельне господарство") – виявилась через взаємозв'язок навчальних дисциплін відповідно до освітньо-кваліфікаційних рівнів підготовки молодших спеціалістів, бакалаврів, спеціалістів, магістрів на основі неперервності ступеневої освіти, поєднання мети та завдань навчання, розробку навчально-методичного забезпечення дисциплін.

У розділі охарактеризовано діагностичний інструментарій для моніторингу ефективності професійної підготовки майбутніх фахівців

з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти, виокремлено критерії (мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, особистісний та здоров'язбережувальний), показники та рівні (репродуктивний, достатній, творчий) сформованості готовності майбутніх фахівців з готельно-курортної справи до професійної діяльності в індустрії гостинності.

РОЗДІЛ 5
ПЕДАГОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЦЕСУ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ГОТЕЛЬНО-КУРОРТНОЇ СПРАВИ В УМОВАХ СТУПЕНЕВОЇ ОСВІТИ

У розділі проаналізовано реалізацію змісту професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти; розкрито форми та методи професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти; охарактеризовано використання інформаційно-комунікаційних технологій у професійній підготовці майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти; розкрито основні напрями модернізації професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти.

5.1. Реалізація змісту професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти

Системна підготовка кваліфікованих фахівців готельно-курортної справи диктується соціальними потребами держави і являє собою важливе державне завдання – від її якості залежить рівень і стан гостинності в країні.

На думку Д.Р. Уокера, “гостинність – одне з фундаментальних визначень людської цивілізації – вже давно перетворилося в індустрію, в якій зайняті мільйони професіоналів. Індустрія гостинності об’єднує туризм, готельний та ресторанний бізнес, громадське харчування, відпочинок та розваги, організацію конференцій...” [531, с. 1].

Підготовка фахівців цього напряму здійснюється у вищих навчальних закладах України різних рівнів акредитацій з 2002 р. Нормативні компоненти галузевого стандарту вищої освіти України з напряму підготовки 0504 “Туризм” (освітньо-кваліфікаційна характеристика бакалавра фахового спрямування 6.050400 “Готельне господарство” та освітньо-професійна програма підготовки бакалавра фахового спрямування 6.050400 “Готельне господарство”) були затверджені Міністерством науки і освіти України в 2004 р.

У Класичному приватному університеті в Інституті здоров’я, спорту та туризму з 2004 р. здійснюється підготовка студентів за напрямом 0504 “Туризм” спеціальності 6.050400 “Готельне господарство”, термін навчання становив чотири роки, після закінчення навчання випускники отримували кваліфікацію “бакалавр з гостинності”. З

2007 р. замість спеціальності 6.050400 "Готельне господарство" розпочато підготовку фахівців з напряму 6.140101 "Готельно-ресторанна справа", після закінчення навчання випускники отримували кваліфікацію "бакалавр з готельно-ресторанної справи". З 2008 р. здійснюється підготовка спеціалістів зі спеціальності 7.050402 "Готельне господарство" та магістрів зі спеціальності 8.050402 "Готельне господарство", термін навчання – один рік, після закінчення навчання випускники отримували кваліфікацію "магістр з гостинності". З 2008 р. у Коледжі Класичного приватного університету здійснюється підготовка молодших спеціалістів напряму 0504 спеціальності 5.050403 "Організація обслуговування в готелях і туристичних комплексах", термін навчання – два роки шість місяців, після закінчення навчання випускники отримують кваліфікацію "Фахівець з готельного обслуговування", дві третини з них продовжують навчання в Класичному приватному університеті. Характеристика освітньо-кваліфікаційних рівнів майбутніх фахівців з гостинності подана у табл. 5.1.

Таблиця 5.1

Характеристика освітньо-кваліфікаційних рівнів майбутніх фахівців з гостинності

Спеціальність / Напрям підготовки	Напрям / галузь знань	Освітній рівень	Освітньо-кваліфікаційний рівень	Термін навчання	Кваліфікація	Загальний обсяг годин / кредитів ECTS
5.050403 "Організація обслуговування в готелях і туристичних комплексах"	0504 "Туризм"	Неповна вища освіта	Молодший спеціаліст	2 роки 6 місяців	Фахівець з готельного обслуговування	5265 / 146,25
6.140101 "Готельно-ресторанна справа"	1401 "Сфера обслуговування"	Базова вища освіта	Бакалавр	4 роки	Бакалавр з готельно-ресторанної справи	8640 / 240
7.050402 "Готельне господарство"	0504 "Туризм"	Повна вища освіта	Спеціаліст	1 рік	Спеціаліст з гостинності	1404 / 39
8.050402 "Готельне господарство"	0504 "Туризм"	Повна вища освіта	Магістр	1 рік	Магістр з гостинності	1512 / 42

Розглянемо навчальний план напряму 0504 "Туризм" спеціальності 5.050403 "Організація обслуговування в готелях і туристичних комплексах" освітньо-кваліфікаційного рівня "молодший спеціаліст". Термін навчання на базі повної загальної середньої освіти – два роки

шість місяців, після закінчення випускник отримує кваліфікацію "спеціаліст з готельного обслуговування".

При розробці навчального плану та програм навчальних дисциплін спеціальності 5.050403 "Організація обслуговування в готелях і туристичних комплексах" використовувалась освітньо-професійна програма. Зміст навчального плану зі спеціальності 5.050403 "Організація обслуговування в готелях і туристичних комплексах" складається з трьох циклів, а саме: циклу гуманітарної і соціально-економічної підготовки, циклу природничо-наукової підготовки та циклу професійної та практичної підготовки, а також практики. Розподіл навчального плану за циклами підготовки зі спеціальності 5.050403 "Організація обслуговування в готелях і туристичних комплексах" у коледжі Класичного приватного університету подано в табл. 5.2.

Таблиця 5.2

Розподіл навчального плану за циклами підготовки зі спеціальності 5.050403 "Організація обслуговування в готелях і туристичних комплексах" у коледжі Класичного приватного університету

Індекс	Найменування циклів	Загальний обсяг годин	Кредитів ECTS
ГЕ	Гуманітарна і соціально-економічна підготовка	1188	33
ПН	Природничо-наукова підготовка	1188	33
ПП	Професійна та практична підготовка	1755	48,75
	Практика	1134	31,5
Разом		5265	146,25

Кожен цикл включав нормативні навчальні та вибіркові навчальні дисципліни. Загальний обсяг годин навчального плану становив 5265 годин: 784 години лекцій, 168 годин лабораторних занять, 1322 годин практичних заняття. Кожен цикл включав нормативні та вибіркові навчальні дисципліни.

На цикл гуманітарної та соціально-економічної підготовки відводилося 1188 годин, з них – 182 години лекцій та 540 годин практичних занять, 466 годин самостійної роботи. До циклу входили такі нормативні дисципліни: "Психологія" – 54 години, "Культурологія" – 54 години, "Фізичне виховання" – 270 годин, "Українська мова (за професійним спрямуванням)" – 54 години, "Іноземна мова" (за професійним спрямуванням)" – 270 годин, "Економічна теорія" – 54 години, "Основи правознавства" – 54 години, "Історія України" – 54 години, "Основи філософських знань (філософія, релігієзнавство)" – 108 годин, "Соціологія" – 54 години, "Етика й естетика" – 54 години.

На цикл природничо-наукової підготовки відводилося 1188 годин, з них – 254 години лекцій, 62 години лабораторних занять, 334 години практичних занять та 538 годин самостійної роботи. До

циклу входили такі нормативні дисципліни: “Вища математика” – 108 годин, “Інформатика і комп’ютерна техніка” – 216 годин, “Статистика” – 54 години, “Економіка підприємства” – 108 годин, “Фінанси підприємства” – 54 години, “Основи менеджменту” – 108 години, “Основи маркетингу” – 54 години, “Бухгалтерський облік в готельних підприємствах” – 54 години, “Безпека життєдіяльності” – 54 години, “Охорона праці” – 54 години, “Основи екології” – 54 години.

Цикл професійно-практичної підготовки навчального плану зі спеціальності 5.050403 “Організація обслуговування в готелях і туристичних комплексах” у коледжі Класичного приватного університету наведено в табл. 5.3.

Таблиця 5.3

Цикл професійно-практичної підготовки навчального плану зі спеціальності 5.050403 “Організація обслуговування в готелях і туристичних комплексах” (молодший спеціаліст)

№ з/п	Назва курсу та дисципліни	Обсяг						
		Кредитів ECTS	Годин	Усього годин з викладання	Лекцій	Лабораторних робіт	Практ. занять, семінарів	Самостійна робота
	III. Цикл професійної та практичної підготовки	80,25	2889	902	348	106	448	1982
	Нормативні навчальні дисципліни	33,75	1215	668	300	106	262	547
1	Організація обслуговування в туристичних комплексах та готелях	5,25	189	96	48	0	48	93
2	Організація обслуговування в підприємствах харчування	1,5	54	30	0	–	30	24
3	Організація обслуговування транспортних подорожей	1,5	54	30	16	–	14	24
4	Будівлі, споруди, їх обладнання та експлуатація	1,5	54	32	16	–	16	22
5	Технологія обслуговування в туристичних комплексах та готелях	4,5	243	124	48	76	–	119
6	Технологія обслуговування на підприємствах харчування	3,0	108	60	30	30	–	48
7	Технологія туристської діяльності	2,25	81	48	16	–	32	33
8	Туристські комплекси	1,5	54	32	16	–	16	22
9	Географія туризму	1,5	54	32	16	–	16	22
10	Діловодство в готельній індустрії	1,5	54	30	0	–	30	24
11	Трудове право	1,5	54	30	16	–	14	24
12	Естетичне оформлення готелів	1,5	54	32	16	–	16	22
13	Професійний етикет	2,25	81	48	32	–	16	33
14	Санітарія і гігієна на підприємствах готельного типу	2,25	81	44	30	–	14	37

Продовження табл. 5.3

№ з/п	Назва курсу та дисципліни	Обсяг						
		Кредитів ECTS	Годин	Усього годин з викладання	Лекцій	Лабораторних робіт	Практ. занять, семінарів	Самостійна робота
Вибіркові навчальні дисципліни		15,0	540	234	48	–	186	301
1	Історія туризму	1,5	54	32	16	–	16	22
2	Туристичні ресурси України	3,0	108	48	32	–	16	60
3	Друга іноземна мова	10,5	378	154	–	–	154	224
Практика		31,5	1134	–	–	–	–	1134
Навчальна практика		12,0	432	–	–	–	–	432
Технологічна практика		12,0	432	–	–	–	–	432
Виробнича практика		7,5	270	–	–	–	–	270

На цикл професійної та практичної підготовки відводилося 2889 годин, з них – 348 годин лекцій, 106 годин лабораторних занять, 448 годин практичних занять та 1982 години самостійної роботи. Вивчення дисциплін цього циклу становило базу для подальшого навчання або роботи за фахом. Цикл професійної та практичної підготовки складався з нормативних, вибіркових дисциплін та практики. До циклу входили такі нормативні дисципліни: "Організація обслуговування в туристичних комплексах та готелях" – 189 годин, "Організація обслуговування в підприємствах харчування" – 54 години, "Організація обслуговування транспортних подорожей" – 54 години, "Будівлі, споруди, їх обладнання та експлуатація" – 54 години, "Технологія обслуговування в туристичних комплексах та готелях" – 243 години, "Технологія обслуговування в підприємствах харчування" – 108 годин, "Технологія туристської діяльності" – 81 година, "Туристські комплекси" – 54 години, "Географія туризму" – 54 години, "Діловодство в готельній індустрії" – 54 години, "Трудове право" – 54 години, "Естетичне оформлення готелів" – 54 години, "Професійний етикет" – 81 година, "Санітарія і гігієна в підприємствах готельного типу" – 81 година.

До складу кожного циклу підготовки навчального плану зі спеціальності 5.050403 "Організація обслуговування в готелях і туристичних комплексах" у Коледжі Класичного приватного університету входять нормативні та вибіркові навчальні дисципліни. На вибіркові дисципліни навчального плану відводилося 918 годин, з них – 88 годин лекцій та 366 годин практичних занять, 464 години самостійної роботи. До вибіркових дисциплін належали: "Готельна індустрія" – 54 години, "Історія архітектурних стилів та образотворчого мистецтва" – 54 години, "Рекреаційна географія" – 54 години, "Іноземна

мова за професійним спрямуванням" (продовження) – 216 годин, "Історія туризму" – 54 години, "Туристичні ресурси України" – 108 годин, "Друга іноземна мова" – 378 годин. Вибір дисциплін зумовлений наявністю цих дисциплін у навчальному плані бакалаврів.

Студенти спеціальності 5.050403 "Організація обслуговування в готелях і туристичних комплексах" проходили навчальну (8 тижнів), технологічну практику (8 тижнів) та виробничу (5 тижнів) практики.

Державна атестація здійснювалася у формі комплексного іспиту зі спеціальності та іноземної мови. Після закінчення Коледжу випускники мали можливість продовжити навчання за освітньо-кваліфікаційним рівнем "бакалавр".

Навчальний план галузі знань 1401 "Сфера обслуговування", напряму підготовки 6.140101 "Готельно-ресторанна справа" розроблено на підставі галузевого стандарту вищої освіти освітньо-кваліфікаційного рівня "бакалавр". Термін навчання – чотири роки, після закінчення випускник здобував кваліфікації "бакалавр з готельно-ресторанної справи", "спеціаліст з готельної та ресторанної справи".

Навчальний план включав такі цикли: цикл соціально-гуманітарної підготовки, цикл фундаментальної, природничо-наукової та загальноекономічної підготовки, цикл професійної та практичної підготовки та варіативної частини. Варіативна частина складалася з навчальних дисциплін самостійного вибору вищого навчального закладу та вибору студента.

Розподіл навчального плану за циклами підготовки з напряму підготовки 6.140101 "Готельно-ресторанна справа" у Класичному приватному університеті подано в табл. 5.4.

Таблиця 5.4

Розподіл навчального плану за циклами підготовки з напряму підготовки 6.140101 "Готельно-ресторанна справа" (бакалавр)

Індекс	Найменування циклів	Загальний обсяг годин	Кредитів ECTS
СГП	Цикл соціально-гуманітарної підготовки	1296	36
ФПНЗЕ	Цикл фундаментальної, природничо-наукової та загальноекономічної підготовки	1296	36
ПП	Цикл професійної та практичної підготовки	6048	168
Разом		8640	240

Розподіл годин навчального плані напряму підготовки 6.140101 "Готельно-ресторанна справа" за циклами такий: цикл соціально-гуманітарної підготовки – 1296 годин, цикл фундаментальної, природничо-наукової та загальноекономічної підготовки – 1296 годин, цикл професійної та практичної підготовки та варіативної частини – 5994 години. Загальний обсяг годин навчального плану становить

8640 годин. Загальна кількість годин з викладачем дорівнювала 3060 годин, з них – 1082 години лекцій, 32 години лабораторних занять, 1946 годин практичних занять. Кожен цикл мав нормативні дисципліни та варіативні частини.

На цикл соціально-гуманітарної підготовки відводилося 1296 годин, з них – 218 годин лекцій та 312 годин практичних занять, 766 годин самостійної роботи. Цикл складався з нормативних дисциплін (576 годин) та варіативної частини (720 годин), до циклу входили:

– нормативні дисципліни: "Історія України" – 108 годин, "Українська мова (за професійним спрямуванням)" – 108 годин, "Історія української культури" – 72 години, "Філософія" – 108 годин, "Іноземна мова" – 180 годин;

– позакредитна дисципліна: "Фізичне виховання" – 288 годин;

– варіативна частина: "Релігієзнавство" – 54 години, "Право (Правознавство)" – 90 годин, "Право (Підприємницьке право)" – 108 годин, "Економічна теорія" – 324 години, ("Основи економічної теорії" – 108 годин, "Макроекономіка" – 108 годин, "Мікроекономіка" – 108 годин), "Психологія" – 72 години, "Логіка" – 72 години.

На цикл фундаментальної, природничо-наукової та загальноекономічної підготовки відводилося 1296 годин, з них – 264 годин лекцій, 32 години лабораторних занять, 178 годин практичних занять та 822 години самостійної роботи. Цикл складався з нормативних дисциплін (648 годин) та варіативної частини (648 годин), до циклу входили:

– нормативні дисципліни: "Вища математика" – 108 годин, "Інформаційні системи та технології" – 108 годин, "Харчова хімія" – 108 годин, "Інженерна графіка" – 72 години, "Громадське будівництво" – 36 годин, "Інженерне обладнання будівель" – 72 години, "Мікробіологія" – 72 години, "Товарознавство" – 36 годин, "Стандартизація, сертифікація, метрологія" – 36 годин;

– варіативна частина: "Рекреаційна географія" – 108 годин, "Рекреаційні комплекси" – 108 годин, "Рекреалогія" – 90 годин, "Туристські ресурси України" – 126 годин, "Валеологія" – 90 годин, "Діловий етикет і протокол" – 72 години, "Екологія" – 54 години.

На цикл професійної та практичної підготовки відводилося 5994 години, з них на нормативні дисципліни – 2376 годин, на дисципліни самостійного вибору навчального закладу – 2880 годин, на дисципліни вільного вибору студента – 360 годин та на практику – 378 годин.

На нормативні дисципліни відводилося 2376 годин, з них – 368 годин лекцій, 474 години практичних занять і 1530 годин самос-

тійної роботи. До циклу входили: “Безпека життєдіяльності” – 54 години, “Охорона праці” – 54 години, “Економіка підприємства” – 144 години, “Бухгалтерський облік” – 108 годин, “Організація готельного господарства” – 360 годин, “Організація ресторанного господарства” – 432 години, “Технологія продукції ресторанного господарства” – 396 годин, “Менеджмент готельно-ресторанного господарства” – 216 годин, “Маркетинг готельного і ресторанного господарства” – 180 годин, “Устаткування закладів готельно-ресторанного господарства” – 108 годин, “Управління якістю продукції та послуг в готельно-ресторанному господарстві” – 108 годин, “Проектування об’єктів готельно-ресторанного господарства” – 144 години, “Гігієна і санітарія в галузі” – 72 години.

Цикли дисциплін самостійного вибору навчального закладу та дисциплін вільного вибору студентів навчального плану напряму підготовки 6.140101 “Готельно-ресторанна справа” у КПУ наведено в табл. 5.5.

Таблиця 5.5

Цикли дисциплін самостійного вибору навчального закладу та дисциплін вільного вибору студентів навчального плану напряму підготовки 6.140101 “Готельно-ресторанна справа” (бакалавр)

№ з/п	Назва курсу та дисципліни	Годин					
		Кредитів ECTS	Годин	Викладання	Лекцій	Практ. занять, семінарів	Самостійної роботи
Дисципліни самостійного вибору навчального закладу		80	2880	1110	160	950	1770
ВПП 1	Інформатика і комп’ютерна техніка	3	108	40	16	24	68
ВПП 2	Основи наукових досліджень	1,5	54	18	8	10	36
ВПП 3	Організація рекреаційних послуг	2,5	90	32	16	16	58
ВПП 4	Організація рекреаційних послуг (курсова робота)	1	36	0	0	0	36
ВПП 5	Географія туризму	2,5	90	32	16	16	58
ВПП 6	Історія туризму	2	72	32	16	16	40
ВПП 7	Організація екскурсійної діяльності	1,5	54	18	8	10	36
ВПП 8	Організація спортивної анімації	5	180	64	8	56	116
ВПП 9	Етнокультурологія та антропологія	2,5	90	32	16	16	58

Продовження табл. 5.5

№	Назва курсу та дисципліни	Годин

з/п		Кредитів ECTS	Годин	Викладання	Лекцій	Практ. занять, семінарів	Самостійної роботи
ВПП 10	Культура готельно-ресторанної справи	2	72	24	8	16	48
ВПП 11	Організація туризму	2	72	24	8	16	48
ВПП 12	Світова культура та мистецтво	3	108	40	16	24	68
ВПП 13	Діловодство в готельній індустрії	1,5	54	18	8	10	36
ВПП 14	Організація готельної анімації	2,5	90	32	16	16	58
ВПП 15	Іноземна мова (додаток)	2	72	32	0	32	40
ВПП 16	Друга іноземна мова	22	792	320	0	320	472
ВПП 17	Ділова іноземна мова	23,5	846	352	0	352	494
Дисципліни вільного вибору студентів		10	360	136	64	72	224
Пакет № 1 “Готельно-курортна справа”		10	360	136	64	72	224
СВПП 1.1	Історія курортної справи	1,5	54	24	16	8	30
СВПП 1.2	Естетичне оформлення готелів	1,5	54	24	16	8	30
СВПП 1.3	Курортні ресурси	2	72	24	16	8	48
СВПП 1.4	Організація анімаційних послуг	2	72	24	8	16	48
СВПП 1.5	Танцювальна анімація	2	72	24	0	24	48
СВПП 1.6	Основи санаторно-курортного лікування	1	36	16	8	8	20
Пакет № 2 “Готельно-ресторанний бізнес”			360	152	72	80	208
СВПП 2.1	Основи гастрономії	1,5	54	24	16	8	30
СВПП 2.2	Кулінарна традиція світу	1,5	54	24	16	8	30
СВПП 2.3	Технологія сервісного обслуговування	2	72	24	16	8	48
СВПП 2.4	Організація барної справи	2	72	32	16	16	40
СВПП 2.5	Психологія професійного спілкування	2	72	32	0	32	40
СВПП 2.6	Етикет ресторанної справи	1	36	16	8	8	20

На дисципліни самостійного вибору навчального закладу відводиться 2880 годин, з них – 160 годин лекцій, 950 годин практичних занять та 1770 годин самостійної роботи. До циклу входять: “Інформатика і комп’ютерна техніка” – 108 годин, “Основи наукових досліджень” – 54 години, “Організація рекреаційних послуг” – 90 годин, “Географія туризму” – 90 годин, “Історія туризму” – 72 години, “Організація екскурсійної діяльності” – 54 години, “Організація спортивної анімації” – 180 годин, “Етнокультурологія та антропологія” – 90 годин, “Культура готельно-ресторанної справи” – 72 години, “Організація туризму” – 72 години, “Світова культура та мистецтво” –

108 годин, "Діловодство в готельній індустрії" – 54 години, "Організація готельної анімації" – 90 годин, "Іноземна мова (додаток)" – 72 години, "Друга іноземна мова" – 792 години, "Ділова іноземна мова" – 846 годин.

На цикл навчальних дисциплін вільного вибору студентів відводиться 360 годин, з них – 64 години лекцій, 72 години практичних занять та 224 години самостійної роботи та входить два пакети: № 1 "Готельно-курортна справа" та № 2 "Готельно-ресторанний бізнес".

До пакета № 1 "Готельно-курортна справа" входять: "Історія курортної справи" – 54 години, "Естетичне оформлення готелів" – 54 години, "Курортні ресурси" – 72 години, "Організація анімаційних послуг" – 72 години, "Танцювальна анімація" – 72 години, "Основи санаторно-курортного лікування" – 36 годин.

Студенти напряму 6.140101 "Готельно-ресторанна справа" за період навчання проходять практику в 1-му семестрі – навчальну "Університетська освіта", в 4-му семестрі – виробничу (два тижні), у 6-му семестрі – виробничу (два тижні), у 8-му семестрі – виробничу (два тижні).

За період навчання згідно з планом студенти пишуть дві курсові роботи з дисциплін: "Організація готельного господарства" (6-й семестр), "Організація рекреаційних послуг" (7-й семестр). Після закінчення терміну навчання студенти складають державний комплексний іспит.

Державна атестація здійснюється у формі державного комплексного іспиту. Після закінчення терміну навчання студент здобуває базову вищу освіту та має можливість продовжити навчання зі спеціальності 7.050402 "Готельне господарство", освітньо-кваліфікаційний рівень "спеціаліст" або 8.050402 "Готельне господарство", освітньо-кваліфікаційний рівень "магістр".

Навчальний план з напряму 0504 "Туризм" спеціальності 7.050402 "Готельне господарство", освітньо-кваліфікаційного рівня "спеціаліст" розроблено кафедрою туризму та готельного господарства Класичного приватного університету. Термін навчання – один рік, після закінчення випускник здобуває кваліфікацію "спеціаліст з гостинності". Навчальний план включає цикл гуманітарної та соціально-економічної підготовки, цикл природничо-наукової підготовки та загальноекономічної підготовки, цикл професійної та практичної підготовки та вибіркову частину (табл. 5.6).

Таблиця 5.6

Розподіл навчального плану за циклами підготовки зі спеціальності 7.050402 “Готельне господарство” (спеціаліст)

Індекс	Найменування циклів	Загальний обсяг годин	Кредитів ECTS
1	Цикл гуманітарної та соціально-економічної підготовки	216	6
2	Цикл природничо-наукової та загальноекономічної підготовки	135	3,75
3	Цикл професійної та практичної підготовки	288	8
4	Вибіркова частина (за вибором навчального закладу)	171	4,75
5	Вибіркова частина (за вибором студента)	162	4,5
	Переддипломна практика	432	12
Разом		1404	39

Навчальний план з напряму 0504 “Туризм” спеціальності 8.050402 “Готельне господарство” освітньо-кваліфікаційного рівня “магістр” розроблено кафедрою туризму та готельного господарства Класичного приватного університету. Термін навчання в магістратурі – один рік, після закінчення випускник здобуває кваліфікацію магістра з гостинності. Навчальний план включає цикл гуманітарної та соціально-економічної підготовки, цикл природничо-наукової підготовки та загальноекономічної підготовки, цикл професійної та практичної підготовки та вибіркову частину. Вибіркова частина складається з навчальних дисциплін вибору навчального закладу та вибору студента. Загальний обсяг годин навчального плану становить 1512 годин (42 кредити). На державну атестацію виноситься захист дипломної роботи.

Навчальний план з напряму 0504 “Туризм” спеціальності 8.050402 “Готельне господарство” подано в табл. 5.7.

Цикл гуманітарної та соціально-економічної підготовки охоплює 324 години (9 кредитів), з них – 24 години лекції, 112 годин практичних занять та 188 годин самостійної роботи. До циклу входять такі дисципліни: “Іноземна мова за професійним спрямуванням” – 162 години, “Друга іноземна мова” – 54 години, “Педагогіка вищої школи” – 54 години, “Методика викладання у вищій школі” – 54 години.

Цикл природничо-наукової підготовки та загальноекономічної підготовки становить 270 годин (7,5 кредиту), з них – 72 години лекцій, 40 годин практичних занять та 158 годин самостійної роботи. До циклу входять такі дисципліни: “Корпоративна культура і управління персоналом” – 81 година, “Методологія наукових досліджень у туризмі та готельному господарстві” – 54 години, “Інновації у сфері гостинності” – 81 година, “Соціологія в готельній індустрії” – 54 години.

Таблиця 5.7

Навчальний план з напряму 0504 "Туризм" спеціальності 8.050402 "Готельне господарство" у Класичному приватному університеті

№ з/п	Назва курсу та дисципліни	Розподіл за семестрами			Години				
		іспитів	заліків	курс.робіт	Загальний обсяг годин	Всього годин з виклад	Лекцій	Практ. занять, семінарів	Сам. робота
1. Цикл гуманітарної та соціально-економічної підготовки					324	136	24	112	188
1.1	Іноземна мова професійного спрямування	9			162	64	0	64	98
1.2	Друга іноземна мова		10		54	24	0	24	30
1.3	Педагогіка вищої школи		9		54	16	8	8	38
1.4	Методика викладання у вищій школі		9		54	32	16	16	22
2. Цикл природничо-наукової та загальноекономічної підготовки					270	112	72	40	158
2.1	Корпоративна культура й управління персоналом	9			81	48	32	16	33
2.2	Методологія наукових досліджень у туризмі та готельному господарстві		9		54	16	8	8	38
2.3	Інновації у сфері гостинності	9		9	81	32	16	16	49
2.4	Соціологія в готельній індустрії		9		54	16	16	0	38
3. Цикл професійної та практичної підготовки					189	88	48	40	101
3.1	Стандартизація і сертифікація в готельній сфері		9		81	32	16	16	49
3.2	Організація курортних послуг	9			54	32	16	16	22
3.3	Світовий ринок готельних послуг		10		54	24	16	8	30
4. Вибіркова частина (за вибором навчального закладу)					189	96	48	48	93
4.1	Вища освіта і Болонський процес		9		36	16	8	8	20
4.2	Інтелектуальна власність		9		36	16	8	8	20
4.3	Іміджелогія та PR у готельній індустрії		9		36	16	16	0	20
4.4	Організація обслуговування в ресторані	9			81	48	16	32	33
5. Вибіркова частина (за вибором студента)					108	48	32	16	60
5.1 а	Розвиток міжнародного хостелруху		10		54	24	16	8	30
5.1 б	Історико-культурні пам'ятки в туризмі								
5.2 а	Кухня народів світу		10		54	24	16	8	30
5.2 б	Екскурсійна справа								

Продовження табл. 5.7

№ з/п	Назва курсу та дисципліни	Розподіл за семестрами			Години				
		іспитів	заліків	курс.робіт	Загальний обсяг годин	Всього годин з виклад	Лекцій	Практ. занять, семінарів	Сам. робота
ВСЬОГО:					1080	480	224	256	600
Практики									
Науково-педагогічна практика			10д		108				
Переддипломна виробнича практика			10д		324				
Разом з практикою					1512				

Цикл професійної та практичної підготовки становить 189 годин (5,25 кредиту), з них – 48 годин лекцій, 40 годин практичних занять та 101 година самостійної роботи. До циклу входять такі дисципліни: “Стандартизація і сертифікація в готельній сфері” – 81 година, “Організація курортних послуг” – 54 години, “Світовий ринок готельних послуг” – 54 години.

Вибіркова частина (за вибором навчального закладу) становить 189 годин (5,25 кредиту), з них – 48 годин лекцій, 48 годин практичних занять та 93 години самостійної роботи. До циклу входять такі дисципліни: “Вища освіта і Болонський процес” – 36 годин, “Інтелектуальна власність” – 36 годин, “Іміджелогія та PR у готельній індустрії – 36 годин, “Організація обслуговування в ресторані” – 81 година.

Вибіркова частина (за вибором студента) становила 108 годин (3 кредити), з них – 32 години лекцій, 16 годин практичних занять та 60 годин самостійної роботи. До циклу входять такі дисципліни: “Кухня народів світу” – 54 години та “Розвиток міжнародного хостелруху” – 54 години.

Студенти спеціальності 8.050402 “Готельне господарство” за період навчання проходять науково-педагогічну практику – 108 годин (3 кредити) та переддипломно-виробничу – 324 години (9 кредитів), виконують курсову роботу з дисципліни “Інновації у сфері гостинності”. На державну атестацію виноситься захист магістерської роботи.

Програми укладено відповідно до вимог кредитно-модульної системи організації навчання у вищій школі. Запроваджено передбачену Болонською декларацією систему академічних кредитів, що аналогічна ECTS (Європейській кредитно-модульній системі), визначено змістові модулі курсу, сформульовано завдання для самостійної роботи студентів, подано систему індивідуально-дослідних завдань (ІДЗ), розроблено шкалу оцінювання навчальних досягнень студентів, пе-

редбачено комп'ютерний тестовий контроль знань студентів. Розглянемо декілька навчальних дисциплін професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи.

Навчальна дисципліна "Готельна індустрія" викладалася для студентів спеціальності 5.050403 "Організація обслуговування в готелях і туристичних комплексах" освітньо-кваліфікаційного рівня "молодший спеціаліст" у першому семестрі.

Метою дисципліни було формування знань про стан, структуру та перспективи розвитку готельної індустрії, про особливості діяльності підприємств готельної індустрії України.

Завданням дисципліни є ознайомлення з тенденціями та особливостями сучасного розвитку готельної індустрії; станом, напрямами та перспективами її розвитку в Україні.

Дисципліна "Готельна індустрія" спрямована на оволодіння студентами знаннями про еволюцію індустрії гостинності України; зв'язок еволюції готельної та ресторанної справи з подіями, які відбувалися у світі; історію ресторанної справи; зв'язки туризму з готельним господарством; класифікацію готелів за типом, місцезнаходженням та цінами; особливості, які використовуються в індустрії гостинності України; головні асоціації індустрії гостинності.

На вивчення дисципліни "Готельна індустрія" відводилося 54 години (1,5 кредиту), аудиторних – 32 години, з них – 16 годин лекцій, 16 годин практичних занять, 12 годин самостійних занять. Підсумковий вид контролю – залік.

Зміст цієї дисципліни відповідає завданням підготовки персоналу для організації обслуговування в індустрії гостинності в сучасних умовах господарювання. У ньому проаналізовано сучасний стан світового та українського готельного ринків; виділено особливості готельного продукту, що відрізняють його від інших товарів; розглянуто особливості організації обслуговування в готельних комплексах як в Україні, так і за кордоном.

У змісті навчальної дисципліни "Готельна індустрія" нами виокремлено два навчальних модулі, структура залікових кредитів дисципліни "Готельна індустрія" подано у табл. 5.8.

Таблиця 5.8

Структура залікових кредитів дисципліни "Готельна індустрія"

№ з/п	Назва модуля, теми	Обсяг годин			
		всього	лекції	практ.	сам. робота
Модуль 1. Готельна індустрія у світі		27	8	8	11
1	Поняття послуг гостинності та їх характеристика. Основи гостинності	6	2	2	2
2	Історія готельної справи у світі	6	2	2	2

Продовження табл. 5.8

№ з/п	Назва модуля, теми	Обсяг годин			
		всього	лекції	практ.	сам. робота
3	Сучасний стан готельного господарства у світі	7	2	2	3
4	Міжнародні готельні ланцюги. Типи сучасних готелів	8	2	2	4
Модуль 2. Готельна індустрія в Україні		27	8	8	11
1	Історія готельно-ресторанної справи в Україні	6	2	2	2
2	Особливості розвитку готельної індустрії в Україні	6	2	2	2
3	Тенденції розвитку індустрії гостинності в Україні	6	2	2	2
4	Стан розвитку готельних підприємств м. Запоріжжя	9	2	2	5
Разом		54	16	16	22

У результаті вивчення дисципліни “Готельна індустрія” студент повинен *знати*:

– характеристику поняття послуг гостинності;

– історію готельної справи у світі та сучасний стан світового готельного господарства;

– історію й особливості розвитку готельно-ресторанної справи в Україні;

– тенденції розвитку готельних підприємств м. Запоріжжя та України;

вміти:

– визначати особливості розвитку готельної індустрії на сучасному етапі;

– аналізувати стан готельних підприємств Запорізького регіону;

– використовувати здобуті знання для організації обслуговування в різних структурах індустрії гостинності.

На рівні бакалавра увага спрямовується на ґрунтовне оволодіння студентами знаннями, уміннями й навичками, необхідними для надання послуг, пов’язаних з діяльністю ресторанних та готельних закладів, для роботи на первинному рівні управління структурними підрозділами, операційними системами та процесами в закладах гостинності, а також на підготовку до подальшого навчання на освітньо-кваліфікаційному рівні “спеціаліст” або “магістр”.

Професійні знання і навички студенти здобувають при вивченні спеціальних дисциплін протягом усього терміну навчання.

Студенти напряму 6.140101 “Готельно-ресторанна справа” освітньо-кваліфікаційного рівня “бакалавр” вивчають дисципліну “Організація готельного господарства” на другому та третьому курсах, про-

тягом чотирьох семестрів. Дисципліна "Організація готельного господарства" належить до циклу професійної та практичної підготовки. На цю дисципліну відводилося 360 годин (10 кредитів), з них лекцій – 48 годин, практичних занять – 72 години, самостійної роботи – 240 годин. Згідно з розробленою навчальною програмою протягом всіх навчальних модулів проводяться лекції, практичні заняття, виконуються завдання для індивідуальної роботи.

Мета вивчення дисципліни "Організація готельного господарства" полягає в засвоєнні теоретичних основ організації функціонування підприємств готельного господарства на ринку.

Завдання вивчення дисципліни "Організація готельного господарства" полягає в засвоєнні студентами основних теоретичних знань та практичних навичок з таких питань, як: організація готельного господарства в Україні та за кордоном; фактори, що впливають на розподіл підприємств готельного господарства на типи та категорії; організація процесу обслуговування в готельних закладах; організація підприємств харчування при засобах розміщення; організація обслуговування споживачів готельних послуг; організація контролю за виробничим процесом у підрозділах підприємства готельного господарства.

Розглянемо зміст дисципліни "Організація готельного господарства", яка викладається у третьому семестрі. Загальний обсяг годин становить 90 годин (2,5 кредиту), з них лекцій – 12 годин, практичних занять – 18 годин, підсумковий вид контролю – залік (табл. 5.9).

Таблиця 5.9

Зміст дисципліни "Організація готельного господарства" (третій семестр)

Модуль	Тема	Обсяг годин
1	1. Історія розвитку світового готельного господарства	15
	2. Нормативно-правове регулювання готельної індустрії	15
	3. Фактори, що впливають на типізацію готельного господарства	15
2	4. Характеристика основних типів засобів розміщення	15
	5. Характеристика підприємств готельного господарства для відпочинку	15
	6. Характеристика лікувально-оздоровчих підприємств готельного господарства	15

У результаті вивчення дисципліни "Організація готельного господарства" студент повинен *знати:*

– понятійно-термінологічний апарат дисципліни;

– основні нормативні документи, які регулюють діяльність готельної індустрії;

– характеристику засобів розміщення, підприємств готельного господарства для відпочинку та лікувально-оздоровчих підприємств готельного господарства;

вміти:

– аналізувати фактори, що впливають на типізацію готельного господарства;

– визначати типи засобів розміщення з урахуванням характеру та динаміки потреб у їх послугах і характеризувати їх;

– застосовувати різноманітні методи та принципи дослідження основних проблем готельного господарства у взаємозв'язку з іншими науками.

А.В. Скібицький та В.І. Скібицька вважають, що однією з форм рекреаційної діяльності є санаторно-курортна діяльність, складовою якої є анімаційна діяльність [385, с. 20]. Автори підкреслюють, що на сьогодні інтерес до анімаційної діяльності на курортах досить великий. При виборі місця відпочинку на курортах люди враховують спортивні та анімаційні послуги, які пропонує заклади відпочинку [385, с. 21].

У Класичному приватному університеті студенти напряму "Готельно-ресторанна справа" в літній період проходять стажування на базах відпочинку, у санаторіях, таборах відпочинку на узбережжях Азовського, Чорного морів, а також у готелях Туреччини.

Згідно з освітньо-кваліфікаційною характеристикою бакалавра фахівець підготовлений до роботи в галузі економіки (ДК 009-96) "Діяльність в сфері відпочинку і розваг, культури та спорту". Багато випускників та студентів працевлаштовуються на курортні підприємства (готелі, бази відпочинку, санаторії, дитячі оздоровчі табори) аніматорами. Цим зумовлено включення в навчальний план дисципліни "Організація анімаційних послуг", котра вивчається у сьомому семестрі.

Дисципліна "Організація анімаційних послуг" для студентів освітньо-кваліфікаційного рівня "бакалавр" висвітлює процес стимулювання життєвих сил і залучення людини до активних форм відпочинку для зняття психологічного навантаження та створення привабливого туристського продукту, що підвищує рентабельність готельного господарства. Анімація – комплекс з розробки і надання програм проведення вільного часу, організація розваг і спортивного проведення дозвілля. Це своєрідна послуга, що має за мету підвищення якості обслуговування, і водночас форма реклами, повторного залучення гостей і їх знайомих, що є засобом просування туристського продукту на ринку для підвищення дохідності і прибутковості бізнесу.

Аніматор – фахівець та організатор рекреаційної діяльності туристів. Анімація як процес організації дозвілля на сучасному етапі переходить у ранг культури вражень, вирішує питання корпоративного дозвілля, рекламних кампаній, просування продукту на ринок, сприяє укріпленню корпоративного духу компаній, оскільки професійно організований відпочинок сьогодні є запорукою якісної роботи готельного підприємства [137].

Вивчення зазначеної дисципліни дає студентам за фахом "бакалавр з готельно-ресторанної справи" змогу актуалізувати та систематизувати знання про основи розробки, організації та здійснення анімаційних програм в установах і закладах рекреаційно-туристської сфери.

Метою вивчення дисципліни "Організація анімаційних послуг" є навчання організації та моделювання дозвіллєво-розважальних програм у соціально-культурному сервісі, опанування знань про різні форми, методи, засоби організації анімаційної діяльності; оволодіння елементарними навичками аналізу рекреаційних потреб різних категорій населення: за віком, за статтю, за освітньо-професійним складом, за стилем життя тощо; розвиток практичних умінь з розробки анімаційних програм, написання сценаріїв, постановки і проведення дозвіллєвих заходів у готельно-курортних закладах.

У результаті вивчення дисципліни "Організація анімаційних послуг" студенти повинні *знати:*

– соціальну сутність дозвілля та основні концептуальні підходи дослідження теорії дозвілля;

– функції та принципи дозвілля;

– основні терміни й поняття анімації;

– основні типи контингенту та їх специфічні особливості;

– кваліфікаційні рівні фахівців дозвіллєвої сфери;

вміти:

– визначати мету й основні цілі анімаційної програми;

– моделювати та розробляти дозвіллєво-культурні програми для різних категорій населення;

– писати сценарії та здійснювати їх постановку;

– організовувати заходи та роботу з дитячою аудиторією.

Зміст дисципліни "Організація анімаційних послуг" складається з трьох модулів (табл. 5.10).

Таблиця 5.10

Структура дисципліни "Організація анімаційних послуг"

Модуль	Тема	Години	Кредити
1	Теоретичні основи дозвілля	36	1
2	Організація анімаційної діяльності	36	1
3	Організація та проведення анімаційних заходів	36	1

Усього	108	3

Модуль 1 “Теоретичні основи дозвілля” включає в себе теми: “Теоретичні основи дозвілля. Соціальна сутність, функції та принципи дозвілля”, “Основні інститути дозвіллєвої та рекреаційної сфери. Поняття анімації та її типологія”, “Контингент відпочивальників та специфічні особливості роботи з ним” і “Кадрове забезпечення індустрії дозвілля”.

Модуль 2 “Організація анімаційної діяльності” охоплює такі теми: “Дозвіллєва анімація. Парк, музей як дозвіллєві центри”, “Туристська анімація. Анімаційні туристські маршрути”, “Дозвілля в туристських комплексах та готелях”, “Анімаційні послуги в технологічних перервах”, “Технологія розробки та складання анімаційних програм”.

Модуль 3 “Організація та проведення анімаційних заходів” складається з таких тем: “Інсценування літературних джерел”, “Написання сценарію”, “Постановчий план заходу” та “Постановка вистави, заходу”.

На вивчення дисципліни відводилося 108 годин, з них лекцій – 16 годин, практичних занять – 16 годин, самостійної роботи – 60 годин, індивідуальної роботи – 16 годин.

З 2007/2008 н. р. у навчальний план напряму підготовки 6.140101 “Готельно-ресторанна справа” освітньо-кваліфікаційного рівня “бакалавр” введено нову дисципліну “Організація спортивної анімації”, яка належить до варіативної частини (“За вибором студента”).

Дисципліна “Організація спортивної анімації” містить у собі теоретичну і практичну підготовку. Завдання вивчення дисципліни: ознайомити студентів з історією розвитку спортивної анімації, з методикою проведення занять, з основами спортивної анімації; сформувати вміння і навички володіння спортивними видами анімаційної діяльності; навчити організації і проведенню спортивної анімації з використанням елементів різних видів спорту.

Студент повинен уміти: організовувати і проводити різні рухливі ігри, естафети, конкурси для дітей різного віку; організовувати і проводити розважально-оздоровчі заняття аквааеробікою в басейні; володіти основними елементами базової аеробіки і використовувати їх в організації дозвілля відпочивальників.

Дисципліна складається з 64 аудиторних годин, з них: 8 годин лекцій (“Спортивна анімація”, “Організація спортивної анімації в готелях”, “Особливості організації і проведення рухливих ігор у місцях відпочинку”, “Аеробіка”, “Аквааеробіка”) та 56 годин практичних занять. Наприкінці кожного семестру за результатами навчання студентам виставляється залік.

У першому семестрі проводиться 4 години лекцій і 28 годин практичних занять (розділи "Рухливі ігри" та "Аеробіка"). Студенти знайомляться з особливостями організації і проведення рухливих ігор для дітей різного віку. На заняттях викладачі проводять ігри, естафети, конкурси, їм повідомляються правила запису і схематичного зображення гри. Студентам одержують такі домашні завдання: записати і схематично зобразити рухливі ігри, що проводилися на практичних заняттях, підготувати, записати, зобразити схематично рухливу гру, естафету з предметами або без предметів. На наступних заняттях студенти самостійно проводять ігри. Також студенти проводять підготовчу частину (вправи на місці, у русі, елементи базової аеробіки).

У розділі "Аеробіка" вивчаються основні рухи аеробіки, зв'язки, складаються комбінації з раніше вивчених елементів. Наприкінці семестру студенти самостійно проводять спортивне свято "Новорічні забави", що передбачає естафети між групами студентів другого курсу спеціальностей "Туризм" і "Готельно-ресторанна справа" Інституту здоров'я, спорту і туризму.

У другому семестрі проводиться 4 години лекцій і 28 годин практичних занять (розділи "Аквааеробіка" і "Рухливі ігри"). Заняття аквааеробікою проводяться в басейні. До занять допускаються студенти, що мають дозвіл лікаря. У процесі вивчення розділу "Аквааеробіка" освоюються: різновиди пересування у воді: ходьба, біг, стрибки, махи, "ножиці", а також рухи руками, на мілкій і глибокій воді, із предметами (нудли, м'ячі) і без предметів, а також різні конкурси (індивідуальні і командні), естафети з предметами і без предметів. Студенти самостійно проводять естафети, конкурси, комплекси вправ із предметами, без предметів на мілкій і глибокій частині басейну.

Досвід чотирирічного вивчення студентами предмета "Організація спортивної анімації" показав, що студенти готові до організації різних видів відпочинку з особами різного віку, статі, інтересів. Заняття викликають у студентів великий інтерес, сприяють професійному зростанню.

Підготовка студентів зі спеціальності 8.050402 "Готельне господарство", на нашу думку, потребує більш детального вивчення особливостей діяльності курортних підприємств, тому що в Україні, за даними Держкомстату України, 1218 готельних підприємств, 296 будинків та пансіонатів відпочинку, 1737 дитячих оздоровчих таборів, 1907 баз та інших закладів відпочинку [175].

Науковці А.І. Аппенянський [24], О.В. Гідбут та О.Г. Мезенцев [142], П.В. Ґудзь [159], А.В. Єфремов [197], Л.А. Кобанець [255], А.С. Кусков та О.В. Листкова [299], О.В. Марченко [327], Н.А. Сєдова [463], В.І. Стафійчук [508], Н.В. Фоменко [548] та інші розглядають

курортну справу як курортно-рекреаційні комплекси, в яких постійно збільшується обсяг обслуговування відпочивальників, розширюються види послуг. У зв'язку з цим зростає потреба у кваліфікованих, спеціально підготовлених професіоналах. Навчальний план напряму підготовки 6.140101 "Готельно-ресторанна справа" містить дисципліни, пов'язані з рекреацією як видом оздоровчого відпочинку і туризму, до них належать: "Рекреаційна географія", "Рекреалогія", "Рекреаційні комплекси", "Організація рекреаційних послуг". Але кожен тип курортів (бальнеологічний, бальнеокліматичний, бальнеогрязьовий, кліматичний та інші) мають яскраво виражені специфічні особливості, не тільки лікувальні, а й побутові, рекреаційні.

Можна припустити, що гостинність у курортних зонах має свої особливості, тому потребує відповідної підготовки фахівців. Наприкінці XX ст. вчені О.В. Гідбут та О.Г. Мезенцев вважали, що у зв'язку з впровадженням складних технічних систем у курортно-рекреаційне господарство та необхідністю підвищення загального рівня рекреаційного обслуговування постало завдання забезпечення спеціальної освіти для підготовки кваліфікованих кадрів для рекреаційної індустрії [142, с. 54].

Виникає потреба розширення навчального плану такими дисциплінами: "Історія курортної справи", "Курортні ресурси", "Основи санаторно-курортного лікування", "Організація курортних послуг".

Ми розробили варіативну частину навчального плану підготовки бакалавра напряму 6.140101 "Готельна-ресторанна справа" з урахуванням специфіки цієї спеціальності. Складання варіативної частини навчального плану дає вищому навчальному закладу можливість враховувати регіональні потреби готельно-курортної галузі. У табл. 5.5 подано фрагмент варіативної частини навчального плану галузі знань "Сфера обслуговування" напряму підготовки 6.140101 "Готельна-ресторанна справа", кваліфікації "бакалавр з готельно-ресторанної справи".

Розглянемо навчальну дисципліну "Організація курортних послуг" для магістрів спеціальності 8.050402 "Готельне господарство", яка вивчалася у першому семестрі.

Дисципліна "Організація курортних послуг" розрахована на формування у студентів знань про курортну систему як основу створення служби суспільного оздоровлення, мета якої – профілактика захворювань, збереження та укріплення здоров'я населення країни. Ця дисципліна дасть студентам змогу отримати уявлення про принципи, нові методи організації курортного оздоровлення та відпочинку в умовах рекреаційно-реабілітаційних закладів, про склад і перспективи розвитку санаторно-курортної галузі.

Метою викладання дисципліни є формуванням основних знань з курортної справи як сукупності всіх видів діяльності з організації та здійснення оздоровлення, лікування, профілактики захворювань на основі використання природних лікувальних ресурсів.

Завдання вивчення навчальної дисципліни: надати чіткі уявлення про сучасні курортні технології, індустрію оздоровлюючого відпочинку та лікувального туризму в умовах українських курортів, систему рекреаційних комплексів та курортний фонд України; основні напрями курортної справи як окремої галузі; систему державного регулювання курортної діяльності в Україні; історію розвитку курортів в Україні; загальну характеристику курортних факторів та їх використання в курортній діяльності, в сучасних рекреаційно-оздоровчих технологіях; вимоги до лікувально-оздоровчих місцевостей і курортів; особливості організації та функціонування курортів на сучасному етапі.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати:

– теоретичні основи кліматології та кліматотерапії, бальнеології, грязелікування, гідротерапії тощо;

– вплив на організм різних факторів, їх склад і різновиди;

– показання та правила лікувально-профілактичного використання;

вміти:

– дати характеристику природних фізичних факторів різних курортних регіонів України;

– аналізувати можливості використання природних фізичних факторів курортних територій з урахуванням нових оздоровчих підходів та технологій.

На вивчення дисципліни “Організація курортних послуг” відводиться 54 години (1,5 кредиту), аудиторних – 32 години, з них лекцій – 16 годин, практичних занять – 16 годин, самостійних – 12 годин. Підсумковий вид контролю – залік.

У змісті навчальної дисципліни ми виокремили два навчальних модулі, структуру навчальної дисципліни “Готельна індустрія” подано в табл. 5.11.

Таблиця 5.11

Структура навчальної дисципліни “Організація курортних послуг”

№ з/п	Назва модуля, теми	Години			
		всього	лекцій	практ.	сам. робота
Модуль 1. Теоретичні засади курортології		27	8	8	11
1	Курортна справа в системі охорони здоров’я та лікувально-оздоровчому туризмі	6	2	2	2
2	Рекреаційні основи курортної справи	6	2	2	2

3	Історія розвитку курортів в Україні	7	2	2	3
4	Господарський комплекс курортної галузі України	8	2	2	4

Продовження табл. 5.11

№ з/п	Назва модуля, теми	Години			
		всього	лекцій	практ.	сам. робота
Модуль 2. Курортна діяльність: особливості і принципи організації		27	8	8	11
1	Управління курортами та правовий аспект регламентації в санаторно-курортній сфері	6	2	2	2
2	Лікувальні мінеральні води та грязі в курортній практиці	6	2	2	2
3	Основи кліматології та ландшафтної рекреалогії	6	2	2	2
4	Фізіотерапія, дієтотерапія та активний відпочинок у курортній практиці	9	2	2	5
Разом		54	16	16	22

Дисципліна “Організація курортних послуг” слугує теоретичною базою вивчення курортно-рекреаційного потенціалу України, що дає студентам змогу працювати в готельно-курортних підприємствах на курортах Азовського та Чорного морів, а також за кордоном.

У навчально-виховному процесі використовували такі види контролю, як: вхідний, поточний, модульний, підсумковий та інші.

Вхідний контроль здійснюється на першому занятті з метою визначення рівня підготовленості студентів на початок вивчення дисципліни. Проводиться тестування.

Поточний контроль застосовується на планових заняттях у формі перевірки результатів виконання практичних робіт і самостійної роботи, експрес-контролю (поточний контроль може передбачати також тестування знань теоретичного матеріалу), опитування, письмові роботи. Поточний контроль проводиться протягом вивчення модуля, має виховне значення, він спрямований на стимулювання у майбутніх фахівців підвищувати свій рівень знань з дисципліни.

Модульний контроль здійснюється у формі тестування в кінці вивчення модуля. Результати контролю дають можливість визначити рівень оволодіння знаннями, вміннями та навичками зі змісту модуля.

Підсумковий контроль здійснюється у формі складання іспиту в письмовій формі. Письмова робота складається з питань, завдань, тестів, які являють собою логічно завершену частину навчального матеріалу. До іспиту допускаються студенти, які виконали всі види запланованої навчальної роботи протягом семестру, а саме: аудиторну роботу під час практичних занять та самостійну роботу при виконанні індивідуальних завдань.

З кожної дисципліни визначається рейтингова система контролю та оцінювання знань студентів. Розглянемо розподіл балів, що ви-

ставляються студентам під час вивчення дисципліни "Організація анімаційних послуг" (табл. 5.12).

Таблиця 5.12

Орієнтовний розподіл балів, що виставляються студентам під час вивчення дисципліни "Організація анімаційних послуг"

Зміст	Бали
Модуль 1. Теоретичні основи дозвілля	
Вхідний контроль (тестування)	2
Поточний контроль (опитування)	5
Модульний контроль (тестування)	3
Модуль 2. Організація анімаційної діяльності	
Завдання № 1. Аналіз анімаційної програми дозвіллєвого закладу м. Запоріжжя	5
Завдання № 2. Розробка програми дозвіллєвого закладу	5
Завдання № 3. Розробка програми для курортного готельного комплексу	5
Завдання № 4. Розробка програми для дитячого оздоровчого табору	5
Завдання № 5. Анімаційні туристські маршрути	5
Модульний контроль (тестування)	5
Модуль 3. Організація та проведення анімаційних заходів	
Завдання № 6. Написання інсценізації до відомого літературного твору	5
Завдання № 7. План проведення анімаційного заходу	5
Завдання № 8. Розробка сценарію заходу	5
Модульний контроль (тестування)	5
Конспект лекцій	10
Організація та проведення анімаційного заходу	10
Іспит письмовий	20
Всього	100

Рейтинг як індивідуальний сумарний числовий показник знань студента встановлюється за кількістю балів на кожному етапі контролю, а також за сумою балів у цілому з конкретної дисципліни. Встановлення рангу студента дає змогу диференціювати процес навчання. За підсумками всіх видів робіт визначається рейтинг студента в групі з певної дисципліни.

Підсумкові семестрові оцінки виставляються: у балах, оцінках за національною шкалою та шкалою ECTS. Відповідність підсумкових семестрових рейтингових оцінок у балах оцінкам за національною шкалою та шкалою ECTS подано в табл. 5.13.

Таблиця 5.13

Відповідність підсумкових семестрових рейтингових оцінок у балах оцінкам за національною шкалою та шкалою ECTS

Оцінка в балах	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
		оцінка	пояснення
100–90	Відмінно	A	Відмінно
89–82	Добре	B	Дуже добре
81–75		C	Добре
74–67	Задовільно	D	Задовільно
66–60		E	Достатньо

59–35	Незадовільно	FX	Незадовільно
34–0		F	Незадовільно

Таким чином, проаналізовано зміст професійної підготовки фахівців з гостинності в умовах ступеневої освіти за освітньо-кваліфікаційним рівнями: молодший спеціаліст спеціальності 5.050403 "Організація обслуговування в готелях та туристичних комплексах", кваліфікація "спеціаліст з готельного обслуговування"; бакалавр напряму підготовки 6.140101 "Готельно-ресторанна справа", кваліфікація "бакалавр з готельно-ресторанної справи"; магістр спеціальності 8.050402 "Готельне господарство", кваліфікація "магістр з гостинності". Зміст професійної підготовки забезпечувався дисциплінами циклу професійної та практичної підготовки; вибірковими дисциплінами. Проаналізовано навчальні програми з дисциплін "Готельна індустрія", "Організація готельного господарства", "Організація анімаційних послуг", "Організація спортивної анімації", "Організація курортних послуг". Ці навчальні дисципліни мають важливе значення для професійної підготовки майбутніх фахівців з гостинності в цілому та майбутніх фахівців з готельно-курортної справи зокрема.

5.2. Форми та методи професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти

У своїх дослідженнях вчені А.С. Агафонова [6], А.А. Андреєв [15; 16], Г.Д. Бухарова [67], В.Є. Берека [44], В.П. Беспалько [46], С.Л. Вігман [80], С.С. Вітвицька [118; 119], А.А. Волкова [120], Н.П. Волкова [122], С.У. Гончаренко [149], Н.В. Гузій [160], О.І. Гура [165], [191], І.А. Зязюн [224–226], Г.П. Касянович [244], А.К. Колеченко [261], Л.В. Кнодель [252], М.О. Князян [254], В.В. Краєвський [277], З.Н. Курлянд [296], С.П. Максимюк [321], В.Л. Омеляненко [375], В.Л. Ортинський [381], І.П. Підласий [414], В.А. Попков [420], А.В. Семенова [465], С.О. Сисоєва [474], О.І. Скнар [483], В.О. Сластьонін [490], Ю.Г. Фокін [546] та інші розглядали проблему вдосконалення форм та методів навчання у вищих навчальних закладах.

До форм професійної підготовки нами віднесено: лекції, практичні і самостійні заняття, індивідуальну роботу, ознайомчу, навчальну, виробничу, науково-педагогічну, переддипломно-виробничу практики.

Актуальним для нас є метод проблемного навчання у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців. Проблему організації навчання за допомогою цього методу досліджували науковці А.А. Андреєв [16], М.М. Анцибол [21], В.К. Буряк [65], С.С. Вітвицька [117], Т.А. Дмитренко [182], В.Л. Ортинський [381], О.М. Пехота та А.З. Кі-

ктенко [403], М.І. Приходько [425], О. Скнар [483], О.С. Скубашевська [488], І.О. Смолюк [498], М.М. Фіцула [545] та ін. Аналіз літературних джерел та власний практичний досвід викладацької діяльності дає підстави стверджувати, що проблемне навчання стимулює навчально-пізнавальну діяльність студентів. Навчальна діяльність з використанням проблемного методу має такі особливості: вимагає від студентів прояву самостійності при аналізі умов завдання, застосування знань з інших дисциплін; навчальна діяльність здійснюється за допомогою пошукових дій; у процесі навчальної діяльності у студентів розвиваються дослідні здібності, оригінальність вирішення завдань, уміння самостійно знаходити шляхи розв'язання поставленої проблеми.

В.І. Орлов зазначає, що методи навчання відображають закономірності та різноманіття видів діяльності і дій педагога та студента [380, с. 30].

Проблемний метод ми використовували при читанні лекцій у двох напрямах: поетапне залучення студентів до пошуку істини шляхом демонстрації та логіки пошукової діяльності; поетапне вирішення поставленої проблеми за допомогою різноманітних питань, які спонукали студентів до активного мислення.

Студентам Коледжу Класичного приватного університету спеціальності 5.050403 "Організація обслуговування населення в готельних та туристичних комплексах" на лекції з дисципліни "Рекреаційні комплекси" на тему "Планувальна організація рекреаційного району та рекреаційної зони" ставилися, наприклад, такі проблемні запитання: "Які можливості використання рекреаційних районів за природними умовами?"; "Яка планувальна організація селищної і рекреаційної зон?"; "Як використати рекреаційний потенціал різних районів Запорізької області?"; "Чи є зона організованого природного ландшафту в місті Запоріжжі?"; "Як розв'язати транспортну проблеми в Запорізькому регіоні?". Перед студентами ставилися проблеми, які вони повинні були розв'язати, аналізуючи літературу, матеріали мережі Інтернет.

На лекції з дисципліни "Організація готельного господарства" з теми "Технологічний цикл обслуговування в номерах" студентам другого курсу, які навчалися за напрямом 6.140101 "Готельно-ресторанна справа", ставилися такі проблемні запитання: "Які додаткові послуги може пропонувати готель?", "Що може включати до себе технологічний цикл обслуговування в номерах?", "Які види прибирання можна вдосконалити?".

На лекції з дисципліни "Організація готельного господарства" з теми "Оцінювання якості наданих послуг" студентам третього курсу, які навчалися за напрямом 6.140101 "Готельно-ресторанна справа",

демонструвався п'ятихвилинний відеоматеріал "Зустріч гостя у готелі". Студентам ставили проблемне запитання: "Яка різниця отримання послуг в готелях категорії три, чотири або п'ять зірок?". Студенти обговорювали різні аспекти поведінки працівників готелів з моменту появи гостя в готелі до поселення в номері.

На лекції з дисципліни "Організація анімаційних послуг" з теми "Технологія розробки, організації та проведення анімаційних програм" для студентів четвертого курсу, які навчалися за напрямом 6.140101 "Готельно-ресторанна справа", пропонувалися такі проблемні запитання: "Які основні чинники ефективності анімаційної програми?", "Які проблеми існують у наданні анімаційних послуг у дитячих оздоровчих таборах, курортних готелях України?". На лекції кілька студентів, яким заздалегідь було дано завдання підготувати повідомлення щодо проблем надання анімаційних послуг у містах відпочинку Запорізької області, протягом 10 хвилин аргументовано аналізували проблеми організації анімаційних послуг у м. Запоріжжя, а саме: у парку "Дубовий гай", "Каскад – Радуга", санаторії "Великий луг", туристичному комплексі "Джаз", історичному комплексі "Козацька Січ".

Ми практикували проведення бінарних лекцій у формі діалогу викладача та магістрів. Наприклад, на лекції з дисципліни "Організація анімаційних послуг" для студентів четвертого курсу, які навчаються за напрямом 6.140101 "Готельно-ресторанна справа", з теми "Анімаційні програми для сімейного відпочинку" викладач подав теоретичну частину лекції, магістрант, який проходив стажування в готелі "Golden Cost Resort" (Туреччина) як аніматор, розкривав особливості форм, засобів та методів організації анімаційних послуг.

На лекції з дисципліни "Інновації у сфері гостинності" на тему "Франчайзинг у готельній індустрії" магістрантам спеціальності 8.050402 "Готельне господарство" пропонувалося обговорити такі проблемні питання: "Які позитивні та негативні сторони франчайзингу як системи господарювання?", "Які переваги та недоліки різних систем господарювання на етапі становлення власного готельного підприємства?", "Партнерство, оренда, управління по контракту, приватна власність як складові франчайзингу".

На практичних заняттях використовувалися такі методи: проектування, ситуаційні методи, "мозкова атака", дискусії, ділові ігри, кейс-метод, круглий стіл, демонстрації, попереднього іспиту, презентації, "метаплан", створення сценаріїв анімаційних заходів, використання програми "Парус-готель".

Аналіз літературних джерел (А.В. Головачова [147], В.Г. Іванов [227], І.А. Колєсникова [260], А.В. Метейко [334], А.А. Мусакін [355], М.О. Наказний [357], В. Самойлова [458] та ін.) та особистий досвід

дають підстави стверджувати, що педагогічне проектування як особистий вид проблемного заняття, як специфічна форма творчості є універсальним засобом розвитку людини. Її можна використовувати в педагогічних цілях.

На практичних заняттях з дисципліни "Інновації у сфері гостинності" з теми "Перспективи та проблеми розвитку малих готелів" студенти, які навчалися зі спеціальності 8.050402 "Готельне господарство" методом проектування розробляли проект "Малий готель". Мета практичного заняття: обґрунтувати необхідність, перспективність і дієздатність малих готелів у м. Запоріжжя. Практичне заняття включало до себе: питання, пов'язані з тим, як зробити бізнес-план малого готелю; як спланувати формування послуг; ціноутворення; як підібрати персонал малого готелю. Для досягнення навчальних цілей виділялось чотири етапи методу проектування з теми "Перспективи та проблеми розвитку малих готелів" (рис. 5.1).

Рис. 5.1. Етапи методу проектування з теми "Перспективи та проблеми розвитку малих готелів" (розроблено автором)

На попередньому етапі студенти обговорювали використання матриці SWOT-аналізу середовища індустрії гостинності.

С.С. Скобкін вважає, що якісний аналіз перспектив готельного підприємства здійснюється з метою виявлення сильних S (strengths) та слабких W (weaknesses) сторін його діяльності, можливостей O (opportunities) та ризиків T (threats), сила та слабкість готелю оцінюється в контексті його конкурентоспроможності. Використання великих літер англійських слів створює назву SWOT [484, с. 61].

Студентам пропонувалося самостійно зробити SWOT-аналіз малого готелю, котрий знаходиться на березі Дніпра в міській зоні

м. Запоріжжя. Студенти були поділені на сім груп по три студенти та отримали завдання зробити аналіз тенденцій розвитку туризму в регіоні; конкуренції; системи продажу готельних послуг; складу споживачів; технологій, котрі планується використовувати; організаційної структури готелю; іміджу готелю з точки зору споживачів.

На практичному занятті група розподілялися вже на три підгрупи по сім студентів, до кожної з яких входили по одному представнику з кожної групи. Кожна група зробила SWOT-аналіз свого проекту малого готелю, оцінила конкретний фактор щодо загрози та можливості, усі параметри від одного до п'яти балів. Використовували такі критерії: 1 бал – аспект незначно впливає на діяльність готелю; 2 бали – на сьогодні аспект не може значно впливати на діяльність готелю, але необхідно пам'ятати про нього при розвитку ринку; 3 бали – аспект значно впливає на діяльність готелю; 4 бали – аспект дуже важливий для розвитку готелю; 5 балів – ключовий аспект, без врахування якого готель втрачає свою конкурентоспроможність у перспективі. Потім кожна група робила презентації свого малого готелю. Після виконання завдання всі студенти давали оцінку презентаціям готелю та визначали кращу з них. Один з проектів малого готелю подано в табл. 5.14.

Таблиця 5.14

SWOT-аналіз проекту малого готелю

Фактор	Сильні сторони S	Бали	Слабкі сторони W	Бали	Можливості O	Бали	Загрози T	Бали
Тенденції розвитку туризму в регіоні	Готель є офіційним партнером Ленінської районної держадміністрації	4	Готель пропонує послуги проживання та харчування	3	В програмі Запорізької облдержадміністрації розроблено програму розвитку туризму	3	Недостатньо коштів на реалізацію регіональної програми	2
Конкуренція	Ціни нижче на 10%, ніж по місту	3	Відсутність додаткових послуг	5		3	Будівництво готелю на острові Хортиці	3
Системи продажу готельних послуг	Готель використовує комп'ютерну систему "Парус-Готель"	2	Недостатньо угод з посередниками	2	Поява в регіоні державного центру продажу готельних послуг	2	Зміна керівництва районної держадміністрації	4
Склад споживачів	Зв'язки з Держадміністрацією дає змогу заповнювати час-	4	Проблема сезонності (зимовий період)	4				

	тину номерного фонду							

Продовження табл. 5.14

Фактор	Сильні сторони S	Бали	Слабкі сторони W	Бали	Можливості O	Бали	Загрози T	Бали
Технології, які використовуються	Наявність Інтернету	3	Відсутність кондиціонерів у номерах	4	Вступ до державного центру продажу готельних послуг	2		
Організаційна структура	Високопрофесійний персонал	5	Високі витрати на персонал	3			Відкриття готелю на острові Хортиця	4
Імідж готелю з точки зору споживачів	Висока якість сервісу	5	Відсутність оздоровчих, розважальних послуг	4				
		26		**25**		**10**		**13**

На підставі SWOT-аналіз проекту малого готелю виділено такі ключові позиції, котрі впливають на розвиток готелю. Сильні позиції: готель є офіційним партнером адміністрації району місця; зв'язки з керівництвом району дають змогу заповнювати частину номерів за рахунок гостей, котрі приїхали за запрошенням місцевої влади; висококласний персонал; висока якість сервісу. Слабкі позиції: відсутність додаткових послуг і кондиціонерів. Реалізація можливостей у перспективі чітко не визначена. Загрози: зміна адміністрації району; можливі перебої постачання електроенергії; можливе будівництво готелю конкурентами на острові Хортиця. Викладач підбивав підсумки заняття.

Діловим іграм приділялася значна увага в підготовці майбутніх фахівців з готельно-курортної справи. Форми організації навчального процесу при використанні ділових ігор усували суперечності між абстрактним характером навчальної дисципліни та реальним характером професійної діяльності (Л.Г. Борисова [229], А.С. Нісімчук [366], Ю.В. Бурцева [64], П.І. Підкасистий [404], В.П. Пугачов [437], Н.В. Самоукіна [459], М.І. Скрипник [486], В.А. Трайнев [521], Д. Турнер [526], Д.В. Чернилевський [529], В.П. Шашина [575] та ін.). Мета гри визначалася практичними потребами студентів, характеризувалася використанням знань з різних дисциплін. Метод ділової гри давав змогу поєднати охоплення проблем широкого кола і глибину їхнього осмислення. А.А. Вербицький вважає, що розвиток особи фахівця в діловій грі здійснюється в результаті підпорядкування двом

типам норм, таким як: компетентні предметні дії і соціальні відносини колективу [76, с. 129]. Науковець підкреслює, що в діловій грі при її конструюванні і використанні реалізуються такі психолого-педагогічні принципи, як: принцип імітаційного моделювання конкретних умов і динаміки виробництва, принцип ігрового моделювання змісту і форм професійної діяльності, принцип спільної діяльності, принцип діалогічного спілкування, принцип двоплановості, принцип проблемного змісту імітаційної моделі і процесу його розгортання в ігровій діяльності [76, с.129].

С.О. Габрусевич і Г.А. Зорін вважають, що структура ділової гри заснована на внутрішніх і зовнішніх зв'язках просторово-часової організації діяльності її учасників [131, с. 16]. Структуру можна розглядати як взаєморозташування системоутворювальних елементів, зумовлених сукупністю стійких звязків, яка зображена у вигляді схеми [131, с. 16] (рис. 5.2).

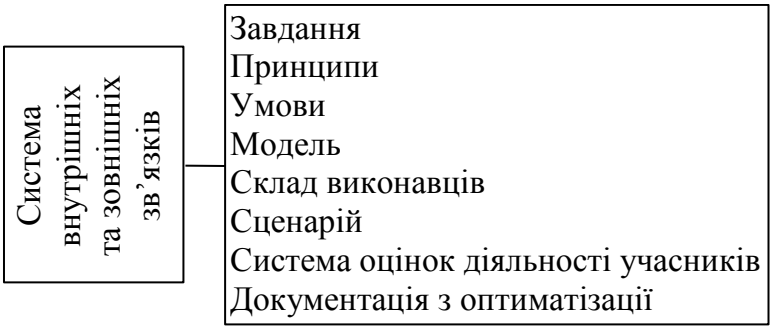

Рис. 5.2. Структура ділової гри (за С.О. Габрусевичем і Г.А. Зоріним, 1989)

Автори зазначають, що інтенсифікація навчальної діяльності в ігрових формах супроводжує адаптацією мислення студента, що виражається в накопиченні, систематизації й організації професійних знань (емпіричне мислення); формуванні навичок мислення за правилами прийняття оптимальних рішень (логічне мислення); звиканні до методів аналізу неповної інформації про досліджувану подію (евристичне мислення); пристосуванні особових особливостей до прийняття рішень в умовах міжособових конфліктів та інформаційної невизначеності (діалектичне мислення, що виявляється в якісних стрибках з використанням елементів інтуїції) [131, с. 36].

А.П. Панфілова вважає, що ігрова форма сприяє більшій зацікавленості студентів, передбачає момент соціальної взаємодії, готує до професійного спрямування, метод ділової гри стимулює рефлексивні процеси, які дають можливість інтерпретації, осмислювання отриманих результатів, у діловій грі виявляється особистість студента [388, с. 23].

При розробці ділової гри ми спиралися на принципи, які визначили А.М. Князєв та І.В. Одинцова. Науковці вважають, що закономірностям вибору та системного використання активно-ігрових технологій найбільше відповідають принципи: активності, самостійності, колективності, моделювання, проблемності, виконання ролей, структурної системності, динамічності, результативності, зворотного зв'язку, змагання, новизни [253, с. 28–29].

На практичних заняттях з дисципліни "Менеджмент готельно-ресторанного підприємства" за темою: "Методи менеджменту: матеріальне стимулювання" зі студентами третього курсу ми проводили ділові ігри. Проблема полягала у визначенні форм та засобів матеріального стимулювання працівників служби бронювання, служби прийому та розміщення; служби експлуатації номерного фонду; служби обслуговування. Заздалегідь студенти обговорювали службові обов'язки кожної служби готелю. За підсумками гри визначено, що, на думку студентів, найбільш привабливими матеріальними мотивами були грошова премія, додаткові дні відпустки, система бонусів, надання безвідсоткових кредитів, надання путівок зі знижкою тощо.

А.М. Князєв та І.В. Одинцова вважають, що ефективними сучасними елементами активно-ігрових технологій є відеопрактикуми, які передбачають використання відеофільмів для подальшого аналізу і проблематизації в групі [253, с. 126]. Автори, характеризуючи дидактичні можливості відеоматеріалів, відзначають таке: у ході сприйняття матеріалів студенти оволодівають досвідом діяльності, схожим з тим, який вони здобули б у дійсності; відеофрагменти дають змогу робити висновки і самим вирішувати завдання ігрової дії, а не лише бути спостерігачами; візуальне сприйняття реальності створює потенційно вищу можливість перенесення знань і досвіду діяльності з навчальної ситуації в реальну; відеофільми дають можливість "стискувати" час, відеоматеріали, супроводжуючи процес сприйняття, забезпечують емоційний заряд; аналіз відеоматеріалів дає змогу набувати вмінь і розвивати здібності аналізу конкретних проблем; відеоматеріали сприяють зростанню пізнавальної активності студентів; аналіз відеофрагментів дає можливість змінити ставлення до навколишньої дійсності, адаптуватися до нового, невідомого [253, с. 127–128].

У навчальному процесі застосовувався метод відеопрактикум, який вимагав дотримання таких умов: зміст відеоматеріалів визначався педагогічним завданням і відповідав конкретній програмі, тематиці занять, відеоматеріал обговорювався в академічних групах разом з викладачем, який ставив проблемні запитання. Перелік відеоматеріа-

лів, які використовувались під час навчальних занять майбутніх фахівців з готельно-курортної справи, подано в табл. 5.15.

Таблиця 5.15

Перелік відеоматеріалів, які використовувались під час навчальних занять майбутніх фахівців з готельно-курортної справи

Навчальна дисципліна	Курс	Назва відеоматеріала
Валеологія	I	"Сім програм здоров'я", "Їсти, щоб жити", "Профілактика шкідливих звичок"
Вступ до фаху	I	"Кафедра туризму та готельного господарства"
Організація спортивної анімації	II	"Аквааеробіка: заняття в басейні", "Базова аеробіка"
Організація ресторанного господарства	II, III	"Як правильно обслужити клієнта в ресторані"
Організація анімаційних послуг	IV	"Анімація в готелі "Club Golden Beach" (Туреччина)"
Організація курортних послуг	V	"Курорти світу", "Санаторій-курорт "Бердянск"

У навчальному процесі ми використовували метод презентацій. Наприклад, на практичних заняттях з дисципліни "Готельна індустрія" з теми "Міжнародні готельні ланцюги. Типи сучасних готелів" студенти напряму 6.140101 "Готельно-ресторанна справа" готували за завданням викладача презентації, індивідуально або групами по два, три студенти. Необхідною вимогою презентації було використання відео, фотографій або рисунків. На практичних заняттях студенти демонстрували презентації готелів з коментарями (стисла характеристика, цікаві подробиці та ін.).

На нашу думку, ефективним методом колективної творчості, пошуків рішень був метод "мозкової атаки", який активізував творчість студентів, допомагав знаходити кілька рішень з конкретної теми. При проведенні цього методу особлива роль відводилась дотриманню правил гри, які включали: формування завдань атаки в загальних умовах; часу на обґрунтування кожної ідеї відводилося не більше ніж 2 хвилини. Заборонялася будь-яка критика; гіпотеза оцінювалась за 10-бальною шкалою, кожний учасник зобов'язувався брати участь в обговоренні.

Перелік практичних занять, на яких застосовували метод "мозкової атаки", подано в табл. 5.16.

Алгоритм "мозкової атаки" включав в себе: запис теми на дошці, в зошитах; усі учасники висловлювали свої думки із запропонованої теми; усі ідеї записували на дошці; кількість гіпотез встановлював викладач; усі гіпотези групувалися та аналізувалися студентами; підбивався підсумок; відбиралися і записувалися студентами ті пропозиції, гіпотези, які найбільш ефективно допомагали вирішити поставле-

не завдання. Викладач та члени експертної комісії оцінювали участь кожного студента за критеріями оцінювання.

Таблиця 5.16

Перелік практичних занять, на яких застосовували метод "мозкової атаки"

Тема	Дисципліна	Ступінь навчання, семестр
Ефективність інфраструктури рекреаційної системи	Рекреаційні комплекси	Коледж, 3-й семестр
Рівень комфорту рекреаційних комплексів	Рекреаційні комплекси	Коледж, 3-й семестр
Порядок прийому та розміщення гостей. Види зустрічей	Організація готельного господарства	Бакалавр, 4-й семестр
Вимоги до обслуговуючого персоналу готельного комплексу	Організація готельного господарства	Бакалавр, 4-й семестр
Персонал як чинник забезпечення якості готельних послуг	Організація гостинності в засобах розміщення	Бакалавр, 6-й семестр
Технологія надання додаткових послуг	Організація гостинності в засобах розміщення	Бакалавр, 6-й семестр
Анімаційні програми для сімейного відпочинку	Організація анімаційних послуг	Бакалавр, 7-й семестр
Форми організації анімаційних заходів	Організація анімаційних послуг	Бакалавр, 7-й семестр
Основні вимоги до сучасних курортів	Організація курортних послуг	Спеціаліст, 9-й семестр
Перспективи розвитку курортних зон Азовського узбережжя	Організація курортних послуг	Спеціаліст, 9-й семестр
Еволюція індустрії гостинності	Інновації у сфері гостинності	Магістри, 1-й семестр
Основні вимоги до управління якістю готельних послуг	Інновації у сфері гостинності	Магістри, 1-й семестр

Наприклад, з дисципліни "Організація анімаційних послуг" за допомогою методу "мозкової атаки" зі студентами третього курсу обговорювалися питання щодо ефективності анімаційних програм для сімейного відпочинку у вихідні дні. Розглядалися такі питання: місце проведення, організація рекламних заходів, програма анімаційних заходів, склад учасників, фінансування, підбиття підсумків. Аналіз результатів "мозкової атаки" показав високу активність студентів, розширення їх знань з цієї дисципліни.

Методом дискусій ми проводили практичні заняття. Дискусія – ефективний метод групової взаємодії, який активно використовувався серед студентів Інституту здоров'я, спорту і туризму Класичного приватного університету та сприяв організації спільної діяльності й інтенсифікації процесу прийняття рішень у групі за допомогою обговорення проблеми або певного питання. На практичному занятті з ди-

сципліни “Організація анімаційних послуг” з теми “Кадрове забезпечення індустрії дозвілля” зі студентами, які навчалися на четвертому курсі з напряму 6.140101 “Готельна-ресторанна справа”, використовувалася дискусія, під час якої активно обговорювалися такі питання: склад анімаційної служби туристичного та готельного комплексу; головні завдання методиста-аніматора; професійні кваліфікаційні рівні аніматорів; характеристика персоналу готельних анімаційних служб; трудограма професії тураніматора; модель фахівця туранімації; характеристика персоналу готельних анімаційних служб. У підсумку розроблено професійні вимоги до аніматора високого рівня, які подано на рис. 5.3.

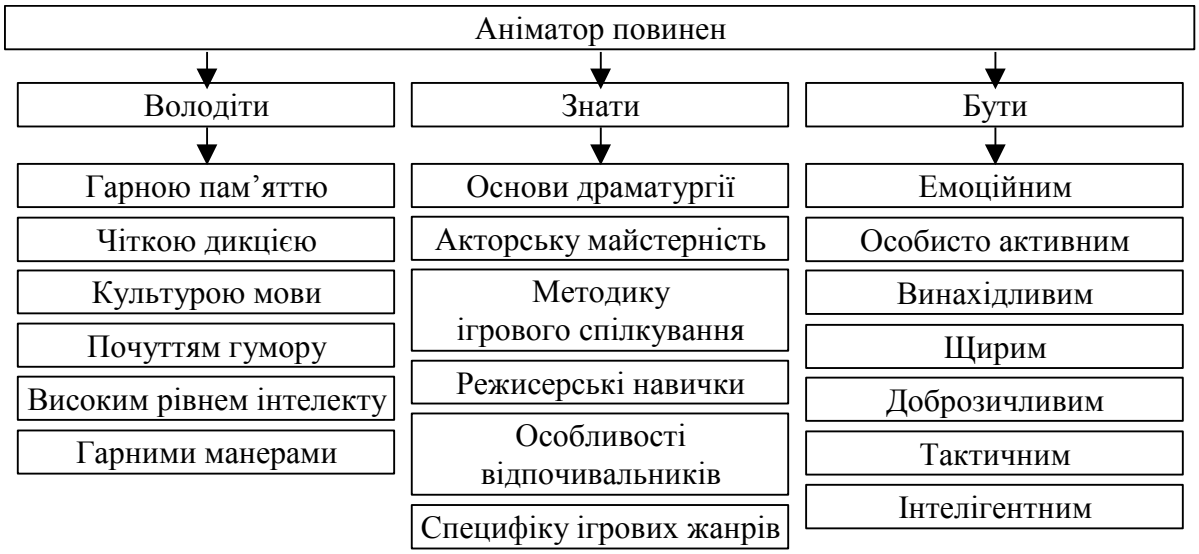

Рис. 5.3. Професійні вимоги до аніматора (розробка автора)

На практичному занятті з дисципліни “Організація готельного господарства” з теми “Оцінювання якості наданих готельних послуг” зі студентами третього курсу методом дискусії розглядалося питання “Система правил готелю з точки зору “клієнт завжди правий”. Студентам пропонувалося обговорити такі аспекти: “Особливості прийому та поселення в готелі з погляду гостя та працівника готелю”. На практичних заняттях з дисципліни “Організація анімаційних послуг” зі студентами четвертого курсу проводилась дискусія: “Напрями вирішення проблеми щодо втілення анімаційних програм у рекреаційних комплексах міста Запоріжжя”.

Ефективність роботи готельного комплексу визначається корпоративною культурою (Ю.Д. Красовський [272; 273; 279], О.Д. Чудновський [152] та ін.). Для магістрів спеціальності 8.050402 “Готельне господарство” на практичному занятті з дисципліни “Організація курортних послуг” проведено дискусію на тему “Кодекс честі працівників

готельно-курортного закладу". Дискусія включала такі етапи: 1) група ділилася на п'ять підгруп; 2) кожна підгрупа отримувала від викладача тексти так званого "корпоративного кодексу", в кожній підгрупі обирався лідер, який здійснював керівництво дискусією; 3) у всіх підгрупах проходили дискусії з метою вироблення спільного аргументованого корпоративного кодексу готелю; 4) призначалася робоча група з п'яти осіб, яка аналізувала виступи представників кожної підгрупи; 5) підгрупа захищала свою концепцію "кодексу працівників готелю" протягом 3 хв; 6) робоча група захищала узагальнений варіант кодексу, який обговорювався всіма студентами; 7) в кінці заняття викладач підбивав підсумки та пропонував кінцевий варіант "Кодексу честі працівників готелю", який представляла робоча група. Кодекс встановлював ставлення до: а) готелю (відданість, підтримка позитивного іміджу та корпоративної етики); б) роботи (старанність, відповідальність, ощадливість, почуття гордості за свою роботу, впровадження нового в обслуговування клієнтів); в) колег (повага, чемність, співробітництво, визнання заслуг); г) клієнтів (повага, увага, послужливість, ввічливість, акуратність, зовнішній вигляд, корпоративна культура, психологічна рівновага, завжди гарний настрій). Результатом дискусії був розроблений "Кодекс честі працівника готелю".

Ми використовували метод круглого столу, на який запрошувались провідні фахівці готельної справи. Так, на практичному занятті з дисципліни "Організація готельного господарства" для студентів спеціальності 6.140101 "Готельна-ресторанна справа" проводився круглий стіл, на якому провідні фахівці готельної індустрії, заслужені працівники сфери послуг України В.Д. Біляченко (понад 20 років керівник готелю "Інтурист", м. Запоріжжя, на сьогодні генеральний директор ТОВ "Агентство подорожей "Інтурист") та В.М. Білоблоцький (генеральний директор ЗАТ "Запоріжтурист", до складу якого входить готель "Хортиця") ділилися своїм багаторічним досвідом, обговорювалися такі питання: нормативно-правове регулювання готельної індустрії; класифікація підприємств готельного господарства України; сутність послуг гостинності в готельному господарстві; культура обслуговування в готельному господарстві; особливості організації праці на підприємстві готельного господарства.

Науковці М.В. Артюшина [26], Н.П. Волкова [122], Р.С. Піонова [406], Ю.П. Сурмін [477], П.М. Шеремет і Л.Г. Каніщенко [578] та інші до категорії проблемних методів зараховують кейс-метод (CASE).

Автори монографії "Ситуативний аналіз, або Анатомія кейс-методу" вважають, що перевага кейс-методу полягає в тому, що він вчить професійному спілкуванню, умінню встановлювати партнерські відносини, працювати в команді, сприяє виробленню у студентів лі-

дерських якостей, навичок конкуренції, актуалізує етику ділового спілкування, виступає ефективним інструментом формування інтелектуального капіталу особистості [477, с. 136].

Р.С. Піонова вважає, що кейс-метод сприяє розвитку розумової діяльності, здібностей студентів, умінь і бажання переробляти величезні масиви інформації, що вимагає завзятості й цілеспрямованості. Цей метод орієнтує студентів на застосування різних видів аналізу: проблемного, системного, причинно-наслідкового, прагматичного, аксіологічного та ситуаційного [406, с. 130].

Автори навчального посібника "Психолого-педагогічні аспекти реалізації сучасних методів навчання у вищій школі" визначають такі принципи роботи з кейсом: в основі процесу обговорення лежать партнерські відносини; викладач і студенти повною мірою поділяють відповідальність за процес навчання, а також вчаться один в одного [436, с. 227].

Н.П. Волкова під час використання кейс-методу (CASE) рекомендує "дотримуватись таких умов: забезпечення достатньо високої складності пізнавальних проблем, які потрібно вирішувати учням (тільки тоді можливе виникнення пізнавального конфлікту); створення вчителем логічного ряду запитань щодо пізнавальної проблеми (вони мають спонукати учнів до пошуку істини); створення у класі атмосфери психологічного комфорту, яка має сприяти вільному висловлюванню учнями думки, не боячись помилки; відведення спеціального часу на осмислення способів вирішення проблеми" [122, с. 302].

Ю.П. Сурмін, рекомендує при створенні кейсу використовувати технологічну схему [477, с. 157], яка подана на рис. 5.4.

На практичному занятті з дисципліни "Інновації в готельній індустрії" з теми "Місце та роль інновацій у розвитку готельного господарства" з магістрами спеціальності 8.050402 "Готельне господарство" нами використовувався кейс-метод. Мета заняття: проаналізувати стан готельного господарства в Україні, розкрити сутність інновації. Зміст заняття: 1. Викладач знайомить студентів з провідними готелями світу, які пропонують споживачу велику кількість готельних послуг та високу якість обслуговування. 2. Магістри шукають у будь-яких засобах інформації аналог моделі готелю в Україні. 3. Проводиться обговорення таких питань: які функції інновацій в готельному бізнесі? Яка організаційна структура інноваційної діяльності? Як супроводжуються нововведення в готельній індустрії? Яка Ваша інноваційна ідея? 4. Магістри пропонують інноваційні ідеї, пов'язані з вивченням комп'ютерних банків даних готелів України та світу, переглядом спеціальної літератури, участю у виставках з подальшим ви-

вченням їх матеріалів, залученням інвесторів, модернізацією підприємств, збільшенням кількості додаткових послуг, обміном клієнтами між готельними та туристичними підприємствами, відкриттям кафе і барів за національною ознакою й ін. 5. Викладач пропонує студентам обговорити кращу інноваційну ідею та підбиває підсумки заняття. На практичних заняттях для активізації навчальної діяльності нами використовувався метод попереднього іспиту. Суть цього методу полягає в такому: після вивчення частини матеріалу навчальної дисципліни студенти мали можливість самі складати екзаменаційні питання. Студенти академічної групи поділялися на декілька груп, протягом 25–30 хвилин складали питання для іспиту, потім представник кожної групи захищав свій варіант. Студенти інших груп опонували. Студенти-експерти обирали найцікавіші варіанти. Викладач аналізував пропозиції студентів, оцінював творчість, самостійність і рівень засвоєння вивченого матеріалу, окремі питання використовувалися викладачами під час складання екзаменаційних білетів.

Рис. 5.4. Технологічна схема створення кейсу (за Ю. Сурміним та ін., 2002)

На практичних заняттях нами використовувалися ситуаційні методи в різних формах: вирішення управлінських завдань, аналіз конфліктних ситуацій, казусів та інцидентів тощо [478].

І.П. Підласий ситуаційний метод визначає як "скомбінований із багатьох шляхів і способів метод, який застосовується педагогом тоді, коли жоден з відомих ізольованих методів не дає можливості швидко й ефективно досягти наміченої мети у наявних умовах" [409, с. 295]. Автор підкреслює, що "головну роль у виборі і застосуванні цього методу відіграє ситуація" [409, с. 295].

А.М. Князев та І.В. Одинцова поняття "ситуація" трактують як сукупність факторів та даних, які характеризують те або інше явище [253, с. 148]. Незалежно від форми застосування методу враховувалися деякі методичні вимоги до них, а саме: створення умов для емоційного розвантаження студентів, для досягнення емоційного комфорту в групі; зняття емоційного напруження у самих викладачів з метою стимуляції творчого мислення й інтересу до своєї роботи; використання діалогічної форми спілкування, пошук доцільних рішень у конкретних ситуаціях; надання можливості кожному студентові висловити, довести або спростувати ту або іншу точку зору; використання прийомів спілкування, що стимулюють суб'єктну позицію студента, нетрадиційних способів взаємодії з ним; розробка багатоваріантних вирішень кожної ситуації; пояснення суті ситуації і поставлених цілей; розкриття характеру й різноманітності взаємозв'язків і спілкування.

З усіх функцій управлінського спілкування найчастіше здійснюється надання розпорядливій інформації. Завданням, пов'язаним з цією функцією, ми надавали особливе значення. Для нас було важливим переконати студентів у необхідності виключити з розпорядливої інформації директивний стиль (накази, вказівки розпорядження, вимоги) і замінити його демократичними формами спілкування (прохання, порада, пропозиція). Так, наприклад, на практичних заняттях з дисципліни "Організація готельного господарства" з теми "Раціональна організація праці працівників малого готельного підприємства" студентам напряму 6.140101 "Готельно-ресторанна справа" запропоновано декілька проблемних ситуацій та можливі шляхи їх вирішення.

І. *Ваш персонал готелю готується до проведення відповідального заходу. Один зі співробітників раптово захворів. Кожен працівник зайнятий дорученою йому справою, до початку заходу залишається декілька днів. Робота хворого також дуже важлива і має бути виконана в строк. Ваші дії.*

1. Розподілю роботу відсутнього між всіма, навіть якщо це викличе незадоволеність у підлеглих.

2. Пораджуся з людьми. З'ясую, у кого більше можливостей виконати це завдання і звернуся з проханням допомогти колективу.

3. Попрошу заступника вирішити це питання, попереджу, що при зриві завдання всі будуть покарані.

4. Вирішу це питання самостійно, знайшовши резерви в колективі, або виконаю цю роботу сам.

II. *У найнапруженіший літній період у колективі готелю часто порушується трудова дисципліна, внаслідок чого багато робіт виконуються неякісно. Заздалегідь можна прогнозувати, що рівень сервісу буде невисоким.*

1. Залишу з'ясування фактів до закінчення сезону.

2. Запрошу винуватців і поговорю з ними віч-на-віч, запропоную їм надалі не підводити колектив.

3. Не витрачаючи часу на розмови, проведу збори і покараю винних.

4. Запропоную авторитетним членам колективу розібратися і запропонувати рішення.

У процесі колективного обговорення варіантів дій керівника студенти дійшли висновку про необхідність сформувати в працівників готелю внутрішні мотиви діяльності, бажання виконувати свою роботу, лише тоді можна розраховувати на прояви зацікавленості, ініціативи і творчості з боку колективу.

Зміст ряду завдань був спрямований на усвідомлення студентами того, що в діалозі керівникові необхідно уникати жорстких оцінок (докорів, обурення, погроз) і максимально використовувати м'які (похвалу і схвалення, що передбачають позитивну оцінку), або ж негативні, але пом'якшені оцінки (осуд, вираження подиву). Наприклад:

III. *Працівник готелю не підготувався до виступу на нараді внаслідок недисциплінованості, хоча завіряв, що завдання обов'язково виконає.*

1. В першу чергу доб'юся виконання завдання, а питання про покарання вирішу залежно від обставин, але так, щоб це не зашкодило справі.

2. Поговорю з працівником, з'ясую причину зриву і після цього прийму рішення про покарання.

3. Спочатку поговорю з тими, хто більше знає працівника, що провинився, пораджуся про те, яку форму дії застосувати до нього.

4. Запропоную працівникові написати доповідь для вирішення питання в адміністративному порядку.

IV. *Один з працівників готелю ігнорує ваші вказівки, робить все по-своєму. Ваші дії відносно нього:*

1. Проаналізую відповідність даних мною вказівок інтересам справи і на основі цього аналізу визначу свої дії відносно підлеглого.

2. Підготую доповідь для вирішення питання адміністрації.

3. Викличу його на відверту розмову і постараюся переконати, прихилити до себе. Спробую впливати на нього через авторитетних співробітників.

4. Не вдаючись до подробиць, суворо покараю. Вживатиму заходів, щоб подібні факти надалі не повторилися.

Ми прагнули, щоб студенти усвідомили важливість хорошого інформаційного забезпечення всього колективу. Саме недостатня інформованість інколи є причиною появи різних домислів, які заважають працювати. Наприклад, *у колективі готелю була розподілена премія. Деякі працівники вважають, що їх незаслужено "образили", і вони звернулися до вас зі скаргою.* Варіанти вирішення:

1. Скажу, що премії розподіляються колективно за участю профспілки. Поясню, що я тут ні при чому. Запропоную написати заяву для розгляду.

2. Заспокою, сказавши, що всі добре працювали, і важко було вибрати кращих. Наступного разу отримаєте ви.

3. Висловлю думку, що премія розподілена правильно і передивлятися прийняте рішення не слід.

4. Поясню, що премія розподілялася відповідно до трудового внеску кожного.

Великий інтерес у студентів викликали такі завдання: *Вам надана можливість призначити собі заступника. Є декілька кандидатур. Кожен з претендентів має ряд особливостей у стосунках з колегами.*

1-й кандидат. Вважає за краще уникати конфліктів з людьми, прагне налагодити з усім колективом доброзичливі відносини, створити атмосферу взаємної довіри і дружньої прихильності, навіть якщо це інколи впливає на результат роботи.

2-й кандидат. Вважає за краще строго дотримуватися посадових прав і обов'язків, від всіх вимагає виконання інструкцій і розпоряджень, причому в строк і на належному рівні.

3-й кандидат. Вважає за краще на користь справи йти на особисті конфлікти з людьми, для нього трудовий процес – це найголовніше, і ніщо не може виправдати зниження його рівня.

4-й кандидат. Завжди зосереджений на досягненні мети, наполегливий в організаційних питаннях і завжди прагне добитися свого. У відносинах з людьми конфліктам значення не надає.

Інший варіант: *претенденти на посаду відрізняються такими особливостями у відносинах з вищими керівниками*.

1-й кандидат. Швидко погоджується з думкою керівника, зі всіма його вказівками. Беззастережно і пунктуально виконує будь-яке завдання, незалежно від свого ставлення до справи і до начальника.

2-й кандидат. Швидко погоджується з думкою, вказівками керівника, пунктуально все виконує, але за умови, що керівник авторитетний у його очах.

3-й кандидат. Має складний характер, схильний до суперечок, замкнутий, з ним важко спілкуватися. Але дуже досвідчений фахівець, умілий організатор, творчо виконує будь-яку роботу.

4-й кандидат. Має багатий досвід і професійні здібності, але завжди прагне все вирішити самостійно, уникає зайвих конфліктів з начальством. Не любить, коли заважають керувати людьми. Відзначається почуттям високої відповідальності і власної гідності.

На практичних заняттях ми застосовували метод "метаплан", запропонований С.С. Кашлєвим. Метод "метаплан" є системою різних видів колективної, групової й індивідуальної діяльності, вихідним матеріалом для організації іншої діяльності [245, с. 51]. Призначення методу автор визначає як організацію індивідуальної та групової розумової діяльності вирішення тієї або іншої проблеми, вироблення кожним учасником власної думки з обговорюваної проблеми і її збагачення в результаті обміну діяльностями [245, с. 51]. Автор рекомендує порядок реалізації методу, який складається з декількох етапів, це: вступна бесіда; виявлення і формулювання проблемних питань; запис проблемних питань на листочках паперу; індивідуальна розумова творчість; представлення учасниками своїх власних думок, обмін ними; аналіз, узагальнення індивідуальних думок у творчих групах; підбиття підсумків роботи творчих груп [245, с. 52–54]. Наприклад, практичне заняття з дисципліни "Організація готельного господарства" з теми "Соціально-економічне значення розвитку готельної індустрії" для студентів, які навчаються за напрямом 6.140101 "Готельно-ресторанна справа", проводилось методом "метаплан", включало такі етапи:

1) вступна бесіда. Викладач ознайомлює студентів із сучасним станом і перспективами розвитку готельної індустрії за кордоном та в Україні (кількість готелів, номерів, середня річна завантаженість готелів, вартість готельних послуг);

2) виявлення та формулювання проблемних питань. Викладач пропонує студентам протягом 3–5 хвилин визначити кілька проблемних питань, які пов'язані з готельною індустрією в Україні. Студенти формулюють свої питання, фіксують тільки різні питання. Виділено декілька проблемних питань, а саме: "Концепція розвитку готельної індустрії в Україні", "Вплив на розвиток готельної індустрії України, а також Запоріжжя проведення чемпіонату Європи з футболу в 2012 р.", "Внесок майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в розвиток готельної індустрії";

3) запис проблемних питань кожним студентом у зошиті;

4) індивідуальна робота. Студенти письмово відповідають на поставлені питання, кожна відповідь записувалася на окремому аркуші;

5) студенти озвучують свої відповіді на запропоновані проблемні питання, допускаються невеликі коментарі;

6) аналіз результатів відповідей. Студенти розподіляються на три творчі групи, кожна група отримує аркуші з відповідями на одне питання та аналізують їх;

7) узагальнення та обґрунтування результатів аналізу відповідей на проблемні питання. Представник кожної творчої групи оголошує узагальнену відповідь на питання, викладач коментує виступи;

8) підбиття підсумків заняття. Викладач оцінює кожну групу та індивідуально кожного студента.

Для творчого розвитку студентів, починаючи з першого курсу, використовувалися методи інтерв'ю. Так, студентами, які навчаються за напрямом 6.140101 "Готельна-ресторанна справа", при вивченні дисципліни "Університетська освіта (Навчальна практика)" використовувався метод інтерв'ю з керівниками готелів, гуртожитків готельного типу, баз відпочинку, пансіонатів Запорізького регіону. Мета завдання: поглибити професійний досвід студентів, розширити світогляд, надати нові знання про посадові обов'язки працівників підприємств розміщення, ознайомити з мотиваціями працівників готельно-курортної справи.

Алгоритм написання студентами інтерв'ю з дисципліни "Університетська освіта (Навчальна практика)" на тему "Переваги і недоліки роботи адміністратора, покоївки, керівника підрозділу" передбачав розкриття таких аспектів: прізвище, ім'я, по батькові; освіта; спеціальність; рік закінчення навчального закладу; позитивні сторони професії; негативні сторони професії; головне в професійній діяльності; стаж роботи на посаді; побажання майбутньому фахівцю. На семінарських заняттях з дисципліни "Університетська освіта (Навчальна практика)" обговорювалися результати самостійного завдання.

Для підвищення ефективності підготовки студентів, професії яких належать до категорії "людина – людина", знання та навички, здобуті ними під час аудиторних занять, вдосконалювалися в позанавчальний час. Під час занять складався сценарій за таким планом: мета заходу та основні цілі, основні складові сценарного плану, назва заходу та форми, музичне оформлення, основні епізоди, подієвий ряд заходу (те, що дивитиметься глядач), план-сценарій, літературне оформлення плану сценарію, план постановки: мізансцени, музика, реквізит. Так, організовувалися та проводилися анімаційні заходи для ді-

тей: “Новий Рік”, “Веселі старти”, “День району”; для дорослих: “Новорічні колядки”.

Значну увагу в підготовці майбутніх фахівців вчені приділяють індивідуальній та самостійній роботі (О.П. Бодик [53], В.М. Володько [125], М.В. Кукалець [293], Н.В. Лисенко [306], В.Д. Мороз [349; 395], П.І. Сікорський [481] та ін.).

Індивідуальна та самостійна робота включала написання і захист рефератів, аналіз наукових статей, написання курсових робіт, участь у конкурсах студентських робіт та наукових конференціях тощо.

Важливе значення надається самостійній роботі студентів. Наприклад, на занятті з дисципліни “Організація анімаційних послуг” з тем “Розробка анімаційної програми конкретного рекреаційного закладу” та “Визначення кількісного та якісного складу анімаційної команди” студенти отримували такі завдання: визначити спеціалізований напрям рекреаційної установи, контингент відпочивальників та їх специфіку (моделі поведінки); описати матеріально-технічну базу, яку можна використовувати в анімаційній діяльності закладу; визначити концепцію рекреаційної установи; розробити конкретну анімаційну програму на декаду (тиждень); скласти обґрунтування пропозицій анімаційної діяльності закладу та кількісного і якісного складу анімаційної команди, штатний розпис. Студенти отримували контрольні запитання з вивчених тем, таких як: загальні вимоги до аніматора; характеристика основних видів анімаційних програм; складові матеріально-технічної бази для реалізації анімаційних програм; класифікація анімаційних програм з відновлення здоров’я споживачів.

Індивідуальна робота з організації навчального процесу була спрямована на підвищення активності та вдосконалення самостійності студентів.

І.П. Підласий відокремлював такі компоненти в структурі індивідуальної активності: готовність виконувати навчальні завдання, прагнення до самостійної діяльності, усвідомленість виконання завдань, систематичність навчання, прагнення підвищити свій особистий рівень [409, с. 364].

Кожний студент одержував індивідуальне завдання, виконання якого викладач перевіряв під час консультації. Залежно від міри розвитку інтелектуальних можливостей, рівня працездатності, результатів поточного засвоєння знань та інших індивідуальних можливостей студенти отримували такі завдання за категорією складності: тестові завдання, написання рефератів, підготовка тезисів, написання статей, участь у конкурсі на кращу наукову студентську роботу. Кожен вид роботи оцінювався в балах, які додавалися до поточної успішності.

Проводився тестовий вхідний контроль для виявлення рівня знань. Студентам першого курсу напряму 6.140101 "Готельно-ресторанна справа" пропонувалося по 50 тестів з предметів шкільної програми, які є базовими для вивчення дисциплін навчального плану. Наприклад тестові завдання з предмета "Географія України", яка є базою при вивченні дисциплін "Рекреаційні комплекси", "Рекреалогія"; з предметів "Біологія" та "Анатомія людини", що виступають базовими для вивчення дисципліни "Валеологія".

Активізація процесу професійного становлення майбутніх фахівців готельно-курортної справи передбачала його самостійно-дослідну діяльність.

Завданнями самостійно-дослідної діяльності було забезпечення інтелектуального саморозвитку студента, створення бази для розвитку можливостей самопроектування свого життя як процесу неперервного професійно-акмеологічного саморозвитку і творчої самореалізації, самостійного поглиблення професійно важливих знань.

При організації самостійно-дослідної діяльності вирішували проблему індивідуалізації й диференціації навчання майбутніх фахівців готельно-курортної справи.

Однією з позааудиторних форм організації самостійної діяльності при вивченні спеціальних дисциплін було написання рефератів. Так, при вивченні дисципліни "Організація спортивної анімації" студенти готували реферати на теми: "Рухливі ігри для дітей 7–10 років", "Аеробіка та її різновиди", "Комплекс вправ з предметами для аквааеробіки", "Організація спортивної анімації в курортних готелях", "Організація спортивних заходів у рекреаційних закладах" та ін.

При вивченні дисципліни "Організація готельного господарства" теми "Технологічний цикл надання послуг в номерах" студенти, які навчалися за напрямом 6.140101 "Готельно-ресторанна справа", готували реферати на тему "Культура поведінки персоналу готелю".

Одним з методів індивідуалізації навчання були завдання з аналізу наукових, фахових статей журналів "Новини турбізнесу", "Готель і ресторан", "Готель", написання доповідей з наступним виступом перед групою. Кожному студенту пропонувався конкретний номер того чи іншого журналу. За період навчання студент аналізував зміст всіх цих журналів.

Дослідна діяльність студентів як компонент системи професійної освіти вивчається вже давно (О.О. Грудзинський [158], М. Довгань [183], В.І. Магда та Г.В. Бережна [317], В.К. Маригодов та С.Е. Моторна [323], С.С. Кашлєв [245], Л.В. Кнодель [252], М.О. Кня-

зян [254], Ю.Г. Репьєв [444], Г.С. Цехмістрова [555]). Виділяють два її види: навчально-дослідна робота і науково-дослідна робота студентів. Відмінності між ними фіксуються за довільністю включення: навчально-дослідна робота – обов'язковий для кожного студента вид діяльності, включений у навчальний план вищого навчального закладу; науково-дослідна робота – це самостійна робота майбутнього фахівця, яка здійснюється на добровільних засадах.

Навчально-дослідна робота студентів є обов'язковою умовою формування професійної компетентності. Студенти бакалаврату напряму "Готельно-ресторанна справа" пишуть дві курсові роботи: з дисциплін "Організація готельного господарства" та "Організація рекреаційних послуг". Спеціалісти на п'ятому курсі пишуть курсову роботу з дисципліни "Організація курортних послуг", магістри – "Інновації у сфері готельної індустрії".

Методичні рекомендації щодо написання курсових робіт, які розроблені на кафедрі туризму та готельного господарства Класичного приватного університету, задовольняють потреби студентів у навчально-дослідній роботі, містять широкий вибір тем, враховують багаторівневий характер підготовки фахівця і пропонують до кожної теми декілька методик її дослідження.

Тематика курсових і магістерських робіт передбачає використання дослідних матеріалів з аналізу діяльності конкретних готельних підприємств, із сучасних проблем готельно-курортної індустрії. Наприклад, курсові роботи з дисципліни "Організація готельного господарства" виконувалися на такі теми: "Сучасний бізнес готельних послуг в Україні", "Державне регулювання якості готельних послуг", "Використання інформаційних систем в готельних підприємствах", "Стимулювання діяльності персоналу готелів", "Управління персоналом у готельному комплексі "Yes", "Сучасний стан розвитку готельних послуг у м. Запоріжжя", "Інноваційні технології, використовувані у сфері готельної індустрії", "Автоматизація управління готельними комплексами" й ін. Магістри випуску 2010 р. виконували магістерські роботи на теми: "Методи маркетингових досліджень у готельних підприємствах України", "Підготовка готельної індустрії України до проведення Євро-2012", "Перспективи розвитку франчайзингу в готельній індустрії України", "Перспективи і проблеми розвитку санаторно-курортної діяльності в Україні", "Використання досвіду європейських готельних систем у готельних підприємствах України", "Виставкова діяльність як напрям іміджевої діяльності курортних готелів".

Для оцінювання ефективності навчально-дослідної роботи використовували такі критерії: рівень саморегуляції в дослідній діяльності; рівень задоволеності процесом і результатом дослідження; рівень вибірковості як міра сформованості особливо значущих елементів дослідної діяльності; системність організації внутрішнього плану дослідних дій, що дає змогу в будь-якій ситуації відтворити всю картину дослідної діяльності.

Студенти, що виявляють інтерес до самостійної науково-дослідної роботи, беруть участь у щорічній міжнародній науковій конференції студентів і молодих учених "Наука і вища освіта", яка проводиться в Класичному приватному університеті м. Запоріжжя. Так, у 2010 р. були відзначені студенти з кращими доповідями на теми: "Проблема підготовки фахівців із спортивної анімації для курортних готелів", "Порівняльна характеристика роботи служби прийому і розміщення в готелях України і Туреччини", "Підготовка кадрів готельних підприємств за кордоном", "Якість ресторанних послуг у готелях як чинник розвитку туризму в Україні". У доповідях містився матеріал, який узагальнював спостереження в період проходження практик і стажувань у готелях України та за кордоном.

Підсумком науково-дослідної діяльності були публікації статей, участь студентів у республіканських і міжнародних науково-практичних студентських конференціях, таких як: "Туризм регіону: традиції та новації" (Південноуральський державний університет, Російська Федерація); "Теоретичні та організаційно-практичні аспекти в туризмі та гостинності" (Інститут туризму Білоруського державного університету фізичної культури, Республіка Білорусь) та ін.

Кваліфікована підготовка майбутніх фахівців готельно-курортної справи неможлива без відпрацювання вмінь і навичок в умовах практики (О. Жилянська [203], Н.С. Микитів [337], І.Д. Чорней [564], Г.П. Щука [583] та ін.). Для студентів Інституту здоров'я, спорту і туризму Класичного приватного університету передбачено: три види практик для спеціальності 5.050403 "Організація обслуговування в туристичних комплексах та готелях"; три види практик для напряму 6.140101 "Готельна-ресторанна справа"; один вид для спеціалістів спеціальності 8.050402 "Готельне господарство"два види для магістрантів спеціальності 7.050402 "Готельне господарство". Види, тривалість і завдання практик майбутніх фахівців з гостинності наведено в табл. 5.17.

Таблиця 5.17

Види, тривалість і завдання практик майбутніх фахівців у процесі ступеневої освіти

Напрям, спеціальність	Вид практики	Семестр	Тривалість, годин	Завдання практики
Спеціальність 5.050403 "Організація обслуговування в туристичних комплексах та готелях" (молодший спеціаліст)	Навчальна	4	432	Адаптація студента до умов та вимог навчального процесу коледжу
	Технологічна	6	432	Набуття вмінь і навичок щодо організації обслуговування в туристичних комплексах та готелях
	Виробнича	7	270	Набуття досвіду роботи в туристичних комплексах та готелях
Напрям підготовки 6.140101 "Готельна-ресторанна справа" (бакалавр)	"Університетська освіта" (навчальна практика)	1	54	Адаптація студента до умов та вимог навчального процесу університету з урахуванням сучасних освітніх тенденцій та формування цілісного уявлення про структуру й зміст професійної підготовки
	Виробнича (ознайомча)	4	108	Отримання чіткого уявлення про організацію технологічних процесів надання готельних послуг споживачу в різних підрозділах підприємства
	Виробнича	6	108	Набуття вмінь і навичок щодо організації роботи готельного підприємства, його структури та функцій підрозділів
	Виробнича	8	108	Формування практичних навичок і вмінь надання послуг, пов'язаних з діяльністю готельних закладів, на первинному рівні управління структурними підрозділами, знайомство з операційними системами та процесами в закладах
Спеціальність 7.050402 "Готельне господарство" (спеціаліст)	Переддипломна	2	432	Удосконалення досвіду роботи за фахом, збір матеріалів для дипломної роботи
Спеціальність 8.050402 "Готельне господарство" (магістр)	Науково-педагогічна	2	108	Оволодіння теорією та методикою викладання дисциплін у вищому навчальному закладі
	Переддипломно-виробнича	2	432	Удосконалення досвіду роботи за фахом, прийняття самостійних управлінських рішень у структурних підрозділах закладу, збір матеріалів для магістерської роботи

Практика здійснювалась на базі закладів готельного типу, оздоровлення та відпочинку з відривом від навчання, згідно з графіком навчального процесу. Крім обов'язкової практики, студенти в індивідуальному порядку мали можливість пройти стажування на курортах Криму, Азовського узбережжя та за кордоном (Єгипет, Греція, Туреччина, США). Студенти мали змогу на практиці ознайомитися з різними типами закладів розміщення (готелі, гуртожитки готельного типу, молодіжні бази, санаторії, будинки відпочинку, бази відпочинку, дитячі оздоровчі табори та ін.) та специфікою надання готельних послуг. Проходження практики давало студентам можливість перевірити теоретичні знання, здібності та готовність до роботи у сфері послуг гостинності. Усі види практик майбутніх фахівців з гостинності доповнюють і збагачують теоретичну підготовку студентів, а також актуалізують необхідність поглиблення професійно-практичних знань.

Ми розробили програму виробничої (ознайомчої) практики для студентів другого курсу напряму підготовки 6.140101 "Готельна-ресторанна справа" (4-й семестр). Організація практики передбачала знайомство студентів з готельними підприємствами різних категорій: без зірок (гуртожиток готельного типу Класичного приватного університету, готелі "Жемчужина", "Yes"), дві зірки (готель "Дніпро"), три зірки (готелі "Україна", "Джаз"), чотири зірки (готель "Інтурист Запоріжжя").

На третьому курсі студенти напряму підготовки 6.140101 "Готельна-ресторанна справа" проходили виробничу практику (6-й семестр). Студенти на практиці проходять весь технологічний процес роботи служби прийому та розміщення, покоївок та ресторану, виконують їх функції. Практика проходила в найкращих готелях м. Запоріжжя: "Джаз", "Україна", "Інтурист Запоріжжя", "Хортиця", "Yes", а також на готельних підприємствах, розташованих на узбережжі Азовського та Чорного морів.

Програму виробничої практики для студентів четвертого курсу напряму підготовки 6.140101 "Готельна-ресторанна справа" розроблено нами (8-й семестр). Студенти проходять практику на робочих місцях як помічники адміністратора СПіР, помічники менеджера з обслуговування приміщень, помічники адміністратора, помічники менеджера, відповідального за роботу ресторану, помічники портьє, офіціанти. Основними завданнями виробничої практики є: закріплення теоретичних знань студентів та їх застосування на практиці; вивчення організаційної структури та функціонування готельного підприємства, правових засад та сфери діяльності; практична підготовка студентів до самостійної роботи на одній з посад первинного рівня управління структурними підрозділами, операційними системами та

процесами в закладах готельного типу; підбір нормативно-правових, інформаційних, звітних і статистичних матеріалів, їх систематизація й аналіз; прогнозування основних показників та перспектив розвитку бази практики; закріплення теоретичних знань студентів; здобуття студентами навичок самостійної практичної діяльності на службових посадах; набуття досвіду господарської діяльності готельних підприємств в умовах ринкових відносин; набуття досвіду організаційної та управлінської практичної діяльності зі своєї майбутньої спеціальності.

Після проходження практики в підприємствах готельного типу, а також курортних готелях студент має:

1. *Знати:* структуру і штат готельного підприємства; нормативні документи, що регламентують їх діяльність; положення про організаційну структуру; посадові обов'язки провідних службовців; порядок формування бюджету, використання фінансів, оприбуткування матеріальних цінностей, бухгалтерський облік та звітність.

2. *Вміти*: складати плани робот різних відділів готельного підприємства; використовувати методи аналізу, планування, прогнозування діяльності відділу; приймати оптимальні управлінські рішення; виявляти резерви підвищення ефективності діяльності готельного підприємства; здійснювати пошук, збір, систематизацію статистичної інформації із соціально-економічних питань, опрацювання їх за допомогою комп'ютера; вести діловодство; опрацьовувати кореспонденцію; складати посадову інструкцію відповідно до функцій; здійснювати контроль за виконанням рішень; використовувати методику аналізу фінансово-господарської діяльності.

3. Набути навичок: ведення журналів кореспонденції, контролю за проходженням документів; складання штатного розкладу та кошторису різних відділів готелю; складання листів, наказів, розпоряджень тощо; роботи на персональних комп'ютерах; складання звітів з проходження практики.

Переддипломно-виробнича практика магістрів проходила в готелях, базах відпочинку, дитячих оздоровчих таборах м. Запоріжжя, області, де проводилися дослідження для написання магістерських робіт.

Після завершення практики студент готував звіт з підсумками практики, обов'язковим елементом якого є висновки та пропозиції. За підсумками практик проводилися конференції, на яких майбутні фахівці готельно-курортної справи обмінювалися результатами своєї практичної діяльності та набутим досвідом. Керівники практик аналізували звіти та на засіданні кафедри туризму та готельного господарства підбивали підсумки практики студентів, з керівниками від баз

практик обговорювали недоліки та позитивні сторони, вносили корективи в програми практик.

Відповідно до освітньо-кваліфікаційної характеристики підготовки магістрів спеціальності 8.050402 "Готельне господарство", однією з посад, на якій може працювати випускник, є посада викладача вищого навчального закладу. Це потребує від магістра теоретичних знать, практичних навичок та вмінь. Теоретичні знання студенти магістратури здобували при вивченні дисциплін: "Педагогіка вищої школи", "Методика викладання у вищій школі" та "Методологія наукових досліджень".

Програма науково-педагогічної практики для магістрантів спеціальності 8.050402 "Готельне господарство" (2-й семестр), розроблена нами, передбачає: вивчення навчально-методичного комплексу дисциплін, з яких стажується магістр; відвідування чотирьох лекцій та шести практичних занять доцентів кафедри з подальшим записом у звіті; складання тестових завдань з певної дисципліни; детальне ознайомлення з навчальними посібниками та науково-методичними комплексами дисциплін, з яких здійснювалася практика; підготовка до самостійного читання фрагментів лекції та проведення практичних занять; проведення залікової лекції та двох залікових практичних занять з підготовкою конспектів: взаємовідвідування залікових занять магістрів та написання педагогічного аналізу відвіданих занять; виконання завдань індивідуального плану. Цей вид практики включав читання міні-лекцій студентам бакалаврату та проведення практичних занять з дисциплін: "Організація готельного господарства", "Організація ресторанного господарства", "Організація анімаційних послуг", "Історія курортної справи" та інших дисциплін професійно-практичної підготовки навчального плану підготовки бакалаврів напряму підготовки 6.140101 "Готельна-ресторанна справа".

При проведенні лекційних занять оцінювалися вміння практикантів, а саме: логічне викладання матеріалу дисципліни, рівномірність розподілу матеріалу по пунктах плану, вміння використовувати й аналізувати фактологічний матеріал, рівень володіння мультимедійними засобами, промова і темп викладання: зовнішній вид і поведінка магістранта, вміння сформулювати висновки.

Аналіз і оцінювання проходження науково-педагогічної практики магістрантами спеціальності 8.050402 "Готельне господарство" при проведенні практичних занять включають: план семінарських занять; створення проблемних ситуацій; вміння активізувати навчальну діяльність студентів, використання прикладів, що пояснюють тенденцію становлення та розвитку готельного господарства, створювати в аудиторії творчу атмосферу, адекватно оцінювати рівень знань студе-

нтів; зовнішній вид та поведінку магістранта; мовлення; рівень зацікавленості аудиторії матеріалами практичного заняття.

Усі види практик сприяли професійному становленню майбутніх фахівців готельно-курортної справи, після кожної із практик студент повинен досягнути нового якісного рівня професійно-практичної підготовки.

Таким чином, у професійнії підготовці майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти використовувалися різні форми роботи (лекції, практичні семінарські та консультаційні заняття, індивідуальна та самостійна робота (підготовка до занять, виконання письмових завдань та ін.), навчально-дослідна та науково-дослідна роботи, ознайомча, технологічна, навчальна, виробнича, науково-педагогічна, переддипломно-виробнича практики), методи (проблемні та бінарні лекції, "мозкова атака", ділові та рольові ігри, кейс-метод, попередні іспити, відеопрактикум, дискусії, презентації, круглий стіл, зустрічі з провідними фахівцями, ситуативні, "метаплан", анімаційні заходи, інтерв'ю), форми та методи індивідуальної та самостійної роботи (написання та захист рефератів, тестування, аналіз наукових статей, написання курсових робіт, участь у наукових конференціях та конкурсах студентських робіт, створення сценаріїв, метод презентації, організація і проведення свят, експертиза практик), які сприяли формуванню їх професійної компетенції, готовності до успішної діяльності в індустрії гостинності.

5.3. Використання інформаційно-комунікаційних технологій у професійній підготовці майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти

На сьогодні спостерігається глобалізація інформаційного простору. Професійний розвиток майбутніх фахівців з готельно-курортної справи у багатьох випадках визначається знаннями, навичками і можливостями використання інформаційно-комунікаційних технологій. Інтернет є одним з основних засобів просування туристичних послуг на світовому ринку.

Аналіз педагогічної літератури (В.А. Абрамов [1], Ю.Д. Бабаєва [30], М.Н. Берулава [45], В.Г. Герасименко [141], О.В. Жуков [206], І.Б. Карпа [241], Т.П. Пєтухова [402], О.І. Пометун [235], Е.С. Полат [416], Т.Т. Пушкарьова [440], М.Л. Смульсон [211], Л.П. Сущенко [514], А.Ф. Тупчій [522], О.Д. Чудновский [566], С.В. Шаров [574] та ін.) дав змогу визначити інформаційні технології в професійній підготовці майбутніх фахівців як засоби, що сприяють удосконаленню оволодіння знаннями, які необхідні студентові для майбутньої профе-

сійної діяльності в галузі готельно-курортної справи; виробленню вміння самостійно розробляти способи навчальної діяльності, будувати цілісний образ об'єкта, що вивчається; формуванню особистісно-ціннісного ставлення до змісту навчальних дисциплін.

О.С. Поважний та Ю.М. Комар вважають, що застосування інформаційних технологій, комп'ютерних програм та дистанційного навчання в системі підготовки майбутніх фахівців дає студентам змогу бачити і розуміти логіку побудови навчального процесу, збільшити його привабливість за рахунок візуалізації, мультиплікації і послідовного поглиблення; забезпечує велику гнучкість у виборі місця й часу проведення навчання; використання онлайн-зв'язку між студентом і віддаленим викладачем; потенціал для величезного за діапазоном і глибиною масиву змістовної навчальної інформації; доступ до розподілених баз інформаційних ресурсів, навчальних, довідкових та контролюючих матеріалів; можливість ефективного поширення нагромадженого навчального досвіду; формування навичок роботи студентів з комп'ютером, що сприяє підвищенню ефективності їх інтелектуальної діяльності; формування у студентів управлінського типу мислення, здатного сприймати і трансформувати значні обсяги навчальної інформації [412, с. 10].

О.Д. Чудновський зазначає, що електронний бізнес забезпечує найширше охоплення турагентств та клієнтів, використання менеджменту та перехід відділів продажу на новий більш ефективний рівень праці, налагодження віддаленого керування системою, координацію управління в межах мережевої організації, зміну системи розрахунків, підбір провайдера з більш ефективними пропозиціями, розширення клієнтського сервісу, активну роботу з базою даних клієнтів, найбільш ефективне управління агентською мережею [566, с. 84].

В.Г. Герасименко, І.В. Давиденко відзначають, що, "зважаючи на останні тенденції поширення і розвитку інформаційних технологій, можна стверджувати, що зазначена проблематика потребує більш ґрунтовного аналізу підприємств туристично-рекреаційного комплексу: готелів, ресторанів, санаторно-курортних закладів, транспортних організацій та інших установ, які надають послуги туристам" [141, с. 41]. Науковці вважають, що за допомогою мережі Інтернет можна досягти: збільшення ефективності рекламних заходів; отримання додаткового каналу поширення інформації та реалізації готельних послуг; збільшення інформативності потенційних клієнтів про підприємство та його послуги; спрощення та зменшення часу на здійснення таких типових операцій, як бронювання, консультування, сплата послуг; одержання технічної можливості для більш повної демонстрації послуг; економія робочого часу співробітників підприємства, що ви-

трачається на надання стандартних відомостей, які можна отримати за допомогою Інтернету, можливість прямого та зворотного зв'язку з клієнтами в режимі реального часу; можливість дистанційного обслуговування потенційних клієнтів з інших міст або країн, покращення іміджу підприємства [141, с. 46].

В.Л. Симонова, аналізуючи використання інтернет-ресурсів, відзначає, що в розподілі українських туристичних інтернет-ресурсів за видами підприємств 32% належить турфірмам, 27% – готельним послугам, 12% – ресторанам. Розподіл українських туристичних інтернет-ресурсів за видами підприємств подано на рис. 5.5 [472, с. 69].

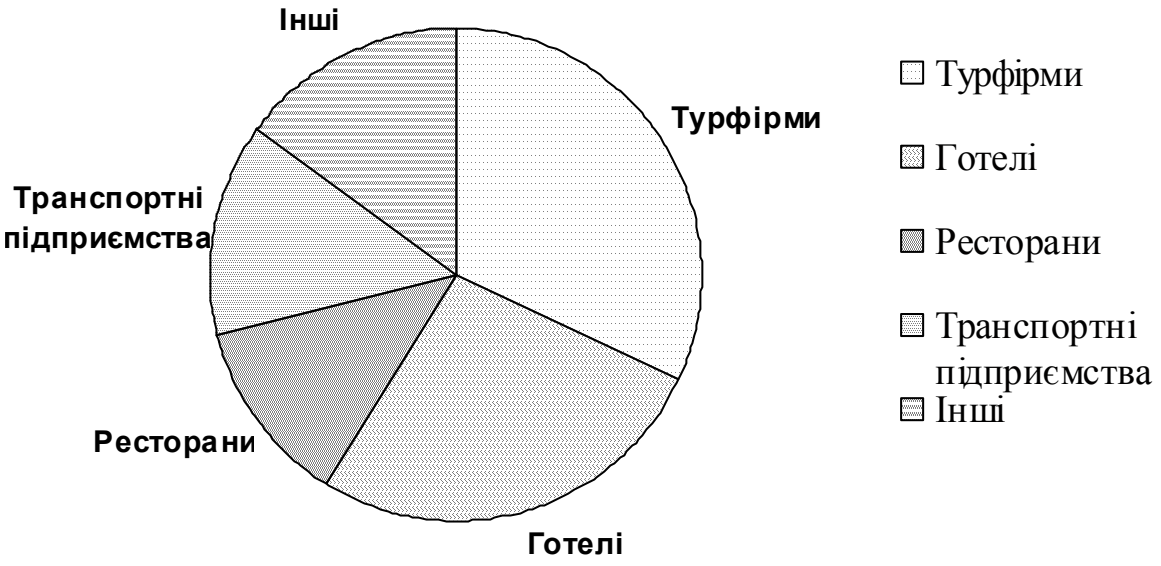

Рис. 5.5. Розподіл українських туристичних інтернет-ресурсів за видами підприємств (за В.Л. Симоновою, 2006)

Достатній рівень володіння майбутніми фахівцями з готельно-курортної справи інформаційно-комунікаційними технологіями дає змогу успішно використовувати Інтернет у своїй діяльності для просування готельного продукту можливим клієнтам та успішно конкурувати в цьому напрямі.

Головними завданнями інформаційної підготовки майбутніх фахівців, на думку Л.П. Сущенко, є "узагальнення та поглиблення теоретичних знань про головні поняття та методи інформації як наукової дисципліни; вивчення та засвоєння основ і засобів представлення, зберігання, обробки та передачі інформації з використанням комп'ютерів; формування вмінь та навичок роботи на персональному комп'ютері; освоєння методів праці з інформаційними та комунікаційними технологіями; вивчення та освоєння методів і засобів використання

сучасних інформаційних технологій у професійній діяльності" [514, с. 7].

Починаючи з першого курсу, кафедра туризму та готельного господарства стимулює студентів щодо активного використання персональних комп'ютерів. Кожен студент Інституту здоров'я, спорту та туризму зареєстрований як користувач сайта інституту, має свій логін. Доступ до навчального забезпечення дисциплін кафедри туризму та готельного господарства мають тільки студенти Інституту здоров'я, спорту та туризму, завідувач кафедри та викладач, який викладає цю дисципліну. На сайті кафедри туризму та готельного господарства Класичного приватного університету доступними для студентів є науково-методичні матеріали з усіх професіонально-практичних дисциплін навчальних планів напряму "Готельно-ресторанна справа", спеціальності "Готельне господарство": тексти лекцій, плани семінарських занять, тематика рефератів, тестові завдання, методичні рекомендації щодо написання курсових і дипломних робіт. Наприклад, алгоритм отримання тексту лекції з дисципліни "Рекреаційні комплекси" являє собою такі операції: авторизація на сайті університету → Інститут здоров'я, спорту та туризму → кафедра туризму та готельного господарства → напрям "Готельно-ресторанна справа" → дисципліна "Рекреаційні комплекси" → лекції → тема 3 "Планування рекреаційного середовища".

З усіх дисциплін студенти Інституту здоров'я, спорту та туризму проходять тестування, яке відбувається в комп'ютерних класах Класичного приватного університету або дистанційно. Попередньо студенти отримують питання тестувань, що дає їм змогу завчасно підготуватися, отримати консультацію у викладача. Для входу в систему тестування студент виконує такі дії: авторизація на сайті університету → Інститут здоров'я, спорту та туризму → кафедра туризму та готельного господарства → напрям "Готельно-ресторанна справа" → дисципліна → тестування → вид тестування (тематичне, модульне або підсумкове).

Кожен студент отримує певну кількість питань, яку видає програма студентам методом випадкової вибірки. Зазвичай кожна дисципліна містить не менше ніж 50 питань, студент отримує 30–40. Кожне питання має три або чотири варіанти відповіді. Студенту необхідно вибрати варіанти із запропонованих, поставивши позначки біля вибраних. Залежно від питання правильною відповіддю може бути один або два варіанти, отже, відповідь може бути на 50%, 100% правильною або неправильною. Час на розв'язування тестів обмежене програмою. Після того, як студент дав відповіді на всі запитання, він виконує команду "Закінчити тестування". Студент знає, що після того, як він виконав цю команду, виправлення відповідей неможливе. Сту-

дент може одразу ознайомитись з результатами тестування. Комп'ютер показує кількість правильних та неправильних відповідей, студент бачить, на які питання він відповів правильно, а на які – неправильно. Викладач після закінчення тестування проводить статистичну обробку даних, які були отримані в ході тестування.

Майбутні фахівці з готельно-курортної справи на заняттях з дисципліни "Інформаційні технології в готельній індустрії" ознайомлюються з програмою Fidelio – комп'ютерною системою управління готелем. Її основними функціями є: управління зв'язками з клієнтами (Customer Relationship Management); ведення електронної картки клієнта; електронна пошта; організація конференцій і банкетів; організація прийому і розміщення; бронювання номерів; поселення і виписка гостей; касові операції; управління номерним фондом; ведення нічного аудиту; підготовка звітів про роботу готелю.

А.Е. Саак і М.В. Якименко відзначають, що робота підрозділу бронювання номерів в умовах активного використання мережі Інтернет справляє великий вплив на ефективність функціонування готелю, автори стверджують, що для готелю контакт з географічно віддаленими клієнтами має велике значення – місцеве населення її послугами не користується, готелі продають свої послуги через Інтернет – не безпосередньо туристові, а через глобальні системи бронювання – туроператорам і турагентам [453, с. 215].

Основні напрями використання Інтернету в професійній підготовці майбутніх фахівців з готельно-курортної справи подано на рис. 5.6.

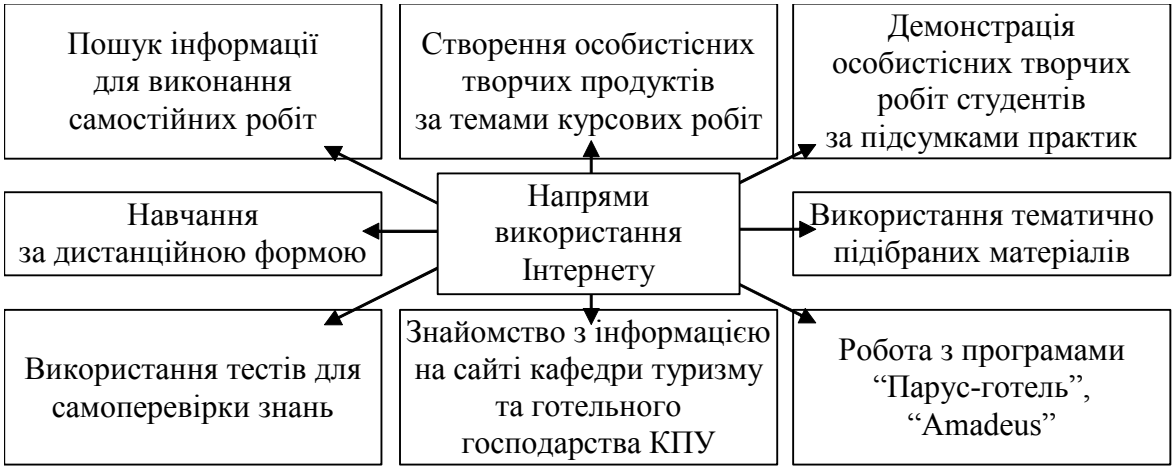

Рис. 5.6. Напрями використання Інтернету в професійній підготовці майбутніх фахівців з готельно-курортної справи

Майбутні фахівці з готельно-курортної справи на заняттях з дисципліни "Інформаційні технології в готельній індустрії" вивчали

можливості програм “Amadeus”, “Galileo”. За твердженням представників глобальної системи дистрибуції (GDS), упровадження в повсякденну практику нових інформаційних технологій – рішень і продуктів для туристичної індустрії приводить до того, що процес пошуку варіантів, бронювання і продажу туристичних послуг стає швидшим, а також зручним для користувача, тобто менеджера туристичної фірми, а значить, підвищує продуктивність праці співробітників, даючи змогу за одиницю часу запропонувати потенційному клієнтові більшу кількість варіантів, отримуючи, таким чином, перевагу перед конкурентами [13, с. 14].

За даними О. Смотрова, збільшується обсяг продаж через систему глобальних систем дистрибуції (GDS) “Galileo”, що пов’язано зі збільшенням обсягів бронювання [499, с. 17].

Студенти знайомляться з комп’ютерними програмами-інтерфейсами, які забезпечують автоматизацію готелів. А.Е. Саак і М.В. Якименко зазначають, що інтерфейсні програми можуть розроблятися для таких систем: бухгалтерських, систем телефонної тарифікації, управління енергозбереженням, управління гостьовими факсами, тарифікації Інтернету в номерах, електронних дверних замків, електронних міні-барів, управління рестораном, електронних сейфів [453, с. 225]. Автори визначають такі етапи процесу бронювання номерів через Інтернет: готель виділяє квоту номерів для вільного продажу в Інтернеті; клієнт заходить на сайт готелю і шукає номер; клієнт заповнює форму бронювання і через Інтернет відправляє дані в систему управління готелем; система обробляє замовлення і відправляє попереднє підтвердження з умовами передоплати, а клієнт заноситься в лист очікування; після здобуття відповідних гарантій (передоплата, гарантійний лист тощо) клієнтові висилається підтвердження броні; броня заноситься в графік завантаження, а зміни в статусі номерного фонду автоматично відображаються на сайті [453, с. 225].

Майбутнім фахівцям з готельно-курортної справи пропонувалося знайти в мережі Інтернет інформацію про готелі певної категорії в тій чи іншій країні світу.

На заняттях студенти знайомилися з англомовними інтернет-ресурсами з бронювання готельних послуг. Travelweb.com – потужний інтернет-ресурс з туризму (працює з 1994 р.). Сайт пропонує бронювання авіаквитків та готелів. Expedia.com – популярний туристський інтернет-ресурс, один з лідерів за кількістю бронювань та відвідувань, дає відвідувачам змогу резервувати авіаквитки, готелі, круїзи, автомобілі, тури. Hotelword.com – готельний сайт, який дає можливість бронювання готелів майже в усіх країнах світу. Travelocity.com – сайт, який базується на глобальній системі бронювання SABRE, перелік

послуг ідентичний вищеназваним. Для самостійної роботи студентам пропонувалося ознайомитися з веб-сайтами: www.holidaywatchdog.com (туристичний форум), www.holidaytruths.co.uk (обмін враженнями), www.tripadvisor.com (відгуки щодо готелів, курортів та подорожей), www.world-heritage-tour.org (об'єкти світового надбання ЮНЕСКО) та ін.

Для професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи важливе значення має робота з каталогами бібліотек Росії й України. Студенти використовують каталоги бібліотек України, які містяться на таких веб-сторінках: www.nbuv.gov.ua (Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського); каталоги бібліотек Росії, які містяться на таких веб-сторінках: www.lib.msu (Наукова бібліотека Московського державного університету), www.office@nlr.ru (Російська національна бібліотека).

Так, при розгляді теми "Засоби розміщення" при вивченні дисципліни "Технологія готельної справи" студенти використовували матеріали, які містяться на таких веб-сторінках: http://www.dssu.gov.ua/ (ДСТУ 4527:2006 "Послуги туристичні. Засоби розміщення. Терміни та визначення"). З теми "Світовий ринок готельних послуг" при вивченні дисципліни "Організація гостинності в засобах розміщення" студенти отримують завдання "Готелі країни". Їм пропонується сайт http://www.polpred.com., на якому можна знайти необхідний матеріал.

Викладачі кафедри туризму та готельного господарства в корпорації "Парус" пройшли навчання та отримали відповідні сертифікати з правом викладати комп'ютерну програму "Парус-готель" (автоматизована система управління підприємством). Ця програма використовувалася на практичних заняттях з дисципліни "Інформаційні технології в туризмі".

На практичних заняттях з дисципліни "Технологія готельної справи" з теми "Робота служби прийому та розміщення гостей" студенти знайомляться з програмою "Парус-готель", при вивченні теми "Види бронювання" – з програмою "Amadeus". За час проходження практик знання та вміння з користування комп'ютерними програмами закріплюються.

Студенти магістратури спеціальності 8.050402 "Готельне господарство", використовували раніше здобуті знання і навички інтернет-технологій при виконанні науково-практичних робіт, аналізували рівень інтернет-ресурсів готелів м. Запоріжжя.

Наприклад, магістрами групи МХ-109 (спеціальність "Готельне господарство") під нашим керівництвом проведено оцінювання використання інтернет-технологій готельними підприємствами м. Запоріжжя за десятибальною системою від –5 до +5 за допомогою методики

Е. Джерденсона [592, с. 63]. Рівень використання інтернет-ресурсів готельними підприємствами оцінювався за такими критеріями: наявність веб-сайта й електронної пошти, банерна і контекстна реклама, участь у спільних проектах та наявність реклами на відомих туристичних порталах, обмін посиланнями з іншими підприємствами й ресурсами, інтегрування в системи інтернет-бронювання, інтернет-туризм або віртуальні тури, контекстні згадування, консультування онлайн, непрямі шляхи просування готельного продукту. Отримані результати сумувалися та оцінювався рівень використання інтернет-технологій готельними підприємствами. Аналіз результатів обговорювався на практичних заняттях методом дискусії, результатом якої були пропозиції студентів, головний висновок яких полягав у тому, що широке використання ресурсів мережі Інтернет є засобом конкурентної переваги готельного підприємства.

Для спостереження за рівнем сформованості готовності майбутніх фахівців з готельно-курортної справи до професійної діяльності в індустрії гостинності нами було розроблено комп'ютерну програму "ВСШ: моніторинг рівнів сформованості готовності майбутніх фахівців з готельно-курортної справи до професійної діяльності в індустрії гостинності", яка була призначена для оцінювання рівнів сформованості готовності майбутніх фахівців з готельно-курортної справи до професійної діяльності в індустрії гостинності.

Для роботи з комп'ютерною програмою необхідно мати:

а) *технічне забезпечення*: процесор 1100 MHz і більше; відеоадаптер обсягом від 16 Мб; 10 Мб вільного місця на вінчестері; звукову карту (інтегровану або як зовнішній пристрій), пристрій для відтворення звуку;

б) *програмне забезпечення*: операційну систему Windows 9x; XP; Windows Vista, програму Microsoft Excel 97, 2000, 2003, 2007.

Для установки на комп'ютер слід запустити файл "ВСШ.exe" з дискети, компакт-диска чи вінчестера. Після закінчення установки відкриється робоча папка програми.

Програма розрахована для тестування груп студентів до 120 осіб. Для роботи з програмою слід запустити файл "ВСШ.exe", який знаходиться в робочій папці.

Через 2–3 секунди після запуску залежно від технічного забезпечення ЕОМ відкривається головне вікно програми. Робоча зона програми знаходиться праворуч. Для початку тестування у відповідних блоках необхідно ввести прізвище, ім'я та по батькові студента. У випадку, якщо хоча б одне поле не заповнене, програма відображає попередження (рис. 5.7).

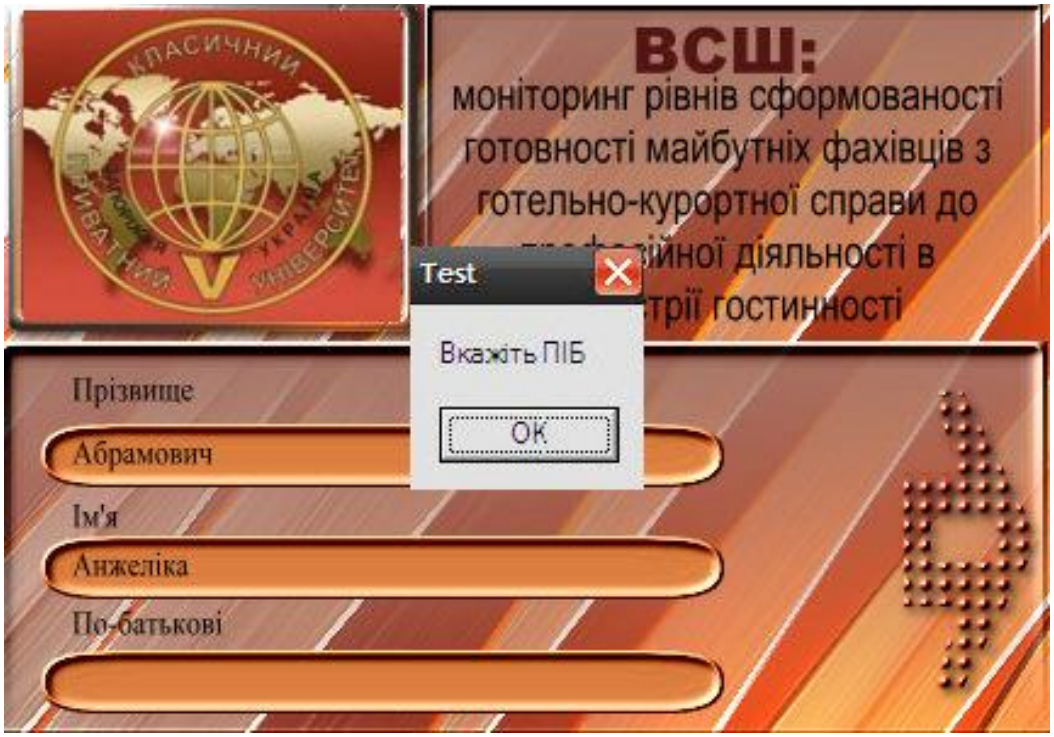

Рис. 5.7. Попередження про незаповнені поля

Програма знаходить введені дані у списках студентів, ідентифікуючи студента (рис. 5.8).

	A	B
1		
2	№	ПІБ
3	1	Абрамович Анжеліка Ігорівна
4	2	Алікіна Аліса Андріївна
5	3	Величко Аліна Сергіївна
6	4	Вздиханько Оксана Володимирівна
7	5	Кузьменко Дана Валеріївна
8	6	Омельченко Лілія Миколаївна
9	7	Рудакова Анастасія Сергіївна
10	8	Сківська Анастасія Сергіївна
11	9	Тихоненко Анастасія Едуардівна
12	10	Фоміна Юлія Ігорівна
13	11	Чепінога Євгеній Віталійович
14	12	Шокарев Андрій Олегович
15	13	Абдалла Алі Хассанович
16	14	Алтухов Дмитро Євгенійович

Рис. 5.8. Електронні списки груп студентів

У наступному вікні з’являється зона для вибору тесту та етапу тестування. Якщо тест не вибрано, програма відображає попередження про те, що поле вибору тесту не заповнено (рис. 5.9).

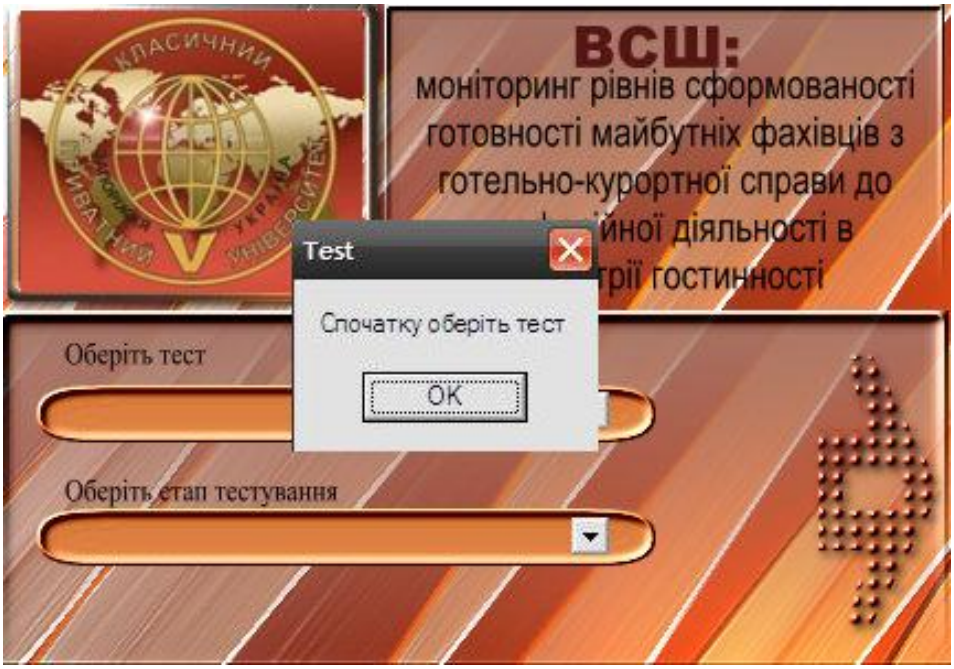

Рис. 5.9. Попередження про необхідність вибору тесту

Для початку тестування треба заповнити поле вибору тесту (рис. 5.10).

Рис. 5.10. Вибір тесту зі списку запропонованих

Необхідним також є вибір етапу тестування та групи (рис. 5.11).

Рис. 5.11. Поле для вибору етапів тестування

Перед безпосереднім тестуванням може з'являтися вікно, яке вказує про наявність у книзі зв'язків з іншими книгами (рис. 5.12). Це залежить від ваших налаштувань офісу. Зв'язки необхідні для функціонування програми, тому їх треба обновити, натиснувши кнопку "Yes" або "Так".

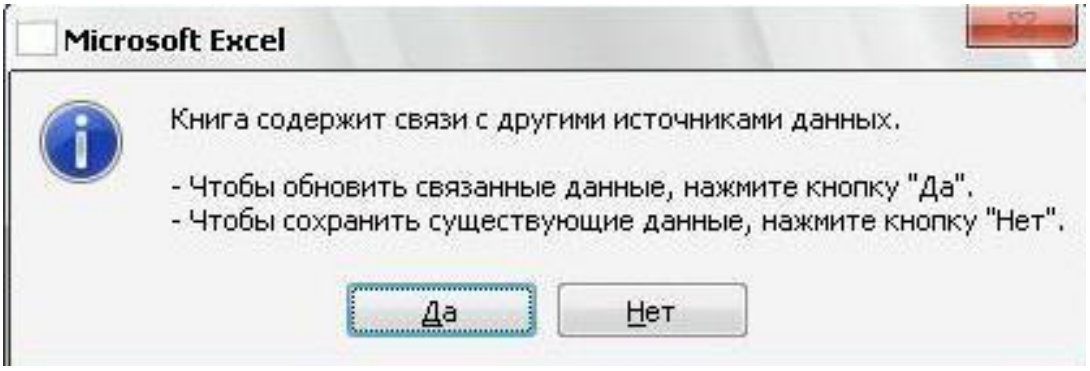

Рис. 5.12. Попередження про оновлення зв'язків

Через декілька секунд після попередження про зв'язки завантажується таблиця з даними і відкривається вікно тестування (рис. 5.13).

Рис. 5.13. Вікно тестування

Студенту необхідно заносити свої відповіді на запитання тесту. Після занесення відповіді слід натиснути кнопку “>”, щоб продовжити тестування. Якщо не внести відповідь і натиснути кнопку “>”, з’являється зауваження (рис. 5.14).

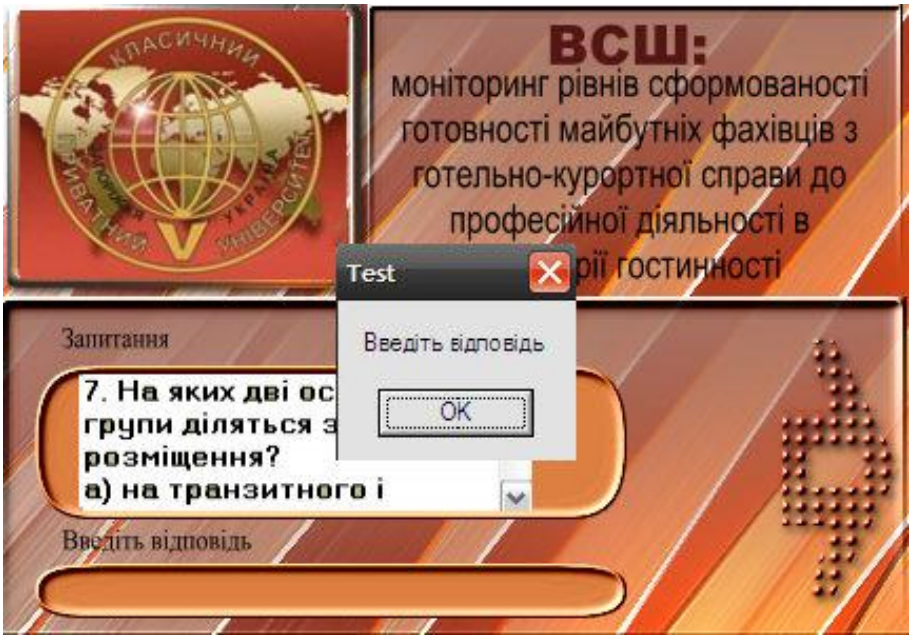

Рис. 5.14. Попередження про необхідність відповіді

Щоб його уникнути, необхідно внести відповідь. Програма не допускає відсутності відповіді (рис. 5.15).

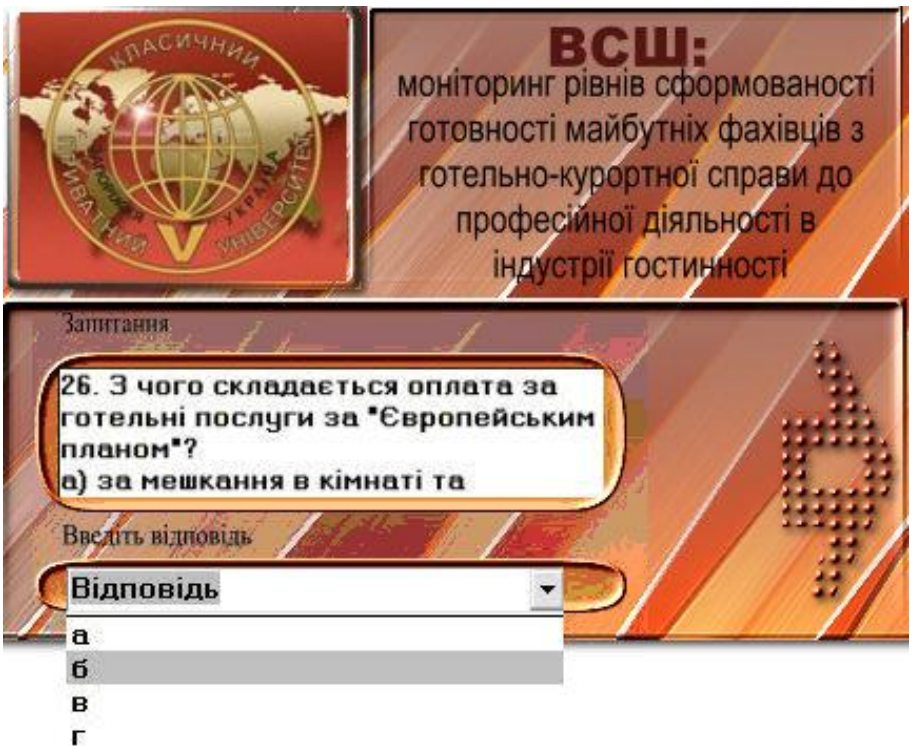

Рис. 5.15. Продовження тестування

Таким чином необхідно відповісти на всі запитання тесту. Деякі тести потребують відповіді у кількісному виразі (метри, рази, секунди). У цьому випадку програма пропонує студентові ввести необхідні дані самостійно, не пропонуючи йому готових відповідей. Програма автоматично обробляє введену інформацію та оцінює результат студента, керуючись методикою оцінювання.

Після закінчення опитування за цим тестом програма закриває робочі книги. Результати автоматично заносяться у відповідну книгу тестів .

Тепер обираємо тест на визначення мотивації за методикою А.А. Реан. Для цього необхідно вибрати відповідний тест та етап тестування для визначеного студента. Студенту пропонуються на вибір відповіді “так” та “ні” з випадаючого меню на запитання в тесті (рис. 5.16).

Усі відповіді фіксуються програмою у відповідних книгах тесту, після закінчення опитування програма визначає результат студента за пройденим тестом. У будь-який час є можливість продивитися результати тестування вибраної групи студентів (рис. 5.17).

Рис. 5.16. Мотиваційний компонент. Продовження тестування

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V
1																						
2	№	ПІБ	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
3	1	Абрамович Анжеліка Ігорівна	б	б	а	г	б	в	в	а	в	б	б	в	б	в	а	а	в	в	а	в
4	2	Алікіна Аліса Андріївна	б	а	б	а	в	в	в	б	г	а	а	а	а	а	б	а	в	в	в	б
5	3	Величко Аліна Сергіївна	б	б	а	г	б	в	в	а	в	б	б	а	в	а	б	б	в	в	а	в
6	4	Вздиханько Оксана Володимирівна	а	а	б	а	а	а	в	б	а	а	б	б	в	б	а	а	в	б	а	а
7	5	Кузьменко Дана Валеріївна	б	б	а	г	б	в	в	а	в	б	б	б	а	г	б	б	в	в	а	в
8	6	Омельченко Лілія Миколаївна	в	а	а	в	б	в	б	а	б	а	а	б	б	а	а	в	б	в	б	а
9	7	Рудакова Анастасія Сергіївна	б	б	а	г	б	в	в	а	в	б	б	в	б	в	б	б	в	в	а	в
10	8	Сківська Анастасія Сергіївна	б	б	а	г	б	в	в	а	в	б	б	б	а	г	б	б	в	в	а	в
11	9	Тихоненко Анастасія Едуардівна	б	б	а	г	б	в	в	а	в	б	б	б	а	г	б	б	в	в	а	в

Рис. 5.17. Звітність за результатами тестування

Програма повертається до першого вікна, залишаючи ПІБ попереднього опитуваного студента. Це зроблено для зручності та автоматизації процесу тестування.

Отже, розроблена нами у співавторстві комп'ютерна програма "ВСШ: Моніторинг рівнів сформованості готовності майбутніх фахівців з готельно-курортної справи до професійної діяльності в індустрії гостинності" дала змогу здійснювати оцінювання рівнів сформованості готовності майбутніх фахівців з готельно-курортної справи до професійної діяльності в індустрії гостинності.

Таким чином, використання інформаційно-комунікаційних технологій у професійній підготовці майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти відкриває можливості для вдосконалення творчого потенціалу студентів у своїй майбутній професійній діяльності, вимоги до якої повсякчас зростають під впливом досягнень сучасних інформаційних технологій. До напрямів використання Інтернету в професійній підготовці майбутніх фахівців з готельно-курортної справи зараховано: тестовий контроль за рівнем знань, знайомство з комп'ютерними програмами "Парус-готель", "Amadeus", "Galileo", самостійний пошук студентами інформації на веб-сторінках, створення студентами особистісних творчих продуктів на тему, яка вивчається, демонстрацію особистісних творчих продуктів студентів для веб-глядачів, використання тематично підібраних гіпертекстових матеріалів, робота з інформацією на сайті Інституту здоров'я, спорту та туризму Класичного приватного університету, роботу з каталогами літератури бібліотек України, Росії та інших країн.

5.4. Основні напрями модернізації професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти

Орієнтир України на входження в європейський освітній простір вимагає здійснення модернізації педагогічної діяльності в контексті європейських вимог. Сучасні соціально-економічні умови в Україні зумовили необхідність модернізації вітчизняної освіти [345].

У "Великому тлумачному словнику української мови" визначення "модернізація" трактується як вдосконалення, оновлення, зміна відповідно до вимог сучасності [75].

У дослідженні ми використовуємо поняття "модернізація тлумаченні, яке подається у "Великому енциклопедичному словнику" [57]. Автори зазначеного словника трактують поняття "модернізація" як зміну, вдосконалення, що відповідає сучасним вимогам, смакам [57].

Національна доктрина розвитку освіти декларує, що "модернізація системи освіти спрямована на забезпечення її якості відповідно до новітніх досягнень науки, культури і соціальної практики" [358, с. 806].

В.П. Андрущенко вважає, що "модернізація освіти є завданням, без вирішення якого про відчутне нарощення інтелектуального ресурсу нації, яке б дало змогу формувати і впроваджувати високі технології, не може бути й мови" [19, с. 678].

На думку К.М. Левківського, "стратегічними завданнями реформування освіти в Україні є: розбудова національної системи освіти; формування освіченої творчої особистості; забезпечення пріоритетності розвитку людини; гуманізм; демократизація, пріоритетність суспільних та духовних цінностей; виведення освіти в Україні на рівень освіти розвинених країн світу шляхом докорінного реформування її концептуальних, структурних й організаційних засад" [302, с. 174].

В аналітичному огляді "Модернізація освіти в Україні" зазначається, що "Уряд України приділяє значну увагу модернізації освіти як важливому інструменту становлення громадського суспільства та підвищення рівня добробуту українського народу" [346, с. 7].

В.Г. Кремень вважає, що "нові реалії ставлять нові вимоги і перед вищою освітою. В усьому світі вона сьогодні перестає бути просто способом підготовки фахівців для народного господарства чи для інших сфер діяльності. Вона дедалі більше перетворюється на обов'язковий етап розвитку особистості. Тому наша мета – забезпечити для якомога більшої кількості громадян можливість здобувати фахову освіту" [282].

Як зазначає В.Г. Кремень, "перед українською освітою стоїть завдання сформувати людину з інноваційними мисленням і культурою, з готовністю до інноваційної діяльності, що відповідатиме інноваційному типу розвитку цивілізації. Лише сформувавши таку особистість, ми зможемо стати конкурентоспроможною нацією, адже змінність перестає бути винятком, а стає правилом, сутнісною рисою функціонування суспільства і кожного його члена зокрема" [287, с. 9].

Г.І. Калінічева виокремлює такі національні пріоритети модернізації вищої освіти України, а саме: безперервність процесу освіти; забезпечення високої якості освітніх послуг відповідно до світових стандартів; інформатизація та модернізація освіти; впровадження в навчальний процес інноваційних і креативних елементів, новітніх досягнень освіти й науки; спрямованість на особистісно орієнтовану освіту; сприяння гармонійному розвитку особистості студента; оновлення змісту фахової підготовки; виховання у студентів аналітичного мислення, громадської культури і патріотизму; забезпечення і підтримка належної якості науково-педагогічних кадрів [239].

О.О. Любіцева вважає, що входження України у світовий туристичний процес потребує відповідного кадрового забезпечення, оскільки рівень обслуговування в туризмі значною мірою залежить від рівня професійною підготовки працівників готельної індустрії. Це є специфічною рисою галузі, комплексність обслуговування передбачає значний обсяг міжособових контактів. Комунікаційна складова послуги забезпечується персоналом практично на всіх етапах обслугову-

вання. Динамічність галузі (технологічні, маркетингові, інформаційні та інші інновації) потребує відповідної динамічної системи підготовки фахівців, здатних працювати на рівні світових стандартів [315, с. 109].

Н.М. Гуляєва та О.В. Полтавська стверджують, що сучасний стан господарювання вітчизняних підприємств готельного господарства потребує "підвищення вимог до персоналу готелів, оскільки якість готельного сервісу визначається перш за все роботою служб, що відповідають за стан номерного фонду і безпосередньо контактують зі споживачами" [162, с. 20].

С.А. Піявський вважає основною метою модернізації навчального процесу залучення кожного студента до активного індивідуального управління своїм компетентнісним розвитком [408, с. 4].

Динаміка соціально-економічних процесів розвитку готельної індустрії радикально актуалізує проблему професійної підготовки кваліфікованих фахівців готельно-курортної справи, котрі здатні до активної життєдіяльності в умовах, що постійно змінюються; швидко приймати правильне рішення. Індустрія туризму займає важливе місце в економіці багатьох країн.

Процес модернізації професійної підготовки майбутніх фахівців готельно-курортної справи у вищих навчальних закладах відповідає актуальним і перспективним потребам суспільства та держави. Він спрямований на розвиток їх індивідуальності, орієнтований на пріоритет українських цінностей, підготовку фахівця, який здатний адаптуватися до умов життя, які постійно змінюються.

Р.П. Карпюк вважає, що ключова ідея модернізації професійної освіти на сучасному етапі полягає в розробці таких критеріїв якості, які б дали змогу максимальною мірою наблизити результати навчання до очікувань роботодавців, до звичних для них процедур оцінювання й розвитку персоналу організацій [242, с. 369].

С.С. Скобкін підкреслює, що сучасні готельні підприємства діють у постійно змінюваних умовах, які зумовлені різноманіттям відносин як усередині підприємства, так і з іншими учасниками ринкових відносин. Сукупність цих відносин визначає характер діяльності готельних підприємств, її ефективність залежить від рівня професійної підготовки кадрів, уміння кожного робітника модернізувати свою діяльність [485, с. 58].

О.В. Пащук у навчальному посібнику "Маркетинг послуг: стратегічний підхід" аргументує необхідність модернізації професійної підготовки кадрів для готельної індустрії, яка постійно перебуває у стані конкурентної боротьби [392, с. 360]. Автор вважає, що конкурентоспроможність підприємств посилюється в усіх сферах послуг. Ус-

піху можна досягти, якщо розробляються нові послуги, нові підходи в обслуговуванні, а результат і підходи до процесу обслуговування розглядаються як єдине ціле [392, с. 360]. О.В. Пащук виділяє такі категорії нових послуг: нововведення в обслуговуванні; нововведення в процесі; розширення продуктової лінії; розширення лінії процесу; додаткові нововведення в обслуговуванні; удосконалення послуг; зміна стилю [392, с. 360].

Модернізація професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи не можлива без упровадження інновацій у педагогічний процес. В.Ф. Самохін зазначає, що в останні роки поняття "інновація" та "інноваційний процес" широко використовуються в педагогіці, що, безсумнівно, є наслідком об'єктивних процесів, які відбуваються у сфері освіти й покликані сформувати налагоджену систему використання інновацій з метою реалізації одного з основних принципів сучасної освіти – принципу особистісного підходу [460, с. 4].

У сучасних вітчизняних і зарубіжних дослідженнях термін "інновація" трактується по-різному. К.В. Шилов зазначає, що одні вчені, у тому числі Е. Роджерс, розглядають інновацію як нововведення, вважаючи, що це ідея, яка є для конкретної особи новою. К.В. Шилов підкреслює, що при цьому немає значення: є ідея об'єктивно новою чи ні, ідея визначається за часом, що минув з моменту її відкриття або першого використання [579, с. 53]. М. Майлс вважає, що це щось спеціально нове, від якого чекають ефективності при реалізації систематичних цілей [14, с. 37].

Термін "інновація" ввійшов у науковий обіг у XIX ст. через антропологію й етнографію та, як вважає К.В. Шилов, почав використовуватися при дослідженні процесів змін у культурі, виступаючи як антонім терміна "традиція"; особлива увага приділялася дифузії культурних новоутворень у відповідному середовищі, включаючи їхнє перенесення в інші культури [579, с. 52].

К.В. Шилов виділяє два основних підходи: інновація як результат творчого процесу й інновація як процес упровадження нововведень [579, с. 54].

Г.Д. Бухарова термін "педагогічна інновація" трактує так: цілеспрямована зміна, яка вносить в освітнє середовище стабільні елементи (новини), які покращують характеристики окремих частин, компонентів та самої освітньої системи в цілому; процес засвоєння новини (нового засобу, методики, програми тощо); пошук ідеальних методик і програм, їх впровадження у навчальний процес та творче переосмислення [67, с. 62–63].

В.О. Сластьонін ввів поняття "інноваційна діяльність" у педагогіку як соціально-педагогічний феномен, який відображає його творчий потенціал, вихід за межі нормативної діяльності [489, с. 54].

А.В. Хуторської визначає поняття "інноваційна діяльність" як комплекс заходів, що вживаються, із забезпечення інноваційного процесу на тому або іншому рівні освіти, а також сам цей процес [554, с. 58]. Вчений зазначає, що до основних функцій інноваційної діяльності належать зміни компонентів педагогічного процесу: сенсу, цілей, змісту освіти, форм, методів, технологій, засобів навчання, системи управління тощо [554, с. 58].

О.О. Фунтікова вважає, що "метою інноваційної діяльності є очікування кінцевого результату, тобто якісна зміна об'єкта, ця мета передбачає усвідомлення моделі бажаного як активізуючого чинника власних дій; осмислення етапів і термінів досягнення очікуваного результату; раціональний добір засобів її досягнення" [400, с. 122]. Дослідниця стверджує, що важливим чинником інноваційної діяльності є вміння знайти в суспільно значущих цілях власну мету, бо мета активізує інноваційну діяльність педагога, сприяє ефективному процесу та результату [400, с. 122].

В.Ф. Самохін і В.П. Черноліс поняття "інноваційне мислення" характеризує як вищий рівень пізнання, розуміння суперечностей, що виникають у суспільних відносинах, творчого їхнього вирішення на основі усвідомлення відповідності або невідповідності нового потребам та інтересам людини. Поняття "інноваційна культура" людини розглядається авторами як галузь її духовного життя, що відображає ціннісну орієнтацію, закріплену в мотивах, знаннях, уміннях, навичках, у зразках і нормах поведінки, готовність і здатність до підтримки й реалізації нововведень у всіх сферах життя [460, с. 8].

Професійна підготовка майбутніх фахівців готельно-курортної справи має бути заснована на сучасних інноваційних технологіях з урахуванням вимог гостинності. А.Є. Саак і М.В. Акименко для визначення напрямів інноваційної діяльності підприємств готельної індустрії пропонують таку класифікацію інновацій для готельного підприємства (рис. 5.18) [453, с. 204].

На думку К.М. Левківського, "стратегічними завданнями реформування освіти в Україні є: розбудова національної системи освіти; формування освіченої творчої особистості; забезпечення пріоритетності розвитку людини; гуманізм, демократизація, пріоритетність суспільних та духовних цінностей; виведення освіти в Україні на рівень освіти розвинених країн світу шляхом докорінного реформування її концептуальних, структурних й організаційних засад" [302, с. 174]. Науковець зазначає, що пріоритетними напрямами реформування освіти вважа-

ються: забезпечення всебічної готовності громадян до здобуття освіти будь-яких рівнів; досягнення якісно нового рівня у вивченні базових навчальних дисциплін гуманітарного та профільного циклів; створення умов для задоволення освітніх та професійних потреб і можливостей їх удосконалення шляхом підвищення кваліфікації" [302, с. 174].

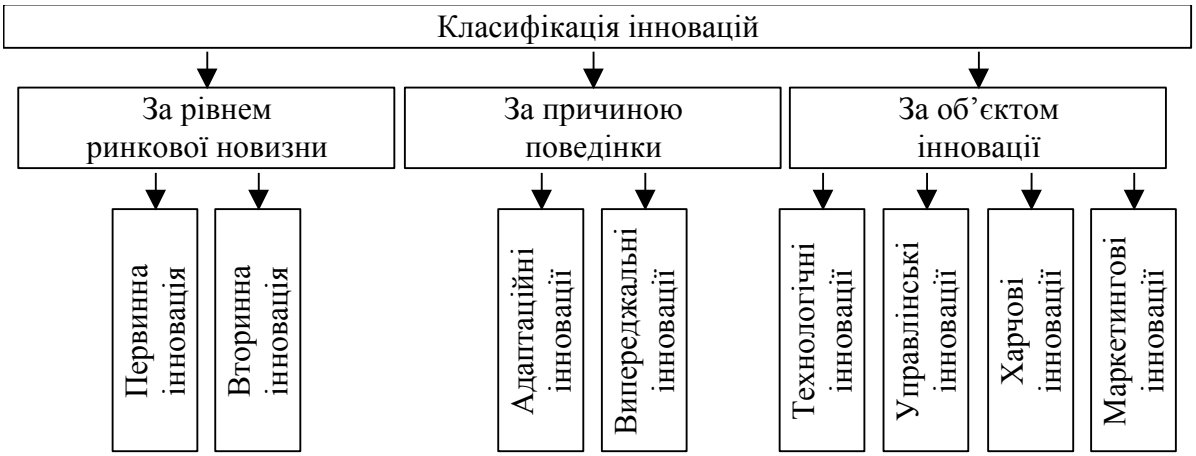

Рис. 5.18. Класифікація інновацій для готельного підприємства (за А.Є. Саак та М.В. Акименко, 2008)

Соціально-економічні зміни вимагають докорінного оновлення системи освіти, методології та технології організації навчально-виховного процесу в навчальних закладах. Інноваційна спрямованість діяльності педагогів, яка включає до себе свідомість, опанування та використання педагогічних інновацій, виступає засобом модернізації освітньої політики.

Як підтверджує аналіз наукових праць (В.С. Аванесов [3], В.А. Адольф [8], В.С. Бакіров [39], О.В. Винославська [85], Л.І. Гурьє [167], І.М. Дичківська [181], Л.В. Кондрашова [263], [267], Л.А. Коваль [257], Р.В. Миленкова [339], О.П. Околелов [374], М.Ф. Степко [511, 512] та ін.), модернізація професійної підготовки майбутніх фахівців готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти передбачає гармонізацію всіх її складових компонентів та повинна бути спрямована на:

– активізацію розвитку творчого мислення, здатностей студента, індивідуалізації навчання, стимулювання самостійності в пізнавальній діяльності студентів;

– виявлення недоліків підготовки майбутніх фахівців готельно-курортної справи та створення умов для своєчасного їх усунення;

– підвищення освітнього та культурного рівня студентів, необхідного для інтеграції в міжнародне науково-освітнє та професійне співробітництво;

– створення особливого психологічного клімату в освітньому закладі, в якому здійснюється підготовка майбутніх фахівців з готельно-курортної справи. Показниками й умовами цього стане соціокультурне наповнення змісту освіти, залучення майбутніх фахівців з готельно-курортної справи у різні проблемні ситуації їхньої професійної діяльності, заміна суб'єкт-об'єктного (управлінського) способу відносин між викладачами й студентами суб'єкт-суб'єктним, при якому корпорація стає головною направляючою взаємодії суб'єктів освітнього процесу;

– зміну мотивації навчання на активне оволодіння знаннями. Активна корекція програми підготовки в процесі реалізації, залучення майбутніх фахівців з готельно-курортної справи до змін у програмі освітньої діяльності;

– виділення як одного із провідних методичних прийомів створення проблемної ситуації. Використання такого прийому буде стимулювати майбутніх фахівців з готельно-курортної справи до самостійного пошуку інформації й засобів розв'язування проблеми, вироблення здатності до вирішення завдань у нових ситуаціях;

– пошук нових форм залучення майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в ситуації професійної практики, наприклад з урахуванням дії ринкового механізму, для розвитку в них уміння входити в нове освітнє або професійне середовище й саморозвиватися в ньому;

– використання новітніх педагогічних технологій на базі інтернет-технологій та комп'ютеризації протягом усього терміну навчання;

– вдосконалення методики навчання та оцінювання знань, умінь та навичок студентів з основних навчальних дисциплін.

Власний досвід викладацької діяльності дав нам можливість визначити основні напрями модернізації професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти, такі як: відкриття напряму підготовки "Готельно-курортна справа", розробка Державного освітнього стандарту вищої професійної освіти зі спеціальності "Готельно-курортна справа" відповідно до вимог Болонської декларації, розширення системи перепідготовки й підвищення кваліфікації кадрів для готельно-курортної справи, створення інформаційно-освітніх і науково-практичних центрів для проведення наукових досліджень, комплексного науково-методичного забезпечення професійної підготовки майбутніх фахівців готельно-курортної справи, впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у процес підготовки фахівців з готельно-курортної справи.

Таким чином, основні напрями модернізації професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи у вищих на-

вчальних закладах України на сучасному етапі зорієнтовані на пошук варіативних освітніх структур, що могли б забезпечити мобільність майбутнього фахівця з готельно-курортної справи в сучасних умовах ринку праці в умовах ступеневої освіти.

Висновки до п'ятого розділу

Проаналізовано зміст професійної підготовки фахівців з гостинності в умовах ступеневої освіти за освітньо-кваліфікаційним рівнями: молодший спеціаліст зі спеціальності 5.050403 "Організація обслуговування в готелях та туристичних комплексах", кваліфікації "фахівець з готельного обслуговування"; бакалавр з напряму підготовки 6.140101 "Готельно-ресторанна справа", кваліфікації "бакалавр з готельно-ресторанної справи"; спеціаліст зі спеціальності 7.050402 "Готельне господарство", кваліфікації "спеціаліст з гостинності"; магістр зі спеціальності 8.050402 "Готельне господарство", кваліфікації "магістр з гостинності".

Навчальний план спеціальності 5.050403 "Організація обслуговування в готелях та туристичних комплексах" для освітньо-кваліфікаційного рівня "молодший спеціаліст" розрахований на 2 роки 6 місяців (на базі повної загальної середньої освіти) та включає загальне навантаження 5265 годин (146,25 кредиту). На цикл соціально-гуманітарної підготовки відведено 1188 годин (33 кредиту), на цикл природничо-наукової підготовки – 1188 годин (33 кредити), на цикл професійної та практичної підготовки 1755 годин (48,75 кредиту) та практику – 1134 години (31,5 кредиту). До циклу професійної та практичної підготовки належать такі дисципліни, як: "Організація обслуговування в туристичних комплексах та готелях", "Організація обслуговування в підприємствах харчування", "Організація обслуговування транспортних подорожей", "Будівлі, споруди, їх обладнання та експлуатація", "Технологія обслуговування в туристичних комплексах та готелях", "Технологія обслуговування в підприємствах харчування", "Технологія туристської діяльності", "Туристські комплекси", "Географія туризму", "Діловодство в готельній індустрії", "Трудове право", "Естетичне оформлення готелів", "Професійний етикет", "Санітарія і гігієна в підприємствах готельного типу", "Готельна індустрія", "Історія архітектурних стилів та образотворчого мистецтва", "Рекреаційна географія", "Історія туризму", "Туристичні ресурси України", "Друга іноземна мова" та практика.

Навчальний план напряму підготовки 6.140101 "Готельно-ресторанна справа" освітньо-кваліфікаційного рівня "бакалавр" розрахований на 3 роки 10 місяців та включає загальне навантаження 8640 годин

(240 кредитів). На цикл соціально-гуманітарної підготовки відведено 1296 годин (36 кредитів), на цикл фундаментальної, природничо-наукової та загальноекономічної підготовки – 1296 годин (36 кредитів), на цикл професійної та практичної підготовки – 6048 годин (168 кредитів). До циклу професійної та практичної підготовки належать такі дисципліни, як: "Безпека життєдіяльності", "Охорона праці", "Економіка підприємства", "Бухгалтерський облік", "Організація готельного господарства", "Організація ресторанного господарства", "Технологія продукції ресторанного господарства", "Менеджмент готельно-ресторанного господарства", "Маркетинг готельного і ресторанного господарства", "Устаткування закладів готельно-ресторанного господарства", "Управління якістю продукції та послуг в готельно-ресторанному господарстві", "Проектування об'єктів готельно-ресторанного господарства", "Гігієна і санітарія в галузі", "Інформатика і комп'ютерна техніка", "Основи наукових досліджень", "Організація рекреаційних послуг", "Географія туризму", "Історія туризму", "Організація екскурсійної діяльності", "Організація спортивної анімації", "Етнокультурологія та антропологія", "Культура готельно-ресторанної справи", "Організація туризму", "Світова культура та мистецтво", "Діловодство в готельній індустрії", "Організація готельної анімації", "Іноземна мова", "Друга іноземна мова", "Ділова іноземна мова". Варіативна частина включає дисципліни за вибором навчального закладу та дисципліни за вибором студента, а саме: "Історія курортної справи", "Естетичне оформлення готелів", "Курортні ресурси", "Організація анімаційних послуг", "Танцювальна анімація", "Основи санаторно-курортного лікування" та практика.

Навчальний план спеціальності 7.050402 "Готельне господарство" освітньо-кваліфікаційного рівня "спеціаліст", розрахований на 1 рік, на базі освітньо-кваліфікаційного рівня "бакалавр з готельно-ресторанної справи", включає загальне навантаження 1404 години (39 кредитів). На цикл гуманітарної та соціально-економічної підготовки відведено 216 годин (6 кредитів), на цикл природничо-наукової та загальноекономічної підготовки –135 годин (3,75 кредиту), на цикл професійної та практичної підготовки – 288 годин (8 кредитів), на вибіркову частину – 333 години (9,25 кредиту), на практику – 432 години (12 кредитів).

Навчальний план спеціальності 8.050402 "Готельне господарство" освітньо-кваліфікаційного рівня "магістр", розрахований на 1 рік, на базі освітньо-кваліфікаційного рівня "бакалавр з готельно-ресторанної справи", включає загальне навантаження 1512 годин (42 кредити). На цикл гуманітарної та соціально-економічної підготовки відведено 324 години (9 кредитів), на цикл природничо-наукової та зага-

льноекономічної підготовки – 270 годин (7,5 кредиту), на цикл професійної та практичної підготовки – 189 годин (5,25 кредиту), на вибіркову частину – 297 годин (8,25 кредиту), на практики – 432 години (12 кредитів). До циклу професійної та практичної підготовки належать такі дисципліни, як: "Інновації у сфері гостинності", "Стандартизація і сертифікація в готельній сфері", "Іміджелогія та PR у готельній індустрії", "Світовий ринок готельних послуг", "Вища освіта і Болонський процес", "Інтелектуальна власність", "Організація курортних послуг", "Організація обслуговування в ресторані", "Розвиток міжнародного хостел-руху", "Кухня народів світу" та практика.

У розділі розкрито форми (лекції, практичні семінарські та консультаційні заняття, індивідуальна та самостійна робота; практика: молодший спеціаліст (навчальна, технологічна, виробнича), бакалавр (навчальна, виробнича), спеціаліст (переддипломна), магістр (науково-педагогічна, переддипломно-виробнича) та методи (педагогічне проектування (розробка проекту "Малий готель"), SWOT-аналіз, ділові ігри, презентації, "мозкова атака", дискусії, розробка "Кодексу честі працівника готелю", круглі столи з провідними фахівцями готельної індустрії, кейс-метод, "метаплан", ситуаційні методи (вирішення ситуаційних завдань щодо раціональної організації праці готельного підприємства), інтерв'ю з фахівцями готельних підприємств, створення сценаріїв анімаційних заходів, знайомство із системами бронювання "Amadeus", "Galileo", використання програми "Парус-готель") професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти.

У розділі розкрито такі напрями використання інформаційно-комунікаційних технологій у професійній підготовці майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти, як: тестовий контроль за рівнем знань, знайомство з комп'ютерними програмами "Парус-готель", "Amadeus", "Galileo", самостійний пошук студентами інформації на веб-сторінках, створення студентами особистісних творчих продуктів на тему, яка вивчається, демонстрацію особистісних творчих продуктів студентів для веб-глядачів, використання тематично підібраних гіпертекстових матеріалів, роботу з каталогами літератури бібліотек України, Росії та інших країн.

Розроблено у співавторстві комп'ютерну програму "ВСШ: моніторинг рівнів сформованості готовності майбутніх фахівців з готельно-курортної справи до професійної діяльності в індустрії гостинності", яка призначена для педагогічного оцінювання рівнів сформованості готовності майбутніх фахівців з готельно-курортної справи до професійної діяльності в індустрії гостинності.

До основних напрямів модернізації професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи у вищих навчальних закладах України віднесено: відкриття напряму підготовки "Готельно-курортна справа", розробка Державного освітнього стандарту вищої професійної освіти зі спеціальності "Готельно-курортна справа" відповідно до вимог Болонської декларації, розширення системи перепідготовки й підвищення кваліфікації кадрів для готельно-курортної справи, створення інформаційно-освітніх і науково-практичних центрів для проведення наукових досліджень, комплексного науково-методичного забезпечення професійної підготовки майбутніх фахівців готельно-курортної справи, впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у процес підготовки фахівців з готельно-курортної справи.

ВИСНОВКИ

1. Теоретичний аналіз проблеми дослідження засвідчив, що професійна підготовка майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти є прогресуючим напрямом професійної підготовки студентів у вищих навчальних закладах України. Актуальність і доцільність обраної проблеми дослідження зумовлюються: соціальною значущістю професійної підготовки конкурентоспроможних і мобільних майбутніх фахівців для індустрії гостинності відповідно до об'єктивних вимог світових стандартів гостинності; недостатньо теоретичною та методологічною розробленістю питання професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти.

2. Професійна підготовка майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти розглядається нами як процес, який здійснюється у вищих навчальних закладах різних рівнів акредитації та спрямовується на здобуття студентами кваліфікацій відповідно до освітньо-професійних програм освітньо-кваліфікаційних рівнів "молодший спеціаліст", "бакалавр", "спеціаліст" і "магістр", що забезпечать їх конкурентоспроможність і професійну мобільність в індустрії гостинності. Підготовленість майбутнього фахівця з готельно-курортної справи до професійної діяльності в індустрії гостинності розглядається нами як результат навчання у вищому навчальному закладі, спрямований на оволодіння студентом професійно орієнтованими знаннями, уміннями й навичками, які визначають його придатність до діяльності з надання різноманітних послуг клієнтам готельно-курортних підприємств. Готовність майбутнього фахівця з готельно-курортної справи до професійної діяльності в індустрії гостинності розглядається нами як інтегративне особистісне утворення, яке складається з мотиваційного, когнітивного, діяльнісного, особистісного та здоров'язбережувального компонентів, визначає сукупність його професійно орієнтованих знань, умінь та навичок, особистісних якостей, які дають йому змогу ефективно розробляти, реалізовувати та просувати готельні послуги. Майбутній фахівець з готельно-курортної справи розглядається нами як особистість, яка відповідно до вимог галузевих стандартів ступенево здобуває вищу освіту відповідно до освітньо-кваліфікаційних рівнів "молодший спеціаліст", "бакалавр", "спеціаліст" і "магістр" з метою здійснення професійної діяльності в готельно-курортних закладах.

3. Визначено структурні компоненти готовності майбутніх фахівців з готельно-курортної справи до професійної діяльності: мотиваційний компонент, що відображає мотивацію студентів до діяльності

в індустрії гостинності, інтересу до обраної професії, пов'язаної з наданням готельних послуг; когнітивний компонент, який характеризує знання студентів про закони розвитку системи індустрії гостинності, взаємодії, відносини з клієнтами, міжнародні стандарти якості та традиції гостинності; діяльнісний компонент, що відображає професійно орієнтовані вміння і навички студентів, достатні для конкурентної і мобільної діяльності в індустрії гостинності; особистісний компонент, який характеризує вольову саморегуляцію та здібності студентів до діяльності у сфері "людина – людина"; здоров'язбережувальний компонент, який характеризує знання, уміння та навички студентів щодо ведення та дотримання здорового способу життя.

4. Аналіз результатів сучасного стану професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти у вищих навчальних закладах України підтвердив актуальність і доцільність обраної проблеми.

5. Аналіз зарубіжного досвіду професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти показав, що підготовка майбутніх фахівців для індустрії гостинності в Європі має давню традицію. На сьогодні лідером з підготовки кадрів для індустрії гостинності є Швейцарія. Провідними вищими навчальними закладами, які здійснюють підготовку фахівців для індустрії гостинності в Європі, є такі: у Швейцарії – Лозаннська школа готельного господарства, Швейцарська школа готельного менеджменту SHMS (Swiss Hotel Management School); у Великій Британії – Корнуолл-коледж; в Ірландії – Американський коледж у Дубліні; в Іспанії – Барселонська школа готельного та туристичного бізнесу; у Франції – Французький інститут управління у сфері готельного, ресторанного господарства і туризму, Міжнародний інститут готельного господарства та інститут VATEL, до складу якого входять 14 вищих шкіл управління готельним і туристським бізнесом на п'яти континентах; у Бельгії на базі Школи готельного бізнесу в Коксайді – Асоціація шкіл готельного бізнесу та громадського харчування Європейського Союзу, EURHODIP (Europe Hotellerie Diplomes), яка налічує 76 шкіл цього профілю в різних країнах Європи, в яких навчається понад 40000 студентів. У США особливістю підготовки майбутніх фахівців для індустрії гостинності є тісний зв'язок із суспільством, підприємствами, відповідними асоціаціями, які беруть участь в обговоренні, корегуванні навчальних планів, визначенні якості підготовки випускників, наданні фінансової допомоги вищим навчальним закладам гостинності. Американські фахівці з гостинності значну увагу приділяють формуванню ділової етики та соціальної відповідальності, вважають за необхідне акцентувати увагу студентів на умовах та методиках кар'єрного зрос-

тання. У США працюють центри кар'єри коледжів, університетів, котрі є органами зв'язку між академічним середовищем та працедавцями, рекомендації центрів впливають на зміст професійної підготовки вищих навчальних закладів. У Російській Федерації професійну підготовку майбутніх фахівців з туризму та гостинності здійснюють 57 вищих навчальних закладів. Підготовка фахівців для галузі індустрії гостинності здійснюється зі спеціальності 230500 "Соціокультурний сервіз та туризм", яка має 25 спеціалізацій.

6. Сформульовано основні положення концепції професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти: 1. Професійна підготовка майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти спрямована на формування мобільної та конкурентоспроможної особистості, здатної до ефективної роботи зі створення та надання готельних послуг в індустрії гостинності, до постійного підвищення власного освітнього та професійного рівня протягом усього життя. 2. Професійна підготовка майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти можлива лише за умови неперервності освіти, яка передбачає здобуття вищої освіти, починаючи з неповної вищої освіти (освітньо-кваліфікаційний рівень "молодший спеціаліст"), через базову вищу освіту (освітньо-кваліфікаційний рівень "бакалавр") до повної вищої освіти (освітньо-кваліфікаційний рівень "спеціаліст" або "магістр"). 3. Професійна підготовка майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти здійснюється за рахунок впровадження принципів: неперервності, науковості, свідомості й активності, систематичності, демократизації та інтеграції, синергізму. 4. Професійна підготовка майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти повинна здійснюватися в умовах ефективної взаємодії як суб'єктів освітнього процесу, так і всіх суб'єктів, зацікавлених у його результатах, як основи досягнення високої якості кадрового забезпечення готельно-курортних підприємств.

7. Виявлено та обґрунтовано такі педагогічні умови: 1) формування творчої активності студентів та їх здатності до ефективної праці в індустрії гостинності; 2) забезпечення толерантного міжособистісного взаємозв'язку між викладачами і студентами; 3) педагогічна діагностика сформованості готовності майбутніх фахівців з готельно-курортної справи до діяльності в індустрії гостинності; 4) забезпечення сучасної навчально-методичної комплектації професійно орієнтованих дисциплін навчальних планів з підготовки: молодших спеціалістів (5.050403 "Організація обслуговування в готелях і туристичних комплексах"), бакалаврів (6.140101 "Готельно-ресторанна справа"),

спеціалістів (7.050402 “Готельне господарство”), магістрів (8.050402 “Готельне господарство”).

8. Теоретично обґрунтовано та розроблено модель професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти, яка складається з цільового, теоретико-методологічного, організаційного, змістового та оцінювального блоків. Цільовий блок моделі відображає мету та завдання професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти, відповідно до освітньо-кваліфікаційних та освітніх рівнів молодший спеціаліст (неповна вища освіта), бакалавр (базова вища освіта), спеціаліст (повна вища освіта) та магістр (повна вища освіта). Теоретико-методологічний блок моделі відображає методологічні підходи (компетентнісний, системний, аксіологічний, акмеологічний, діяльнісний, антропологічний, диференційований) та принципи (неперервності, науковості, свідомості та активності, синергізму, системності, демократизації й інтеграції). Організаційний блок моделі відображає етапи, форми, методи та засоби. До складу змістового блоку моделі входять структурні компоненти (мотиваційний, когнітивний, особистісний, діяльнісний, здоров’язбережувальний) та функції (світоглядна, комунікативна, рекреаційна, безпекозабезпечувальна, культурологічна та анімаційна). Оцінювальний блок відображає критерії, показники та рівні (репродуктивний, достатній, творчий) сформованості готовності майбутніх фахівців з готельно-курортної справи до професійної діяльності в індустрії гостинності. Результатом є сформованість готовності майбутніх фахівців з готельно-курортної справи до професійної діяльності в індустрії гостинності.

9. До діагностичного інструментарію моніторингу ефективності професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти віднесено критерії (мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, особистісний та здоров’язбережувальний), показники та рівні (репродуктивний, достатній, творчий) сформованості готовності майбутніх фахівців з готельно-курортної справи до професійної діяльності в індустрії гостинності. Визначено критерії сформованості готовності майбутніх фахівців з готельно-курортної справи до професійної діяльності в індустрії гостинності, до яких віднесено: мотиваційний критерій, який визначає ступінь сформованості мотивації до діяльності в індустрії гостинності, інтересу до обраної професії, пов’язаної з наданням готельних послуг; когнітивний критерій, який характеризує ступінь оволодіння знаннями про закони розвитку системи індустрії гостинності, відносини з клієнтами, міжнародні стандарти якості та традиції гостинності; діяльнісний критерій, який має за мету з’ясування ступеня сформованості професійно оріє-

нтованих умінь й навичок, достатніх для конкурентної і мобільної діяльності в індустрії гостинності; особистісний критерій, який характеризує ступінь сформованості вольової саморегуляції та здібностей до діяльності у сфері "людина – людина"; здоров'язбережувальний критерій, який визначає ступінь сформованості вмінь і навичок студентів щодо ведення та дотримання здорового способу життя.

10. Визначено рівні (репродуктивний, достатній, творчий) сформованості готовності майбутніх фахівців з готельно-курортної справи до професійної діяльності в індустрії гостинності в умовах ступеневої освіти.

Репродуктивний рівень характеризується епізодичною мотивацією студентів до діяльності в індустрії гостинності у відповідь на спонуканням з боку викладачів, фрагментарністю інтересу до обраної професії, пов'язаної з наданням готельних послуг; поверховими знаннями студентів про закони розвитку системи індустрії гостинності, взаємодії, відносини з клієнтами, міжнародні стандарти якості та традиції гостинності; обмеженим обсягом професійно орієнтованих умінь і навичок студентів, недостатнім для конкурентної і мобільної діяльності в індустрії гостинності; слабкою вольовою саморегуляцією студентів та обмеженими здібностями до діяльності у сфері "людина – людина"; нестачею вмінь і навичок студентів щодо ведення та дотримання здорового способу життя.

Достатній рівень характеризується нестійкою мотивацією студентів до діяльності в індустрії гостинності, нерегулярними інтересом до обраної професії, пов'язаної з наданням готельних послуг у студентів наявні спрямування на певні життєві та професійні цілі, однак їх пріоритети є доволі гнучкими; базовими знаннями студентів про закони розвитку системи індустрії гостинності, взаємодії, відносини з клієнтами, міжнародні стандарти якості та традиції гостинності; помірно вираженими професійно орієнтованими вміннями й навичками студентів, достатніми для конкурентної і мобільної діяльності в індустрії гостинності; вираженою вольовою саморегуляцією та їх пересічними здібностями до діяльності у сфері "людина – людина"; вираженими вміннями та навичками студентів щодо ведення та дотримання здорового способу життя.

Творчий рівень характеризується стійкою та усвідомленою мотивацією студентів до діяльності в індустрії гостинності, яскраво вираженим інтересом до обраної професії, пов'язаної з наданням готельних послуг, у студентів професійні та особистісні ідеали структуровані, коригуються між собою; усвідомленими та ґрунтовними знаннями студентів про закони розвитку системи індустрії гостинності, взаємодії, відносини з клієнтами, міжнародні стандарти якості та тра-

диції гостинності; яскраво вираженими професійно орієнтованими вміннями й навичками студентів, достатніми для конкурентної і мобільної діяльності в індустрії гостинності; вираженою вольовою саморегуляцією студентів та особливими здібностями до діяльності у сфері "людина – людина"; яскраво вираженими вміннями та навичками студентів щодо ведення та дотримання здорового способу життя.

11. Проаналізовано зміст професійної підготовки фахівців з гостинності в умовах ступеневої освіти за освітньо-кваліфікаційним рівнями: "молодший спеціаліст" зі спеціальності 5.050403 "Організація обслуговування в готелях та туристичних комплексах", кваліфікації "фахівець з готельного обслуговування" (загальний обсяг 5265 годин, 146,25 кредиту ECTS); "бакалавр" з напряму підготовки 6.140101 "Готельно-ресторанна справа", кваліфікації "бакалавр з готельно-ресторанної справи" (загальний обсяг 8640 годин, 240 кредитів ECTS); "спеціаліст" зі спеціальності 7.050402 "Готельне господарство", кваліфікації "спеціаліст з гостинності" (загальний обсяг 1404 години, 39 кредитів ECTS); "магістр" зі спеціальності 8.050402 "Готельне господарство", кваліфікації "магістр з гостинності" (загальний обсяг 1512 годин, 42 кредити ECTS).

12. Розкрито форми професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти (лекції, практичні семінарські та консультаційні заняття, індивідуальна та самостійна робота) види практики відповідно до освітньо-кваліфікаційних рівнів: молодший спеціаліст (навчальна, технологічна, виробнича), бакалавр (навчальна, виробнича), спеціаліст (переддипломна), магістр (науково-педагогічна, переддипломно-виробнича).

13. Показано доцільність використання таких методів професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти, як педагогічне проектування (розробка проекту "Малий готель"), SWOT-аналіз, ділові ігри, презентації, "мозкова атака", дискусії, розробка "Кодексу честі працівника готелю", круглі столи з провідними фахівцями готельної індустрії, кейс-метод, "метаплан", ситуаційні методи (вирішення ситуаційних завдань щодо раціональної організації праці готельного підприємства), інтерв'ю з фахівцями готельних підприємств, створення сценаріїв анімаційних заходів, знайомство із системами бронювання "Amadeus", "Galileo", використання програми "Парус-готель".

14. Розкрито напрями використання інформаційно-комунікаційних технологій у професійній підготовці майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти (тестовий контроль за рівнем знань, знайомство з комп'ютерними програмами "Парус-Готель", "Amadeus", "Galileo", самостійний пошук студентами інфор-

мації на веб-сторінках, створення студентами особистісних творчих продуктів на тему, яка вивчається, демонстрацію особистісних творчих продуктів студентів для веб-глядачів, використання тематично підібраних гіпертекстових матеріалів, роботу з каталогами літератури бібліотек України, Росії та інших країн). Розроблено у співавторстві комп'ютерну програму "ВСШ: моніторинг рівнів сформованості готовності майбутніх фахівців з готельно-курортної справи до професійної діяльності в індустрії гостинності", яка призначена для педагогічного оцінювання рівнів сформованості готовності майбутніх фахівців з готельно-курортної справи до професійної діяльності в індустрії гостинності.

15. До основних напрямів модернізації професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи у вищих навчальних закладах України віднесено: відкриття напряму підготовки "Готельно-курортна справа", розробка Державного освітнього стандарту вищої професійної освіти зі спеціальності "Готельно-курортна справа" відповідно до вимог Болонської декларації, розширення системи перепідготовки й підвищення кваліфікації кадрів для готельно-курортної справи, створення інформаційно-освітніх і науково-практичних центрів для проведення наукових досліджень, комплексного науково-методичного забезпечення професійної підготовки майбутніх фахівців готельно-курортної справи, впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у процес підготовки фахівців з готельно-курортної справи.

Педагогічне дослідження не вичерпало всього кола проблем, які пов'язані з професійною підготовкою майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти. Потребують подальшого дослідження проблеми, пов'язані із забезпеченням міжособистісного взаємозв'язку між викладачами і студентами, з використанням інформаційно-комунікаційних технологій з метою підвищення ефективності навчального процесу професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти, з організації співпраці підприємств індустрії гостинності та вищих навчальних закладів з метою вдосконалення практичної складової професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамов В.А. Управление содержанием подготовки специалиста в вузе на основе информационно-акмеологических принципов / В.А. Абрамов // Акмеологія – наука XXI століття: розвиток професіоналізму : матер. II міжнар. наук.-практ. конф. – К. : КМПУ імені Б.Д. Грінченка, 2008. – С. 415–417.

2. Абульханова-Славская К.А. Время личности и время жизни : [микроформа] / К.А. Абульханова-Славская, Т.Н. Березина ; Рос. акад. наук ; Институт психологии. – СПб. : Алетейя, 2001. – 299 с.

3. Аванесов В.С. Основы научной организации педагогического контроля в высшей школе / В.С. Аванесов. – М. : МИСиС, 2003. – 166 с.

4. Аванесова Г.А. Сервисная деятельность : Историческая и современная практика, предпринимательство, менеджмент : [учебное пособие для студентов вузов] / Г.А. Аванесова. – М. : Аспект Пресс, 2004. – 320 с.

5. Автомонов П.П. Розвиток педагогічних технологій у контексті акмеологічного підходу / П.П. Автомонов // Акмеологія – наука XXI століття: розвиток професіоналізму : матер. II міжнар. наук.-практ. конф. – К. : КМПУ імені Б.Д. Грінченка, 2008. – С. 431–432.

6. Агафонова А.С. Практикум по общей педагогике : [учебное пособие] / А.С. Агафонова. – СПб. : Питер, 2003. – 416 с.

7. Агафонова Л.Г. Туризм, готельний та ресторанний бізнес: Ціноутворення, конкуренція, державне регулювання : [навч. посіб.] / Л.Г. Агафонова, О.Є. Агафонова. – К. : Знання України, 2006. – 352 с.

8. Адольф В.А. Инновационная деятельность в образовании: проблемы становления / В.А. Адольф, И.Ф Ильина // Высшее образование в России. – 2010. – № 1. – С. 81–87.

9. Айгистова О.В. Использование педагогических технологий в профессиональной подготовке менеджеров туризма : дис. … канд. пед. наук: 13.00.08 / Ольга Владимировна Айгистова. – М., 1999. – 179 с.

10. Акмеология : [учеб. пособ.] / А. Деркач, В. Зазыкин. – СПб. : Питер, 2003. – 256 с.

11. Алексюк А.М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія : [підручник для студентів, аспірантів] / А.М. Алексюк. – К. : Либідь, 1998. – 558 с.

12. Алилуйко Е.А. Формирование коммуникативной компетентности менеджеров туризма в процессе изучения иностранного язика : дис. на соискание ученой степени канд. пед. наук : спец. 13.00.08 / Елена Аркадьевна Алилуйко. – М., 2000. – 148 с.

13. Амадеус : travel-IT завоёвывает популярность в Украине // Украинский туризм. – 2010. – № 1. – С. 14–15.

14. Ангеловски К. Учителя и инновации / К. Ангеловски. – М. : Просвещение, 1991. – 182 с.

15. Андреев А. Знания или компетенции / А. Андреев // Высшее образование в России. – 2005. – № 2. – С. 3–11.

16. Андреев А.А. Педагогика высшей школы. Новый курс / А.А. Андреев. – М. : Московский международный институт эконометрики, информатики, финансов и права, 2002. – 264 с.

17. Андрианова И.А. Развитие професиональных интересов студентов туристкого вуза в сфере гостеприимства : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. пед. наук : спец. 13.00.08 “Теория и методика профессионального образования” / И.А. Андрианова. – М., 2009. – 24 с.

18. Андрущенко В.П. Педагогічна освіта України в стратегії Болонського процесу / В.П. Андрущенко // Освіта України. – 2004. – № 13. – 17 лютого – С. 4.

19. Андрущенко В.П. Роздуми про освіту : Статті, нариси, інтерв’ю / В.П. Андрущенко. – [2-ге вид.] – К. : Знання України, 2008. – 819 с.

20. Анисимов О.С. Основы общей и управленческой акмеологии / О.С. Анисимов, А.А. Деркач. – Новгород : С.Е.Т., 1995. – 272 с.

21. Анцибор М.М. Активизация учебно-познавательной деятельности студентов при изучении дисциплин педагогического цикла / М.М. Анцибор. – М. : Прометей, 2002. – 240 с.

22. Апанасенко Г.Л. Валеология как наука / Г.Л. Апанасенко ; под общ. ред. В.П. Гоча. – Севастополь : Севастопольский валеологический центр “Лаукар”, 2000. – С. 3–57 (Научная серия “Вопросы причинности и валеологии”. “Наука здоровья. Этюды валеологии”).

23. Апілат О.В. Підвищення якості послуг в туризмі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.02.03 “Організація управління, планування і регулювання економікою” [Електронний ресурс] / О.В. Апілат // Харківська державна академія технологія та організації харчування. – Х., 2001. Режим доступу – http://tourlib.net/afer_tourism/apilat.htm

24. Аппенянский А.И. Рекреалогия: тренировочный процесс в активном туризме : [учеб. пособ. для вузов] / А.И. Аппенянский. – М. : Советский спорт, 2006. – 196 с.

25. Апухтин А.В. Актуальные вопросы подготовки кадров для индустрии гостеприимства / А.В. Апухтин, Г.Д. Нубарян // Высшее образование в России. – 2010. – № 4. – С. 67–74.

26. Артюшина М.В. Розвиток готовності до інноваційної діяльності шляхом тренінгових методик навчання [Електронний ресурс] / М.В. Артюшина // Педагогічний дискус. – 2009. – № 5. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/peddysk/2009_5.

27. Архангельський С.И. Методологические разработки по курсу педагогики и психологии высшей школы для слушателей ФПК / С.И. Архангельський. – М. : Высшая школа, 2000. – 245 с.

28. Архипова С. Компетентнісний підхід до професійної підготовки фахівців у галузі соціально-педагогічної діяльності / С. Архипова // Вісник Львівського університету. Серія: Педагогічна. – 2009. – Вип. 26. – Ч. 1. – С. 99–104.

29. Атаманчук Ю. Критерії, показники та рівні сформованості вміння майбутніх менеджерів самостійно навчатися / Ю. Атаманчук // Педагогічні науки. – М., 2008. – С. 5–8.

30. Бабаева Ю.Д. Интернет: воздействие на личность / Ю.Д. Бабаева, А.Е. Войскунский, О.В. Смыслова. – М. : Можайск-Терра, 2000. – С. 11–39.

31. Бабарицька В.К. Менеджмент туризму. Туроперейтинг. Понятійно-термінологічні основи, сервісне забезпечення турпродукту : [навч. посіб.] / В.К. Бабарицька, О.Ю. Малиновська. – К. : Альтерпрес, 2004.– 288 с.

32. Бадах Г. Перехід на двоступеневу систему навчання в Німеччині в умовах реалізації цілей Болонського процесу [Електронний ресурс] / Г. Бадах // Аналітика – Освіта. – Режим доступу: http://www.experts.in.ua/baza/analitic/index.php.

33. Байденко В. Компетенции в профессиональном образовании / В. Байденко // Высшее образование в России. – 2004. – № 11. – С. 3–13.

34. Байлик С.И. Вступление в анимацию гостеприимства : [учеб. пособ.] / С.И. Байлик. – Х. : Прапор, 2006. – 160 с.

35. Байлик С.И. Гостиничное хозяйство. проблемы, перспективы, сертификация / С.И. Байлик. – К. : ВИРА-Р, 2001. – 208 с.

36. Байлик С.И. Гостиничное хозяйство : учебник [для студентов высших учебных заведений] / С.И. Байлик. – [2-е изд.]. – К. : Дакор, 2009. – 368 с.

37. Баймарова Е.В. Философский аспект акмеологических оснований профессионального образования / Е.В. Баймарова // Акмеологія – наука XXI століття: розвиток професіоналізму : матеріали II міжнар. наук.-практ. конференції. – К. : КМПУ імені Б.Д. Грінченка, 2008. – С. 440–442.

38. Байназаров А.М. Організаційно-інформаційний центр туристичного бізнесу як засіб підвищення якості туристичної освіти /

А.М. Байназаров, О.І. Сінна // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2010. – № 16 (203). – Серпень. – С. 164–168.

39. Бакіров В. Висока якість університетської освіти – вимога часу / В. Бакіров, З. Зиман, Ю. Холін // Вища освіта України. – 2005. – № 1. – С. 15–19.

40. Балл Г.О. Професійна діяльність і підготовка до неї у контексті розвитку особистості та становлення її духовності / Г.О. Балл // Творча особистість у системі неперервної професійної освіти : матер. міжнар. наук. конф. / за ред. С.О. Сисоєвої і О.Г. Романовського. – Х. : ХДПУ, 2000. – С. 34–39.

41. Барлука О.В. Самоосвіта особистості як соціокультурне явище: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. філос. наук : спец. 17.00.01 "Теорія та історія культури" / О.В. Барлука. – Х., 2005. – 16 с.

42. Белоусова О.В. Развивающее образование акмеологического типа / О.В. Білоусова // Педагогіка. – 2008. – № 3. – С. 12–17.

43. Берега В.В. Професіографічне забезпечення ступеневої підготовки фахівців з менеджменту / В.В. Берега // Менеджер. – 1998. – № 1. – С. 101–105.

44. Берека В.Є. Дидактика неперервної педагогічної освіти як системна технологія [Електронний ресурс] / В.Є. Берека // Педагогічний дискус. – 2007. – № 1. – Режим доступу http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/peddysk/2007_1/index.html.

45. Берулава М.Н. Гуманистическое образование в условиях информационной цивилизации / М.Н. Берулава // Педагогіка. – 2008. – № 7. – С. 3–8.

46. Беспалько В.П. Основы теории педагогических систем / В.П. Беспалько. – Воронеж : Изд-во Воронежского университета, 2001. – 304 с.

47. Бесчастний В.М. Реформування системи підготовки кадрів вищої освіти України / В.М. Бесчастний // Державне управління та місцеве самоврядування. Серія: Управління. – 2009. – Вип. 1(7). – С. 24–29.

48. Бех І.Д. Особистісно зорієнтоване виховання : [наук.-метод. посіб.] / І.Д. Бех. – К. : ІЗМН, 1998. – 204 с.

49. Бим-Бад Б.М. Педагогическая антропология : [курс лекций] / Б.М. Бим-Бад. – М. : УРАО, 2003. – 208 с.

50. Бобрицька В. Інноваційні процеси у професійній підготовці майбутнього вчителя / В. Бобрицька // Педагогічна освіта: теорія і практика. – 2008. – № 9. – С. 9–14.

51. Богалдин-Малых В. В. Маркетинг и управление в сфере туризма и социально-культурного сервиса : туристические, гостиничноресторанные и развлекательные комплексы : [учеб.-метод. пособ.] / В.В. Богалдин-Малых. – М., Воронеж : РАО:МПСИ : МОДЭК, 2004. – 560 с.

52. Богданова А.А. Формирование профессиональных компетенцій у студентов по культурному туризму: автореф. на соискание ученой степени канд. пед. наук : спец. 13.00.08 “Теория и методика профессионального образования”/ А.А. Богданова. – М., 2009. – 24 с.

53. Бодик О.П. Самостійна робота студентів як важлива складова навчального процесу в контексті Болонського процесу / О.П. Бодик // Болонський процес в Україні та Європі : досвід, проблеми, перспективи : [зб. наук. пр.]. – Рівне, 2008. – С. 24–29.

54. Бодров В.А. Психология профессиональной пригодности / В.А. Бодров. – М. : ПЕР СЭ, 2001. – 511 с.

55. Бойко А. Проблеми розвитку української освіти в умовах євроінтеграції / А. Бойко // Вища освіта України. – 2009. – № 2. – С. 44–49.

56. Большая психологическая энциклопедия. – М. : Эксмо, 2007. – 544 с.

57. Большой энциклопедический словарь [Електронный ресурс]. – Режим доступа: http:// www.vedu,ru/BigEncDis/12199.

58. Болюбаш Я.Я. Украина, Польша, Европа. Интеграция педагогического образования / Я.Я. Болюбаш, А.А. Василюк // Персонал. – 1999. – № 2. – С. 19–22.

59. Бомба М.Я. Перспективи розвитку агротуризму в Україні [Електронний ресурс] / М.Я. Бомба, В.В. Липчук, Л.М. Томаневич // Вісник Львівського інституту економіки і туризму. – 2009. – № 4. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/pum/Vlist.html.

60. Бордовская Н.В. Педагогика : [учебник для вузов] / Н.В. Бордовская, А.А. Реан. – СПб. : Питер, 2000. – 304 с.

61. Бороденко Л.И. Положительные и отрицательные стороны небольшой частной гостиницы / Л.И. Бороденко // Перспективи розвитку туризму і сфери послуг на міжнародному і національному рівнях : матер. І міжнар. наук.-практ. конф. – Луганськ : Знання, 2006. – Вип. 1. – С. 44–60.

62. Бражник Е.И. Перспективы развития высшего образования в европейских странах и в России в контексте Болонского процесса / Е.И. Бражник ; отв. ред. Т.В. Артёмьева, М.И. Микешин // Философский век. Альманах. История университетского образования в России и международные традиции просвещения. – СПб., 2005. – Вып. 29. – Т. 2. – С. 100–113.

63. Будапештско-венская декларация о европейском пространстве высшего образования // Высшее образование в России. – 2010. – № 5. – С. 59–61.

64. Бурцева Ю. Використання групових технологій навчання як засобу підвищення якості освітнього процесу в умовах кредитно-модульної системи / Ю. Бурцева // Болонський процес в Україні та Європі : досвід, проблеми, перспективи : [зб. наук. пр.]. – Рівне, 2008. – С. 39–45.

65. Буряк В.К. Методологічний аспект побудови навчального процесу / В.К. Буряк // Вища школа. – 2007. – № 1. – С. 10–19.

66. Бутенко Н.Ю. Комунікативна майстерність викладача : [навч. посіб.] / Н.Ю. Бутенко. – К. : КНЕУ, 2005. – 336 с.

67. Бухарова Г.Д. Общая и профессиональная педагогика : [учеб. пособ. для студентов высших учебных заведений] / Г.Д. Бухарова, Л.Д. Старикова. – М. : Академия, 2009. – 336 с.

68. Бычек А.А. Образование в Чехии / А.А. Бычек // Фондовый рынок. – 2000. – № 9. – С. 22–23.

69. Вакулич Е.В. Моделирование как средство обучения в профессиональной подготовке менеджеров туризма: дис. на соискание ученой степени канд. пед. наук : спец. 13.00.08 / Елена Валентиновна Вакулич. – Сходня, 2003. – 239 с.

70. Валеологія : тестові завдання для студентів денної та заочної форм навчання Інституту здоров'я, спорту і туризму напряму підготовки 6.140101 "Готельно-ресторанна справа", 6.140103 "Туризм" / укл. С.С. Волкова, А.В. Віндюк. – Запоріжжя : КПУ, 2010. – 40 с.

71. Варій М.Й. Основи психології і педагогіки : навч. посіб. [для студентів вищих навчальних закладів] / М.Й. Варій, В.Л. Ортинський. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 376 с.

72. Василенко В.А. Концепция поэтапного формирования специалиста-менеджера / В.А. Василенко, И.Ф. Карташевская, А.И. Дихтярь // Культура народов Причерноморья. – 2001. – № 18. – Т. 1. – С. 18–55.

73. Введенский В.Н. Моделирование профессиональной компетентности педагога / В.Н. Введенский // Педагогика. – 2003. – № 10. – С. 51–55.

74. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К., Ірпінь : ВТФ "Перун", 2001. – 1440 с.

75. Великий тлумачний словник української мови [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.slovnyk.net/swrd=%EE%F1%E2%B3%F2%E0.

76. Вербицкий А.А. Активное обучение в высшей школе: контекстный подход : [методическое пособие] / А.А. Вербицкий. – М. : Высшая школа, 1991. – 207 с.

77. Вербицкий А.А. Школа контекстного обучения как модель реализации компетентного подхода в общем орбразовании / А.А. Вербицкий, О.Б. Ермакова // Педагогика. – 2009. – № 2. – С. 12–18.

78. Верхогляд О. Особливості застосування законодавства США у сфері вищої освіти до державних і приватних ВНЗ / О. Верхогляд, Ю. Романовська // Вища школа: зарубіжний досвід. – 2010. – № 9. – С. 81–91.

79. Веселова В.В. Менталитет американского общества и гуманистическая парадигма образования и воспитания / В.В. Веселова // Педагогика. – 1999. – № 8. – С. 91–99.

80. Вигман С.Л. Педагогика в вопросах и ответах : [учеб. пособ.] / С.Л. Вигман. – М. : ТК Велби : Проспект, 2004. – 208 с.

81. Виндюк А.В. Аквааэробика как составляющая дисциплины “Организация спортивной анимации” / А.В. Виндюк // Актуальні проблеми, фізичного виховання, реабілітації, спорту та туризму : тези доп. міжнар. наук.-практ. конф. / Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2009. – Т. 3. – С. 103–105.

82. Виндюк А.В. Использование ситуационных заданий в подготовке специалистов гостинично-курортного дела / А.В. Виндюк // Педагогіка формування творчої особистості у вищій школі : [зб. наук. пр.]. – Запоріжжя, 2010. – Вип. 10 (63). – С. 271–276.

83. Виндюк А.В. Подготовка спортивных аниматоров для гостинично-курортной индустрии / А.В. Виндюк // Опыт и современные технологии в развитии оздоровительной физической культуры, спортивных игр и туризма : матер. междунар. науч.-практ. конф. / Министерство спорта и туризма Республика Беларусь ; Белорусский государственный университет физической культуры ; Институт туризма. – Минск, 2009. – С. 313–316.

84. Виндюк А.В. Формирование профессиональной компетентности будущих специалистов гостинично-курортного дела средствами исследовательской работы / А.В. Виндюк // Педагогіка формування творчої особистості у вищій школі : [зб. наук. пр.]. – Запоріжжя, 2010. – Вип. 11 (64). – С. 164–169.

85. Винославська О.В. Проектування інноваційної діяльності як складова педагогічної майстерності викладача вищої школи / О.В. Винославська, Г.В. Ложкін // Вісник Львівського університету. Серія: Педагогічна. – 2009. – Вип. 26. Ч. 1. – С. 48–56.

86. Вишневский А.А. Акмеология и здоровье / А.А. Вишневський, С.А. Завальская // Акмеологія – наука XXI століття: розвиток

професіоналізму : матер. ІІ міжнар. наук.-практ. конф. – К. : КМПУ імені Б.Д. Грінченка, 2008. – С. 216–217.

87. Вишневский В.А. Здоровьесбережение в школе (педагогические стратегии и технологии) / В.А. Вишневский. – М. : Теория и практика физической культуры, 2002. – 270 с.

88. Вишнякова С.М. Словарь профессионального образования / С.М. Вишнякова. – М., 1999. – 317 с.

89. Вієвська М. Імітаційно-ігровий підхід у викладанні психолого-педагогічних дисциплін студентам економічних спеціальностей / М. Вієвська, Л. Кретовська // Вища школа. – 2001. – № 2–3. – С. 47–58.

90. Візерський С.Ю. Туристичні можливості України як спосіб залучення інвестицій у готельне господарство / С.Ю. Візерський. – 2010. – С. 102–109.

91. Вільна енциклопедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: uk.wikipedia.org/wiki.

92. Віндюк А.В. Вивчення національних традицій в процесі професійної підготовки спеціалістів з готельно-курортної справи / А.В. Віндюк, О.П. Ліберман // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – Х. : ХДАДМ (ХХПІ), 2010. – № 10. – С. 18–20.

93. Віндюк А.В. Готовність майбутніх фахівців готельно-курортної справи до професійної діяльності / А.В. Віндюк // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – Х. : ХДАДМ (ХХПІ), 2009. – № 5. – С. 39–43.

94. Віндюк А.В. Дефініції з професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи / А.В. Віндюк // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – Х. : ХОВНОКУ – ХДАДМ, 2010. – № 10. – С. 13–16.

95. Віндюк А.В. Деякі аспекти моделі професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи / А.В. Віндюк // Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету. (Педагогічні науки). – Бердянськ : БДПУ, 2010. – № 3. – С. 303–307.

96. Віндюк А.В. Деякі визначення професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи / А.В. Віндюк // Наукові записки : [зб. наук. ст.] / Міністерство освіти і науки України ; Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова ; укл. Л.Л. Макаренко. – К. : НПУ імені М.П. Драгоманова, 2010. – Вип. LXXXVIII (88). – С. 34–42.

97. Віндюк А.В. Засоби професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи до рекреаційної діяльності / А.В. Ві-

ндюк // Науковий часопис. Серія 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури. Фізична культура та спорт : [зб. наук. пр.] / за ред. Г.М. Арзютова. – К. : НПУ імені М.П. Драгоманова, 2011. – Вип. 10. – С. 122–126.

98. Віндюк А.В. Компетентність та компетенція – основні складові професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи / А.В. Віндюк ; Бердянський державний педагогічний університет. – Бердянськ : БДПУ, 2010. – № 4. – С. 24–30.

99. Віндюк А.В. Міжнародний досвід професійної підготовки фахівців для індустрії гостинності у Європейських країнах / А.В. Віндюк // Наукові записки : [зб. наук. ст.] / Мін-во освіти і науки України ; Нац. пед. ун-т імені М.П. Драгоманова; укл. Л.Л. Макаренко. – К. : НПУ імені М.П. Драгоманова, 2010. – Вип. LXXXX (90). – С. 43–50.

100. Віндюк А.В. Організація анімаційних послуг: тестові завдання до навчальної дисципліни / А.В. Віндюк, Н.В. Яцук. – Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2010. – 24 с.

101. Віндюк А.В. Організація виробничої практики за кордоном майбутніх фахівців з готельно-курортної справи / А.В. Віндюк // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2010. – № 16 (203). – С. 103–107.

102. Віндюк А.В. Організація готельного господарства : [тестові завдання] / А.В. Віндюк, Л.П. Сущенко. – Запоріжжя, 2010. – 44 с.

103. Віндюк А.В. Особливості змісту професійної підготовки бакалаврів з гостинності / А.В. Віндюк // Наукові записки : [зб. наук. ст.] / Мін-во освіти і науки України ; Нац. пед. ун-т імені М.П. Драгоманова ; укл. Л.Л. Макаренко. – К. : НПУ імені М.П. Драгоманова, 2010. – Вип. LXXXV (85). – С. 31–39.

104. Віндюк А.В. Предпочтения школьников в выборе видов активного туризма / А.В. Віндюк // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – Х. : ХДАДМ (ХХПІ), 2007. – № 6. – С. 51–53.

105. Віндюк А.В. Проблеми організації анімаційних послуг в Україні та за кордоном / А.В. Виндюк // Актуальні проблеми, фізичного виховання, реабілітації, спорту та туризму : тези доп. ІІ міжнар. наук.-практ. конф. – Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2010. – Т. 3. – С. 127–128.

106. Віндюк А.В. Програма науково-педагогічної практики для магістрантів спеціальностей 8.050401 “Туризм”, 8.050402 “Готельне господарство” / А.В. Віндюк. – Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2010. – 28 с.

107. Віндюк А.В. Професійна підготовка майбутніх фахівців для індустрії гостинності у Сполучених Штатах Америки / А.В. Віндюк // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – Х. : ХДАДМ (ХХПІ), – 2010. – № 12. – С. 22–26.

108. Віндюк А.В. Професійна підготовка фахівців для індустрії гостинності в зарубіжних країнах : навч.-метод. посіб. / А.В. Віндюк. – Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2010. – 64 с.

109. Віндюк А.В. Професійна підготовка фахівців для індустрії гостинності в Російській Федерації в сучасних умовах / А.В. Віндюк // Наукові записки : [зб. наук. ст.] / Мін-во освіти і науки України ; Нац. пед. університет імені М.П. Драгоманова ; укл. Л.Л. Макаренко. – К. : НПУ імені М.П. Драгоманова, 2010. – Вип. LXXXXI (91). – С. 22–29.

110. Віндюк А.В. Роль дисципліни ”Організація анімаційних послуг” в професіній підготовці майбутніх фахівців готельно-курортної справи / А.В. Віндюк // Наукові записки : [зб. наук. ст.] / Мін-во освіти і науки України ; Нац. пед. ун-т імені М.П. Драгоманова; укл. Л.Л. Макаренко. – К. : НПУ імені М.П. Драгоманова, 2010. – Вип. LXXXVI (86). – С. 32–38.

111. Віндюк А.В. Роль дисципліни “Організація спортивної анімації” у професійній підготовці майбутніх спеціалістів готельно-курортної справи / А.В. Віндюк // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2009. – № 10 (173). – С. 5–9.

112. Віндюк А.В. Тестові завдання з технології готельного господарства / А.В. Віндюк, Л.П. Сущенко. – Запоріжжя, 2010. – 50 с.

113. Віндюк А.В. Формування валеологічного світогляду в студентів спеціальності “Готельне господарство” / А.В. Віндюк // Валеологічна освіта в навчальних закладах України: стан, напрямки й перспективи розвитку. – Кіровоград : КДПУ імені Володимира Винниченка, 2009. – С. 104–108.

114. Віндюк А.В. Формування валеологічного світогляду у майбутніх фахівців з готельно-курортної справи / А.В. Віндюк, С.С. Волкова // Наука и образование. – 2010. – № 6. – LXXXIII. – Серпень. – С. 50–52.

115. Віндюк А.В. Формування професійної компетентності майбутніх фахівців готельної справи / А.В. Віндюк // Сучасні проблеми фізичного виховання і спорту школярів та студентів України : матер. XI всеукр. наук.-практ. конф. – Суми : СумДПУ імені А.С. Макаренка. – 2009. – Т. II. – С. 113–116.

116. Віндюк А.В. Характеристика понятійного апарату у підготовці майбутніх фахівців з готельно-курортної справи / А.В. Віндюк // Фізична культура, спорт та здоров’я нації : [зб. наук. пр.]. – Вінниця, 2010. – Вип. 10. – С. 118–124.

117. Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи : [методичний посібник для студентів магістратури] / С.С. Вітвицька. – К. : Центр навчальної літератури, 2003. – 316 с.

118. Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи : [підручник за модульно-рейтинговою системою навчання для студентів магістратури] / С.С. Вітвицька. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 384 с.

119. Вітвицька С.С. Теоретичні засади підготовки магістрів в умовах ступеневої педагогічної освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www. nbuv.gov.ua/Articleso.zip.

120. Волкова А.А. Психология и педагогика для студентов вузов / А.А. Волкова, Л.В. Димитрова. – Ростов н/Д : Феникс, 2004. – 256 с.

121. Волкова В.В. Формування професійної спрямованості студентів – менеджерів на початковому етапі навчання (на матеріалі англійської мови) : дис. на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 / Валентина Вікторівна Волкова. – К., 2000. – 205 с.

122. Волкова Н.П. Педагогіка : [посібник для студентів вищих навчальних закладів] / Н.П. Волкова. – К. : Академія, 2001. – 576 с.

123. Волкова Н.П. Професійно-педагогічна комунікація : [навч. посіб.] / Н.П. Волкова. – К. : Академія, 2006. – 256 с.

124. Воловик В.И. Философия педагогики / В.И. Воловик. – Запорожье : Просвита, 2003. – 152 с.

125. Володько В.М. Індивідуалізація навчання студентів / В.М. Володько, М.М. Солдатенков // Педагогіка і психологія. – 1994. – № 3. – 458 с.

126. Воробьёва М.В. Развитие професиональной мотивации студентов в процессе обучения в туристком вузе : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. пед. наук : спец. 13.00.08 “Теория и методика профессионального образования”/ М.В. Воробьёва. – М., 2010. – 24 с.

127. Воронкова Л.П. История туризма и гостеприимства : [учеб. пособ.] / Л.П. Воронкова. – М. : ФАИР-ПРЕСС, 2004. – 304 с.

128. Воронова А.А. О развитии профессионального самосознания студента / А.А. Воронова // Высшее образование в России. – 2010. – № 5. – С. 164–166.

129. Вульфсон Б.Л. Высшее образование на Западе на пороге XXI века: успехи и нерешенные проблемы / Б.Л. Вульфсон // Педагогика. – 1999. – № 2. – С. 82–91.

130. Высшее образование в XXI веке. Подходы и практические меры // Всемирный статистический обзор по высшему образованию : Рабочий документ ЮНЕСКО. – Париж, 2000. – 239 с.

131. Габрусевич С.А. От деловой игры – к професссиональному творчеству : [учеб.-метод. пособ.] / С.А. Габрусевич, Г.А. Зорин. – Мн. : Университетское, 1989. – 125 с.

132. Галицька М.М. Формування у студентів вищих навчальних закладів сфери туризму готовності до іншомовного спілкування : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 "Теорія і методика професійної освіти" / М.М. Галицька. – К., 2007. – 17 с.

133. Галузевий стандарт вищої освіти: Освітньо-кваліфікаційна характеристика бакалавра фахового спрямування 6.050400 "Готельне господарство". – К. : КУТЕП, 2004. – 37 с.

134. Галузевий стандарт вищої освіти: Освітня програма підготовки 140101 "Готельно-ресторанна справа". – К. : КНТЕУ, 2010. – 18 с.

135. Гаман П.І. Завдання економічного зростання туристичної індустрії на держаному рівні / П.І. Гаман // Державне управління та місцеве самоврядування. Серія: Управління. – 2009. – Вип. 1(7)/2009. – С. 29–34.

136. Ганеева Е.А. Моделирование содержания профессионального образования / Е.А. Ганеева. – Оренбург, 2003. – 123 с.

137. Гаранин Н.И. Менеджмент туристской и гостиничной анимации : [учеб. пособ.] / Н.И. Гаранин, И.И. Булыгина. – М. : Советский спорт, 2004. – 128 с.

138. Гаранина Е.Н. Формирование профессиональных навыков обслуживания туристов в процессе подготовки менеджеров гостеприимства: автореф. дис. на соискание ученой степени канд. пед. наук / Е.Н. Гаранина. – М. : РМАТ, 1999. – 24 с.

139. Гаркуша Л.С. Міжнародний центр: шлях до інтерналізації вищої освіти / Л.С. Гаркуша // Гуманітарні науки. – 2003. – № 2. – С. 128–133.

140. Геншафт Л.Г. Стратегічний менеджмент розробки та просування нових продуктів в готельному бізнесі [Електронний ресурс] / Л.Г. Геншафт // Туристическая библиотека "Все о туризме". – Режим доступу: http://tourlib.net/statti_ukr//genshaft.htm.

141. Герасименко В.Г. Інтернет як засіб просування туристичних послуг / В.Г. Герасименко, І.В. Давиденко // Маркетинг в Україні. – 2009. – № 2. – С. 41–46.

142. Гидбут А.В. Курортно-рекреационное хозяйство (региональный аспект) / А.В. Гидбут, А.Г. Мезенцев. – М. : Наука, 1991. – 94 с.

143. Глабчастый А.И. Планирование карьеры менеджера гостиничного бизнеса в процессе корпоративного обучения : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. пед. наук : спец. 13.00.08 "Теория

и методика профессионального образования” / А.И. Глабчастый. – М., 2009. – 24 с.

144. Гладуняк Ю.В. Роль і місце готельного господарства в економіці країни / Ю.В. Гладуняк // Формування ринкових відносин в Україні. – 2009. – № 2 (93). – С. 163–167.

145. Головань М. Компетенція і компетентність: досвід теорії, теорія досвіду / М. Головань // Вища освіта України. – 2008. – № 3. – С. 23–30.

146. Головань М.С. Розвиток інформативної компетентності студентів як педагогічної системи / М.С. Головань // Педагогічні науки. – 2008. – № 3. – С. 313–321.

147. Головачева А.В. Современное состояние и направление развития индустрии гостеприимства в городе Ялта / А.В. Головачева // Перспективи розвитку туризму і сфери послуг на міжнародному і національному рівнях : матер. І міжнар. наук.-практ. конф. – Луганськ : Знання, 2006. – Вип. 1. – С. 60–64.

148. Голуб Н. Компетентнісний підхід до формування ідеалу сучасного вчителя / Н. Голуб // Педагогічна освіта: теорія і практика. – 2008. – № 9. – С. 62–65.

149. Гончаренко С.У. Педагогічні дослідження : Методичні поради молодим науковцям / С.У. Гончаренко. – К., 1995. – 165 с.

150. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / С.У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.

151. Городня Т.А. Пріоритети та стратегія розвитку туристичної індустрії України / Т.А. Городня // Вісник Львівського інституту економіки і туризму. – 2009. – № 4. – 487 с.

152. Гостиничный и туристический бизнес / под ред. проф. А.Д. Чудновского. – М. : ТАНДЕМ : ЭКМОС, 1998. – 352 с.

153. Государственный образовательный стандарт высшего профессинального образования : специальность 2.30500 “Социально-культурный сервиз и туризм, квалификация специалист по сервису и туризму”. – М., 1999. – 28 с.

154. Грачев В.В. Компетентносный подход в высшем профессиональном образовании / В.В. Грачев, О.А. Жукова, А.А. Орлов // Педагогика. – 2009. – № 2. – С. 107–111.

155. Гребенюк Г.Є. Загальна характеристика ступеневої системи професійної освіти України / Г.Є. Гребенюк // Неперервна професійна освіта : проблеми, пошуки, перспективи : [монографія] / за ред. І.А. Зязюна. – К. : Віпол, 2000. – С. 204–228.

156. Гринькевич О.С. Моніторинг професійних знань та навиків менеджерів у сфері готельно-туристичного бізнесу / О.С. Гринькевич,

М.М. Юнко, А.В. Мацелюх // Вісник Львівського інституту економіки і туризму : [зб. наук. ст.]. – 2007. – № 2. – С. 92–96.

157. Грицюк І.М. Мотиваційний простір професійної соціалізації майбутніх фахівців-психологів / І.М. Грицюк // Проблеми загальної та педагогічної психології : [зб. наук. пр.] / Ін-т психології імені Г.С. Костюка АПН України : – К., 2009. – Т. XI. – Ч. 1. – С. 93–101.

158. Грудзинский А.О. Трансфер знаний – функція инновационного университета / А.О. Грудзинский, А.Б. Бедный // Высшее образование в России. – 2009. – № 9. – С. 66–71.

159. Ґудзь П.В. Методологічні основи дослідження розвитку курортно-рекреаційної економіки / П.В. Ґудзь // Регіональні проблеми розвитку туризму та рекреації : [зб. наук. пр.]. – Донецьк, 2005. – С. 20–31.

160. Гузій Н.В. Педагогічний професіоналізм: історико-методологічні та теоретичні аспекти : монографія / Н.В. Гузій. – К. : НПУ, 2004. – 243 с.

161. Гуляев В.Г. Туризм : экономика и социальное развитие / В.Г. Гуляев. – М. : Финансы и статистика, 2003. – 304 с.

162. Гуляєва Н.М. Маркетинговий підхід до формування персоналу готелів / Н.М. Гуляєва, О.В. Полтавська // Вісник КНТЕУ. – 2011. – № 1. – С. 20–30.

163. Гура А.И. Профессиональная компетентность педагога высшей школы: системный и синергетический подходы к исследованию // Акмеология развития / под общ. ред. В.Н. Гладковой, С.Д. Пожарского. – СПб., 2006. – С. 94–101.

164. Гура О.І. Загальнонаукові підходи до визначення сутності професійної компетентності педагога / О.І. Гура // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки : [зб. наук. пр.]. – К. ; Запоріжжя, 2005. – Вип. 35. – С. 7–14.

165. Гура О.І. Психолого-педагогічна компетентність викладача вищого навчального закладу : теоретико-методологічний аспект : [монографія] / О.І. Гура. – Запоріжжя : ГУ “ЗІДМУ”, 2006. – 332 с.

166. Гурняк І.А. Дидактичні засади компетентнісного підходу в освіті / І.А. Гурняк // Педагогічні науки. – 2008. – № 3. – С. 45–52.

167. Гурье Л.И. Подготовка преподавателей вуза к инновационной профессионально-педагогической деятельности / Л.И. Гурье, Л.Л. Маркина // Высшее образование в России. – 2009. – № 2. – С. 91–96.

168. Гусинский Э.Н. Введение в философию образования / Э.Н. Гусинский, Ю.И. Турчанинова. – М. : Логос, 2003. – 248 с.

169. Данильчук В.Ф. Особенности формирования и развития туристических предприятий : [монография] / В.Ф. Данильчук ; НАН Украины ; Ин-т экономики пром-ти. – Донецк, 2006. – 240 с.

170. Данова О.М. Зміст підготовки фахівців для сфери рекреації та туризму / О.М. Данова, Л.Я. Чеховська, А.Р. Матвіїв // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві : [зб. наук. пр.]. – Луцьк, 1999. – С. 62–164.

171. Данова О.М. Підготовка кадрів для рекреаційно-туристичної сфери / О.М. Данова, М.В. Данилевич, І.Б. Грабовська // Кінезеологія в системі культури : матер. конф. – Івано-Франківськ : Плай, 2001. – С. 7–8.

172. Дарманська І.М. Ступенева освіта: історичний аспект / І.М. Дарманська // Педагогічний дискурс. – 2007. – № 1. – 364 с.

173. Дахин А.Н. Педагогическое моделирование: сущность эффективность и неопределенность / А.Н. Дахин // Управление развитием образования : журн. лидеров системы образования (Новосибирск). – 2003. – № 1. – С. 24–32.

174. Державна національна програма "Освіта" ("Україна XXI століття") Українська педагогіка: портал для вчителя [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ped.sumy.ua/index.phpoption=com_content&task=view&id=111&Itemid=65.

175. Державний комітет статистики України 2010 [Електронний ресурс] // Веб-сайт Держкомстату України. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.

176. Деркач А.А. Акмеология: пути достижения вершин профессионализма / А.А. Деркач, Н.В. Кузьмина. – М. : РАУ, 1993. – 32 с.

177. Деркач А.А. Самореализация – основание акмеологического развития : монография / А.А. Деркач, Э.В. Сайко. – М. : МПСИ ; Воронеж : МОДЭК, 2010. – 224 с.

178. Десятов Т.А. Сучасне наукове бачення неперервної професійної освіти: стратегія розвитку в масштабах геополітичних регіонів / Т.А. Десятов // Неперервна професійна освіта: теорія і практика. – 2002. – № 2. – С. 9–23.

179. Джанджугазова Е.А. Маркетинг в индустрии гостеприимства : [учеб. пособ. для студентов вузов] / Е.А. Джанджугазова. – М. : Академия, 2003. – 220 с.

180. Джуринский А.Н. Зарубежная педагогика : [учеб. пособ. для студентов вузов] / А.Н. Джуринский. – М. : Гардарики, 2008. – 383 с.

181. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології : [навч. посіб.] / І.М. Дичківська. – К. : Академвидав, 2004. – 352 с.

182. Дмитренко Т.А. Образовательные технологии в системе высшей школы / Т.А. Дмитренко // Педагогика. – 2004. – № 2. – С. 54–59.

183. Довгань М. Креативна педагогічна освіта як визначальна детермінанта розвитку творчої особистості / М. Довгань // Вісник Львівського університету. Серія : Педагогічна. – 2008. – Вип. 24. – С. 38–45.

184. Драгныш Е.Ю. Европейский гостиничный маркетинг : [учеб. пособ. для студ. и выпускников школ гостиничного и ресторанного бизнеса в Европе] / Е.Ю. Драгныш. – М. : Финансы и статистика, 2003. – 222 с.

185. Дружилов С.А. Двухуровневая система высшего образования: западные традиции и российская реальность / С.А. Дружилов // Педагогика. – 2010. – № 6. – С. 51–58.

186. Дудина О.Н. Формирование профессиональной позиции студентов туристкого вуза : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. пед. наук : спец. 13.00.08 “Теория и методика профессионального образования” / О.Н. Дудина. – М., 2009. – 26 с.

187. Дурович А.П. Активные методы обучения в повышении качества подготовки туристских кадров / А.П. Дурович // Развитие туризма в условиях интеграционных процессов : матер. науч.-практ. конф. – Минск, 1997. – С. 158–160.

188. Дядечко Л.П. Економіка туристичного бізнесу : [навч. посіб.] / Л.П. Дядечко. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 224 с.

189. Дядечко Л.П. Мотивація праці та організація заробітної плати / Л.П. Дядечко // Економіка туристичного бізнесу : [навч. посіб.]. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – С. 138–141.

190. Дядечко Л.П. Планування експлуатаційної діяльності підприємств розміщення туристів / Л.П. Дядечко // Економіка туристичного бізнесу : [навч. посіб.]. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – С. 100–103.

191. Еволюція педагогічної освіти в Україні на етапі націєтворення : [монографія] / [А.В. Сущенко, Т.І. Сущенко, О.О. Фунтікова та ін. ; за заг. ред. О.О. Фунтікової]. – Запоріжжя : КПУ, 2008. – 392 с.

192. Европа : вчера, сегодня, завтра / редкол. РАН: Н.П. Шмелёв (пред.) и др. ; отв. ред. Н.П. Шмелёв. – М. : Экономика, 2002. – 823 с.

193. Европейский гостиничный маркетинг : [учеб. пособ.]. – М. : Финансы и статистика, 2003. – 224 с.

194. Енциклопедія освіти / акад. пед. наук України ; гол. ред. В.Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.

195. Ерукова Н.С. Повышение профессионального мастерства специалистов управления сферы туризма средствами деловой комму-

никативной игры : дис. на соискание ученой степени канд. пед. наук : спец. 13.00.08 / Надежда Сергеевна Ерукова. – Сходня, 2001. – 170 с.

196. Ершова Е.А. Профессиональная подготовка менеджеров туризма с использованием Internet-технологий : дис. … канд. пед. наук: 13.00.08 / Елена Александровна Ершова. – Сходня, 2001. – 148 с.

197. Ефремов А.В. Оценка рекреационного потенциала территории / А.В. Ефремов // Экономика и управление. – 2008. – № 1. – С. 21–25.

198. Ефремова Н.Ф. Подходы к оцениванию компетенций студентов первокурсников / Н.Ф. Ефремова // Высшее образование в России. – 2010. – № 4. – С. 43–48.

199. Євдокімова О.О. Психологічні детермінанти навчальної успішності студентів технічних спеціальностей / О.О. Євдокымова // Проблеми загальної та педагогічної психології : зб. наук. пр. Інституту психології імені Г.С. Костюка АПН України / за ред. акад. С.Д. Максименка. – К., 2009. – Т. XI. – Ч. 1. – С. 126–136.

200. Євтух М.Б. Інноваційні методи оцінювання навчальних досягнень: моногр. / М.Б. Євтух, Е.В. Лузік, Л.М. Дибкова. – К. : КНЕУ, 2010. – 248 [8] с.

201. Євтух М.Б. Соціальна педагогіка : [підручник] / М.Б. Євтух, О.П. Сердюк. – [2-ге вид.]. – К. : МАУП, 2003. – 232 с.

202. Єльникова О.В. Розробка моделі інформаційної компетентності керівника загальноосвітнього навчального закладу / О.В. Єльникова // Педагогічний дискус. – 2009. – № 5. – 874 с.

203. Жилянська О. Методичні аспекти впровадження асистентської практики у програмі підготовки магістрів (з досвіду роботи кафедри) / О. Жилянська // Вища школа. – 2001. – № 2–3. – С. 42–58.

204. Житецький Ю.А. Ступенева професійна освіта: спроба концептуального підходу / Ю.А. Житецький, І.А. Ковальчук, В.А. Онищенко // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 1998. – № 5. – С. 89–95.

205. Жук О.Л. Педагогика. Практикум на основе компетентностного подхода похода : [учеб. пособ.] / О.Л. Жук, С.Н. Сиренко ; под общ. ред. О.Л. Жук. – Минск, 2007. – 192 с.

206. Жуков О.В. Применение компьютерно-мобильной системы в процессе подготовки педагогов профессионального обучения : дис. на соискание ученой степени канд. пед. наук : спец. 13.00.08 / Олег Викторович Жуков. – М., 2008. – 160 с.

207. Заблоцька О.С. Умови формування предметних компетенцій у студентів вищої школи / О.С. Заблоцька // Вісник ЗНУ. – 2009. – № 1. – С. 47–51.

208. Закон України “Про вищу освіту” від 17 січня 2002 р. // Освіта в Україні : зб. законодав. і нормат. актів (відповідає офіц. текстові) / упоряд. Ю.В Паливода. – К. : ПАЛИВОДА А.В., 2009. – С. 147–203.

209. Закон України “Про курорти” від 05.10.2000 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 50. – 435 с.

210. Закон України “Про туризм” від 15.09.1995 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – 17 травня. – № 20. – С. 506–536.

211. Застосування телекомунікаційних засобів у навчальному процесі (психолого-педагогічні аспекти) : [навч.-метод. посіб.] / за ред. М.Л. Смульсон. – К. : Педагогічна думка, 2008. – 256 с.

212. Захарова О.Л. Университеты Германии в Болонском процессе / О.Л. Захарова // Педагогика – 2009. – № 2. – С. 101–105.

213. Зверева О.А. Профессиональное туристское образование в Федеративной Республике Германия : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. пед. наук : спец. 13.00.08 “Теория и методика профессионального образования”/ О.А. Зверева. – М., 2009. – 27 с.

214. Зеер Э. Компетентностный подход к модернизации профессионального образования / Э. Зеер, Э. Сыманюк // Высшее образование в России. – 2005. – № 4. – С. 23–30.

215. Зеер Э.Ф. Психология профессий : [учеб. пособ.] / Э.Ф. Зеер. – Екатеринбург : Урал. гос. проф. пед. ун-т, 1997. – 244 с.

216. Зимняя И.А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании / И.А. Зимняя. – М. : Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. – 40 с.

217. Зимняя И.А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования / И.А. Зимняя // Высшее образование сегодня. – 2003. – № 5. – С. 34–42.

218. Зінківський Ю. Компетентнісний підхід під час підготовки фахівців у вищих технічних навчальних закладах / Ю. Зіньковський, Г. Мірських // Вища освіта України. – 2008. – № 4. – С. 29–36.

219. Зінчук Н.А. Теоретичне обґрунтування критеріїв і показників сформованості аналітичної компетентності майбутніх менеджерів / Н.А. Зінчук // Педагогічний дискус. – 2009. – № 5. – 365 с.

220. Зозульов О. Місце маркетингу у посиленні конкурентних позицій підприємства / О. Зозульов // Маркетинг и реклама. – 2002. – № 9 (73). – С. 44–46.

221. Золотухина Е.Н. Формирование готовности к педагогической деятельности в вузе у аспирантов в системе дополнительного образования: автореф. дис. на соискание ученой степени канд. пед.

наук : спец. 13.00.08 “Теория и методика профессионального образования”/ Е.Н. Золотухина. – Шуя, 2011. –22 с.

222. Зорин А.И. Теоретические основы формирования содержания профессионального туристского образования : автореф. дис. на соискание учен. степени д-ра пед. наук / И.В. Зорин. – М., 2001. – 35 с.

223. Зорин И.В. Энциклопедия туризма / И.В. Зорин, В.А. Квартальнов. – М. : Финансы и статистика, 2004. – 368 с.

224. Зязюн І.А. Інтелектуально творчий розвиток особистості в умовах неперервної освіти / І.А. Зязюн // Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи : [монографія] / за ред. І.А. Зязюна. – К. : Віпол, 2000. – С. 11–58.

225. Зязюн І.А. Неперервна освіта: концептуальні засади і сучасні технології // Творча особистість у системі неперервної професійної освіти : матер. міжнар. наук. конф. / за ред. С.О. Сисоєвої і О.Г. Романовського. – Х. : ХДПУ, 2000. – С. 8–16.

226. Зязюн І.А. Технологізація освіти в контексті удосконалення професійного розвитку особистості / І.А. Зязюн // Розвиток педагогічної і психологічної наук в Україні 1992–2002. – Х. : ОВС, 2002. – Ч. 2. – С. 34–38.

227. Иванов В.Г. Проектно-деятельностная подготовка специалистов / В.Г. Іванов, М.В. Журавлёва, О.В. Зинурова // Высшее образование в России. – 2010. – № 2. – С. 160–164.

228. Иванчикова Т.В. Речевая компетентность или речевая культура / Т.В. Иванчикова // Педагогіка. – 2009. – № 3. – С. 83–89.

229. Игровое моделирование : Методология и практика / под ред. Л.Г. Борисовой. – Новосибирск : Наука, 1987. – 282 с.

230. Измайлова Н. Роль организационной культуры в сфере гостеприимства / Н. Измайлова // Отель. – 2001. – № 4. – С. 21–24.

231. Ильин Е.П. Мотивация и мотивы / Е.П. Ильин. – СПб. : Питер, 2006. – 512 с.

232. Ильина Е.Н. Педагогические аспекты подготовки студентов к предпринимательской деятельности в процессе обучения туроперейтингу : дис. на соискание ученой степени канд. пед. наук / Елена Николаевна Ильина. – М., 1998. – 184 с.

233. Ильина Н.И. Государственное регулирование развития туризма в России : дис. на соискание ученой степени канд. экон. наук : спец. 08.00.05 “Экономика и управление народным хозяйством: теория управления экономическими системами” / Н.И. Ильина. – Ульяновск, 2000. – 369 с.

234. Исмаилов Э.Э. Подготовка научных кадров в России и за рубежом (сравнительный анализ) / Э.Э. Исмаилов // Высшее образование в России. – 2009. – № 7. – С. 24–34.

235. Інтерактивні технології навчання / [О.І. Пометун, Л.В. Пироженко, Г.І. Коберник та ін.]. – К. : Наук. світ, 2004.

236. Кабушкин Н.И. Менеджмент гостиниц и ресторанов : [учебник] / Н.И. Кабушкин, Г.А. Бондаренко. – [3-е изд.]. – Мн. : Новое знание, 2002. – 368 с.

237. Казанцева О.О. Ціннісні орієнтації та мотивація творчої активності студентів творчих спеціальностей / О.О. Казанцева // Проблеми загальної та педагогічної психології : зб. наук. пр. Інституту психології імені Г.С. Костюка АПН України / за ред. академіка С.Д. Максименка. – К., 2009. – Т. XI. – Ч. 1. – С. 194–204.

238. Казачковська Г.В. Підвищення ефективності функціонування міського рекреаційно-курортного та туристичного господарства : дис. на здобуття наукового ступеня канд. экон. наук : спец. 08.10.01 “Теорія і методика професійної освіти” / Г.В. Казачковська. – Донецьк, 2003. – С. 189–265.

239. Калінічева Г.І. Модернізація системи вищої освіти України в контексті національних пріоритетів XXI століття [Електронний ресурс] / Г.І. Калінічева. – Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vchu/N154.pdf.

240. Капська А.Й. Соціальна робота : [навч. посіб.] / А.Й. Капська. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 328 с.

241. Карпа І.Б. Особливості інтерактивної комунікації у віртуальному дискурсі / І.Б. Карпа // Наука і сучасність. – 2007. – № 60. – С. 159–167.

242. Карпюк Р.П. Професійна підготовка майбутніх фахівців з адаптивного фізичного виховання: теорія та методика : [монографія] / Р.П. Карпюк. – Луцьк : ВАТ “Волинська обласна друкарня”, 2008. – 504 с.

243. Касаткина В.М. Профессиональная коммуникативная подготовка студентов туристского вуза к прохождению зарубежных практик и стажировок : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. пед. наук : спец. 13.00.08 “Теория и методика профессионального образования”/ В.М. Касаткина. – М., 2008. – 26 с.

244. Касянович Г.П. Педагогіка вищої школи : [навч. посіб.] / Г.П. Касянович. – Л. : ЛДФЕІ, 2001. – 60 с.

245. Кашлев С.С. Интерактивные методы обучения педагогике : [учеб. пособ.] / С.С. Кашлев. – Мн. : Выш. шк., 2004. – 176 с.

246. Квартальнов В.А. Современные особенности туризма как научного познания и исследований / В.А. Квартальнов // Теория и практика физической культуры. – 2002. – № 11. – С. 2–8.

247. Квартальнов В.А. Теоретические основы становления и развития системы непрерывного профессионального образования в сфере туристской деятельности : автореф. дис. на соискание ученой степени д-ра пед. наук : спец. 13.00.08 "Теория и методика профессионального образования" / В.А. Квартальнов. – М. : РМАТ, 2000. – 35 с.

248. Квартальнов В.А. Туризм : [учебник для образовательных учреждений туристского профиля] / В.А. Квартальнов. – М. : Финансы и статистика, 2003. – 320 с.

249. Кирьякова А.В. Реализация аксиологического похода в университетском образовании / А.В. Кирьякова, Т.А. Ольховая // Высшее образование в России. – 2010. – № 5. – С. 124–128.

250. Кисельова О.Б. Самоосвіта як невід'ємна складова підготовки вчителя до професійної діяльності в умовах профільного навчання / О.Б. Кисельова // Педагогічні науки. – 2009. – № 1. – С. 65–71.

251. Кларк Г. Маркетинг сервиса, приносящего прибыль / Г. Кларк. – К. : Знання, 2006. – 302 с.

252. Кнодель Л.В. Педагогіка вищої школи : [посібник для магістрів] / Л.В. Кнодель. – К., 2008. – 136 с.

253. Князев А.М. Режиссура и менеджмент технологий активно-игрового обучения : [учеб. пособ.] / А.М. Князев, И.В. Одинцова ; под ред. А.А. Деркача. – М. : РАГС, 2008. – 208 с.

254. Князян М.О. Система формування самостійно-дослідницької діяльності майбутніх учителів іноземних мов у процесі ступеневої підготовки : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня д-ра пед. наук : спец. 13.00.04 "Теорія і методика професійної освіти" / М.О. Князян. – О., 2007. – 37 с.

255. Кобанец Л.А. Определение факторов экономической оценки рекреационного потенциала Украины / Л.А. Кобанец // Экономика и управление. – 2008. – № 1. – С. 26–31.

256. Коваленко Н.В. Генезис поняття "Самоосвітня компетентність учнів" / Н.В. Коваленко // Педагогічні науки. – 2008. – № 3. – С. 67–75.

257. Коваль Л.А. Теоретико-методологічні принципи застосування інноваційних підходів при вивченні податкового менеджменту / Л.А. Коваль // Болонський процес в Україні та Європі : досвід, проблеми, перспективи : [зб. наук. пр.]. – Рівне, 2008. – С. 103–109.

258. Козак Л.В. Професійно-орієнтовані форми навчання у підготовці фахівців туризму / Л.В. Козак // Педагогічний процес : теорія і практика : [зб. наук. пр.]. – 2009. – № 1. – С. 68–78.

259. Козирь В.И. Развитие аксиологического потенциала личности в системе дополнительного образования / В.И. Козирь, Н.Р. Литвиненко, И.А. Савицкая // Педагогика. – 2009. – № 1. – С. 20–29.

260. Колесникова И.А. Педагогическое проектирование : учеб. пособ. для высш. учеб. заведений / И.А. Колесникова, М.П. Горчакова-Сибирская ; под ред. И.А. Колесниковой. – М. : Академия, 2005. – 288 с.

261. Колеченко А.К. Энциклопедия педагогических технологий: Материалы для специалистов образовательного учреждения / А.К. Колеченко. – СПб. : КАРО, 2005. – 368 с.

262. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи : Бібліотека з освітньої політики / О.В. Овчарук. – К. : К.І.С., 2004. – 112 с.

263. Кондрашова Л.В. Проблеми модернізації педагогічної підготовки студентів в умовах університетської освіти / Л.В. Кондрашова // Вісник Львівського ун-ту. – 2009. – Вип. 25. – Ч. 1. – С. 93–98.

264. Конох А.П. Теоретичні та методичні засади професійної підготовки майбутніх фахівців із спортивно-оздоровчого туризму у вищих навчальних закладах : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня д-ра пед. наук : спец. 13.00.04 “Теорія і методика професійної ступеня доктора освіти” / А.П. Конох. – К., 2007.

265. Конох М.С. Проблеми освіти в контексті соціально-філософського аналізу: автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 09.00.03. “Соціальна філософія та філософія історії” / М.С. Конох. – К., 2003. – 15 с.

266. Конституція України: Офіц. видання. Станом на 8 жовтня. – К. : Центр учбової літератури, 2010. – 80 с.

267. Концепция модернизации российского образования на период до 2010 года. – М., 2005. – 27 с.

268. Концепція Загальнодержавної цільової соціальної програми “Здорова нація” на 2009–2013 роки від 21.05.2008 р. № 731–р [Електронний ресурс] // Урядовий портал: єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/uid=133573509.

269. Коржуев А.В. Традиции и инновации в высшем профессиональном образовании / А.В. Коржуев, В.А. Попков. – М. : МГУ, 2003. – 300 с.

270. Королюк О.М. Деякі аспекти продуктивної самостійної роботи студентів коледжу / О.М. Королюк // Акмеологія – наука XXI століття: розвиток професіоналізму : матер. ІІ міжнар. наук.-практ. конф. – К. : КМПУ імені Б.Д. Грінченка, 2008. – С. 483–485.

271. Коростіль Л.А. Самоосвіта як умова профільного навчання та адаптація до життя / Л.А. Коростіль // Педагогічні науки. – 2009. – № 1. – С. 95–104.

272. Корпоративный кодекс DMS [Електроний ресурс]. – Режим доступу: d-ms.com.ua/articles/view/14.

273. Корпоративный кодекс VAB [Електронний ресурс]. – Режим доступу: vab.ua/uploads/files/167.pdf.

274. Корсак К.В. Світова вища освіта: порівняння і визначення закордонних кваліфікацій і дипломів : [монографія] / К.В. Корсак. – К., 1997.

275. Корсунов В.И. Перспективы развития высшей школы США / В.И. Корсунов // Педагогика. – 2009. – № 5. – С. 116–124.

276. Косьяненко Ю.А. Зарубежный опыт мотивации труда в гостиничном бизнесе / Ю.А. Косьяненко, Н.Н. Кузнецова // Перспективи розвитку туризму і сфери послуг на міжнародному і національному рівнях : матер. І міжнар. наук.-практ. конф. – Луганськ : Знання, 2006. – Вип. 1. – С. 167–171.

277. Краевский В.В. Общие основы педагогики : [учебник для студентов высших педагогических учебных заведений] / В.В. Краевский. – М. : Академия, 2003. – 256 с.

278. Красіля К.І. Акмеологічний тренінг як засіб попередження та розв'язання конфліктів / К.І. Красіля // Акмеологія – наука XXI століття: розвиток професіоналізму : матер. ІІ міжнар. наук.-практ. конф. – К. : КМПУ імені Б.Д. Грінченка, 2008. – С. 354–356.

279. Красовский Ю.Д. Организационное поведение. Корпоративная культура в профессиональном ракурсе / Ю.Д. Красовский // Туризм. – 2009. – № 12. – С. 22–25.

280. Краткий психологический словарь / под ред. А.В. Петровского. – М. : Политиздат, 1985. – 431 с.

281. Креденець Н.Д. Система формування професійної компетентності майбутнього фахівця легкої промисловості / Н.Д. Креденець, А.Г. Лопухін // Педагогічний процес: теорія і практика : [зб. наук. пр.]. – 2009. – С. 79–86.

282. Кремень В. Модернізація освіти – важливий чинник соціального, економічного і політичного розвитку України / В. Кремень // Вісник НАН України. – 2001. – № 3. – 957 с.

283. Кремень В.Г. Майбутнє – за індивідами, які активно мислять, які зуміють умонтуватися в системи штучного розуму [Електронний ресурс] / В.Г. Кремень. – Режим доступу: http://ntsu.com.ua/ukraine/3637.html.

284. Кремень В.Г. Освіта і наука в Україні: інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати / В.Г. Кремінь. – К. : Грамота, 2005. – 448 с.

285. Кремень В.Г. Підготовка творчої індивідуальності як основне завдання освітньої системи XXI століття / В.Г. Кремень // Творча особистість у системі неперервної професійної освіти : матер. міжнар. наук. конф. / за ред. С.О. Сисоєвої і О.Г. Романовського. – Х. : ХДПУ, 2000. – С. 3–4.

286. Кремень В.Г. Філософія освіти XXI століття / В.Г. Кремень // Вища школа. – 2002. – № 6. – С. 9–17.

287. Кремень В.Г. Якісна освіта : сучасні вимоги / В.Г. Кремінь // Педагогіка і психологія. – 2006. – № 4. – С. 5–17.

288. Кропачева Т.Б. Система подготовки будующего учителя к активизации образовательного процесса в начальной школе : дис. на соискание ученой степени д-ра пед. наук : спец. 13.00.08 “Теория и методика профессионального образования” / Татьяна Борисовна Кропачева. – М., 2010. – 42 с.

289. Круглий стіл на тему “Проблеми підготовки кадрів для готельного господарства” у Київському університеті туризмі, економіки й права // Дзеркало тижня / Людина, (14–20 травня 2005). – № 18 (546). – 457 с.

290. Крысько В.Г. Психология и педагогика. Вопросы – Ответы. Структурные схемы : [учеб. пособ. для вузов] / В.Г. Крысько. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2004. – 367 с.

291. Кугель С.А. Мотивация и направления профессиональной мобильности учённых в условиях перехода к рыночным отношениям / С.А. Кугель, Н.А. Ащеулова // ИИЕТ РАН. Годичная научная конференция. – М. : ИИЕТ РАН, 1998. – С. 192–194.

292. Кузьмина Н.В. Основы общей и прикладной акмеологии : [учеб. пособ.] / Н.В. Кузьмина. – М., 1995. – 325 с.

293. Кукалець М.В. Самостійна робота у контексті Болонського процесу / М.В. Кукалець // Болонський процес в Україні та Європі : досвід, проблеми, перспективи : [зб. наук. пр.]. – Рівне, 2008. – С. 172–175.

294. Куликов В.Б. Педагогическая антропология / В.Б. Куликов. – Свердловськ : Урал, 1998. – 187 с.

295. Курдакова М.Е. Педагогическая технология формирования профессиональной компетентности будущих специалистов гостиничного сервиса : дис. на соискание ученой степени канд. пед. наук : спец. 13.00.08 / Марина Едуардовна Курдакова. – Челябинск, 2006. – 145 с.

296. Курлянд З.Н. Педагогіка : [навч. посіб.] / [З.Н. Курлянд, Р.І. Хмелюк, Т.Ю. Осипова та ін.]. – Х. : Бурун Книга, 2009. – 304 с.

297. Курорти та санаторії України [Електронний ресурс] // Вебсайт Соціального загальнонаціонального інформаційно-презентаційного проекту "Курорти та санаторії України", 2010. – Режим доступу: http: //sankurort.ua/uk.

298. Курорты : энциклопедический словарь / Е.И. Чазов. – М. : Советская энциклопедия, 1983. – 592 с.

299. Кусков А.С. Курортология и оздоровительный туризм : [учеб. пособ.] / А.С. Кусков, О.В. Лысикова. – Ростов н/Д : Феникс, 2004. – 320 с.

300. Лагусев Ю.М. Подготовка студентов туристкого вуза к осуществлению воспитательной деятельности в туризме / Ю.М. Лагусев // Теория и практика физической культуры. – 2002. – № 11. – С. 25–26.

301. Ласкаржевська В.В. Розвиток творчого потенціалу особистості: акмеологічний підхід / В.В. Ласкаржевська // Акмеологія – наука XXI століття: розвиток професіоналізму : матер. II міжнар. наук.-практ. конф. – К. : КМПУ імені Б.Д. Грінченка, 2008. – С. 446–447.

302. Левківський К.М. Стратегія розвитку вищої освіти в контексті акмеології / К.М. Левківський // Акмеологія – наука XXI століття: розвиток професіоналізму : матер. II міжнар. наук.-практ. конф. – К. : КМПУ імені Б.Д. Грінченка, 2008. – С. 174–177.

303. Леонтьев А.Н. Лекции по общей психологии / А.Н. Леонтьев. – М. : Смысл; КДУ, 2005. – 511 с.

304. Леонтьев Б.Т. Общие понятие деятельности / Б.Т. Леонтьев // Хрестоматия по возрастной психологии. – М., 1994. – 874 с.

305. Линн В.В. Гостиничный бізнес / Ван Дер Васен Линн. – Ростов н/Д : Феникс, 2001. – 416 с.

306. Лисенко Н.В. Самостійна робота студентів у процесі впровадження кредитно-модульної системи оцінювання знань / Н.В. Лисенко // Педагогічний дискус. – 2007. – № 1. – 397 с.

307. Личность : внутренний мир и самореализация. Идеи, концепции, взгляды / Ю.Л. Кулюткин, Г.С. Сухобская. – СПб., 1996. – 175 с.

308. Лігоцький А.О. Система різнорівневої підготовки фахівців в Україні (теоретико-методологічний аспект) : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня д-ра пед. наук : спец. 13.00.04 "Теорія та методика професійної освіти"/ А.О. Лігоцький. – К., 1997. – 36 с.

309. Логвинова И.М. Акмеологический аспект апробации Федерального государственного стандарта общего образования второго

поколения (начальная школа) / И.М. Логвинова, Г.Л. Копотева // Педагогика. – 2009. – № 4. – С. 76–82.

310. Логвинюк Н.І. Особистісні професійні цінності як основа формування комунікативно-пізнавального аспекту студентів / Н.І. Логвинюк // Вісник ЗНУ. – 2009. – № 1. – С. 90–94.

311. Логинова Н.А. Педагогическая антропологія Б.Г. Ананьєва / Н.А. Логинова // Педагогіка. – 2008. – № 2. – С. 98–109.

312. Луговий В.І. Тенденції розвитку педагогічної освіти в Україні (теоретико-методологічний аспект) : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня д-ра пед. наук : спец. 13.00.04 "Теорія та методика професійної освіти" / В.І. Луговий. – К., 1995. – 48 с.

313. Лук'янова Л.Г. Освіта в туризмі : [навч.-метод. посіб. для вузів] / Л.Г. Лук'янова. – К. : Вища школа, 2008. – 720 с.

314. Лук'янова Л.Г. Уніфіковані технології готельних послуг : [навч. посіб.] / [Л.Г. Лук'янова, В.К. Федорченко, Т.Т. Дорошенко]. – К. : Вища шк., 2001. – 237 с.

315. Любіцева О.О. Ринок туристичних послуг (геопросторові аспекти) / О.О. Любіцева. – К. : Альтерпрес, 2003. – [2-ге вид.]. – 436 с.

316. Ляменков В.Н. Игровые технологии как средство профессиональной подготовки специалистов в сфере туризма : На примере туристского вуза : дис. на соискание ученой степени канд. пед. наук : спец. 13.00.08 / Виктор Николаевич Ляменков. – М., 2002. – 190 с.

317. Магда В.І. Дослідницький метод навчання як засіб активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів у профільних класах / В.І. Магда, Г.В. Бережна // Педагогічні науки. – 2009. – № 1. – С. 117–123.

318. Мазуха Д.С. Педагогіка : [навч. посіб.] / Д.С. Мазуха, Н.І. Опанасенко. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 232 с.

319. Майстер Д. Истинный профессионализм / Д. Майстер. – [2-е изд.]. – М. : Альпина Бизнесс Букс, 2005. – 228 с.

320. Макарова Л.І. Основи психології і педагогіки : [навч. посіб.] / Л.І. Макарова, Й.М. Гах. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 116 с.

321. Максимюк С.П. Педагогіка / С.П. Максимюк. – К. : Кондор, 2005. – 667 с.

322. Малыгина О.А. Профессиональная мобильность специалиста: психолого-педагогический аспект / О.А. Малыгина // Высшее образование в России. – 2010. – № 2.– С. 119–124.

323. Маригодов В.К. Педагогика и психология: аспекты активизации творчества и готовности к профессиональной деятельности :

[учеб. пособ.] / В.К. Маригодов, С.Е. Моторная. – К. : Профессионал, 2005. – 192 с.

324. Маркетинг : общий курс : [учеб. пособ.] / под ред. Н.Я. Калюжновой, А.Я. Якобсона. – [2-е изд.]. – М. : Омега–Л, 2007. – 476 с.

325. Маркетинг : [учебник] / под ред. проф. Т.Н. Парамоновой. – [4-е изд.]. – М. : КНОРУС, 2007. – 360 с.

326. Маркова А.К. Психология профессионализма / А.К. Маркова – М. : Международный гуманитарный фонд "Знание", 1996. – 190 с.

327. Марченко О.В. Критерии оценки конкурентоспособности курортно-рекреационного комплекса / О.В. Марченко // Экономика и управление. – 2008. – № 4. – С. 67–70

328. Маслоу А. Мотивация и личность / А. Маслоу. – СПб. : Питер, 2009. – 3-е изд. – 352 с.

329. Матвиевская Е.Г. Формирование культуры оценочной деятельности педагога в системе повышения квалификации (теория, методология, практика): автореф. дис. на соискание ученой степени д-ра пед. наук : спец. 13.00.08 "Теория и методика профессионального образования" / Е.Г. Матвиевская. – М., 2009. – 48 с.

330. Медлик С. Гостиничный бизнесс : [учебник для студентов, обучающихся по специальностям сервиса (230000)] / С. Медлик ; пер. с англ. А.В. Павлов. – М. : ЮНИТИ–ДАНА, 2005. – 239 с.

331. Международная академия бизнеса и управления (МАБиУ) [Електронний ресурс]. – Режим доступа: http://www.hotres.ru/education/higher.

332. Мельник І.М. Акмеологічний підхід до організації науково-дослідної роботи студентів педінституту / І.М. Мельник, Р.М. Рославець // Акмеологія – наука XXI століття: розвиток професіоналізму : матер. ІІ міжнар. наук.-практ. конф. – К. : КМПУ імені Б.Д. Грінченка, 2008. – С. 470–471.

333. Мельник О.П. Індустрія дозвілля в готельному господарстві [Електронний ресурс] / О.П. Мельник // Педагогічні та рекреаційні технології в сучасній індустрії дозвілля : матер. міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 4–6 червня 2004 р. / Київський національний університет культури і мистецтв. – Режим доступу: http://tourlib.net/statti_ukr/melnyk.htm.

334. Метейко А.В. Застосування методу проектів у системі профільного навчання / А.В. Метейко // Педагогічні науки. – 2009. – № 1. – С. 137–143.

335. Методика навчання і наукових досліджень у вищій школі : [навч. посіб.] / [С.У. Гончаренко, П.М. Олійник, В.К. Федорченко

та ін. ; за ред. С.У. Гончаренка, П.М. Олійника]. – К. : Вища школа, 2003. – 323 с.

336. Мєщанінов О.П. Сучасні моделі розвитку університетської освіти в Україні: теорія і методика : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня д-ра пед. наук : спец. 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти” / О.П. Мєщанінов. – К., 2005. – 35 с.

337. Микитів Н.С. Проблеми та перспективи практичної підготовки фахівців для туристичної сфери / Н.С. Микитів // Психолого-педагогічні проблеми удосконалення професійної підготовки фахівців сфери туризму в умовах неперервної освіти: Наукові записки Київського інституту туризму, економіки і права. – К. : НПЦ Перспектива, 2001. – С. 159–162.

338. Микитів Н.С. Формування поведінкового стандарту, як складова практичної підготовки фахівців готельного і туристичного бізнесу / Н.С. Микитів // Вісник Львівського інституту економіки і туризму. – 2009. – № 4. – 1054 с.

339. Миленкова Р.В. Інноваційна культура: новий підхід до розвитку сучасної особистості, школи, суспільства / Р.В. Миленкова // Педагогічні науки. – 2008. – № 3. – С. 133–141.

340. Миронова А.В. Формирование коммуникативной компетентности обучающихся в процессе непрерывного профессионально-туристкого образования в системе “лицей – вуз” : автореферат дис. на соискание ученой степени канд. пед. наук : спец. 13.00.08 “Теория и методика профессионального образования” / А.В. Миронова. – М., 2008. – 24 с.

341. Митина Л.М. Развитие конкурентноспособной личности / Л.М. Митина. – [2-е изд.]. – М. : Изд-во Московского психолого-социального института ; Воронеж : НПО “МОДЭК”, 2003. – 400 с.

342. Михайличенко Г.І. Фахове забезпечення галузевих стандартів вищої освіти з напрямів “Менеджмент”, “Туризм” / Г.І. Михайличенко // Туристична освіта в Україні: проблеми і перспективи : [зб. наук. пр.]. – К. : Тонар, 2007. – С. 199–205.

343. Моделирование деятельности специалиста на основе комплексного исследования / под ред. Е.Э. Смирновой. – Л, 1984. – 177 с.

344. Моделирование как метод научного исследования / Б.А. Глинский, Б.С. Грянов, Б.С. Дынин, Е.П. Никитин. – М. : Моск. ун-т, 1965. – 248 с.

345. Модернізація вищої освіти України і Болонський процес / [уклад. М Ф. Степко, Я.Я. Болюбаш, К.М. Левківський, Ю.В. Сухарніков ; відп. ред. М.Ф. Степко]. – К., 2004. – 60 с.

346. Модернізація освіти в Україні. Аналітичний огляд результатів всеукраїнського опитування керівників загальноосвітніх навчальних закладів у 2004 році. – К. : К.І.С., 2004. – 32 с.

347. Мокій А.І. Державне регулювання готельного бізнесу як фактор розвитку туризму / А.І. Мокій, Я.М. Антонюк, Т.Т. Вжишневська // Проблеми інформатизації рекреаційної та туристичної діяльності в Україні: перспективи культурного та економічного розвитку. – Трускавець, 2000. – 275 с. – С. 21–23.

348. Моніторинг ЗМІ по темі туризму і курортів за період 1 лютого по 15 березня 2008 року : матер. Державної служби туризму і курортів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.segodnya.ua.

349. Мороз В.Д. Самостійна навчальна робота студентів : [монографія] / В.Д. Мороз. – Х. : ХМК, 2003. – 58 с.

350. Морозов М.А. Экономика и предпринимательство в социально-культурном сервисе и туризме : [учебник для студ. высш. учеб. заведений] / М.А. Морозов. – М. : Академія, 2004. – 288 с.

351. Мунін Г.Б. Маркетинг туризму : [навч. посіб.] / [Г.Б. Мунін, З.І. Тимошенко, Є.В. Самарцев, А.О. Змійов]. – К. : Європ. ун-т, 2006. – Ч. 1. – 324 с.

352. Мунін Г.Б. Менеджмент готельно-ресторанного бізнесу : [навч. посіб.] / за заг. ред. М.М. Поплавського і О.О. Гаца. – К. : Кондор, 2008. – 460 с.

353. Мунін Г.Б. Управління сучасним готельним комплексом : [навч. посіб.] / за ред. члена кор. НАН України, д.е.н., професора С.І. Дорогунцова. – К. : Ліра-К, 2005. – 520 с.

354. Муравов И.В. Оздоровительные эффекты физической культуры и спорта / И.В. Муравов. – К. : Здоровье, 1989. – 267 с.

355. Мусакин А.А. Малый отель : с чего начать, как преуспеть. Советы владельцам и управляючим / А.А. Мусакин. – СПб. : Питер, 2008. – 320 с.

356. Найденова И.Е. Мониторинг качества профессиональной подготовки студентов туристкого вуза : автореферат дис. на соискание ученой степени канд. пед. наук : спец. 13.00.08 “Теория и методика профессионального образования”/ И.Е. Найденова. – М., 2010. – 24 с.

357. Наказний М.О. Проектна діяльність як форма організації наукового знання учнівської молоді / М.О. Наказний // Педагогічний процес: теорія і практика : [зб. наук. пр.]. – 2009. – № 1. – С. 120–131.

358. Національна доктрина розвитку освіти / Роздуми про освіту: Статі, нариси, інтерв’ю // В.П. Андрущенко. – [2-ге вид.]. – К. : Знання України, 2008. – С. 801–816.

359. Нейматов Я.М. Образование в XXI веке: тенденции и прогнозы / Я.М. Нейматов. – М. : Алгоритм, 2002. – 480 с.

360. Нечаюк Л.І. Готельно-ресторанний бізнес: менеджмент : навч. посіб. / Л.І. Нечаюк, Н.О. Нечаюк. – К. : Центр навчальної літератури, 2009. – 344 с.

361. Нечипоренко В.В. Метод проектів в сучасній школі : [навч.-метод. посіб.] / В.В. Нечипоренко. – Запоріжжя : Хортицький навчально-реабілітаційний багатопрофільний центр, 2008. – 120 с.

362. Ничкало Н.Г. Концепція розвитку професійно-технічної (професійної) освіти України. / Н.Г. Ничкало // Енциклопедія освіти / гол. ред. В.Г. Кремень. – К. : Юрінком : Інтер, 2008. – С. 422–424.

363. Ничкало Н.Г. Неперервна професійна освіта: міжнародний аспект // Творча особистість у системі неперервної професійної освіти : матер. міжнар. наук. конф. / за ред. С.О. Сисоєвої і О.Г. Романовського. – Х. : ХДПУ, 2000. – С. 54–80.

364. Ничкало Н.Г. Развитие в Украине исследований по проблемам педагогики и психологии профессионального образования на рубеже столетий / Н.Г. Ничкало ; Европейский фонд образования; Национальный наблюдательный центр Украины.– К. : Науковий світ, 2001. – 67 с.

365. Ніколаєнко С.М. Стратегія розвитку освіти України: початок XXI століття / С.М. Ніколаєнко. – К. : Знання, 2006. – 253 с.

366. Нісімчук А.С. Сучасні педагогічні технології : [навч. посіб.] / А.С. Нісімчук, О.С. Падалка, О.Т. Шпак. – К. : Просвіта, 2000. – С. 303–308.

367. Новейший словарь иностранных слов и выражений. – Мн. : Современный литератор, 2006. – 976 с.

368. Новий тлумачний словник української мови : в 3 т. / уклад. В. Яременко, О. Сліпушко. – К. : Аконіт, 2001. –Т. 1. – 926 с.

369. Новий тлумачний словник української мови : в 3 т. / уклад. В. Яременко, О. Сліпушко. – К. : Аконіт, 2001. – Т. 3. – 862 с.

370. Новикова О.В. Влияние мотивационных факторов на формирование профессионализма и профессиональный выбор / О.В. Новикова // Акмеологія – наука XXI століття: розвиток професіоналізму : матер. II міжнар. наук.-практ. конф. – К. : КМПУ імені Б.Д. Грінченка, 2008. – С. 454–455.

371. Нужнова С.В. Формирование готовности к профессиональной мобильности / С.В. Нужнова // Высшее образование в России. – 2010. – № 6. – С. 152–156.

372. Овсиенко Л.В. Непрерывное образование и модель “обучающегося региона” / Л.В. Овсиенко // Высшее образование в России. – 2009. – № 2. – С. 96–104.

373. Ожегов С.И. Толковый словарь русского язика: 80000слов и фразеологических выражений / С.И. Ожегов, Н.Ю. Шведова ; Российская академия наук ; Институт русского языка имени В.В. Виноградова. – [4-е изд.]. – М. : Азбуковник, 1999. – 944 с.

374. Околелов О.П. О модернизации учебно-воспитательного процесса на основе ФГОС ВПО / О.П. Околелов, О.Л. Дячкин, Г.В. Китаєва // Высшее образование в России. 2009. – № 8. – С. 18–22.

375. Омеляненко В.Л. Педагогіка: завдання і ситуації : Практикум / В.Л. Омеляненко, А.І. Кузьмінський, Л.П. Вовк. – [2-ге вид.]. – К. : Знання-Прес, 2006. – 423 с.

376. Опанасюк Н.А. Конституційно-правові основи туризму в Україні : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 "Теорія та історія держави і права; історія політичних та правових вчень" / Н.А. Опанасюк. – К., 2005. – 360 с.

377. Опанащук Ю.Я. Формування системи послуг у готельному господарстві України : дис. на здобуття наукового ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.04 "Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності) (нова редакція)" / Ю.Я. Опанащук. – Л., 2009. – С. 78–98.

378. Организация туризма : [учеб. пособ.] / [А.П. Дурович, Н.И. Кабушкин, Т.М. Сергеева и др. ; под общ. ред. Н.И. Кабушкина и др.]. – Мн. : Новое знание, 2003. – 632 с.

379. Орехова В.А. Педагогика в вопросах и ответах : [учеб. пособ.] / В.А. Орехова. – М. : КНОРУС, 2006. – 200 с.

380. Орлов В.И. Метод и педагогическая технология / В.И. Орлов // Педагогика. – 2010. – № 8. – С. 30–37.

381. Ортинський В.Л. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. [для студентів вищих навчальних закладів] / В.Л. Ортинський. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 472 с.

382. Осадча К.П. Європейські норми та стандарти компетентності учителів у сфері інформаційно-комунікаційних технологій / К.П. Осадча // Педагогічний процес: теорія і практика : [зб. наук. пр.]. – 2009. – № 1. – С. 132–141.

383. Освітньо-кваліфікаційна характеристика молодшого спеціаліста за напрямом 0504 "Туризм" спеціальності "Організація обслуговування в готелях і туристичних комплексах" [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua.

384. Основы квалификационных требований к некоторым профессиям и должностям работников гостинично-туристского комплекса. – М. : Ун-т гостиничного, туристского и ресторанного бизнеса, 1999. – 280 с.

385. Основы курортологии : учебник / сост. А.В. Скибицкий, В.И. Скибицкая. – Ростов н/Д : Феникс, 2008. – 557 с.

386. Охріменко А.Г. Удосконалення територіальної організації рекреаційного комплексу Подільського регіону : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.04 "Економіка та управління підприємствами [Електронний ресурс] / А.Г. Охріменко. – К., 2001. – Режим доступу: http://tourlib.net/afer_tourism/ohrimenko.htm.

387. Павлютенков Є.М. Моделювання в системі освіти (у схемах і таблицях) / Є.М. Павлютенков. – Х. : Основа, 2008. – 128 с.

388. Панфилова А.П. Игровое моделирование в деятельности педагога : учеб. пособ. для студ. высш. учеб. заведений / А.П. Панфилова ; под общ. ред. В.А. Сластенина, И.А. Колесниковой. – М. : Академия, 2006. – 368 с.

389. Папирян Г.А. Менеджмент в индустрии гостеприимства (отели и рестораны) / Г.А. Папирян. – М. : Экономика, 2000. – 207 с.

390. Парсонс Т. Научная дисциплина и дифференциация науки [Електронный ресурс] / Т. Парсонс, Н. Сторер. – Режим доступа: http://www.courier.com.ru/pril/posobie/parst.htm.

391. Пашукова Т.І. Практикум із загальної психології / [Т.І. Пашукова, А.І. Допіра, Г.В. Дьяконов ; за ред. Т.І. Пашукової]. – К. : Знання : КОО, 2000. – 204 с.

392. Пащук О.В. Маркетинг послуг: стратегічний підхід : [навч. посіб.] / О.В. Пащук. – К. : ВД Профессионал, 2005. – 560 с.

393. Пегушина А.А. Формирование и использование персонала гостиницы / А.А. Пегушина // Перспективи розвитку туризму і сфери послуг на міжнародному і національному рівнях : матер. І міжнар. наук.-практ. конф. – Луганськ : Знання, 2006. – Вип. 1. – С. 230–233.

394. Педагогика профессионального образования / под ред. В.А. Сластенина. – М., 2004. – 400 с.

395. Педагогика: педагогические теории, системы, технологии : [учебник для студ. высш. и сред. учеб. заведений] / [С.А. Смирнов, И.Б. Котова, Е.Н. Шиянов и др. ; под ред. С.А. Смирнова]. – М. : Академия, 2003. – 512 с.

396. Педагогическая энциклопедия : в 4 т. / под ред. И.А. Каирова, Ф.Н. Петрова. – М. : Советская энциклопедия, 1968. – Т. 4. – 912 с.

397. Педагогическая энциклопедия : в 4 т. / под ред. И.А. Каирова, Ф.Н. Петрова. – М. : Советская энциклопедия, 1968. – Т. 1. – 831 с.

398. Педагогическая энциклопедия : в 4 т. / под ред. И.А. Каирова, Ф.Н. Петрова. – М. : Советская энциклопедия, 1968. – Т. 3. – 879 с.

399. Педагогический энциклопедический словарь / [гл. ред. Б.М. Бим-Бад ; редкол. : М.М. Безруких, В.А. Болотов, Л.С. Глебова и др.]. – М. : Большая российская энциклопедия, 2003. – 528 с.

400. Педагогіка вищої школи: Словник-довідник / упор. О.О. Фунтікова. – Запоріжжя : ГУ "ЗІДМУ", 2007. – 404 с.

401. Педагогічна майстерність : [підручник] / [І.А. Зязюн, Л.В. Крамущенко, І.Ф. Кривонос та ін. ; за ред. І.А. Зязюна]. – [2-ге вид.]. – К. : Вища шк., 2004. – 422 с.

402. Петухова Т.П. Современная парадигма информационного общества как основа стратегии формирования информационной компетенции специалиста / Т.П. Петухова. – Оренбург : ОГУ, 2005. – С. 116–123.

403. Пехота О.М. Освітні технології : [навч.-метод. посіб.] / О.М. Пехота, А.З. Кіктенко. – К. : А.С.К., 2000. – 256 с.

404. Пидкасистый П.И. Технология игры в обучении и развитии / П.И. Пидкасистый, Ж.С. Хайдаров. – М. : РПА, 1996. – 192 с.

405. Пильгун Л. Визначення компетентності державних службовців країнами-членами Європейського Союзу / Л. Пильгун // Педагогічна освіта: теорія і практика. – 2008. – № 9. – С. 43–46.

406. Пионова Р.С. Педагогика высшей школы : [учеб. пособ.] / Р.С. Пионова. – Мн. : Выш. шк., 2005. – 303 с.

407. Писарева Л.И. ФРГ : политика в области образования / Л.И. Писарева // Педагогіка. – № 1. – С. 90–99.

408. Пиявский С.А. Реализация компетентностной парадигмы в вузе / С.А. Пиявский // Высшее образование в России. – 2010. – № 1. – С. 3–12.

409. Підласий І.П. Продуктивний педагог. Настільна книга вчителя / І.П. Підласий. – Х. : Основа, 2010. – 360 с.

410. Плотинский Ю.М. Теоретические и эмпирические модели социальных процессов / Ю.М. Плотинский. – М. : ЛОГОС, 1998. – 280 с.

411. Поважний О.С. Концепція інноваційних механізмів державного управління системою безперервної освіти управлінського персоналу / О.С. Поважний, Ю.М. Комар // Менеджер – 2008. – № 3 (45). – С. 4–12.

412. Поважний О.С. Основні принципи і умови формування вищих навчальних закладів управлінського профілю інноваційного типу / О.С. Поважний, Ю.М. Комар // Менеджер. – 2008. – № 4 (46). – С. 4–10.

413. Поваренков Ю.П. Психологическое содержание профессионального становления человека / Ю.П. Поваренков. – М., 2002. – 160 с.

414. Подласый И.П. Педагогика: Новый курс : [учебник для студ. высш. учеб. заведений] / И.П. Подласый. – М. : ВЛАДОС, 2003. – Кн. 1. – 576 с.

415. Пожарский С.Д. Акмеология развития / С.Д. Пожарский // Акмеологія – наука XXI століття: розвиток професіоналізму : матер. II міжнар. наук.-практ. конф. – К. : КМПУ імені Б.Д. Грінченка, 2008. – С. 27–34.

416. Полат Е.С. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования / Е.С. Полат. – М., 2001. – 202 с.

417. Полонский В.М. Словарь по образованию и педагогике / В.М. Полонский. – М. : Высш. шк., 2004. – 512 с.

418. Пономаренко Г.Н. Курортология : Энциклопедический словарь / Г.Н. Пономаренко. – СПб. : Человек, 2008. – 256 с.

419. Поносова Д.К. Модель специалиста XXI века / Д.К. Поносова, Н.Е. Смирнова // Общие проблемы университетского образования: итоги и прогнозы на рубеже нового тысячелетия : матер. междунар. науч.-метод. конф. – Пермь : Пермский университет, 1999. – Т. 1. – С. 896–985.

420. Попков В.А. Дидактика высшей школы / В.А. Попков, А.В. Коржуев. – М. : Академия, 2004. – 192 с.

421. Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження Положення про освітньо-кваліфікаційні рівні (ступеневу освіту)" від 20.01.1998 р.

422. Потапова Е.В. Развитие профессиональной конкурентоспособности студентов туристского вуза в процессе учебно-производственной практики : дис. на соискание ученой степени канд. пед. наук : спец. 13.00.08 / Елена Васильевна Потапова. – М., 2007. – 171 с.

423. Правила користування готелями й аналогічними засобами розміщення та надання готельних послуг. – К., 2004. – 654 с.

424. Принципы построения эффективного управления в гостиничном бизнесе [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://tourlib.net/statti_ukr//gost_biznes.htm.

425. Приходько Н.И. Педагогика высшей школы. Курс лекций для магистров / Н.И. Приходько. – Запорожье : ЗГУ, 2001. – 97 с.

426. Про заходи щодо забезпечення реалізації державної політики у галузі туризму: Указ Президента України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.zakon.rada.gov.ua/cgibin/.

427. Про заходи щодо розвитку туризму і курортів України: Указ президента України № 136/2007 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://tourlib.net/zakon/ukaz_tur.htm.

428. Прокопьев В.П. О модели специалиста на рубеже веков [Электронный ресурс] / В.П. Прокопьев // Общие проблемы универ-

ситетского образования: итоги и прогнозы на рубеже нового тысячелетия : матер. междунар. науч.-метод. конф – Пермь : Пермский университет, 1999. – Т. 1. – Режим доступа: http://www.psu.ru/pub/xxi/1_2.html.

429. Професійна освіта. Українська педагогіка: портал для вчителя [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ukped.com/inde &view=article&id=39.

430. Професійна освіта : Словник / уклад. С.У. Гончаренко та ін. ; за ред. Н.Г. Ничкало. – К. : Вища шк., 2000. – 380 с.

431. Прусс Д.М. Комплексна система мотивації персоналу торговельних підприємствв умовах трансформації ринкових відносин / Д.М. Прусс // Менеджер. – 2008. – № 4 (46). – С. 171–180.

432. Психологічна енциклопедія / автор-упорядник О.М. Степанов. – К. : Академвидав, 2006.

433. Психологический словарь / [В.Н. Копрорулина, М.Н. Смирнова, Н.О. Гордеева, Л.М. Балабанова ; под общ. ред. Ю.Л. Неймера]. – Ростов н/Д : Феникс, 2003. – 640 с.

434. Психологічний тлумачний словник найсучасніших термінів. – Х. : Прапор, 2009. – 672 с.

435. Психология популярных профессий / под ред. Л.А. Головей. – СПб. : Речь, 2003. – 256 с.

436. Психолого-педагогічні аспекти реалізації сучасних методів навчання у вищій школі : [навч. посіб.] / за ред. М.В. Артюшиної, О.М. Котикової, Г.М. Романової. – К. : КНЕУ, 2007. – 528 с.

437. Пугачев В.П. Тесты, деловые игры, тренинги в управлении персоналом : [учебник для студентов вузов]. – М. : Аспект Пресс, 2000. – 285 с.

438. Путина О.Н. О модели специалиста XXI века [Электронный ресурс] / О.Н. Путина // Общие проблемы университетского образования: итоги и прогнозы на рубеже нового тысячелетия : матер. междунар. науч.-метод. конф. – Пермь : Пермский университет, 1999. – Т. 1. – Режим доступа: http://www.psu.ru/pub/xxi/1_2.html.

439. Путрик Ю.С. Развитие системы образования и научного обеспечения в сфере туризм / Ю.С. Путрик, П.И. Караневский // Образование в области сервиса и туризма : сб. ст. / под ред. А.А. Федулина, Т.Н. Ананьевой. – М. : ИЦ “Маска”, 2008. – 698 с.

440. Пушкарьова Т.Т. Акмеологічні засади застосування сучасних комп’ютерних технологій у навчально-виховному процесі студентської молоді / Т.Т. Пушкарьова // Акмеологія – наука XXI століття: розвиток професіоналізму : матер. ІІ міжнар. наук.-практ. конф. – К. : КМПУ імені Б.Д. Грінченка, 2008. – С. 430–431.

441. Развитие творческих возможностей обучаемых : [учеб. пособ.] / под ред. С.И. Мельникова, В.М. Цымбала, В.И. Чигрикова. – Харьков : ХГУ, 1990. – 84 с.

442. Райли М. Управление персоналом в гостеприимстве : [учебник для студентов вузов, обучающихся по специальностям "Управление персоналом" (062100) и сервиса 9230000)] / М. Райли. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2005. – 191 с.

443. Реан А.А. Психология и педагогика / А.А. Реан, Н.В. Бордовская, С.И. Розум. – СПб. : Питер, 2010. – 432 с.

444. Репьев Ю.Г. Интерактивное самообучение : [монография] Ю.Г. Репьев. – М. : Логос, 2004. – 248 с.

445. Рифкин Б.О новых тенденциях в высшем образовании США / Б. Рифкин // Высшее образование в России. – 2009. – № 5. – С. 127–133.

446. Роглєв Х.Й. Основи готельного менеджменту : [навч. посіб.] / Х.Й. Роглєв. – К. : Кондор, 2005. – 408 с.

447. Рождественский Ю.В. Словарь терминов. (Общеобразовательный тезаурус) : Общество. Семиотика. Экономика. Культура. Образование. – [2-е изд.] / Ю.В. Рождественский. – М. : Флинта : Наука, 2003. – 112 с.

448. Романовський О.О. Особливості організації вищої освіти в США / О.О. Романовський // Освіта і управління. – 1999. – Т. 3. – № 2. – С. 160–170.

449. Российская международная академия туризма [Електронный ресурс]. – Режим доступа // htpp://vatel.rmat.ru/.

450. Российская педагогическая энциклопедия [Електронный ресурс]. – Режим доступа: // htpp://gumer.info/bibliotek_Buks/Pedagog.

451. Российский энциклопедический словарь [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://enc.mail.ru/.

452. Рудюк Н. Мотивація досягнення успіху в професійній діяльності / Н. Рудюк // Акмеологія – наука XXI століття: розвиток професіоналізму : матер. II міжнар наук.-практ. конф. – К. : КМПУ імені Б.Д. Грінченка, 2008. – С. 110–113.

453. Саак А.Э. Менеджмент в индустрии гостеприимства (гостиницы и рестораны) : [учеб. пособ.] / А.Э. Саак, М.В. Якименко. – СПб. : Питер, 2008. – 432 с.

454. Савченко В.Н. Туризм как одна из сфер внешнеэкономической деятельности / В.Н. Савченко // Проблемы развития внешнеэкономических связей и привлечение иностранных инвестиций: региональный аспект. – Донецк : Лебедь : Регион, 1998. – С. 151–154.

455. Сакун Л.В. Теория и практика подготовки специалистов сферы туризма в развитых странах мира : [монография] / Л.В. Сакун. – К. : МАУП, 2004. – 400 с.

456. Сальська М.П. Планування діяльності туристичних підприємств : [навч. посіб.] / М.П. Сальська, О.Ю. Бордун. – К. : Знання, 2005. – 241 с.

457. Самарин В.В. Информационно-аналитическая среда профессиональной подготовки менеджеров туризма : дис. на соискание ученой степени канд. пед. наук : спец. 13.00.08 / Виктор Викторович Самарин. – М., 2005. – 141 с.

458. Самойлова В. Малый отель: перспективно, но проблематично / В. Самойлова // Украинский туризм. – 2010. – № 4. – С. 70–73.

459. Самоукина Н.В. Организационно-обучающие игры в образовании / Н.В. Самоукина. – М. : Народное образование, 1996. – 107 с.

460. Самохин В.Ф. Педагогические инновации в системе профессионального образования: цели и сущность / В.Ф. Самохин, В.П. Чернолес // Инновации в образовании. – 2006. – № 6. – С. 4–9.

461. Санкт-Петербургский колледж информатизации и управления [Електронный ресурс]. – Режим доступа: htpp://www.spbkiu.ru/education/spec/html.

462. Севастьянов В.С. Непрерывное профессиональное образование / В.С. Севастьянов // Высшее образование в России. – 2009. – № 12 – С. 108–114.

463. Седова Н.А. Культурно-просветительный туризм : [учеб. пособ.] / Н.А. Седова. – М. : Советский спорт, 2003. – 96 с.

464. Селіверстов С.І. Деякі проблеми адаптації студентів першого курсу у вищому навчальному закладі / С.І. Селіверстов // Проблеми освіти. – 1997. – № 10. – С. 69–81.

465. Семенова А.В. Парадигмальне моделювання у професійній підготовці майбутніх учителів : [монографія] / А.В. Семенова. – О. : Юридична література, 2009. – 504 с.

466. Семиченко В.А. Пріоритети професійної підготовки: діяльнісний чи особистісний підхід / В.А. Семиченко // Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи : [монографія] / за ред. І.А. Зязюна. – К. : Віпол, 2000. – С. 176–204.

467. Семиченко В.А. Психологія особистості / В.А. Семиченко. – К., 2001. – 427 с.

468. Сенашенко В.С. Преемственность и сопряжение основных образовательных программ в структуре непрерывного образования / В.С. Сенашенко, Н.А. Вострикова, В.А. Кузнєцова // Высшее образование в России, 2009. – № 10. – С. 3–10.

469. Сенин В.С. Гостиничный бизнес: классификация гостиниц и других средств размещения : [учеб. пособ.] / В.С. Сенин, А.В. Денисенко. – М. : Финансы и статистика, 2006. – 144 с.

470. Сесёлкин А.И. Диверсификация профессионального туристкого образованиия : автореф. дис. на соискание ученой степени д-ра пед. наук / А.И. Сесёлкин. – М., 2004. – 35 с.

471. Сесёлкин А.И. Структура и содержание профессионального туристкого образования / А.И. Сесёлкин // Теория и практика физической культуры. – 2002. – № 11. – С. 19–24.

472. Симонова В.Л. Інтернет / В.Л. Симонова. – Л. : Наука і світ, 2006. – 169 с.

473. Сисоєва С.О. Педагогічна творчість / С.О. Сисоєва. – Х. ; К. : Каравела, 1998. – 150 с.

474. Сисоєва С.О. Педагогічні технології творчого розвитку особистості: проблеми і суперечності // Творча особистість у системі неперервної професійної освіти : матер. міжнар. наук. конф. / за ред. С.О. Сисоєвої і О.Г. Романовського. – Х. : ХДПУ, 2000. – С. 84–90.

475. Сисоєва С.О. Педагогічні технології у неперервній освіті / С.О. Сисоєва // Неперервна професійна освіта: філософія, педагогічні парадигми, прогноз : [монографія] / за ред. В.Г. Кременя. – К. : Наукова думка, 2003. – С. 467–489.

476. Сисоєва С.О. Проблеми формування особистості, здатної до творчої самореалізації // Педагогіка : [зб. наук. пр.]. – Миколаїв : МФ НАУКМА, 2000. – Т. 7. – С. 13–19.

477. Ситуативный анализ, или анатомия кейс-метода / под ред. д-ра социологических наук, профессора Ю.П. Сурмина. – К. : Центр инноваций и развития, 2002. – 286 с.

478. Ситуаційна методика навчання: теорія і практика / упор. О. Сидоренко, В. Чуба. – К. : Центр інновацій та розвитку, 2001. – 256 с.

479. Сікорський П. Принципи кредитно-модульної технології навчання / П. Сікорський // Вища школа. – 2004. – № 4. – С. 69–76.

480. Сікорський П. Сутність та принципи диференційованого підходу в навчанні студентів / П. Сікорський, О. Горіна // Вища школа. – 2007. – № 5. – С. 55–63.

481. Сікорський П.І. Теорія і методика диференційованого навчання. – Л. : Сполом, 2000. – 421 с.

482. Скнар О. Лекция как метод и форма обучения в высшей школе / О. Скнар // Освіта. – 2003. – № 24–25.

483. Скнар О. Модернізація форм і методів навчання студентів у контексті кредитно-модульної системи / О. Скнар // Вища школа. – 2006. – № 3. – С. 33–45.

484. Скобкин С.С. Маркетинг и продажи в гостиничном бизнесе : учеб.-практ. пособ. / С.С. Скобкин. – М. : Экономистъ, 2003. – 224 с.

485. Скобкин С.С. Практика сервиса в индустрии гостеприимства и туризма : [учеб. пособ. для студентов вузов, обучающихся по специальности 100103 “Соц.-культур. сервис и туризм”] / С.С. Скобкин. – М. : Магистр, 2007. – 493 с.

486. Скрипник М.И. Мистецтво бути педагогом : [збірник тренінгових знань] / М.И. Скрипник. – К. : Шкіл. світ , 2006. – 112 с.

487. Скрипник Н.Г. Про деякі особливості компетенції фахівців / Н.Г. Скрипник // Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. – 2009. – Вип. 28. – 305 с.

488. Скубашевська О.С. Дискурс як технологія навчання учнівської та студентської молоді / О.С. Скубашевська // Вища освіта України. – 2008. – № 1. – С. 31–35.

489. Сластенин В.А. Введение в педагогическую аксіологію : [учеб. пособ. для студентов высших педагогических учебных заведений] / В.А. Сластенин, Г.И. Чижикова. – М. : Академия, 2003. – 192 с.

490. Сластенин В.А. Общая педагогіка : [учеб. пособ. для студентов высших педагогических учебных заведений] : в 2 ч. / под ред. В.А. Сластенина. – М. : ВЛАДОС, 2003. – Ч. 1. – 288 с.

491. Слиньков В.Н. Первоклассный сервис: Стратегия, тактика, оценка: практ. рекомендации / В.Н. Слиньков. – К. : КНТ, 2008. – 272 с.

492. Словарь по социальной педагогике : [учеб. пособ. для студ. высш. учеб. заведений] / Л.В. Мардахаев. – М. : Академия, 2002. – 368 с.

493. Словарь-справочник по педагогике / В.А. Мижериков ; под общ. ред. П.И. Пидкасистого. – М. : Сфера, 2004. – 448 с.

494. Словник іншомовних слів / С.М. Морозов, Л.М. Шкарапута. – К. : Наукова думка, 2000. – 680 с.

495. Словник української мови. – К. : Наукова думка, 1974.– Т. 2. – 547 с.

496. Смирнова О.А. Центр содействия трудоустройству выпускников / О.А. Смирнова // Высшее образование в России. – 2010. – № 3. – С. 75–78.

497. Смолій В.А. Енциклопедичний словник-довідник з туризму / [В.А. Смолій, В.К. Федорченко, В.І. Цибух ; передмова В.М. Литвина]. – К. : Слово, 2006. – 372 с.

498. Смолюк І.О. Педагогічні технології: дослідження соціально-особистісного аспекту / І.О. Смолюк. – Луцьк : Вежа, 1999. – 293 с.

499. Смотров А. Galileo: Интенсифицируем и оптимизируем турбизнес / А. Смотров // Украинский туризм. – 2010. – № 1. – С. 16–17.

500. Советский энциклопедический словарь / под ред. А.М. Прохорова, А.А. Гусев и др. – [4-е изд.]. – М. : Сов. энциклопедия, 1987. – 1600 с.

501. Современный словарь по педагогике / сост. Е.С. Рапацевич. – Мн. : Современное слово, 2001. – 928 с.

502. Солдатенков М.М. Проблеми розвитку неперервної професійної освіти // Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи : [монографія] / за ред. І.Я. Зязюна. – К. : Віпол, 2000. – С. 228–249.

503. Соловйов Д.І. Бізнес-туризм як один із засобів подолання проблем сезонності в туризмі / Д.І. Соловйов // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2008. – № 4 (4). – С. 32–35.

504. Сорокина А.В. Организация обслуживания в гостиницах и туристских комплексах / А.В. Сорокина. – М. : Альфа, 2006. – 304 с.

505. Справочник об образовании в России и за рубежом [Електронный ресурс]. – Режим доступу: http://www.ucheba.ru/spec/358.htm.

506. Стародуб К.А. Формирование практической компетентности менеджеров гостиничного хозяйства в ВУЗе: дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.08 “Теория и методика профессионального образования / К.А. Стародуб. – М., 2007. – 171 с.

507. Статика Б. Индустрия гостеприимства: какой ей быть / Б. Статика // [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.zn.kiev/ua/3000//.

508. Стафійчук В.І. Рекреалогія : [навч. посіб. для вузів]. – К. : Альтерпрес, 2006. – 264 с.

509. Степаненко М. Туризм как профессия [Электронный ресурс] / М. Степаненко – Режим доступа: http://old.tours.ru/common/articles.

510. Степаненко С.В. Формування професійних компетенцій у студентів освітньо-кваліфікаційного рівня “магістр” / С.В. Степаненко // Теоретичні та практичні підходи до впровадження нового покоління освітньо-професійних програм та навчальних планів підготовки фахівців: шляхи розвитку : зб. матер. конф., 6–8 лют. 2007 р. – К., 2007. – Ч. 1. – 147 с.

511. Степко М. Компетентнісний підхід: його сутність. Що є прийнятним, а що проблемним для вищої освіти України / М. Степко // Вища освіта України. – 2009. – № 1. – С. 43–52.

512. Степко М.Ф. Вища освіта стане доступнішою / М.Ф. Степко // Освіта України. – 2003. – № 38. – 27 травня – С. 5–8.

513. Сучасний словник іншомовних слів: близько 20 тис. слів і словосполучень / О.І. Скопненко, Т.В. Цимбалюк. – К. : Довіра, 2006. – 789 с.

514. Сущенко Л.П. Інтернет-технології у професійній підготовці майбутніх фахівців із фізичної реабілітації / Л.П. Сущенко // Наука і сучасність. – К., 2007. – Вип. 60. – С. 4–14.

515. Сущенко Л.П. Професійна підготовка майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту (теоретико-методологічний аспект) : [монографія] / Л.П. Сущенко. – Запоріжжя : Запорізький державний університет, 2003. – 442 с.

516. Сущенко Т.І. Професійна майстерність викладача в умовах нових тенденцій розвитку людства й освіти / Т.І. Сущенко // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки : [зб. наук. пр.]. – Запоріжжя, 2006. – Вип. 39. – С. 377–388.

517. Тарасенко А.С. Формирование социальной компетентности в процессе вузовской подготовки специалистов сферы сервиса и туризма : дис. на соискание ученой степени канд. пед. наук : спец. 13.00.08 / Александр Сергеевич Тарасенко. – Майкоп, 2007. – 182 с.

518. Тимохина Т.Л. Организация административно-хозяйственной службы гостиницы : учеб. пособ. / Т.Л. Тимохина. – М. : ФОРУМ : ИНФРА–М, 2008. – 256 с.

519. Ткаченко Л.В. Маркетинг послуг : [підручник] / Л.В. Ткаченко. – К. : Центр навчальної літератури, 2003. – 192 с.

520. Томаневич Л.М. Організаційно-економічний механізм управління туристично-рекреаційними комплексами в Україні: автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.02.03 “Організація управління, планування і регулювання економікою” / Л.М. Томаневич. – Л., 2006. – 22 с.

521. Трайнев В.А. Деловые игры в учебном процессе: Методология разработки и практики проведения / В.А. Трайнев. – М. : Дашков и Ко: МАН ИПТ, 2005. – 360 с.

522. Тупчій А.Ф. Використання інтерактивних методів навчання при підготовці майбутнього фахівця з бухгалтерського обліку у ВНЗ / А.Ф. Тупчій // Вища освіта України. – 2008. – № 3. – С. 62–67.

523. Туризм и гостиничное хозяйство : [учебник] / под ред. проф., д.э.н. А.Д. Чудновского. – М. : Тандем : ЭКМОС, 2001. – 400 с.

524. Туризм и гостиничное хозяйство : [учеб. пособ.] / под ред. Л.П. Шматько. – М. ; Ростов н/Д : МарТ, 2005. – 352 с.

525. Турковский М. Маркетинг гостиничных услуг : [учеб.-метод. пособ.] / М. Турковский. – М. : Финансы и статистика. 2006. – 296 с.

526. Турнер Д. Ролевые игры: практическое руководство / Д. Турнер. – СПб. : Питер, 2002. – 352 с.

527. Тюмасева З.И. Словарь-справочник современного общего образования: акмеологические, валеологические и экологические тайны / З.И. Тюмасева, Е.Н. Богданов, Н.П. Щербак. – СПб. : Питер, 2004. – 464 с.

528. Уман А.И. Теория обучения: от традиционной к анторпологической дидактике / А.И. Уман // Педагогіка. – 2010. – № 1. – С. 22–30.

529. Университет прикладных наук имени Яноша Кодолани [Електронный ресурс]. – Режим доступа: htpp://www.kodolani.hu.

530. Уокер Дж.Р. Введение в гостеприимство : [учебник] / Дж.Р. Уокер. – М. : ЮНИТИ, 1999. – 463 с.

531. Уокер Дж.Р. Управление гостеприимством. Вводный курс : [учебник для студентов вузов, обучающихся по специальности 061122 "Гостиничный и туристический бізнес" и специальностям сервиса 230000] / Р. Джон Уокер; пер. с англ. В.Н. Егорова. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2006. – 880 с.

532. Усі вищі навчальні заклади України. Довідник абітурієнта 2010–2011. – Х. : ТОРСІНГ ПЛЮС, 2010. – 768 с.

533. Учебный план по специальности СКСиТ [Електронный ресурс]. – Режим доступу: www.rosnou.ru/pub/022_fam/2_high/SKSiT.doc.

534. Ушенко С.Г. Освоение студентами туристского вуза профессиональных ролей в сфере гостеприимства : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. пед. наук : спец. 13.00.08 "Теорія и методика профессионального образования"/ С.Г. Ушенко. – М., 2010. – 24 с.

535. Федорова М.А. Педагогическая синергетика как основа моделирования и реализации деятельности преподавателей высшей школы : дис. на соискание ученой степени канд. пед. наук : спец. 13.00.08 / Марина Александровна Федорова. – Ставрополь, 2004. – 254 с.

536. Федорошин Б.О. Психолого-педагогічні основи професійної орієнтації : автореф. дис. на соискание ученой степени д-ра пед. наук : спец. 13.00.04 [Електронний ресурс] / Б.О. Федоришин ; АПН України ; Інститут педагогіки і психології професійної освіти. – К., 1996. – 49 с.– Режим доступу: http://referatu,net.ua/new.referats/7569.

537. Федорченко В.К. Педагогіка туризму : [навч. посіб.] / [за ред. В.К. Федорченко, Н.А. Фоменко, М.І. Скрипник, Г.С. Цехмістерова]. – К. : Слово, 2004. – 276 с.

538. Федорченко В.К. Теоретичні та методичні засади підготовки фахівців для сфери туризму : [монографія] / за ред. Н.Г. Ничкало, В.К. Федорченко. – К. : Слово, 2004. – 472 с.

539. Федорченко В.К. Теоретичні та методичні засади підготовки фахівців для сфери туризму : автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 / В.К. Федорченко. – К., 2005. – 43 с.

540. Федорченко В.К. Уніфіковані технології готельних послуг : [навч. посіб.] / [В.К. Федорченко, Л.Г. Лук'янова, Т.Т. Дорошенко, І.М. Мініч]. – К. : Вища шк., 2001. – 237 с.

541. Федцов В.Г. Культура гостинично-туристического сервиса : [учеб. пособ.] / В.Г. Федцов. – [2-е изд.]. – Ростов н/Д : Феникс, 2008. – 503 с.

542. Филиппов В.А. Профессиональная подготовка студентов туристкого вуза в процессе изучения Web-технологий: автореф. дис. на соискание ученой степени канд. пед. наук : спец. 13.00.08 "Теория и методика профессионального образования" / В.А. Филиппов. – М., 2008. – 24 с.

543. Филипповский Е.Е. Экономика и организация гостиничного хозяйства / Е.Е. Филипповский, Л.В. Шмарова. – М. : Финансы и статистика, 2003. – 176 с.

544. Філософія туризму : [навч. посіб. для вузів] / В.С. Пазенок, В.К. Федорченко ; Київський ун-т туризму, економіки і права. – К. : Кондор, 2009. – 268 с.

545. Фіцула М.М. Педагогіка : [навч. посібник] / М.М. Фіцула. – [2-ге вид.]. – К. : Академвидав, 2006. – 560 с.

546. Фокин Ю.Г. Преподавание и воспитание в высшей школе / Ю.Г. Фокин. – М., 2002. – 224 с.

547. Фоменко Н.А. Педагогіка вищої школи: методологія, стандартизація туристської освіти : [навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів] / Н.А. Фоменко. – К. : Слово, 2005. – 216 с.

548. Фоменко Н.В. Рекреаційні ресурси та курортологія : [навч. посіб. для вузів] / Н.В. Фоменко. – К. : Центр навчальна література, 2007. – 312 с.

549. Фрэнкин Р. Мотивация поведения: биологические, когнитивные и социальные аспекты / Р. Фрэнкин. – СПб. : Питер, 2003. – 651 с.

550. Хазова Л.В. Педагогические условия взаимодействия предприятий гостеприимства и образовательных учреждений по повышению квалификации специалистов : дис. на соискание ученой степени канд. пед. наук : спец. 13.00.08 / Лариса Василевна Хазова. – М., 2007. – 147 с.

551. Харитонова Ж.Б. Формирование професинально-адаптацинной мобильности студентов туристкого вуза : автореф. дис. на соиска-

ние ученой степени канд. пед. наук : спец. 13.00.08 “Теория и методика профессионального образования”/ Ж.Б. Харитонова. – М., 2008. – 24 с.

552. Холловей Дж.К. Туристический бизнес / Дж.К. Холловей, Н. Тейлор. – К. : Знання, 2007. – 798 с.

553. Хуторской А. Ключевые компетенции как компонент личностно ориентированной парадигмы образования / А. Хуторской // Народное образование. – 2003. – № 2. – С. 58–64.

554. Хуторской А.В. Педагогическая инноватика : [учеб. пособ. для студ. высших учеб. заведений] / А.В. Хуторской. – М. : Академия, 2008. – 256 с.

555. Цехмістрова Г.С. Основи наукових досліджень : [навч. посіб.] / Г.С. Цехмістрова. – К. : Слово, 2004. – 240 с.

556. Чалий О.В. Синергетика: інтеграційні тенденції в освіті О.В. Чалий // Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи : [монографія] / за ред. І.Я. Зязюна. – К. : Віпол, 2000. – С. 158–175.

557. Черевичко Т.В. Теоретические основы гостеприимства : [учеб. пособ. для вузов] / Т.В. Черевичко. – М. : Флінта : МПСИ, 2008. – 288 с.

558. Черникова В.И. Современный поход к определению “комфорта в гостинице” / В.И. Черникова // Вісник ДІТБ. – 2008. – № 12. – С. 232–237.

559. Чернилевский Д.В. Дидактические технологии в высшей школе : [учеб. пособ. для вузов] / Д.В. Чернилевский. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2002. – 437 с.

560. Чернышёв А.В. Подготовка кадров в индустрии гостеприимства [Электронный ресурс] / А.В. Чернышёв // Веб-сайт портала гостиничного бизнеса : Менеджмент, 2010. – Режим доступу: http: // http://hotelline.ru/management.

561. Чернышёв А.В. Учебная гостиница: опыт соседей / А.В. Чернышёв, А.Е. Писарев // Украинский туризм. – 2010. – № 3. – С. 76–79.

562. Черчик Л.М. Комплексна програма розвитку регіону рекреаційного типу / Л.М. Черчик / Проблеми раціонального використання соціально-економічного та природно-ресурсного потенціалу регіону : [зб. наук. пр.]. – Луцьк, 2006. – С. 97–103.

563. Чибезова Ю.П. Формирование стратегий профессионального самоутверждения у студентов туристского вуза : дис. на соискание ученой степени канд. пед. наук : спец. 13.00.08 / Юлия Павловна Чибезова. – М., 2008. – 188 с.

564. Чорней І.Д. Педагогічна практика як важлива складова професійного становлення майбутнього педагога / І.Д. Чорней // Акмео-

логія – наука XXI століття: розвиток професіоналізму : матер. II міжнар. наук.-практ. конф. – К. : КМПУ імені Б.Д. Грінченка, 2008. – С. 383–386.

565. Чорненька Н.В. Організація туристичної індустрії : [навч. посіб.] / Н.В. Чорненька. – [3-тє вид.]. – К. : Атака, 2008. – 392 с.

566. Чудновский А.Д. Информационные технологии управления в туризме : [учеб. пособ.] / А.Д. Чудновский, М.А. Жукова. – М. : КНОРУС, 2006. – 104 с.

567. Чудновский А.Д. Менеджмент в туризме и гостиничном хозяйстве : [учеб. пособ.] / А.Д. Чудновский, М.А. Жукова. – М. : КНОРУС, 2005. – 320 с.

568. Чупанов А.Х. Система формирования профессиональной культуры будущего менеджера туризма : дис. на соискание ученой степени д-ра пед. наук : спец. 13.00.08 / Абдулла Хизриевич Чупанов. – Махачкала, 2006. – 306 с.

569. Шадриков В.Д. Новая модель специалиста: инновационная подготовка и компетентностный поход / В.Д. Шадриков // Высшее образование сегодня. – 2004. – № 8. – С. 26–31.

570. Шалашова М.М. Комплексная оценка компетентности будущих педагогов / М.М. Шалашова // Педагогика. – 2008. – № 7. – С. 54–59.

571. Шамсутдинова И.Г. Источники профориентационной поддержки учащайся молодёжи в США / И.Г. Шамсутдинова, Д.Ю. Ларин // Педагогика. – 2008. – № 1. – С. 103–110.

572. Шапар В.Б. Сучасний тлумачний психологічний словник / В.Б. Шапар. – Х. : Прапор, 2007. – 640 с.

573. Шарапов А.В. Учет качества в формировании санаторно-курортных услуг / А.В. Шарапов // Перспективи розвитку туризму і сфери послуг на міжнародному і національному рівнях : матер. I міжнар. наук.-практ. конф. – Луганськ : Знання, 2006. – Вип. 1. – С. 292–294.

574. Шаров С.В. Комп’ютерна підтримка самостійної роботи студентів / С.В. Шаров // Педагогічний альманах. – 2008. – Вип. 3. – С. 93–98.

575. Шашина В.П. Методика игрового общения / В.П. Шашина. – Ростов н/Д : Феникс, 2005. – 288 с.

576. Шейко В.М. Вища освіта в країнах Заходу: соціальні та етичні аспекти / В.М. Шейко. – Х. : ХДАК, 1999. – 152 с.

577. Шепелєва С.В. Актуальні питання підготовки фахівців готельного господарства / С.В. Шепелєва // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2010. – № 16 (203). – С. 113–116.

578. Шеремета П.М. Кейс-метод: з досвіду використання в українській бізнес-школі / П.М. Шеремета, Л.Г. Каніщенко ; за ред. О.І. Сидоренка. – К. : Центр інновацій та розвитку, 1999. – 80 с.

579. Шилов К.В. Классификация инноваций / К.В. Шилов // Инновации в образовании. – 2007. – № 3. – С. 52–58.

580. Шкапова О.М. Маркетинг послуг : [навч. посіб.] / О.М. Шкапова. – К. : Кондор, 2003. – 304 с.

581. Щербаков Г.С. Профессиональная направленность информационно-технологической подготовки студентов туристического вуза : дис. на соискание ученой степени канд. пед. наук : спец. 13.00.08 / Геннадий Станиславович Щербаков. – М., 2007. – 162 с.

582. Щоголєва Л.О. Реалізація моделі формування управлінської компетентності керівників закладів освіти / Л.О. Щоголєва // Педагогічний дискус. – 2009. – № 5. – 147 с.

583. Щука Г.П. Організація практичної підготовки майбутніх фахівців туристичної індустрії / Г.П. Щука // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2010. – № 16 (203). – Серпень. – С. 117–125.

584. Энциклопедический социологический словарь / общая редакция академика РАН Г.В. Осипова ; Российская академия наук ; Институт социально-политических исследований. – М., 1995. – 939 с.

585. Энциклопедия профессионального образования : [в 3 т.] / под ред. С.Я. Батышева. – М., 1999. – Т. 2. – С. 390–451.

586. Annaraud K.D. Comparison of University students, faculty, and industry assessments of characteristics and skills necessary for a successful career in Restaurant and Hotel Management by American and Russian hospitality graduates : A Dissertation for the Degree of Doctor of Education / Katerina D. Annaraud. – Texas Tech University, 2004. – 110 p.

587. Baker D.M. Occupational Choice: Adolescents Interests' and Perceptions of Tourism and Hospitality Careers : A Dissertation for the Degree of Doctor of Education / David McArttiur Baker. – Illinois University. – 123 p.

588. Baloglu. S., & Assante, LJML (1999). A content analysis of subject areas and research methods used in five hospitality management journals. Journal of Hospitality & Tourism Research. 23(1). – P. 53–70.

589. Breiter, D., and Clements, C.J. (1996). Hospitality management curricula for the 21st century. Hospitality and Tourism Educator, 8. – P. 57–60.

590. Donnavan S.R. Internet in Tourism / S.R. Donnavan. – S.F. Inform Ltd, 1999. – P. 32.

591. EURHODIP: European Diploms and Degrees [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://direction.vatel-group.com/Joomla1/.

592. Evans M. Tourism. Efficiency and Competition. – Washington: Business Books, 2006. – P. 63–72.

593. Freedman A.M. Business ethics survey of hospitality students and managers: A Dissertation for the Degree Doctor of Education / Allen M. Freedman. – Nova University, 1990. – 141 p.

594. Hinkin, T.R. and Tracey, J.B. (1994). Transformational leadership in the hospitality industry. Hospitality Research Journal. 18(1). – P. 49–63.

595. Jonson & Wales University: The Hospitality College [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.jwu.edu/college.

596. Juline E. Mills. Handbook of Consumer Behavior. Tourism and Internet / Juline E. Mills, Rob Law. – Haworth Press, 2005. – 314 p.

597. Krebs L. The Effectiveness of the Internet as a Marketing Tool in Tourism / L. Krebs. – Ontario : University of Waterloo, 2005. – 172 p.

598. Kwon J.M. The Impact of User-Generated Contents in the Hotel Industry: Bachelor of Science, Hotel Management / Jun Mo Kwon. – University of Nevada, Las Vegas, 2008. – 66 p.

599. Lawyer-Brook D.J. An Inquiry into Tourism and Education in San Cristobal De Las Casas: A Dissertation for the Degree Doctor of of Philosophy / Dianna Jean Lawyer-Brook. – University of Colorado, 1986. – 187 p.

600. Lebruto Stephen M. Hotel management education: An evaluation of the benefit of operating captive training facilities: A Dissertation for the Degree of Doctor of Education / Stephen M. Lebruto. – Florida, Orlando, 1993. – 157 p.

601. Lin S.C. Required Competencies in the Hotel Industry in Relation to Hotel Management Courses in Taiwanese Universities: A Dissertation for the Degree of Doctor of Education / Shun-Chuan Lin. – University of South Dakota, 2002. – 112 p.

602. Smith R.E. A historiographical study of the curriculum of the Conrad N. Hilton College of Hotel and Restaurant Management, 1969-1986. A Dissertation for the Degree Doctor of Education / Robert Edgar Smith. – Houston, 1991. – 206 p.

603. Walker, J.R., & Braunlich, CG. (1996). Quality leadership in the service industries. Hospitality Research Journal. 19(4). – P. 155–164.

604. Walsh K. / Kate Walsh [Електронний ресурс] // Веб-сайт Cornell School of Hotel Administration. – Режим доступу: http://hotelschool.cornell.edu.

605. Wilson J.A. Defensive Routines and Theorњs-in-use of hotel managers: an Fction science study : A Dissertation for the degree Doctor of Philosophy / Jacqueline Acenith Wilson. – University of Georgia, 2001. – 225 p.

ДОДАТКИ

Додаток А
Анкета для студентів вищих навчальних закладів

Кафедра туризму та готельного господарства Класичного приватного університету м. Запоріжжя проводить спеціальне дослідження щодо професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи у вищих навчальних закладах. Просимо надати Ваші відповіді на такі запитання: (поставте позначку або підкресліть один із варіантів).

1. Чи вважаєте Ви за необхідне здійснювати у вищих навчальних закладах України підготовку майбутніх фахівців з готельно-курортної справи?

а) так, вважаю;

б) ні, не вважаю;

в) важко відповісти.

2. Наскільки Ви особисто підготовлені для організації й здійснення роботи у сфері готельного господарства?

а) повністю підготовлений;

б) частково підготовлений;

в) ні, не підготовлений;

г) важко відповісти.

3. Наскільки Ви особисто підготовлені для організації й здійснення роботи у сфері курортної діяльності?

а) повністю підготовлений;

б) частково підготовлений;

в) ні, не підготовлений;

г) важко відповісти.

4. Наскільки Ви задоволені наявним навчально-методичним забезпеченням, необхідним Вам для майбутньої професійної діяльності?

а) повністю задоволений;

б) частково задоволений;

в) ні, не задоволений;

г) важко відповісти.

5. Наскільки Ви володієте знаннями про мету та завдання готельно-курортної справи?

а) повністю володію;

б) частково володію;

в) ні, не володію;

г) важко відповісти.

6. Чи поділяєте Ви думку про те, що готельно-курортна справа – це соціально значуща діяльність у сфері туризму, результат якої залежить від індивідуальних особливостей фахівця з готельно-курортної справи?

а) повністю поділяю;

б) частково поділяю;

в) ні, не поділяю;

г) важко відповісти.

7. Наскільки Ви володієте знаннями з історії розвитку готельно-курортної справи?

а) повністю володію;

б) частково володію;

в) ні, не володію;

г) важко відповісти.

8. Наскільки Ви володієте знаннями щодо формування та розвитку готельно-курортної діяльності в Україні?

а) повністю володію;

б) частково володію;

в) ні, не володію;

г) важко відповісти.

9. Наскільки Ви володієте знаннями про місце та роль готельно-курортної індустрії у світовій економіці?

а) повністю володію;

б) частково володію;

в) ні, не володію;

г) важко відповісти.

10. Наскільки Ви володієте знаннями з технології готельної справи?

а) повністю володію;

б) частково володію;

в) ні, не володію;

г) важко відповісти.

11. Наскільки Ви володієте знаннями з технології ресторанних послуг?

а) повністю володію;

б) частково володію;

в) ні, не володію;

г) важко відповісти.

12. Наскільки Ви володієте знаннями з організації гостинності в засобах розміщення?

а) повністю володію;

б) частково володію;

в) ні, не володію;

г) важко відповісти.

13. Наскільки Ви володієте знаннями з організації курортної справи?

а) повністю володію;

б) частково володію;

в) ні, не володію;

г) важко відповісти.

14. Наскільки Ви володієте знаннями з організації рекреаційних послуг?

а) повністю володію;

б) частково володію;

в) ні, не володію;

г) важко відповісти.

15. Наскільки Ви володієте знаннями з менеджменту готельного підприємства?

а) повністю володію;

б) частково володію;

в) ні, не володію;

г) важко відповісти.

16. Наскільки Ви володієте знаннями з маркетингу готельної індустрії?

а) повністю володію;

б) частково володію;

в) ні, не володію;

г) важко відповісти.

17. Наскільки Ви володієте знаннями з організації спортивної анімації?

а) повністю володію;

б) частково володію;

в) ні, не володію;

г) важко відповісти.

18. Наскільки Ви володієте знаннями з іноземної мови (англійська мова)?

а) повністю володію;

б) частково володію;

в) ні, не володію;

г) важко відповісти.

19. Наскільки Ви володієте вмінням аналізувати й прогнозувати результат економічної діяльності підприємств готельно-курортної сфери?

а) повністю володію;

б) частково володію;

в) ні, не володію;

г) важко відповісти.

20. Наскільки Ви особисто підготовлені здійснювати діяльність фахівця з конференцсервісу?

а) повністю володію;

б) частково володію;

в) ні, не володію;

г) важко відповісти.

21. Наскільки Ви особисто підготовлені здійснювати діяльність фахівця з організації дозвілля?

а) повністю володію;

б) частково володію;

в) ні, не володію;

г) важко відповісти.

22. Наскільки Ви особисто підготовлені здійснювати діяльність фахівця із спеціалізованого обслуговування?

а) повністю володію;

б) частково володію;

в) ні, не володію;

г) важко відповісти.

23. Наскільки Ви особисто підготовлені здійснювати діяльність помічника керівника підприємства?

а) повністю володію;

б) частково володію;

в) ні, не володію;

г) важко відповісти.

24. Наскільки Ви особисто підготовлені здійснювати діяльність інспектора з гостинності?

а) повністю володію;

б) частково володію;

в) ні, не володію;

г) важко відповісти.

25. Наскільки Ви особисто підготовлені здійснювати діяльність технолога-наставника?

а) повністю володію;

б) частково володію;

в) ні, не володію;

г) важко відповісти.

26. Наскільки Ви особисто підготовлені здійснювати діяльність інспектора з контролю за якістю?

а) повністю володію;

б) частково володію;

в) ні, не володію;

г) важко відповісти.

27. Наскільки Ви особисто підготовлені здійснювати діяльність фахівця з курортної діяльності?

а) повністю володію;

б) частково володію;

в) ні, не володію;

г) важко відповісти.

Ваш курс навчання: 1-й курс; 2-й курс; 3-й курс; 4-й курс; спеціаліст; магістр.

Дякуємо за відповіді!

Додаток Б
Результати анкетування студентів вищих навчальних закладів

Таблиця Б.2.1

Показники кількості студентів, опитаних щодо необхідності здійснювати у вищих навчальних закладах України підготовку майбутніх фахівців з готельно-курортної справи (%)

Відповідь	Загальний показник	Вищий навчальний заклад							
		ДНУЕіТ ім. Михайла Туган-Барановського (77 осіб)	ВНУ ім. Лесі Українки (60 осіб)	КПУ (80 осіб)	КЕУ (69 осіб)	ЛНУ ім. Тараса Шевченка (69 осіб)	ПНУ ім. Василя Стефаника (62 особи)	ХДУХіТ (59 осіб)	ЧНУ ім. Богдана Хмельницького (51 особа)
Так, вважаю	96,38	87,01	96,67	98,75	98,55	98,55	95,16	98,31	98,04
Ні, не вважаю	0,75	–	–	1,25	–	1,45	1,61	1,69	–
Важко відповісти	2,87	12,99	3,33	–	1,45	–	3,23	–	1,96

Таблиця Б.2.2

Показники кількості студентів, опитаних щодо того, наскільки особисто майбутній фахівець підготовлений до організації й здійснення роботи у сфері готельного господарства (%)

Відповідь	Загальний показник	Вищий навчальний заклад							
		(ДНУЕіТ ім. Михайла Туган -Барановського) (77 осіб)	(ВНУ ім. Лесі Українки) (60 осіб)	(КПУ) (80 осіб)	(КЕУ) (69 осіб)	ЛНУ ім. Тараса Шевченка) (69 осіб)	(ПНУ ім. Василя Стефаника) (62 особи)	(ХДУХіТ) (59 осіб)	(ЧНУ ім. Богдана Хмельницького) (51 особа)
Повністю підготовлений	10,61	9,09	5	5	8,7	15,94	9,68	11,86	19,61
Частково підготовлений	72,62	70,13	83,33	82,5	69,57	72,46	75,81	64,41	62,75
Ні, не підготовлений	7,51	9,09	6,67	5	13,04	1,45	–	16,95	7,84
Важко відповісти	9,26	11,69	5	7,5	8,7	10,14	14,52	6,78	9,8

Таблиця Б.2.3

Показники кількості студентів, опитаних щодо того, наскільки вони задоволені наявним навчально-методичним забезпеченням, необхідним для майбутньої професійної діяльності (%)

Відповідь	Загальний показник	Вищий навчальний заклад							
		(ДНУЕіТ ім. Михайла Туган-Барановського) (77 осіб)	(ВНУ ім. Лесі Українки) (60 осіб)	(КПУ) (80 осіб)	(КЕУ) (69 осіб)	ЛНУ ім. Тараса Шевченка) (69 осіб)	(ПНУ ім. Василя Стефаника) (62 особи)	(ХДУХіТ) (59 осіб)	(ЧНУ ім. Богдана Хмельницького) (51 особа)
Повністю задоволений	23,14	42,86	16,67	25	10,14	27,54	20,97	20,34	21,57
Частково задоволений	50,88	40,26	65	53,75	50,72	53,62	43,55	49,15	50,98
Ні, не задоволений	21,02	12,99	10	18,75	34,78	10,14	30,65	25,42	25,49
Важко відповісти	4,96	3,9	8,33	2,5	4,35	8,7	4,84	5,08	1,96

Таблиця Б.2.4

Показники кількості студентів, опитаних щодо того, наскільки вони володіють знаннями про мету та завдання готельно-курортної справи (%)

Відповідь	Загальний показник	Вищий навчальний заклад							
		(ДНУЕіТ ім. Михайла Туган-Барановського) (77 осіб)	(ВНУ ім. Лесі Українки) (60 осіб)	(КПУ) (80 осіб)	(КЕУ) (69 осіб)	ЛНУ ім. Тараса Шевченка) (69 осіб)	(ПНУ ім. Василя Стефаника) (62 осіби)	(ХДУХіТ) (59 особ)	(ЧНУ ім. Богдана Хмельницького) (51 особа)
Повністю володію	33,21	32,47	45	27,5	26,09	39,13	32,26	22,03	41,18
Частково володію	60,04	61,04	53,33	68,75	69,57	53,62	58,06	61,02	54,9
Ні, не володію	3,02	2,6	–	1,25	2,9	5,8	4,84	6,78	–
Важко відповісти	3,73	3,9	1,67	2,5	1,45	1,45	4,84	10,17	3,92

Таблиця Б.2.5

Показники кількості студентів, опитаних щодо того, чи поділяють вони думки про те, що готельно-курортна справа – це соціально значуща діяльність у сфері туризму, результат, якої залежить від індивідуальних особливостей фахівця з готельно-курортної справи (%)

Відповідь	Загальний показник	Вищий навчальний заклад							
		(ДНУЕіТ ім. Михайла Туган-Барановського) (77 осіб)	(ВНУ ім. Лесі Українки) (60 осіб)	(КПУ) (80 осіб)	(КЕУ) (69 осіб)	ЛНУ ім. Тараса Шевченка) (69 осіб)	(ПНУ ім. Василя Стефаника) (62 особи)	(ХДУХіТ) (59 осіб)	(ЧНУ ім. Богдана Хмельницького) (51 особа)
Повністю поділяю	61,51	57,14	68,33	66,25	57,97	62,32	59,68	57,63	62,75
Частково поділяю	31,99	29,87	30	28,75	33,33	34,78	32,26	35,59	31,37
Ні, не поділяю	3,01	10,39	–	–	2,9	–	3,23	1,69	5,88
Важко відповісти	3,49	2,6	1,67	5	5,8	2,9	4,84	5,08	–

Таблиця Б.2.6

Показники кількості студентів, опитаних щодо того, наскільки вони володіють знаннями з історії розвитку з готельно-курортної справи (%)

Відповідь	Загальний показник	Вищий навчальний заклад							
		(ДНУЕіТ ім. Михайла Туган-Барановського) (77 осіб)	(ВНУ ім. Лесі Українки) (60 осіб)	(КПУ) (80 осіб)	(КЕУ) (69 осіб)	ЛНУ ім. Тараса Шевченка) (69 осіб)	(ПНУ ім. Василя Стефаника) (62 особи)	(ХДУХіТ) (59 осіб)	(ЧНУ ім. Богдана Хмельницького) (51 особа)
Повністю володію	14,36	12,99	23,33	7,5	8,7	14,49	8,06	8,47	31,37
Частково володію	62,09	67,53	68,33	82,5	44,93	68,12	61,29	49,15	54,9
Ні, не володію	17,39	14,29	–	8,75	37,68	8,7	22,58	37,29	9,8
Важко відповісти	6,15	5,19	8,33	1,25	8,7	8,7	8,06	5,08	3,92

Таблиця Б.2.7

Показники кількості студентів, опитаних щодо того, наскільки вони володіють знаннями про роль та місце готельно-курортної індустрії у світовій економіці (%)

Відповідь	Загальний показник	Вищий навчальний заклад							
		(ДНУЕіТ ім. Михайла Туган-Барановського) (77 осіб)	(ВНУ ім. Лесі Українки) (60 осіб)	(КПУ) (80 осіб	(КЕУ) (69 осіб)	ЛНУ ім. Тараса Шевченка) (69 осіб)	(ПНУ ім. Василя Стефаника) (62 особи)	(ХДУХіТ) (59 осіб)	(ЧНУ ім. Богдана Хмельницького) (51 особа)
Повністю володію	21,6	14,29	25	21,25	36,23	21,74	17,74	16,95	19,61
Частково володію	59,83	58,44	60	58,75	57,97	59,42	62,9	52,54	68,63
Ні, не володію	12,59	18,18	10	13,75	2,9	13,04	11,29	23,73	7,84
Важко відповісти	5,98	9,09	5	6,25	2,9	5,8	8,06	6,78	3,92

Таблиця Б.2.8

Показники кількості студентів, опитаних щодо того, наскільки вони володіють знаннями з технології готельної справи (%)

Відповідь	Загальний показник	Вищий навчальний заклад							
		(ДНУЕіТ ім. Михайла Туган-Барановського) (77 осіб)	(ВНУ ім. Лесі Українки) (60 осіб)	(КПУ) (80 осіб)	(КЕУ) (69 осіб)	ЛНУ ім. Тараса Шевченка) (69 осіб)	(ПНУ ім. Василя Стефаника) (62 особи)	(ХДУХіТ) (59 осіб)	(ЧНУ ім. Богдана Хмельницького) (51 особа)
Повністю володію	15,63	9,09	20,0	12,5	11,59	33,33	12,9	11,86	13,73
Частково володію	60,60	61,04	63,33	72,5	49,28	57,97	62,9	49,15	68,63
Ні, не володію	14,69	18,18	6,67	6,25	31,88	4,35	11,29	27,12	11,76
Важко від-повісти	9,08	11,69	10	8,75	7,25	4,35	12,9	11,86	5,88

Таблиця Б.2.9

Показники кількості студентів, опитаних щодо того, наскільки вони володіють знаннями з технології ресторанних послуг (%)

Відповідь	Загальний показник	Вищий навчальний заклад							
		(ДНУЕіТ ім. Михайла Туган-Барановського) (77 осіб)	(ВНУ ім. Лесі Українки) (60 осіб)	(КПУ) (80 осіб)	(КЕУ) (69 осіб)	ЛНУ ім. Тараса Шевченка) (69 осіб)	(ПНУ ім. Василя Стефаника) (62 особи)	(ХДУХіТ) (59 осіб)	(ЧНУ ім. Богдана Хмельницького) (51 особа)
Повністю володію	19,13	14,29	21,67	20	14,49	23,19	12,9	28,81	17,65
Частково володію	60,65	63,64	58.33	62,5	50,72	62,32	70,97	55,93	60,78
Ні, не володію	14,51	16,88	13.33	10	33,33	8,7	9,68	8,47	15,69
Важко відповісти	5,72	5,19	6,67	7,5	1,45	5,8	6,45	6,78	5,88

Таблиця Б.2.10

Показники кількості студентів, опитаних щодо того, наскільки вони володіють знаннями з організації гостинності в засобах розміщення (%)

Відповідь	Загальний показник	Вищий навчальний заклад							
		(ДНУЕіТ ім. Михайла Туган-Барановського) (77 осіб)	(ВНУ ім. Лесі Українки) (60 осіб)	(КПУ) (80 осіб)	(КЕУ) (69 осіб)	ЛНУ ім. Тараса Шевченка) (69 осіб)	(ПНУ ім. Василя Стефаника) (62 особи)	(ХДУХіТ) (59 осіб)	(ЧНУ ім. Богдана Хмельницького) (51 особа)
Повністю володію	24,14	15,58	33,33	23,75	17,39	33,33	29,03	15,25	25,49
Частково володію	61,3	57,14	60	66,25	66,67	60,87	58,06	50,85	70,59
Ні, не володію	9,92	15,58	3,33	5	11,59	1,45	9,68	28,81	3,92
Важко відповісти	4,64	11,69	3,33	5	4,35	4,35	3,23	5,08	–

Таблиця Б.2.11

Показники кількості студентів, опитаних щодо того, наскільки вони володіють знаннями з організації курортної справи (%)

Відповідь	Загальний показник	Вищий навчальний заклад							
		(ДНУЕіТ ім. Михайла Туган-Барановського) (77 осіб)	(ВНУ ім. Лесі Українки) (60 осіб)	(КПУ) (80 осіб)	(КЕУ) (69 осіб)	ЛНУ ім. Тараса Шевченка) (69 осіб)	(ПНУ ім. Василя Стефаника) (62 особи)	(ХДУХіТ) (59 осіб)	(ЧНУ ім. Богдана Хмельницького) (51 особа)
Повністю володію	8,61	10,39	5	1,25	10,14	8,7	8,06	13,56	11,76
Частково володію	66,08	53,25	76,67	72,5	72,46	68,12	66,13	50,85	68,63
Ні, не володію	16,64	25,97	8,33	16,25	11,59	14,49	14,52	32,2	9,8
Важко відповісти	8,67	10,39	10	10	5,8	8,7	11,29	3,39	9,8

Таблиця Б.2.12

Показники кількості студентів, опитаних щодо того, наскільки вони володіють знаннями з менеджменту готельного підприємства (%)

Відповідь	Загальний показник	Вищий навчальний заклад							
		(ДНУЕіТ ім. Михайла Туган-Барановського) (77 осіб)	(ВНУ ім. Лесі Українки) (60 осіб)	(КПУ) (80 осіб)	(КЕУ) (69 осіб)	ЛНУ ім. Тараса Шевченка) (69 осіб)	(ПНУ ім. Василя Стефаника) (62 особи)	(ХДУХіТ) (59 осіб)	(ЧНУ ім. Богдана Хмельницького) (51 особа)
Повністю володію	12,3	5,19	6,67	13,75	13,04	15,94	8,06	22,03	13,73
Частково володію	56,72	50,65	50	62,5	57,97	44,93	66,13	62,71	58,82
Ні, не володію	20,39	28,57	26,67	13,75	21,74	21,74	17,74	15,25	17,65
Важко відповісти	10,59	15,58	16,67	10	7,25	17,39	8,06	–	9,8

Таблиця Б.2.13

Показники кількості студентів, опитаних щодо того, наскільки вони володіють знаннями з маркетингу готельної індустрії (%)

Відповідь	Загальний показник	Вищий навчальний заклад							
		(ДНУЕіТ ім. Михайла Туган-Барановського) (77 осіб)	(ВНУ ім. Лесі Українки) (60 осіб)	(КПУ) (80 осіб)	(КЕУ) (69 осіб)	ЛНУ ім. Тараса Шевченка) (69 осіб)	(ПНУ ім. Василя Стефаника) (62 особи)	(ХДУХіТ) (59 осіб)	(ЧНУ ім. Богдана Хмельницького) (51 особа)
Повністю володію	6,96	6,49	3,33	7,5	13,04	5,8	3,23	8,47	7,84
Частково володію	50,19	49,35	43,33	46,25	53,62	36,23	54,84	61,02	56,86
Ні, не володію	28,29	29,87	36,67	28,75	23,19	42,03	24,19	22,03	19,61
Важко відповісти	14,56	14,29	16,67	17,5	10,14	15,94	17,74	8,47	15,69

Таблиця Б.2.14

Показники кількості студентів, опитаних щодо того, наскільки вони володіють знаннями з іноземної мови (англійської мови) (%)

Відповідь	Загальний показник	Вищий навчальний заклад							
		(ДНУЕіТ ім. Михайла Туган-Барановського) (77 осіб)	(ВНУ ім. Лесі Українки) (60 осіб)	(КПУ) (80 осіб)	(КЕУ) (69 осіб)	ЛНУ ім. Тараса Шевченка) (69 осіб)	(ПНУ ім. Василя Стефаника) (62 особи)	(ХДУХіТ) (59 осіб)	(ЧНУ ім. Богдана Хмельницького) (51 особа)
Повністю володію	18,09	11,69	15	18,75	14,49	23,19	25,81	22,03	13,73
Частково володію	69,53	71,43	76,67	72,5	66,67	68,12	59,68	62,71	78,43
Ні, не володію	5,19	9,09	1,67	5	7,25	2,9	3,23	8,47	3,92
Важко відповісти	7,19	7,79	6,67	3,75	11,59	5,8	11,29	6,78	3,92

Таблиця Б.2.15

Показники кількості студентів, опитаних щодо того, наскільки вони володіють уміннями аналізувати й прогнозувати результат економічної діяльності підприємств готельно-курортної сфери (%)

Відповідь	Загальний показник	Вищий навчальний заклад							
		(ДНУЕіТ ім. Михайла Туган-Барановського) (77 осіб)	(ВНУ ім. Лесі Українки) (60 осіб)	(КПУ) (80 осіб)	(КЕУ) (69 осіб)	ЛНУ ім. Тараса Шевченка) (69 осіб)	(ПНУ ім. Василя Стефаника) (62 особи)	(ХДУХіТ) (59 осіб)	(ЧНУ ім. Богдана Хмельницького) (51 особа)
Повністю володію	7,77	3,9	10	2,5	4,35	13,04	6,45	10,17	11,76
Частково володію	48,03	58,44	53,33	46,25	62,32	40,58	46,77	37,29	39,22
Ні, не володію	23,81	24,68	16,67	27,5	14,49	21,74	22,58	37,29	25,49
Важко відповісти	20,39	12,99	20	23,75	18,84	24,64	24,19	15,25	23,53

Таблиця Б.2.16

Показники кількості студентів, опитаних щодо того, наскільки вони особисто підготовлені здійснювати діяльність фахівця з конференцсервісу (%)

Відповідь	Загальний показник	Вищий навчальний заклад							
		(ДНУЕіТ ім. Михайла Туган-Барановського) (77 осіб)	(ВНУ ім. Лесі Українки) (60 осіб)	(КПУ) (80 осіб)	(КЕУ) (69 осіб)	ЛНУ ім. Тараса Шевченка) (69 осіб)	(ПНУ ім. Василя Стефаника) (62 особи)	(ХДУХіТ) (59 осіб)	(ЧНУ ім. Богдана Хмельницького) (51 особа)
Повністю підготовлений	8,89	5,19	5	6,25	15,94	10,14	8,06	6,78	13,73
Частково підготовлений	38,53	44,16	41,67	32,5	31,88	39,13	43,55	32,2	43,14
Ні, не підготовлений	35,94	33,77	38,33	41,25	33,33	39,13	29,03	49,15	23,53
Важко відповісти	16,64	16,88	15	20	18,84	11,59	19,35	11,86	19,61

Таблиця Б.2.17

Показники кількості студентів, опитаних щодо, наскільки вони особисто підготовлені здійснювати діяльність фахівця з організації дозвілля (%)

Відповідь	Загальний показник	Вищий навчальний заклад							
		(ДНУЕіТ ім. Михайла Туган-Барановського) (77 осіб)	(ВНУ ім. Лесі Українки) (60 осіб)	(КПУ) (80 осіб)	(КЕУ) (69 осіб)	ЛНУ ім. Тараса Шевченка) (69 осіб)	(ПНУ ім. Василя Стефаника) (62 особи)	(ХДУХіТ) (59 осіб)	(ЧНУ ім. Богдана Хмельницького) (51 особа)
Повністю підготовлений	19,12	12,99	15	20	20,29	24,64	27,42	16,95	15,69
Частково підготовлений	52,79	53,25	55	53,75	43,48	43,48	58,06	52,54	62,75
Ні, не підготовлений	18,11	22,08	16,67	15	23,19	21,74	4,84	23,73	17,65
Важко відповісти	9,98	11,69	13,33	11,25	13,04	10,14	9,68	6,78	3,92

Таблиця Б.2.18

Показники кількості студентів, опитаних щодо того, наскільки вони особисто підготовлені здійснювати діяльність фахівця із спеціалізованого обслуговування (%)

Відповідь	Загальний показник	Вищий навчальний заклад							
		(ДНУЕіТ ім. Михайла Туган-Барановського) (77 осіб)	(ВНУ ім. Лесі Українки) (60 осіб)	(КПУ) (80 осіб)	(КЕУ) (69 осіб)	ЛНУ ім. Тараса Шевченка) (69 осіб)	(ПНУ ім. Василя Стефаника) (62 особи)	(ХДУХіТ) (59 осіб)	(ЧНУ ім. Богдана Хмельницького) (51 особа)
Повністю підготовлений	11,9	14,29	10	6,25	11,59	14,49	11,29	13,56	13,73
Частково підготовлений	52,67	42,86	50	67,5	52,17	59,42	53,23	49,15	47,06
Ні, не підготовлений	22	31,17	23,33	12,5	30,43	8,7	22,58	23,73	23,53
Важко відповісти	13,43	11,69	16,67	13,75	5,8	17,39	12,9	13,56	15,69

Таблиця Б.2.19

Показники кількості студентів, опитаних щодо того, наскільки вони особисто підготовлені здійснювати діяльність помічника керівника підприємства (%)

Відповідь	Загальний показник	Вищий навчальний заклад							
		(ДНУЕіТ ім. Михайла Туган-Барановського) (77 осіб)	(ВНУ ім. Лесі Українки) (60 осіб)	(КПУ) (80 осіб)	(КЕУ) (69 осіб)	ЛНУ ім. Тараса Шевченка) (69 осіб)	(ПНУ ім. Василя Стефаника) (62 особи)	(ХДУХіТ) (59 осіб)	(ЧНУ ім. Богдана Хмельницького) (51 особа)
Повністю підготовлений	20,09	20,78	10	20	20,29	20,29	20,97	28,81	19,61
Частково підготовлений	47,47	41,56	56,67	37,5	44,93	47,83	50	54,24	47,06
Ні, не підготовлений	19,86	27,27	20	26,25	18,84	18,84	14,52	13,56	19,61
Важко відповісти	12,58	10,39	13,33	16,25	15,94	13,04	14,52	3,39	13,73

Таблиця Б.2.20

Показники кількості студентів, опитаних щодо того, наскільки вони особисто підготовлені здійснювати діяльність інспектора з гостинності (%)

Відповідь	Загальний показник	Вищий навчальний заклад							
		(ДНУЕіТ ім. Михайла Туган-Барановського) (77 осіб)	(ВНУ ім. Лесі Українки) (60 осіб)	(КПУ) (80 осіб)	(КЕУ) (69 осіб)	ЛНУ ім. Тараса Шевченка) (69 осіб)	(ПНУ ім. Василя Стефаника) (62 особи)	(ХДУХіТ) (59 осіб)	(ЧНУ ім. Богдана Хмельницького) (51 особа)
Повністю підготовлений	10,06	9,09	5	6,25	5,8	15,94	14,52	10,17	13,73
Частково підготовлений	42,05	45,45	41,67	40	39,13	37,68	43,55	45,76	43,14
Ні, не підготовлений	31,85	32,47	40	28,75	36,23	30,43	25,81	35,59	25,49
Важко відповісти	16,04	12,99	13,33	25	18,84	15,94	16,13	8,47	17,65

Таблиця Б.2.21

Показники кількості студентів, опитаних щодо того, наскільки вони особисто підготовлені здійснювати діяльність у якості технолога-наставника (%)

Відповідь	Загальний показник	Вищий навчальний заклад							
		(ДНУЕіТ ім. Михайла Туган-Барановського) (77 осіб)	(ВНУ ім. Лесі Українки) (60 осіб)	(КПУ) (80 осіб)	(КЕУ) (69 осіб)	ЛНУ ім. Тараса Шевченка) (69 осіб)	(ПНУ ім. Василя Стефаника) (62 особи)	(ХДУХіТ) (59 осіб)	(ЧНУ ім. Богдана Хмельницького) (51 особа)
Повністю підготовлений	4,31	3,9	5	–	4,35	8,7	3,23	3,39	5,88
Частково підготовлений	30,38	42,86	28,33	26,25	24,64	27,54	33,87	20,34	39,22
Ні, не підготовлений	47,56	33,77	45	52,5	50,72	47,83	46,77	62,71	41,18
Важко відповісти	17,75	19,48	21,67	21,25	20,29	15,94	16,13	13,56	13,73

Таблиця Б.2.22

Показники кількості студентів, опитаних щодо того, наскільки вони особисто підготовлені здійснювати діяльність інспектора з контролю за якістю (%)

Відповідь	Загальний показник	Вищий навчальний заклад							
		(ДНУЕіТ ім. Михайла Туган-Барановського) (77 осіб)	(ВНУ ім. Лесі Українки) (60 осіб)	(КПУ) (80 осіб)	(КЕУ) (69 осіб)	ЛНУ ім. Тараса Шевченка) (69 осіб)	(ПНУ ім. Василя Стефаника) (62 особи)	(ХДУХіТ) (59 осіб)	(ЧНУ ім. Богдана Хмельницького) (51 особа)
Повністю підготовлений	8,04	7,79	6,67	5	10,14	10,14	4,84	11,86	7,84
Частково підготовлений	37,68	40,26	38,33	33,75	40,58	34,78	40,32	32,2	41,18
Ні, не підготовлений	39,13	35,06	35	42,5	37,68	40,58	46,77	44,07	31,37
Важко відповісти	15,15	16,88	20	18,75	11,59	14,49	8,06	11,86	19,61

Додаток В
Анкета для викладачів вищих навчальних закладів

Шановний викладачу вищого навчального закладу!

Кафедра туризму та готельного господарства Класичного приватного університету м. Запоріжжя проводить спеціальне дослідження щодо професійної підготовки майбутніх фахівців з готельної та курортної справи у вищих навчальних закладах. Просимо надати Ваші відповіді на такі запитання, поставивши позначку біля одного із варіантів.

1. Чи вважаєте Ви за необхідне здійснювати у вищих навчальних закладах України підготовку майбутніх фахівців з готельно-курортної справи?

а) так, вважаю;

б) частково вважаю, що;

в) ні, не вважаю;

г) важко відповісти.

2. На Вашу думку, кількість професійно-практичних дисциплін у навчальному плані спеціальності 5.050403 “Організація обслуговування в готелях і туристичних комплексах” освітньо-кваліфікаційного рівня “Молодший спеціаліст”:

а) слід збільшити;

б) доцільно залишити незмінною;

в) слід зменшити;

г) важко відповісти.

3. На Вашу думку, кількість професійно-практичних дисциплін у навчальному плані напряму 6.140101 “Готельно-ресторанна справа” освітньо-кваліфікаційного рівня “Бакалавр”:

а) слід збільшити;

б) доцільно залишити незмінною;

в) слід зменшити;

г) важко відповісти.

4. На Вашу думку, кількість професійно-практичних дисциплін у навчальному плані спеціальності 7.050402 “Готельне господарство” освітньо-кваліфікаційного рівня “Спеціаліст”:

а) слід збільшити;

б) доцільно залишити незмінною;

в) слід зменшити;

г) важко відповісти.

5. На Вашу думку, кількість професійно-практичних дисциплін у навчальному плані спеціальності 8.050402 “Готельне господарство” освітньо-кваліфікаційного рівня “Магістр”:

а) слід збільшити;

б) доцільно залишити незмінною;

в) слід зменшити;

г) важко відповісти.

6. Наскільки Ви забезпечені навчально-методичною літературою, яка необхідна для професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи?

а) повністю забезпечений;

б) частково забезпечений;

в) ні, не забезпечений;

г) важко відповісти.

7. Наскільки Ви спрямовуєте свої зусилля на написання навчальних посібників та методичних розробок для професійної підготовці майбутніх фахівців з готельно-курортної справи?

а) повністю спрямовую;

б) частково спрямовую;

в) не спрямовую;

г) важко відповісти.

8. Чи проводити Ви тестування студентів з професійно-практичних дисциплін?

а) регулярно проводимо;

б) інколи проводимо;

в) не проводимо;

г) важко відповісти.

9. Чи проводити Ви тестування студентів з професійно-практичних дисциплін з використанням комп’ютерних технологій?

а) регулярно проводимо;

б) інколи проводимо;

в) не проводимо;

г) важко відповісти.

10. Чи проводити Ви ділові ігри серед студентів під час викладання професійно-практичних дисциплін?

а) постійно проводимо;

б) інколи проводимо;

в) не проводимо;

г) важко відповісти.

11. Чи використовуєте Ви дистанційні форми навчання для професійної підготовці майбутніх фахівців з готельно-курортної справи?

а) постійно використовуємо;

б) інколи використовуємо;

в) не використовуємо;

г) важко відповісти.

12. Чи проводити Ви конкурси серед студентських робіт за такою тематикою:

а) моя майбутня професія “фахівець з конференц-сервісу”;

б) моя майбутня професія “фахівець з організації дозвілля”;

в) моя майбутня професія “технолог-наставник”;

г) моя майбутня професія “помічник керівника підприємства”;

д) моя майбутня професія “інспектор з гостинності”;

е) моя майбутня професія “фахівець із спеціалізованого обслуговування”.

13. Чи проводите Ви студентські науково-практичні конференції за напрямом “Готельне господарство”?

а) регулярно проводимо;

б) інколи проводимо;

в) не проводимо;

г) важко відповісти.

14. Чи проводити Ви олімпіади серед студентів з професійно-практичних дисциплін за напрямом “Готельне господарство”?

а) регулярно проводимо;

б) інколи проводимо;

в) не проводимо;

г) важко відповісти.

15. Чи використовуєте Ви тренінги під час викладання професійно-практичних дисциплін?

а) постійно використовуємо;

б) інколи використовуємо;

в) не використовуємо;

г) важко відповісти.

Дякуємо за відповіді!

Додаток Г
Результати анкетування викладачів вищих навчальних закладів

Таблиця Г.2.1

Показники кількості викладачів, опитаних щодо необхідності здійснення у вищих навчальних закладах України підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи (%)

Відповідь	Загальний показник	Вищий навчальний заклад							
		ЛНУ ім. Тараса Шевченка (17 осіб)	ДНУЕіТ ім. Михайла Туган-Барановського (17 осіб)	ВНУ ім. Лесі Українки (16 осіб)	ЧНУ ім. Богдана Хмельницького (16 осіб)	ХДУХіТ (16 осіб)	КПУ (17 осіб)	КЕУ (14 осіб)	ПНУ ім. Василя Стефаника (14 осіб)
Так, вважаю	92,82	100	88,24	93,75	93,75	94,12	94,12	92,86	85,71
Частково, вважаю	5,4	–	11,76	6,25	6,25	5,88	5,88	–	7,14
Ні, не вважаю	0,89	–	–	–	–	–	–	7,14	–
Важко відповісти	0,89	–	–	–	–	–	–	–	7,14

Таблиця Г.2.2

Показники кількості викладачів, опитаних щодо кількості професійно-практичних дисциплін у навчальному плані спеціальності 5.050403 “Організація обслуговування в готелях і туристичних комплексах” освітньо-кваліфікаційного рівня “Молодший спеціаліст” (%)

Відповідь	Загальний показник	Вищий навчальний заклад							
		ЛНУ ім. Тараса Шевченка (17 осіб)	ДНУЕіТ ім. Михайла Туган-Барановського (17 осіб)	ВНУ ім. Лесі Українки (16 осіб)	ЧНУ ім. Богдана Хмельницького (16 осіб)	ХДУХіТ (16 осіб)	КПУ (17 осіб)	КЕУ (14 осіб)	ПНУ ім. Василя Стефаника (14 осіб)
Слід збільшити	38,6	35,29	23,53	18,75	37,5	64,71	64,71	42,86	21,43
Залишити незмінною	34,44	23,53	64,71	62,5	56,25	23,53	23,53	14,29	7,14
Слід зменшити	9,5	41,18	–	–	6,25	–	–	21,43	7,14
Важко відповісти	17,47	–	11,76	18,75	–	11,76	11,76	21,43	64,29

Таблиця Г.2.3

Показники кількості викладачів, опитаних щодо кількості професійно-практичних дисциплін у навчальному плані спеціальності 6.140101 “Готельно-ресторанна справа” освітньо-кваліфікаційного рівня “Бакалавр” (%)

Відповідь	Загальний показник	Вищий навчальний заклад							
		ЛНУ ім. Тараса Шевченка (17 осіб)	ДНУЕіТ ім. Михайла Туган-Барановського (17 осіб)	ВНУ ім. Лесі Українки (16 осіб)	ЧНУ ім. Богдана Хмельницького (16 осіб)	ХДУХіТ (16 осіб)	КПУ (17 осіб)	КЕУ (14 осіб)	ПНУ ім. Василя Стефаника (14 осіб)
Слід збільшити	41,89	35,29	29,41	43,75	18,75	56,25	58,82	50	42,86
Залишити незмінною	41,76	41,18	64,71	43,75	68,75	37,5	35,29	21,43	21,43
Слід зменшити	7,81	17,65	5,88	6,25	12,5	–	5,88	14,29	–
Важко відповісти	8,55	5,88	–	6,25	–	6,25	–	14,29	35,71

Таблиця Г.2.4

Показники кількості викладачів, опитаних щодо кількості професійно-практичних дисциплін у навчальному плані спеціальності 7.050402 “Готельне господарство” освітньо-кваліфікаційного рівня “Спеціаліст” (%)

Відповідь	Загальний показник	Вищий навчальний заклад							
		ЛНУ ім. Тараса Шевченка (17 осіб)	ДНУЕіТ ім. Михайла Туган-Барановського (17 осіб)	ВНУ ім. Лесі Українки (16 осіб)	ЧНУ ім. Богдана Хмельницького (16 осіб)	ХДУХіТ (16 осіб)	КПУ (17 осіб)	КЕУ (14 осіб)	ПНУ ім. Василя Стефаника (14 осіб)
Слід збільшити	38,26	29,41	35,29	50	25	50	23,53	50	42,86
Залишити незмінною	45,75	58,82	47,06	43,75	68,75	37,5	52,94	35,71	21,43
Слід зменшити	3,77	5,88	5,88	–	6,25	6,25	5,88	–	–
Важко відповісти	12,22	5,88	11,76	6,25	–	6,25	17,65	14,29	35,71

Таблиця Г.2.5

Показники кількості викладачів, опитаних щодо кількості професійно-практичних дисциплін у навчальному плані спеціальності 8.050402 "Готельне господарство" освітньо-кваліфікаційного рівня "Магістр" (%)

Відповідь	Загальний показник	Вищий навчальний заклад							
		ЛНУ ім. Тараса Шевченка (17 осіб)	ДНУЕіТ ім. Михайла Туган-Барановського (17 осіб)	ВНУ ім. Лесі Українки (16 осіб)	ЧНУ ім. Богдана Хмельницького (16 осіб)	ХДУХіТ (16 осіб)	КПУ (17 осіб)	КЕУ (14 осіб)	ПНУ ім. Василя Стефаника (14 осіб)
Слід збільшити	36,75	35,29	17,65	50	25	43,75	29,41	64,29	28,57
Залишити незмінною	48,04	47,06	64,71	37,5	68,75	56,25	52,94	35,71	21,43
Слід зменшити	1,52	–	–	6,25	–	–	5,88	–	–
Важко відповісти	13,7	17,65	17,65	6,25	6,25	–	11,76	–	50

Таблиця Г.2.6

Показники кількості викладачів, опитаних щодо того, наскільки вони забезпечені навчально-методичною літературою необхідною для професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи (%)

Відповідь	Загальний показник	Вищий навчальний заклад							
		ЛНУ ім. Тараса Шевченка (17 осіб)	ДНУЕіТ ім. Михайла Туган-Барановського (17 осіб)	ВНУ ім. Лесі Українки (16 осіб)	ЧНУ ім. Богдана Хмельницького (16 осіб)	ХДУХіТ (16 осіб)	КПУ (17 осіб)	КЕУ (14 осіб)	ПНУ ім. Василя Стефаника (14 осіб)
Повністю забезпечений	10,84	5,88	11,76	–	25	6,25	23,53	–	14,29
Частково забезпечений	68,59	76,47	64,71	56,25	56,25	87,5	64,71	71,43	71,43
Ні, не забезпечений	19,79	17,65	23,53	37,5	18,75	6,25	11,76	28,57	14,29
Важко відповісти	0,78	–	–	6,25	–	–	–	–	–

Таблиця Г.2.7

Показники кількості викладачів, опитаних щодо того, наскільки вони спрямовують свої зусилля на написання навчальних посібників та методичних розробок для професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи (%)

Відповідь	Загальний показник	Вищий навчальний заклад							
		ЛНУ ім. Тараса Шевченка (17 осіб)	ДНУЕіТ ім. Михайла Туган-Барановського (17 осіб)	ВНУ ім. Лесі Українки (16 осіб)	ЧНУ ім. Богдана Хмельницького (16 осіб)	ХДУХіТ (16 осіб)	КПУ (17 осіб)	КЕУ (14 осіб)	ПНУ ім. Василя Стефаника (14 осіб)
Повністю спрямовую	34,97	47,06	29,41	25	43,75	37,5	47,06	35,71	14,29
Частково спрямовую	48,43	47,06	47,06	68,75	43,75	31,25	35,29	50	64,29
Ні, не спрямовую	11,98	–	23,53	6,25	12,5	25	–	14,29	14,29
Важко відповісти	4,62	5,88	–	–	–	6,25	17,65	–	7,14

Таблиця Г.2.8

Показники кількості викладачів, опитаних щодо того, чи проводять вони тестування студентів з професійно-практичних дисциплін (%)

Відповідь	Загальний показник	Вищий навчальний заклад							
		ЛНУ ім. Тараса Шевченка (17 осіб)	ДНУЕіТ ім. Михайла Туган-Барановського (17 осіб)	ВНУ ім. Лесі Українки (16 осіб)	ЧНУ ім. Богдана Хмельницького (16 осіб)	ХДУХіТ (16 осіб)	КПУ (17 осіб)	КЕУ (14 осіб)	ПНУ ім. Василя Стефаника (14 осіб)
Регулярно проводимо	38,94	52,94	58,82	31,25	43,75	50	17,65	28,57	28,57
Інколи проводимо	56,4	47,06	35,29	56,25	56,25	50	70,59	64,29	71,43
Ні, не проводимо	3,14	–	5,88	6,25	–	–	5,88	7,14	–
Важко відповісти	1,52	–	–	6,25	–	–	5,88	–	–

Таблиця Г.2.9

Показники кількості викладачів, опитаних щодо того, чи проводять вони тестування студентів з професійно-практичних дисциплін з використанням комп'ютерних технологій (%)

Відповідь	Загальний показник	Вищий навчальний заклад							
		ЛНУ ім. Тараса Шевченка (17 осіб)	ДНУЕіТ ім. Михайла Туган-Барановського (17 осіб)	ВНУ ім. Лесі Українки (16 осіб)	ЧНУ ім. Богдана Хмельницького (16 осіб)	ХДУХіТ (16 осіб)	КПУ (17 осіб)	КЕУ (14 осіб)	ПНУ ім. Василя Стефаника (14 осіб)
Регулярно проводимо	29,93	58,82	47,06	25	25	56,25	5,88	14,29	7,14
Інколи проводимо	45,69	35,29	47,06	50	62,5	43,75	41,18	42,86	42,86
Ні, не проводимо	22,87	5,88	–	18,75	12,5	–	52,94	42,86	50
Важко відповісти	1,52	–	5,88	6,25	–	–	–	–	–

Таблиця Г.2.10

Показники кількості викладачів, опитаних щодо того, чи проводять вони ділові ігри серед студентів під час викладання професійно-практичних дисциплін (%)

Відповідь	Загальний показник	Вищий навчальний заклад							
		ЛНУ ім. Тараса Шевченка) (17 осіб)	(ДНУЕіТ ім. Михайла Туган Бариновського (17 осіб)	(ВНУ ім. Лесі Українки) (16 осіб)	(ЧНУ ім. Богдана Хмельницького) (16 осіб)	(ХДУХіТ) (16 осіб)	(КПУ) (17 осіб)	(КЕУ) (14 осіб)	(ПНУ ім. Василя Стефаника) (14 осіб)
Регулярно проводимо	15,89	–	23,53	12,5	6,25	6,25	–	42,86	35,71
Інколи проводимо	56,17	41,18	64,71	68,75	56,25	56,25	76,47	42,86	42,86
Ні, не проводимо	23,13	52,94	11,76	6,25	37,5	37,5	17,65	7,14	14,29
Важко відповісти	4,82	5,88	–	12,5	–	–	5,88	7,14	7,14

Таблиця Г.2.11

Показник кількості викладачів, опитаних щодо того, чи проводять вони конкурси серед студентських робіт за такою тематикою “Моя майбутня професія…” (%)

Відповідь	Загальний показник	Вищий навчальний заклад							
		ЛНУ ім. Тараса Шевченка (17 осіб)	ДНУЕіТ ім. Михайла Туган-Барановського (17 осіб)	ВНУ ім. Лесі Українки (16 осіб)	ЧНУ ім. Богдана Хмельницького (16 осіб)	ХДУХіТ (16 осіб)	КПУ (17 осіб)	КЕУ (14 осіб)	ПНУ ім. Василя Стефаника (14 осіб)
Фахівець з конференц-сервісу	1,52	5,88	–	–	6,25	–	–	–	–
Фахівець з організації дозвілля	37,82	64,71	58,82	56,25	6,25	31,25	35,29	21,43	28,57
Технолог-наставник	0,74	–	5,88	–	–	–	–	–	–
Помічник керівника підприємства	22,09	5,88	5,88	–	31,25	43,75	47,06	28,57	14,29
Інспектор з гостин	3,88	–	17,65	6,25	–	–	–	7,14	–
Фахівець зі спеціалізованого обслуговування	33,96	23,53	11,76	37,5	56,25	25	17,65	42,86	57,14

Таблиця Г.2.12

Показники кількості викладачів, опитаних щодо того, чи проводять вони студентські науково-практичні конференції за напрямом “Готельне господарство” (%)

Відповідь	Загальний показник	Вищий навчальний заклад							
		ЛНУ ім. Тараса Шевченка (17 осіб)	ДНУЕіТ ім. Михайла Туган-Барановського (17 осіб)	ВНУ ім. Лесі Українки (16 осіб)	ЧНУ ім. Богдана Хмельницького (16 осіб)	ХДУХіТ (16 осіб)	КПУ (17 осіб)	КЕУ (14 осіб)	ПНУ ім. Василя Стефаника (14 осіб)
Регулярно проводимо	54,44	58,82	35,29	31,25	56,25	87,5	23,53	64,29	78,57
Інколи проводимо	32,14	17,65	35,29	62,5	25	12,5	47,06	35,71	21,43
Ні, не проводимо	6,71	–	23,53	–	12,5	–	17,5	–	–
Важко відповісти	6,71	23,53	5,88	6,25	6,25	–	11,76	–	–

Таблиця Г.2.13

Показники кількості викладачів, опитаних щодо того, чи проводять вони олімпіади серед студентів з професійно-практичних дисциплін за напрямом “Готельне господарство” (%)

Відповідь	Загальний показник	Вищий навчальний заклад							
		ЛНУ ім. Тараса Шевченка (17 осіб)	ДНУЕіТ ім. Михайла Туган-Барановського (17 осіб)	ВНУ ім. Лесі Українки (16 осіб)	ЧНУ ім. Богдана Хмельницького (16 осіб)	ХДУХіТ (16 осіб)	КПУ (17 осіб)	КЕУ (14 осіб)	ПНУ ім. Василя Стефаника (14 осіб)
Регулярно проводимо	31,72	70,59	23,53	18,75	18,75	18,75	17,65	21,43	64,29
Інколи проводимо	39,46	11,76	52,94	43,75	31,25	56,25	41,18	50	28,57
Ні, не проводимо	20,23	–	23,53	25	43,75	18,75	29,41	14,29	7,14
Важко відповісти	8,59	17,65	–	12,5	6,25	6,25	11,76	14,29	–

Таблиця Г.2.14

Показник кількості викладачів, опитаних щодо того, чи використовують вони тренінги під час викладання професійно-практичних дисциплін (%)

Відповідь	Загальний показник	Вищий навчальний заклад							
		ЛНУ ім. Тараса Шевченка (17 осіб)	ДНУЕіТ ім. Михайла Туган-Барановського (17 осіб)	ВНУ ім. Лесі Українки (16 осіб)	ЧНУ ім. Богдана Хмельницького (16 осіб)	ХДУХіТ (16 осіб)	КПУ (17 осіб)	КЕУ (14 осіб)	ПНУ ім. Василя Стефаника (14 осіб)
Регулярно проводимо	15,43	17,65	29,41	6,5	25	25	5,88	7,14	7,14
Інколи проводимо	57,99	64,71	52,94	50	43,5	68,75	41,18	64,29	78,57
Ні, не проводимо	15,75	–	11,76	31,25	25	–	29,41	21,43	7,14
Важко відповісти	10,82	17,5	5,88	12,5	6,5	6,25	23,53	7,14	7,14

Додаток Д
Анкета для фахівців готельних та туристичних підприємств

Шановний колего!

Кафедра туризму та готельного господарства Класичного приватного університету м. Запоріжжя проводить спеціальне дослідження щодо професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-курортної справи у вищих навчальних закладах. Просимо надати Ваші відповіді на такі запитання (поставте позначку або підкресліть один із варіантів відповіді):

1. Посада, місце роботи _____

2. На Ваш погляд, рівень професійної підготовки фахівців з готельно-курортної справи відповідає сучасним вимогам?

а) повністю відповідає;

б) частково відповідає;

в) ні, не відповідає;

г) важко відповісти.

3. Наскільки Вас задовольняє професійна підготовка фахівців з готельно-курортної справи у вищих навчальних закладах?

а) повністю задовольняє;

б) частково задовольняє;

в) не задовольняє;

г) важко відповісти.

4. На Вашу думку, який рівень знань з практично-професійних дисциплін мають випускники зі спеціальності “Готельне господарство”?

а) високий рівень;

б) середній рівень;

в) низький рівень;

г) важко відповісти.

5. На Вашу думку, знання з якої дисципліни має бути пріоритетним для майбутнього фахівця з готельно-курортної справи?

а) “Технологія готельної справи”;

б) “Технологія ресторанних послуг”;

в) “Організація гостинності в засобах розміщення”;

г) “Організація послуг харчування”;

д) “Організація рекреаційних послуг”;

е) “Економіка та ціноутворення в готельній індустрії”;

ж) “Менеджмент готельного підприємства”;

з) “Маркетинг в індустрії гостинності”;

і) “Іноземна мова (англійська мова)”;

к) важко відповісти.

Дякуємо за відповіді!

Наукове видання

Віндюк Андрій Валерійович

Професійна підготовка майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти: теорія та методика

Монографія

Редактор Г.І. Гутман
Коректор Ю.А. Сімакова
Технічний редактор О.О. Івченко

Підписано до друку 26.12.2011.
Формат 60×84/16. Папір офсетний. Друк різографний. Гарнітура Times.
Умовн.-друк. арк. 19,76. Обл.-вид. арк. 20,31. Тираж 500 пр. Зам. № 12-11Н.

Видавець та виготовлювач
Класичний приватний університет
69002, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 70-б

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
серія ДК, № 3321 від 25.11.2008 р.